GOO (EDC/HRE) Knjiga IV.

Sudjelovanje u demokraciji

Planovi lekcija za srednje škole o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Izdavaštvo
Izdanja

Sudjelovanje u demokraciji

GOO (EDC/HRE) planovi lekcija za srednje škole

Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf i Wiltrud Weidinger

Autor: Peter Krapf Ilustrirala: Peti Wiskemann

Knjiga IV.

GOO (EDC/HRE) knjige I-VI.
Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava u školama
Poučavanje i učenje slijeda, pojmova, metoda i modela

Nakladništvo Vijeća Europe

Za mišljenja iznijeta u ovome radu odgovara autor i ona nužno ne odražavaju službena stajališta Vijeća Europe.

Sva su prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se prevoditi, reproducirati ili prenositi u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, elektronskim (CD-Rom, internet, itd.) ili mehaničkim putem, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji drugi sustav pohranjivanja ili očitavanja, bez prethodnog pismenog odobrenja dobivenog od *Public Information and Publications Division, Directorate of Communication* (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Poslove koordiniranja proizvodnje, grafičke pripreme i izdavanja ovog sveska izvršio je odjel IPE (*International Projects in Education; www.phzh.ch/ipe*) Visoke škole za pedagogiju u Zürichu (*Pädagogische Hochschule Zürich*).

Ovu publikaciju je sufinancirala Švicarska agencija za razvoj i suradnju (*Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC).*

pädagogische hochschule Zürich

International Projects in Education
»™™.phzh.ch/ipe

Schweizerische Eidgenossenschaft
Conf6d§ration suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

Ilustracije: Peti Wiskemann
Korice: Desktop Publishing Unit, Vijeće Europe
Prijelom: Jouve, Paris

Council of Europe Publishing F-
67075 Strasbourg Cedex
http://book.coe.int

ISBN 978-92-871-6833-7
© Council of Europe, rujan 2010.
Tiskano u Belgiji

Suradnici

Emir Adzovic – Bosna i Hercegovina
Manuela Droll – Njemačka
Christian Fallegger – Švicarska
Rolf Gollob – Švicarska
Sarah Keating-Chetwynd – Vijeće Europe
Sabrina Marruncheddu Krause – Švicarska
Olöf Olafsdottir – Vijeće Europe
Karen O'Shea – Republika Irska
Wim Taelman – Belgija
Wiltrud Weidinger – Švicarska

Sadržaj

Uvod .....

1. Što nudi ovaj priručnik? – Kratak prikaz .....
2. Što je GOO (EDC/HRE)? – Tri dimenzije GOO-a (EDC/HRE) .....
   - 2.1 Kognitivna dimenzija GOO-a (EDC/HRE): učenje o demokracijii ljudska prava ..
   - 2.2 Participatorna dimenzija GOO-a (EDC/HRE): učenje za demokraciju i ljudska prava
   - 2.3 Kulturna dimenzija GOO-a (EDC/HRE): učenje kroz demokraciju i ljudska prava
3. Konceptualni okvir ovog priručnika – GOO (EDC/HRE (izazovi, konstruktivizam, kompetencije) .....
4. "Europski pristup" GOO-u (EDC/HRE) .....

Značenje simbola upotrebljenih u tekstu .....

Interaktivno konstruktivističko učenje u GOO-u (EDC/HRE) .....

1. Osnovna didaktička pitanja u GOO-u (EDC/HRE) .....
2. Primjer interaktivnog konstruktivističkog učenja – učenici mlađe dobi zamišljaju svoj idealni svijet .....
3. Svaka osoba uči na drugačiji način — "Sami stvaramo svijet u svojoj svijesti" .....
4. Konstruktivističko učenje i društvena interakcija .....
5. Kakva je uloga nastavnika u procesima konstruktivističkog učenja? .....
6. Kakva je uloga nastavnika u GOO-u (EDC/HRE)? .....
   - 6.1 Nastavnik kao predavač i instruktor – potpora i obogaćivanje konstrukcije .....
   - 6.2 Nastavnik kao kritičar i korektor – potpora dekonstrukciji .....
   - 6.3 Nastavnik kao tvorac i davatelj primijenjenih zadataka – potpora rekonstrukciji ....
   - 6.4 Nastavnik kao predsjedavajući na plenarnim sastancima – potpora svim oblicima konstruktivističkog učenja .....
7. Demokracije kao zajednice učenika – konstruktivistički pristup osnovnim pojmovima GOO-a (EDC/HRE) .....

1. dio – Sudjelovanje u zajednici

1. jedinica: Identitet. Vršiti odabir. Mi oblikujemo svoje živote, ali i živote drugih ljudi

2. jedinica: Odgovornost. Sudjelovanje, preuzimanje odgovornosti. Sloboda podrazumijeva odgovornosti

3. jedinica: Različitost i pluralizam. Slaganje kroz neslaganje? Kako se dogovaramo o zajedničkom dobru?

2.dio – Sudjelovanje u politici: rješavanje sukoba, rješavanje problema

4. jedinica: Sukob. Ribarski sukob. Kako možemo riješiti dilemu održivosti? .....

5.jedinica: Pravila i zakon. Kakva pravila su nam najbolja? Igra donošenja odluka .....

6. jedinica: Vlast i politika. Model političkog ciklusa. Kako demokratska zajednica rješava svoje probleme?

7. jedinica: Jednakost. Vladavina većine – pravedna vladavina? Kako možemo riješiti pitanje većine/manjine u demokraciji?

3. dio – Sudjelovanje u politici: sudjelovanje kroz komunikaciju

8. jedinica: Sloboda. Javna rasprava. Zašto sloboda (govora) ne funkcionira bez strogih pravila? ....

9. jedinica: Mediji. Sudjelovanje u demokraciji kroz medije. Producenti i korisnici medija kao „vratari“ i selektori programa

Priručnik za učenike s radnim materijalima .....

Uvod

1. Što nudi ovaj priručnik? – Kratak prikaz

Ovaj priručnik sadrži devet nastavnih jedinica o Obrazovanju za demokratsko građanstvo i Obrazovanju o ljudskim pravima (GOO). Kao što je vidljivo iz naslova koji glasi „Sudjelovanje u demokraciji“ te naslovnice, jedinice sadržane u ovom priručniku bave se učenicima i njihovim ulogama građana mlađe dobi. Svaka jedinica nudi poseban pristup usmjeren na osnaživanje i i ohrabrivanje učenika da sudjeluju u životu svojih zajednica.

Svaka jedinica se može obrađivati zasebno, ili se na različite načine može kombinirati s drugim jedinicama. Cijeli priručnik sadrži kurikulum razvijanja kompetencija za sudjelovanje u demokraciji.

Jedinice, od kojih se svaka sastoji od četiri lekcije, namijenjene su učenicima srednjih škola (2-4 razred srednje škole). Svaka jedinica bavi se jednim od ključnih pojmova GOO-a: identitet – odgovornost – različitost i pluralizam – sukob - pravila i zakon – vlast i politika – jednakost – sloboda – mediji. Ovaj niz od devet ključnih pojmova povezuje ovaj priručnik sa sličnim priručnicima namijenjenim osnovnim školama i nižim razredima srednjih škola (GOO (EDC/HRE), knjige II. i III.)[1] Te tri knjige zajedno čine cjeloviti kurikulum koji obrađuje osnovne pojmove GOO-a (EDC/HRE).

Svaka jedinica usredotočena je na jedan od ključnih pojmova i sastoji se od četiri lekcije. U sklopu svake lekcije i gdje god je to razumno moguće, iscrpno su opisani predloženi koraci poučavanja i učenja. Zasebni priručnik za učenike sadrži sve potrebne materijale.

Ovaj priručnik je stoga namijenjen nastavnicima, a ne učenicima. Nadamo se da će iscrpni nastavni planovi biti iznimno korisni nastavnicima s manje isklustva, a možda će i oni iskusniji pronaći ideje i materijale koje mogu uklopiti u svoju nastavu. Mentori mogu ovaj priručnik upotrijebiti u svome radu na obučavanju budućih učitelja i nastavnika GOO-a.

Priručnik je također namijenjen autorima kurikuluma, urednicima udžbenika i prevoditeljima u državama članicama Vijeća Europe. Priručnik se može prevesti i prilagođavati konkretnim potrebama pojedinih obrazovnih sustava.

Vijeće Europe predstavlja ovaj priručnik u njegovom obnovljenom izdanju. Prvo izdanje nastalo je u Bosni i Hercegovini kao potpora za poučavanje novog školskog predmeta pod nazivom Demokracija i ljudska prava (2002). Vijeće Europe se od 1996. godine bavi obrazovanjem učitelja, nastavnika i njihovih mentora u području GOO-a, u vidu obuke uz rad i stvaranja odgovarajućih materijala. Rolf Gollob i Peter Krapf (urednici) bili su članovi međunarodnog tima mentora koji su sudjelovali u tom projektu.

2. Što je GOO (EDC/HRE)? – Tri dimenzije GOO-a (EDC/HRE)?

Ciljevi i načela obrazovanja za demokratsko građanstvo i obrazovanja za ljudska prava (EDC/HRE) povezani su s tri dimenzije poučavanja i učenja. Učenici srednjih škola mladi su građani koji:

– moraju znati koja su njihova ljudska prava te savladati pretpostavke na kojima ona počivaju (učenje o demokraciji i ljudskim pravima);

– doživljavaju školu kao mikro-zajednicu koja poštuje slobodu i ravnopravnost svojih učenika i koji su stekli znanja o tome kako ostvariti svoja ljudska prava (učenje **kroz** demokraciju i ljudska prava);

– osposobljeni su i stoga spremni ostvarivati svoja ljudska prava, imajući istovremeno i razvijen osjećaj odgovornosti prema drugima i prema zajednici (učenje **za** demokraciju i ljudska prava).

1. GOO (EDC/HRE) II. Knjiga: Odrastati u demokraciji - GOO (*Growing up in democracy* – (EDC/HRE) Nastavni program za osnovne škole; GOO (EDC/HRE) III. Knjiga: Živjeti u demokraciji – GOO (*Living in democracy* – EDC/HRE). Planovi lekcija za niže razrede srednjih škola.

Kratak prikaz GOO-a (EDC/HRE) najbolje se može objasniti primjerom – pravom na slobodu mišljenja i izražavanja. U uvodu III. Knjige (str.5) GOO-a, naveden je isti primjer; u ovom priručniku razmišljanje o ovom ljudskom pravu ide nekoliko koraka dalje (spiralno-razvojni kurikulum).

2.1 Kognitivna dimenzija GOO-a (EDC/HRE): učenje o demokraciji i ljudskim pravima

Na satovima GOO-a (EDC/HRE) u srednjoj školi, učenici bi svakako trebali proučavati osnovne dokumente kao što su Opća deklaracija o ljudskim pravima (ODLJP) i Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europska konvencija o ljudskim pravima; EKLJP) (vidi i£f : Radni materijali za učenike 2.5 i 2.6.). Trebali bi znati da svaka osoba uživa pravo na slobodu mišljenja i izražavanja te na slobodan pristup informacijama iz necenzuriranih medija (EKLJP, članak 10.). Učenici bi trebali razumjeti važnost i neizostavnost ovog prava u cilju ostvarivanja demokracije.

Učenici bi trebali razumjeti i članak 14. EKLJP. Ovim člankom se slobodi mišljenja i izražavanja te pristupu informacijama pridružuje osnovno načelo jednakosti i zabrane diskriminaciije: muškarci i žene, bogati i siromašni, mladi i stari, državljani i imigranti – svi mi na isti način uživamo ta prava.

Konačno, učenici bi trebali razumjeti zbog čega je slobodama potreban zakonski okvir te da one podrazumijevaju i odgovornost (ODLJP, članak 29.). Sloboda izražavanja u pluralističkom društvu omogućava građanima promicanje vlastitih interesa, a u takvom kompetitivnom okruženju ima pobjednika i gubitnika. Ustav, pravila i zakoni moraju stvoriti okvir koji će ograničiti slobodu jačih i zaštititi slabije – bez izjednačavanja razlika. Pravila ne mogu riješiti sve probleme pa stoga članovi neke zajednice moraju njegovati osjećaj odgovornosti jednih prema drugima.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europska konvencija o ljudskim pravima; 4. studeni 1950.)

Članak 10.
Sloboda izdražavanja

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

Članak 14.
Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinac 1948.)

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema zajednici u kojoj je jedino moguć slobodan i potpun razvoj njegove osobnosti.
2. U ostvarivanju svojih prava i obveza, svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznavanja i poštivanja prava i sloboda drugih te u svrhu ispunjavanja pravednih zahtjeva koji se tiču morala, javnog poretka i općeg blagostanja u demokratskom društvu.

Ukratko, ova tri članka odražavaju napetost koja postoji između pojedinačnih sloboda i ograničavanja tih sloboda kroz javni poredak koji ih istovremeno ograničava i štiti.

Učenici koji su u stanju ovo objasniti naučili su mnogo o demokraciji i ljudskim pravima, a čitatelj će primijetiti da se ova ključna tema provlači kroz sve jedinice ovog priručnika. To je kognitivna dimenzija GOO-a (EDC/HRE).

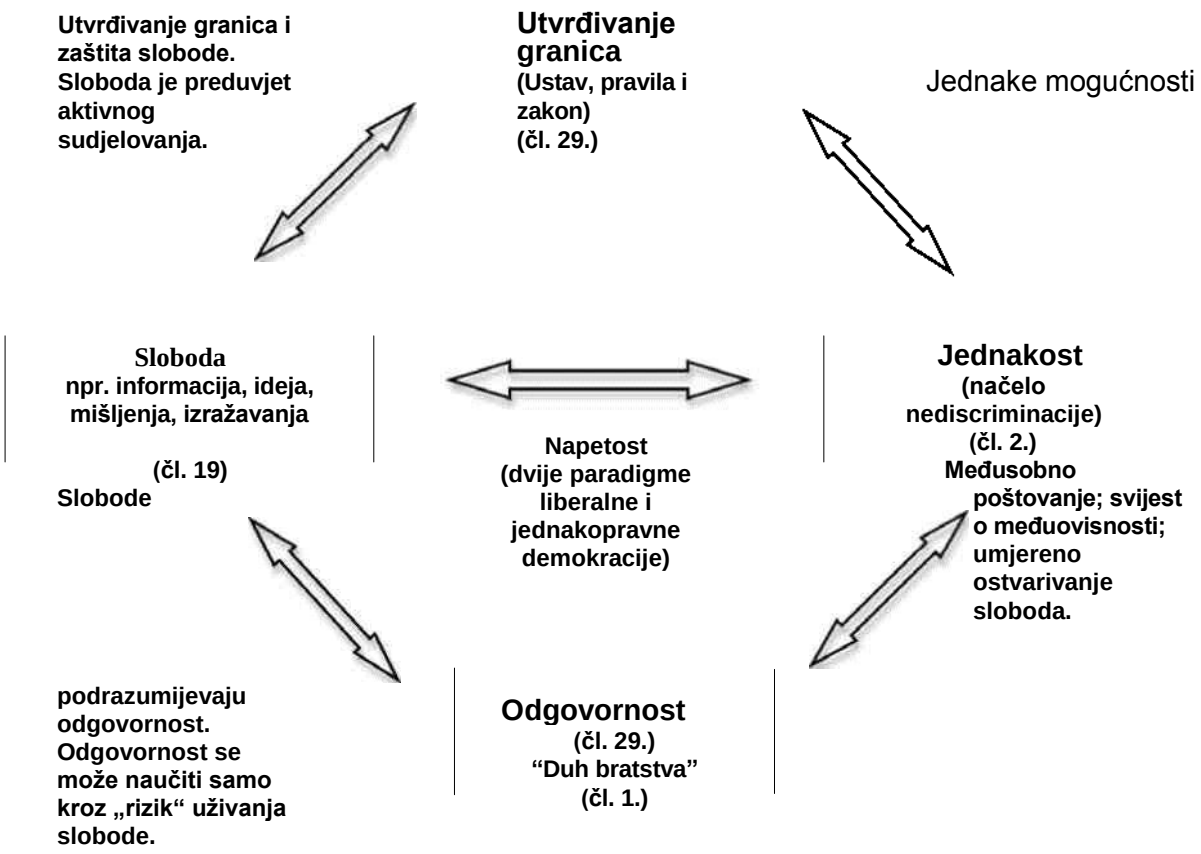

Dijagram: "Arhitektura" ljudskih prava – nit vodilja ovog priručnika

2.2 Participativna dimenzija GOO-a (EDC/HRE): učenje demokracije i ljudskih prava

Naslov ovog priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“, podsjeća nas da bi učenici trebali naučiti kako ostvariti svoja prava na slobodu, kao na primjer, pravo na slobodan pristup informaciji te slobodi ideja, mišljenja i izražavanja. Osim toga, trebali bi stjecati aktivno iskustvo interakcije s drugima - promicanjem svojih interesa, nastojanjem da se dođe do kompromisa ili postigne dogovor oko definiranja „općeg blagostanja“ (ODLJP, čl. 29.). Trebali bi biti u stanju djelovati u skladu s pravilima i prihvaćati postavljene granice. Trebali bi razviti osjećaj odgovornosti za blagostanje drugih, kao i zajednice u cjelini.

Ukratko, trebali bi ne samo razumjeti posljedice i povezanost triju gore spomenutih članaka o ljudskim pravima već i naučiti cijeniti njihove osnovne vrijednosti i postupati u skladu s njima. Postupajući na taj način, moraju biti u stanju uravnotežiti vlastite interese s interesima drugih te interesima cijele zajednice.

Tako obrazovani učenici naučili su kako sudjelovati u demokraciji. Ovo je dimenzija GOO-a (EDC/HRE) koja se temelji na djelovanju – učenju **za** demokraciju i ljudska prava.

Mladim građanima koji žele sudjelovati u demokraciji potreban je niz multidimenzionalnih kompetencija prikazanih u donjem modelu.

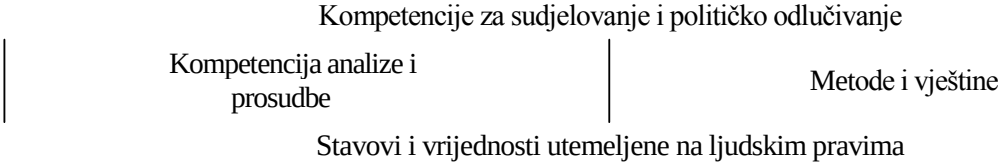

Ove kompetencije trebaju biti vrijednosno usmjerene; u rukama rasista, na primjer, one postaju prijetnja demokratskoj zajednici.

Ovaj se priručnik usredotočuje na razvijanje tih kompetencija. Uvod u svaku jedinicu sadrži matricu koja korisnicima omogućava kombiniranje jedinica u cilju stvaranja kurikuluma za razvijanje kompetencija ovisno o potrebama učenika za učenje ili konkretnim zahtjevima njihovog školskog kurikuluma. Slijedi prikaz kompetencija uz 2. jedinicu (ključni pojam: odgovornost).

Jedinice	Dimenzije razvijanja kompetencije			Stajališta i vrijednosti
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Političko odlučivanje i djelovanje**	
2 Odgovornost	Razumijevanje prijepornih pitanja Analiziranje posljedica neke odluke Utvrđivanje prioriteta i iznošenje razloga	Pažljivo razmatranje i razmišljanje Razmjenjivanje razloga i kriterija za donošenje neke odluke	Donošenje odluka s nedovoljno informacija Svijest o mogućem neuspjehu	Mijenjanje stališta Prepoznavanje interesa i prava drugih Zajednica koja se temelji na ljudskim pravima
1 Identitet	Razumijevanje posljedica našeg izbora na druge			Mijenjanje stajališta
4 Sukob	Problem održivosti	Strategije pregovaranja	Rješavanje sukoba	
6 Vlast i politika	Politika – postupak rješavanja problema i rješavanja sukoba			
7 Jednakost	Uvažavanje kulturne dimenzije demokracije		Uravnoteženje prava većine i manjine	Međusobno priznavanje

2.3 Kulturna dimenzija GOO-a (EDC/HRE): učenje kroz demokraciju i ljudska prava

Sudjelovanje u demokraciji je zahtjevan posao – neophodne kompetencije se mogu i moraju naučiti i stjecati u školi. Stoga GOO (EDC/HRE) ima kulturnu dimenziju. Kultura poučavanja i učenja mora odražavati poruku GOO-a. Jedan od načina stjecanja znanja je kroz nastavu (slušanje predavanja, čitanje); kompetencije se razvijaju kroz obuku (pokazivanje, uvježbavanje i poduku). Samopoštovanje i vrijednosti međusobnog poštovanja stječu se kroz proces socializacije u školi. Iskustvo koje se stječe u učionici i uzori koje nude roditelji, učitelji i vršnjaci potiču kod malde osobe izgrađivanje stavova i vrijednosti. I dok je poučavanje **o** demokraciji i ljudskim pravima zadatak povjeren pojedinim predmetima (npr. društveni predmeti, povijest, građanski odgoj), poučavanje **kroz** demokraciju i ljudska prava je izazov s kojim je suočena cijela škola – ljudska prava i demokracija postaju pedagoške smjernice školske zajednice.

Pristup koji nudi ovaj priručnik temelji se na učenju kroz zadatake: svaka jedinica sadrži osnovni zadatak koji učenicima pruža mogućnost razvijanja konkretnih kompetencija. Naše kompetencije se razvijaju u trenutku kada ih zatrebamo pa stoga zadaci o kojima je riječ rješavaju probleme za koje ne postoje jasna rješenja – kao što je to slučaj u stvarnom životu. U GOO-u (EDC/HRE), metoda predstavlja važan dio poruke.

3. Konceptualni okvir ovog priručnika – tri su osnovna pojma obuhvaćena GOO-m (pojam izazova, pojam konstruktivizma i pojam kompetencije)

Mladi građani koji sudjeluju u demokraciji čine to kao slobodni pojedinci koji imaju ista prava, ali različite mogućnosti.

Kao članovi dinamičnih pluralističkih društava, koja su globalno međuovisna, suočavaju se sa sve složenijim **izazovima** (npr. klimatske promjene, iscrpljivanje prirodnih resursa, neuspješne države) za koje škola ne može ponuditi konkretna rješenja, ali može učenike usavršavati u **stjecanju kompetencija** nudeći mladim naraštajima alate pomoću kojih će doći do rješenja.

Iznalaženje odgovora na te izazove podrazumijeva bezbroj pokušaja i pogrešaka te postizanja kompromisa pomirenjem različitih interesa. Ishod takvog postupka odlučivanja je pokušaj da se ostvare ciljevi općeg dobra. Međutim, ishod je uvijek nepotpun i otvara mogućnost kritičkih rasprava i poboljšanja. Prema tome, pluralistička demokracija nudi **konstruktivistički** pristup političkim rješenjima. Demokracija je stoga nedovršeno stanje koje doslovno ovisi o kompetencijama i odgovornostima svake generacije. **Konstruktivizam** je pak načelo koje prati izgradnju kompetencija i također je beskonačni proces.

Ovo su, dakle, tri osnovna pojma koja se provlače kroz svaku jedinicu i svaki korak učenja prema ovom priručniku:

- **Izazovi** u dinamičnim pluralističkim demokratskim zajednicama;
- **Kompetencije** za sudjelovanje u demokraciji;
- **Konstruktivizam** kao paradigma demokratskog odlučivanja i razvijanja kompetencija.

U sklopu svake jedinice, osnovni pojam GOO-a (EDC/HRE) povezan je s konkretnim izazovima koji otvaraju mogućnosti za učenje za konstruktivističko razvijanje kompetencija. Prema tome, ovi pojmovi ne osiguravaju devet pojedinačnih modula kognitivnog učenja. Naprotiv, oni stvaraju mrežu vještina, vrijednosti i stajališta koji su na različite načine međusobno povezani. Slijedi prikaz konceptualnog okvira priručnika.

	Konstruktivističko čitanje ...	
Broj jedinice. Osnovni pojam	**… osnovnih pojmova kao izazova:**	**… razvijanja kompetencija kao cjeloživotnog procesa. Učenike se uči ...**
1.Jedinica Identitet	Koje zanimanje izabrati? Tko će biti moj partner? Želimo li imati djece?...	Razmišljati o njima, artikulirati i odrediti prioritete osobnih interesa i ciljeva
1. Jedinica Odgovornost	Koje su posljedice mojih odluka? Koji su moji prioriteti u dilemi? Kojih se vrijednosti i načela pridržavam?	Preuzeti odgovornost kod rješavanja dileme – skupljati informacije, razmotriti posljedice, odrediti prioritete,izvršiti odabir
2. Jedinica Različitost i pluralizam	Koji su moji interesi? Kakve kompromise predlažem? Što smatramo zajedničkim dobrom?	Dogovarati pravične i učinkovite kompromise u pluralističkom i kompetitivnom okruženju

4.Jedinic a Sukob	U čemu je problem? Koji interesi su uključeni? Koje je poželjno i moguće rješenje?	Riješiti sukob interesa nenasilnim sredstvima.
5. Jedinica Pravila i zakon	Kakva pravila trebamo da bismo kontrolirali svoje ponašanje? O kakvim se pravilima možemo dogovoriti?	Prihvatiti fukciju institucionalnog okvira – ustava, zakona, pravila i zajedničkih vrijednosti.
6. Jedinica Vlast i politika	Koja pitanja su stavljena na ili skinuta s političkog dnevnog reda? Koji problem je predmet rasprave? Kakvo je rješenje i kako se sprovodi?	Razumjeti i sudjelovati u procesu demokratskog odlučivanja – u institucionalnom okruženju i izvan njega.
7. Jedinica Jednakost	Kakvi su interesi većine i manjine? Kakav kompromis predlažem? Što manjina mora prihvatiti? Na koji način su interesi neke skupine zaštićeni ljudskim pravima?	Dati potporu društvenoj koheziji uspostavljanjem ravnoteže interesa većine i jednice.
8. Sloboda	Koji je moj osnovni argument? Koja je moja strategija iznošenja argumenata? Koja je strategija mog protivnika?	Ostvariti slobodu mišljenja i govora pomoću vještina raspravljanja
9. Mediji	Kome se želim obratiti? Koji je moj cilj? Koja je moja poruka? Gdje mogu pronaći informacije?	Iskoristiti potencijale medijske komunikacije.

4. "Europski pristup" GOO-u (EDC/HRE)

Više od jednog desetljeća, Vijeće Europe radi na pokretanju razvoja i provedbe GOO-a (EDC/HRE) u državama članicama. Koordinatori, stručnjaci, učitelji, nastavnici i mentori iz mnogih država članica sudjelovali su u raspravama koje su potakle izdavače i autore na izdavanje ovog niza od šest knjiga namijenjenih praktičarima.

GOO (EDC/HRE) je kratica koja se odnosi na "europski pristup" poučavanju demokratskog građanstva i ljudskih prava. U specifičnim kontekstima naših škola i obrazovnim sustavvima, naše tradicije poučavanja i učenja, dimenzije poučavanja „o" i „za" demokraciju i ljudska prava vjerojatno se razlikuju. Međutim, zajedničko nam je razumijevanje da GOO (EDC/HRE) predstavlja pedagošku smjernicu za školu kao cjelinu. Slažemo se, da u GOO-u (EDC/HRE) metoda prenosi poruku – poučavanje kroz demokraciju i ljudska prava.

Ovim izdanjem GOO-a (EDC/HRE), izdavači i autori nastoje ubrati plodove rada na GOO-u (EDC/HRE) u Vijeću Europe. Izvori iz kojih mi je stizala potpora tijekom pisanja ovog priručnika upravo odražavaju taj „europski pristup". Posebice želim spomenuti sljedeće.

Gospođe Manuela Droll i Karen O'Shea bile su moje ko-autorice u sastavljanju prethodne verzije ovog priručnika za GOO projekt obuke učitelja i nastavnika u Bosni i Hercegovini. Gospodin Emir Adžović, koordinator projekta GOO-a Vijeća Europe u Bosni i Hercegovini, dao je organizacijski okvir našem projektu. Okvir ključnih pojmova izradili smo u suradnji s gospodom Don Roweom,

Tedom Huddlestonom i Wimom Taelmanom. Don je pročitao neke od naših prvih uradaka, a Ted je bio jedan od naših najkritičnijih i najkonstruktivnijih učesnika u raspravama.

Gospođe Olöf Olafsdottir i Sarah Keating-Chetwynd bile su naše suradnice i koordinatorice za ovaj projekt Vijeća Europe. Strpljivo i predano su do kraja sudjelovale u nastajanju ovog projekta.

Peti Wiskemann je obogatila ovaj priručnik crtežom na naslovnici koji predstavlja dragocjeni i poticajni doprinos osnovnim temama koje se provlače kroz njegovih devet jedinica te neku vrstu zagonetke koja skriva s njima povezane ključne pojmove. Gospođa Weidinger i gospodin Rolf Gollob podržali su me u ulozi suizdavača i partnera u bezbrojnim raspravama koje smo vodili.

Moju suradnju s gospodinom Christianom Falleggerom treba posebno istaći iz nekoliko razloga. Raspravljao je sa mnom u ranim fazama pisanja, davao mi vrijedne ideje i prijedloge te kasnije pročitao konačnu verziju priručnika; zahvaljujući njegovim kritičkim i konstruktivnim povratnim informacijama nije bilo predaha na cijelom tom putu.

Bez potpore i nadahnuća svih ovih kolegica i kolega, suradnika i prijatelja, ne bih bio u stanju napisati ovu knjigu. Duboko sam im svima zahvalan. Međutim, preuzimam osobnu odgovornost za sve moguće propuste ili pogreške na koje čitatelji mogu naići.

Peter Krapf
Zürich i Ulm,
prosinac 2009.

Objašnjenje simbola koji se pojavljuju u tekstu priručnika

Sljedeća dva simbola trebaju pomoći čitatelju u prepoznavanju kategorija materijala iz ovog priručnika budući da bi njihove oznake mogle biti zbunjujuće.

gp Materijali za učitelje i nastavnike

Materijali za učitelje i nastavnike nalaze se u Dodatku na kraju svake jedinice.

***J£%* Radni materijali za učenike**

Opisi u nastavnim jedinicama često upućuju na radne materijale za učenike. Nalaze se u posebnom priručniku za učenike koji je sastavni dio ove knjige; mogu se umnožavati u cijelosti ili u dijelovima i dijeliti učenicima.

Interaktivno konstruktivističko učenje u sklopu GOO-a

Prikaz sadržaja

1. **Osnovna didaktička pitanja u sklopu GOO-a (EDC/HRE)**
2. **Primjer interaktivnog konstruktivističkog učenja – učenici mlađe dobi zamišljaju svoj idealan svijet**
3. **Svaka osoba uči na drugačiji način – "Sami stvaramo svijet u svojoj svijesti"**
4. **Konstruktivističko učenje i društvena interakcija**
5. **Kakva je uloga nastavnika u procesima konstruktivističkog učenja?**
6. **Kakva je uloga nastavnika u GOO-u (EDC/HRE)?**
   - **6.1 Nastavnik kao predavač i instruktor – potpora i obogaćivanje konstrukcije**
   - **6.2 Nastavnik kao kritičar i korektor - potpora dekonstrukciji**
   - **6.3 Nastavnik kao tvorac i davatelj primijenjenih zadataka – potpora rekonstrukciji**
   - **6.4 Nastavnik kao predsjedavajući na plenarnim sastancima – potpora svim oblicima konstruktivističkog učenja**
7. **Demokracije kao zajednice učenika – konstruktivistički pristup osnovnim pojmovima GOO-a (EDC/HRE)**

Interaktivno konstruktivističko učenje u GOO-u (EDC/HRE)

1. Osnovna didaktička pitanja u GOO-u (EDC/HRE)

U GOO-u (EDC/HRE), kao i općenito u poučavanju, važno je da nastavnici razmišljaju o ciljevima te da pojasne razloge zbog kojih se neizbježno moraju izvršiti neki odabiri ili se moraju utvrditi prioriteti.

1. **Što** učenici moraju naučiti u sklopu GOO-a (EDC/HRE)?

Učenici trebaju naučiti, kako kao građani sudjelovati u svojoj demokratskoj zajednici. Trebaju razviti:

– kompetencije za političku analizu i prosudbu u rješavanju političkih problema i pitanja;

– kompetencije za sudjelovanje u procesima političkog odlučivanja; te

– repertoar metodičkih vještina.

2. **Zbog čega** i u **koju svrhu** učenici trebaju steći te kompetencije?

Demokracija ovisi o građanima koji su voljni i sposobni sudjelovati u odlučivanju i preuzimati dužnosti u njenim institucijama. Učenicima su potrebne te kompetencije i vještine da bi mogli ostvarivati svoja ljudska i građanska prava i izvršavati svoje uloge aktivnih građana (**„učenje za“** demokraciju i ljudska prava).

3. Iz ovog proizlazi sljedeće pitanje: ako je to ono što mladi građani trebaju naučiti – u smislu rezultata učenja (*output*) – što moraju **činiti** nastavnici GOO-a (EDC/HRE) da bi to osigurali?

Nastavnici GOO-a (EDC/HRE) moraju osigurati ulazne podatke (*input*) u svrhu pružanja potpore

svojim učenicima:

– znanje i konceptualno učenje – **„učenje o”** demokraciji i ljudskim pravima;

– uvježbavanje vještina; i

– učitelji i nastavnici moraju također biti uzor i osigurati okruženje za učenje u smislu stavova i vrijednosti koje podržavaju kulturu demokracije (snošljivost, međusobno poštovanje, uvažavanje ljudskih prava) – **„učenje kroz“** demokraciju i ljudska prava.

4. O gornja tri pitanja već smo govorili u uvodu ovog priručnika. Međutim,
nameće se još jedno pitanje: **kako** učenici uče GOO (EDC/HRE)?

Kao nastavnici koji poučavaju GOO (EDC/HRE), moramo znati nešto o procesima učenja kod naših učenika te kako im u tome možemo pomoći. Da bismo odgovorili na pitanje kako naši učenici uče, prihvatili smo konceptualni okvir **interaktivnog konstruktivističkog učenja.** Tim pristupom povezujemo „učenje kroz“ demokraciju i ljudska prava u učionicama GOO-a s procesima političkog odlučivanja u demokraciji. Procesi odlučivanja u demokracijama su u biti koletivni procesi učenja. To je razlog zbog kojeg John Dewey govori o školi kao o „minijaturnoj zajednici ili društvu u zametku“.[2] U ovom poglavlju iznosimo naše shvaćanje interaktivnog konstruktivističkog učenja. Nadamo se da će to pomoći nastavnicima koji poučavaju GOO (EDC/HRE) da bolje razumiju:

– proces učenja svojih učenika u sklopu GOO-a (EDC/HRE);

– svoju ulogu u pružanju potpore učenicima u učenju;

– da je demokratsko odlučivanje proces kolektivnog učenja.

Poučavanje i učenje u sklopu GOO-a (EDC/HRE), kao i politika u demokraciji, mogu se promatrati iz konstruktivističke perspektive. To je moguće i korisno zahvaljujući strukturalnim analogijama između konstruktivističkog učenja i demokratskog odlučivanja. Razredi u kojima se poučava GOO (EDC/HRE) i demokratske zajednice su, ili bi barem trebale biti, zajednice koje uče i koje se rukovode ljudskim pravima. Prema tome, interaktivni konstruktivizam pojačava osnovni pristup GOO-a (EDC/HRE) – poučavanje kroz, za i o demokraciji i ljudskim pravima: to je dobro poučavanje, u službi je ljudskih prava i potpora je potrebama učenika i građana za učenjem.

2. John Dewey, „Škola i društvo“ (*The School and Society*), New York, 2007, str. 32.

Teorija se najbolje prenosi konkretnim primjerima. Dio koji slijedi prikazuje mogućnosti interaktivnog konstruktivističkog učenja u sklopu obrazovanja o dječjim pravima.

2. Primjer interaktivnog konstruktivističkog učenja – učenici mlađe dobi zamišljaju idealan svijet

Peta (V.) knjiga ove GOO (EDC/HRE) serije, „Istraživanje dječjih prava“, uključuje jedinicu pod naslovom „Mi smo čarobnjaci!“ koja se sastoji od četiri lekcije.[3] Potiče učenike na izražavanje vlastitih želja i ideja o tome kakav bi svijet trebao biti. U raspravi koja slijedi, istražuju moralne i političke implikacije svojih želja o tome kakav bi trebao biti svijet budućnosti.

Prva lekcija počinje na sljedeći način:

“Nastavnik na ploči nacrta dva lika: običnu ženu ili muškarca i čarobnjaka.

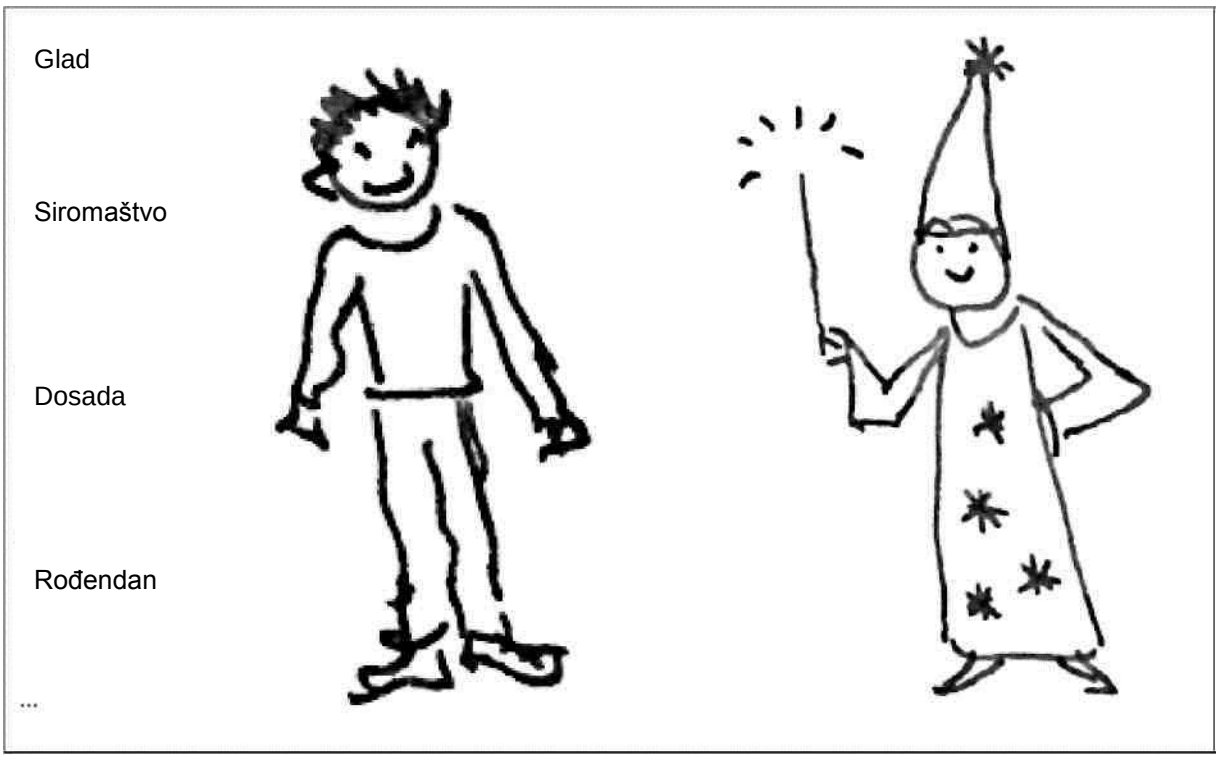

Učenici u parovima također nacrtaju dva lika i pokušavaju zajedno odgovoriti na sljedeća pitanja: - Što običan čovjek radi u nekim situacijama? – Što u istim tim situacijama radi čarobnjak?

Nakon nekoliko minuta, nastavnik poziva učenike da stanu u polukrug ispred ploče kako bi svi sve dobro vidjeli (u velikim učionicama učenici mogu stati u dva polukruga). Nastavnik napiše odgovore svih učenika na ploču – bez da ih komentira ili o njima sudi. Predlažemo sljedeću tablicu za prikupljanje ideja koje učenici iznose.

3. Rolf Gollob / Peter Krapf, GOO (EDC/HRE), V. Knjiga: „Istraživanje dječjih prava“, Izdavaštvo Vijeća, Strasbourg. 2007, „Mi smo čarobnjaci!“, str. 22-26; c.f. GOO (EDC/HRE) VI. Knjiga, „Poučavanje demokracije“, Izdavaštvo Vijeća Europe, Strasbourg, 2007, zadatak 6.3, “Da sam čarobnjak“, str. 59.

Nakon toga pogledamo odgovore i zamolimo učenike da ih komentiraju. U tom trenutku, naravno, stižu pitanja! Nastavnik pita:

– Možeš li zamisliti rješenja ili ideje koje ima dobar odnosno zao čarobnjak?

– Kada si posljednji puta poželio/poželjela biti čarobnjak i što si tom prilikom htio/htjela promijeniti?

– Koja je u ovom trenutku tvoja najveća želja?

Nastavnik potiče učenike da iznose svoje ideje i pruža im pozitivnu potporu. (...)"

Ovaj primjer pokazuje neke važne vidove suradnje između učenika i nastavnika u konstruktivističkom modelu učenja:

Nastavnik …	Učenici …
… daje otvoreni zadatak koji: – od učenika traži da promijene perspektivu (stvarnost–utopija); – učenicima pruža potporu u smislu slobode razmišljanja i izražavanja. … sakuplja učeničke ideje i zapisuje ih na ploču; … daje strukturu (ključne riječi i pojmove); … omogućava improvizaciju, reagira na doprinose (input) učenika; … postavlja pitanja kako bi učenicima pomogao istražiti razloge i implikacije njihovih ideja; … potiče učenike i daje pozitivne povratne informacije.	…formuliraju i razmjenjuju ideje; … izražavaju i razmjenjuju ideje; (u konkretnom primjeru, njihove ideje imaju osobnu i političku dimenziju) … razmišljaju o svojim željama i iskustvu s obzirom na granice i ograničenja u ostvarivanju tih želja u stvarnom životu; … otkrivaju razliku između „dobrog" i „zločestog" čarobnjaštva.

Osnovno načelo konstruktivističkog učenja kaže da su motrišta i stavovi učenika bitni. Prema tome:

– Kako učenici doživljavaju svijet u kojem žive?

– Kako prosuđuju ono što se događa oko njih?

– Što bi promijenili kad bi mogli?

– Što ih najviše zabrinjava – što je pri vrhu njihove osobne ljestvice problema?

– Koja stajališta dijele s vršnjacima u razredu – u kom smislu se razlikuju?

– Očito je, također, da učenici prosuđuju o onome što se događa u njihovom svijetu, a njihove prosudbe snažno određuju način njihova djelovanja i sudjelovanja.[4]

U konstruktivističkog učenju, učenicima se dopušta preuzimanje uloge eksperata. Strategija poučavanja usredotočuje se na ono što učenici već znaju, a ne na ono što *ne* znaju. U ulozi čarobnjaka, svako dijete može ponuditi neku ideju i pri tome ne postoji „ispravan ili pogrešni" standard. Naprotiv, važni su razlozi zbog kojih dijete izražava svoje stajalište – koje iskustvo pritom koristi? Što je ono što dijete zabrinjava? Koje su želje i potrebe dječaka, odnosno djevojčica? Konstruktivističko učenje uzima u obzir perspektivu svakog pojedinog učenika te proces učenja i razmišljanja.

Konstruktivističko učenje je vježba ljudskih i dječjih prava – sloboda mišljenja i izražavanja; jednake mogućnosti; načelo međusobnog uvažavanja i nediskriminacije; pravo na obrazovanje.

4. GOO (EDC/HRE) se može i treba poučavati u vrlo ranoj dobi učenika. Knjiga V. GOO-a (EDC/HRE) počinje jedinicom namijenjenom djeci u vrtiću koja još ne znaju čitati i pisati. Vidi 1. jedinicu, „Imam ime – imamo školu", str. 13-16.

U okruženju obilježenom konstruktivističkim učenjem, zadaća nastavnika je, učenicima pružiti svaku moguću potporu – osigurati okvir s težištem na zadacima i/ili rješavanju problema, poštovati njihovo pravo na slobodu i jednakost, davati smjernice, ohrabrenje i poduku (pojmovi). Nastavnik ne zna kakve će odgovore dobiti od učenika i voljan je, i spreman, uzeti u obzir doprinos svojih učenika (improvizacija). Učenicima se mora dati mogućnost iznošenja i uspoređivanja vlastitih ideja, a njihova tema ili zadatak često od njih traže otkrivanje zajedničke spoznaje ili donošenje odluke. Nastavnik ima ulogu facilitatora; može anticipirati, ali ne smije unaprijed odrediti ishod procesa učenja kod svojih učenika.

Konstruktivističko učenje zagovara razvijanje kompetencija, a ne prihvaćanje niza činjenica. S konstruktivističkog stajališta, svaki kurikulum koji se temelji na znanju može se dovesti u pitanje i sporno je da li itko može nešto „naučiti“ pukim memoriranjem izoliranih činjenica bez da ih razumije i uvažava.

Sljedeći dio se iscrpnije bavi ovim pitanjem. Analizira neke vidove teorije učenja u sklopu interaktivnog konstruktivizma i povezuje ih s konstruktivističkim konceptom demokratskog odlučivanja.

3. Svaka osoba uči na drugačiji način – „Sami stvaramo svijet u svojoj svijesti“

Kada čitamo neku priču, u svojoj svijesti stvaramo nešto nalik filmu. Dodajemo pojedinosti i scene o kojima autor piše ili ih izostavlja, pa smo čak u stanju zamisliti lice pojedinih likova. Neki romani tako snažno potiču našu maštu da smo razočarani kada eventualno gledamo „stvarni“ film snimljen prema nekom konkretnom romanu. Naša mašta proizvela je, naime, mnogi bolji film koji je jedinstven, jer svijest svakog čitatelja proizvede različitu filmsku priču.

Ovo je primjer naše sposobnosti da „u svojoj svijesti stvaramo svijet“. Svijet u kojem živimo je svijet kakav percipiramo – sastoji se od slika, iskustava, pojmova i prosudbi koje stvaramo. U ulozi učenika, ljudi žele dokučiti ono što čuju ili pročitaju – žele razumjeti o čemu se radi. Jedan istraživač ljudskog mozga opisao ga je kao „stroj koji teži ka značenju“. Stvari koje nemaju smisla moraju se nekako srediti. Ako nam nedostaje informacija, moramo je pronaći, ili prazninu ispuniti nagađanjem. Stereotipi nam pomažu složene stvari pojednostaviti.[5]

Stjecanjem iskustava, nastavnicima postaje jasno da svaki učenik, nakon što je čuo novu lekciju, prima i pohranjuje pomalo drugačiju poruku. Neki učenici, informaciju koju su tako čuli, pamte do odrasle dobi jer ih se snažno dojmila, dok je neki drugi zaborave do sljedećeg jutra, jer im nije zanimljiva. S konstruktivističkog motrišta vrlo je važno ono što se događa u glavama učenika.

Konstruktivizam smatra učenje krajnje individualiziranim procesom:

– Učenici konstruiraju ili stvaraju sklopove značenja. Nove informacije se povezuju s onim što učenik od prije zna ili je naučio.

– Učenici dolaze u GOO (EDC/HRE) razrede sa svojim individualnim životopisima i iskustvima.

– Spol, razred, dob, etničko porijeklo ili vjeroispovijest kod svakog učenika stvaraju jedinstven pogled na svijet.

– Svi mi posjedujemo različite oblike inteligencije koji nadilaze konvencionalno poimanje uspješnosti u matematici ili jezicima.[6]

– Ne postoji apsolutni standard osobne ili političke relevantnosti. Nešto postaje problem zato što ga neka osoba takvim definira, a učenikova svijest odabire informaciju koju će biti pohraniti ili zaboraviti.

5. Vidi Rolf Gollob / Peter Krapf (izd.), EDC/HRE III. Knjiga: „Živjeti u demokraciji“, Izdavaštvo Vijeća Europe, Strasbourg, 2008, 1. jedinica, “Stereotipi i predrasude. Što je identitet? Kako doživljavam druge, kako drugi doživljavaju mene?” str. 19-38.

6. Vidi rad Howarda Gardnera o različitim inteligencijama.

4. Konstruktivističko učenje i društvena interakcija

U prethodnom tekstu govorili smo o učenju iz perspektive učenika kao pojedinca. Učenici traže značenje, no pritom i griješe. Kako ih možemo ispraviti? Prema konstruktivističkom stajalištu, učenik je taj koji mora dekonstruirati ili rastaviti ono što je pogrešno sastavljeno te isto ponovo „izgraditi". No kako neki učenik postaje svjestan učinjenih pogrešaka? Dva su načina na osnovu kojih učenik može ispraviti neuspjeh i pogreške.

Prvo, sami otkrivamo vlastite pogreške. Dolazimo do zaključka da naše rješenje nekog problema ne funkcionira, ili da je neki zaključak nelogičan.

Drugo, ovisimo o drugima koji će nam to reći ili nam često pomoći.

Konstruktivističko učenje stoga nije samo krajnje individualizirani proces. Ono ima i drugu, jednako važnu dimenziju kolektivnog učenja. Učenici moraju razmjenjivati vlastite ideje u interakciji i međusobnoj komunikaciji te komunikaciji s nastavnicima. Zbog toga smo naš pristup i nazvali **interaktivnim konstruktivističkim učenjem.**

Grafički prikaz u nastavku pokazuje individualnu i društvenu razinu konstruktivističkog učenja; to je društvena dimenzija konstruktivističkog učenja.

Iz njega se isto tako vidi da se učenici uvijek pozivaju na vanjski svijet. Vidi se, također, da kada propituju svoje ideje i planove, redovito se pozivaju na stvari koje ih okružuju. To je subjektivno-objektivna dimenzija konstruktivističkog učenja.

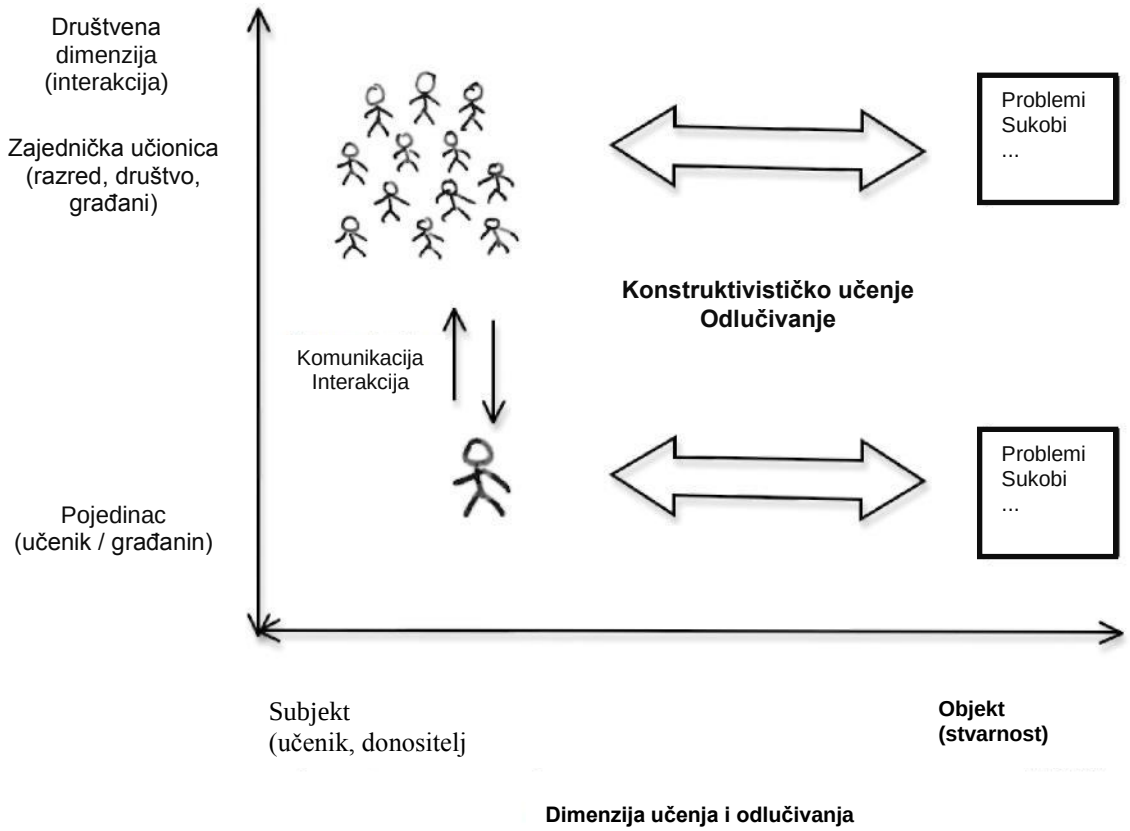

Učenici u razredu, kao i građani u demokratskoj državi, interaktivne su zajednice pojedinaca koji uče. Već smo spomenuli Johna Deweya koji je školu nazvao „minijaturnom zajednicom, ili društvom u zametku".[7] Stoga je interakcija učenika u školi, međusobna i s nastavnicima, dio stvarnog života, a ne umjetna organizacija koja ih treba pripremiti za stvarni život koji tek dolazi.

7. John Dewey, *The School and Society* (Škola i društvo), New York, 2007, str. 32.

U politici, kao i u školi, uvijek postoje osobe s većom razinom iskustva, znanja, spoznaja, pa i moći – učitelji, nastavnici, politički vođe, direktori, znanstvenici i ostali. Međutim, u suvremenim društvima, ni jedan od tih velikih igrača nema apsolutnu moć. Demokracija i vladavina prava postavljaju granice (ili bi trebale) moći svakom od tih sudionika, a te se granice postižu podjelom rada i ograničavanjem stručnosti tih pojedinaca na samo neko određeno područje.

Međutim, postoji ozbiljna prijetnja demokratskom zavjetu da svatko ima jednake mogućnosti sudjelovanja u demokraciji. Što su složenija društva u kojima živimo i problemi koje moramo rješavati, to su građani ovisniji o svojim kompetencijama za sudjelovanje u demokraciji. Više no ikada prije, obrazovanje je postalo ključ za sudjelovanje u zajednici odraslih koji uče.

3. Kakva je uloga nastavnika u procesu konstruktivističkog učenja?

Učenici tragaju za značenjem i svaki učenik to čini na krajnje individualizirani način. Povezuje nove informacije – pojedinačnu informaciju, lekciju, zanimljivu ideju iz neke knjige, itd. – s postojećim sklopovima znanja i iskustava koja su pohranjena u njegovoj svijesti. Konstruktivizam znači da sami stvaramo svoje sustave i organizaciju znanja, spoznaja i iskustva.

S konstruktivističkog stajališta, dobro poznati didaktički trokut dobiva novo značenje:

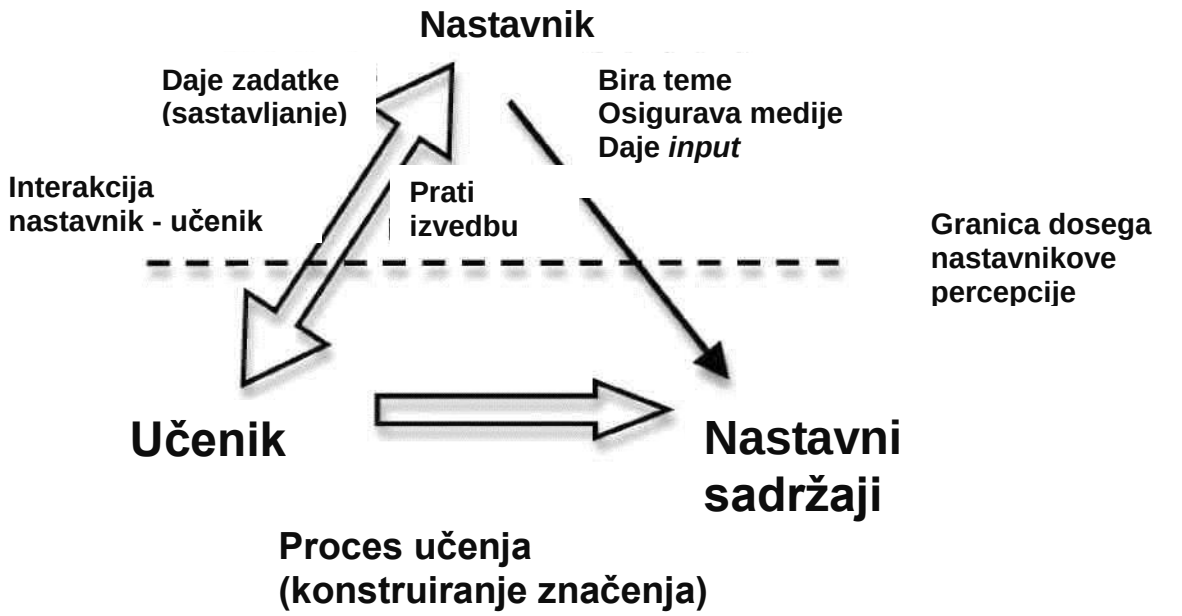

U trostranom odnosu, jedna strana ponekad biva isključenom. U procesima konstruktivističkog učenja, to je mjesto koje pripada nastavniku. Učenik je taj koji stvara vlastitu spoznaju o stvarima koje su predmet učenja. Konstruiranje značenja događa se u učenikovoj svijesti koja je izvan dosega nastavnikove percepcije. Ono što nastavnik vidi, samo je rezultat – ono što učenici proizvedu i kako se ponašaju. Nastavnik vidi izvedbu, ali ne i kompetenciju. Učenici, a ne nastavnici su ti koji u konačnici odlučuju što im je zanimljivo i vrijedno naučiti te što će doživotno pamtiti, ili zaboraviti.

Nadalje, konstruktivističko učenje se može podijeliti u tri podkategorije, a nastavnici su pritom vrlo važni pružatelji potpore.

1. Učenici **konstruiraju** značenje – otkrivaju i stvaraju nešto novo. Nastavnici mogu otkrivati i stvarati nešto novo. Nastavnici im mogu pružati podršku na sljedeće načine:
   - stvaranjem mogućnosti za učenje;
   - kreiranjem poticajnih zadataka;

- poučavanjem uz pomoć medija i ulaznih informacija (predavanja) koje predstavljaju nastavne sadržaje;
- ohrabrivanjem i pružanjem potpore učenicima i njihovoj samosvijesti;
- …

2. Učenici **rekonstruiraju** ono što su naučili – primjenjuju i propituju stečeno znanje. Mi sami stvaramo mogućnosti za primjenu, a u školi ih nastavnik otvara na sljedeće načine:
   - stvaranjem mogućnosti za razmjenu, izlaganj i razgovor;
   - formalnim testiranjem i ocjenjivanjem;
   - predlaganjem ili nametanjem obvezne izrade portfelja;
   - kreiranjem poticajnih zadataka, npr. u sklopu projekata;
   - …
3. Učenici **dekonstruiraju**, ili kritiziraju vlastita ili tuđa postignuća. Kao što je već rečeno, bez tog elementa kritičkog promišljanja i testiranja, svaki napor učenja bio bi bespredmetan za društvo, ali i za samog učenika.

6. Kakva je uloga nastavnika u GOO-u (EDC/HRE)?

Ključni element poučavanja i učenja je način na koji učenici komuniciraju te u kakvoj su interakciji jedni s drugima i s nastavnicima. Stručne kompetencije nastavnika omogućavaju im ocjenjivanje učinka neke aktivnosti te da takve obrasce ponašanja iskoriste kao alate. Nastavnik u svome radu preuzima različite uloge i one su različitije od onih u tradicionalnoj frontalnoj nastavi motiviranoj sadržajem („piši kredom i govori“). Nastava je jedna od uloga koju nastavnik mora preuzeti, no u našem slučaju manje često. Naime, konstruktivističko učenje zahtijeva da nastavnik „poučava zatvorenih ustiju“ te da više vremena i prilike za govorenje prepusti učenicima.

U kontekstu konstruktivističkog učenja, četiri su osnovne uloge koje najčešće ima nastavnik:

1. Nastavnik kao predavač i instruktor.
2. Nastavnik kao kritičar ili korektor.
3. Nastavnik kao kreator i davatelj primijenjenih zadataka.
4. Nastavnik kao predsjedavajući na plenarnim sastancima.

Umjesto davanja apstraktnih uputa o tome kako izvršavati spomenute uloge, naši primjeri se odnose na opise lekcija u priručniku gdje čitatelji mogu pronaći iscrpne opise konteksta koji se pojavljuje u učionicama u kojima se poučava GOO (EDC/HRE).

6.1 Nastavnik kao predavač i instruktor – potpora i poticanje konstrukcije

Osnovno pravilo za predavača je načelo “60:40”; 40 posto, a po mogućnopsti i više, onog o čemu govorite mora učenicima biti poznato. Bez tako velikog stupnja zalihosti informacija nije moguće konstruktivističko učenje.

U ovom priručniku, osnovni pojmovi predstavljaju didaktičku kičmu, da tako kažemo, GOO(EDC/HRE) kurikuluma. Učenike treba upoznati s tim pojmovima, a to znači da nastavnik mora učenike poučavati držeći predavanje ili zadavajući neki zadatak, ili oboje. Učenici u konstruktivističkom kontekstu već unaprijed moraju stvoriti kontekst značenja u koji će se uklopiti nastavnikovo predavanje. Najčešće se ova otvorena i nedovršena organizacija značenja sastoji od pitanja ili iskustava koje je potrebno objasniti. Sljedeća tablica pokazuje u kojem dijelu opisa lekcije u ovom priručniku možete pronaći više o nastavnikovoj ulozi predavača i instruktora.

1.Jed./ Osnovni pojam	Primjeri i pozivanje na materijale
2.Jed./ Odgovornost	Lekcija 4.: Nastavnik izabire temu na koju su se učenici usredotočili u svojoj raspravi i daje pojmovni okvir za razmišljanje. Jp Nastavni materijali 2.3 nude module koji nastavniku pomažu u pripremi.
3.Jed. /Različitost i pluralizam	Lekcija 2.: Nastavnik uvodi pojam općeg dobra (vidi jp nastavne materijale 3B).
4.Jed./Sukob	Lekcija 3.: Učenici govore o svom iskustvu na temu sukoba. Nastavnik im pomaže razumjeti problem koji je doveo do sukoba uvođenjem modela održivosti ciljeva (vidi .er Radni materijal za učenike 4.2).
4.Jed./Sukob 5. Jed. Pravila i zakon	Učenici sudjeluju u jednoj ili dvije igre donošenja odluka. Nastavnik pomaže učenicima razmišljati o svojim iskustvima u dijelu koji se odnosi na izvještavanje uvođenjem pojma modernizacije (vidi .er Radni materijal za učenike 5.5).
6.Jed. Vlast i politika	Lekcija 2.: Nastavnik uvodi model političkog ciklusa *[JSS* Radni materijali za učenike 6.1 i 6.2). U dijelu *brainstorminga* u sklopu prethodne lekcije učenici su raspravljali o problemu političkog djelovanja i sada su spremni za nove ulazne informacije.
9. Jed./Mediji	Lekcija 1.: Učenici su se izjasnili o određenoj vrsti novina kojima daju prednost. Nastavnik njihove izjave povezuje s pojmom *gatekeepinga*. Ne samo mediji, već i korisnici djeluju kao ‚vratari' (*gatekeepers)*.
	Lekcija 4.: Učenici razmišljaju o svojoj ulozi sastavljanja medijskih poruka. Nastavnik govori o dvije osnovne značajke proizvodnje vijesti: sve medijske poruke se brižljivo sastavljaju, a urednici i autori tih vijesti funkcioniraju kao ‚vratari' i selektori programa (vidi jp Nastavni materijal 9A).

6.2 Nastavnik kao kritičar i korektor – potpora dekonstrukciji

Što se nastavnika tiče, primjeri njegove uloge kritičara ili korektora ne nalaze se u opisima lekcije u priručniku – iz očitog razloga, budući da se takva prilika može pojaviti u bilo kojem trenutku i ne može se predvidjeti. Nastavnik mora znati što treba ispraviti. Ipak, možemo govoriti o nekim općim smjernicama.

Je li pogreška relevantna? Drugim riječima, je li uopće nužno ispravljati je?

Prednost za učenikove povratne informacije: hoće li učenici imati prilike, na primjer tijekom izlaganja ili rasprave, otkriti pogrešku i ispraviti je?

Međutim, u nekim okolnostima učenik mora ispraviti – dekonstruirati – svoju konstrukciju značenja i početi iznova. Primjer: cijeli će se razred osloniti na učenikovo izlaganje.

Načelo međusobnog poštovanja: možemo međusobno kritizirati pogreške – no i dalje poštovati osobu koja ju je učinila. Ovo je važno radi potpore učeničkom samopoštovanju te u svrhu ohrabrivanja.

Osma nastavna jedinica uvodi raspravu među učenicima. Ovdje učenici međusobno preispituju svoje argumente i dekonstruiraju ih, ako utvrde pogrešku.

6.3 Nastavnik kao kreator i davatelj primijenjenih zadataka – potpora rekonstrukciji

Interaktivni konstruktivistički procesi učenja ovise o odgovarajućim mogućnostima učenja – uključujući pogodne predmete, materijale, vrijeme, pravila, uputstava za rješavanje, praćenje i individualnu potporu. U GOO-u (EDC/HRE), nastavnik ima zadatak pružanja mogućnosti za takvo učenje koje se temelji na rješavanju zadataka i problema. Sljedeća tablica pokazuje primjere koji se

nalaze u opisima lekcija ovog priručnika.

Br. jedinice. /Osnovni pojam	Primjeri i upućivanje na materijale
1. Jedinica./ Identitet	Lekcija 4.: Učenici su uključeni u projekt uvida u zanimanje kako bi utvrdili koji posao ispunjava kriterije koje su utvrdili razmišljajući o svojim osobnim prednostima i interesima.
3.Jedinica/Različitost i pluralizam	Lekcija 3.: Nastavnik je učenike upoznao s pojmom zajedničkog dobra. Sada igraju igru donošenja odluka s ciljem postizanja kompromisa oko zajedničkog dobra.
4.Jedinica/Sukob	Istraživački zadatak: Učenici se upoznaju s modelom održivosti ciljeva proučavanjem problema pretjeranog izlova ribe. Analiziraju konkretne slučajeve kako bi istražili daljna pitanja održivosti poput emisije CO_2 ili odlaganje nuklearnog otpada.
4.Jedinica/Sukob 5. Jedinica/Pravila i zakon	Nastavnik ima ulogu rukovoditelja igrom ili postupkom. Utvrđuje vremenski okvir i brine o poštivanju pravila igre, ali ne nudi rješenje problema koji učenici rješavaju.
5.Jedinica/Pravila i zakon	Lekcija 4.: Nastavnik učenicima daje upitnik *[JSS* Radni materijal za učenike 5.6) s ciljem da ih potakne na razmišljanje o procesu učenja.
7.Jedinica/ Vlast i politika	Lekcija 3.: Nastavnik učenicima daje zadatak primjene modela političkog ciklusa *{es* Radni materijali za učenike 6.1 i 6.2) na konkretnom primjeru.
	Lekcija 4.: Nastavnik izabire jednu od tri ključne izjave koja se uklapa u kontekst učeničkih povratnih informacija (vidi jp Nastavni materijal 6.2). U svakoj ključnoj izjavi uvodi se pojam koji učenicima pomaže razmišljati o njihovom radu. Trebali bi ga temeljito obraditi, a nastavnik treba odlučiti koji će pojam izabrati.

6.2 Nastavnik kao predsjedavajući na plenarnim sastancima – potpora svim oblicima konstruktivističkog učenja

Poučavanje i učenje kroz demokraciju i ljudska prava vjerojatno postaju najočitiji na plenarnim sastancima na kojima učenici razmjenjuju ideje i o njima raspravljaju. Na taj način vježbaju slobodu mišljenja i izražavanja. Bez temeljitog uvježbavanja ostvarivanja tih osnovnih demokratskih prava, neće biti u stanju sudjelovati u demokratskom odlučivanju.

U opisima pojedinih lekcija, uglavnom predlažemo da nastavnici predsjedavaju tim sastancima. Zadatak je zahtjevne naravi, budući da učenici nastavniku nude prijedloge i ideje koje treba obraditi. Nastavnik u značajnoj mjeri može predvidjeti konceptualni okvir koji služi kao alat za utvrđivanje ustroja i značenja učeničkih doprinosa, no nastavnici mogu i improvizirati.

Priručnik sadrži mnoge opise načina ispunjavanja uloge predsjedavajućeg. U širem smislu, nastavnik predsjedava dvjema vrstama plenarnih sastanaka. Prvo, može početi lekciju ili nastavnu jedinicu i dopustiti učenicima brzo uključivanje. Drugo, nastavnik može predsjedavati plenarnom sastanku koji započinje doprinosom učenika – rezultatima iz domaćih zadaća, raspravom, povratnim informacijama. Tablice koje slijede sadrže primjere obiju vrsta plenarnih sastanaka.

a. Nastavnik daje prvi doprinos plenarnom sastanku

Br. jedinice/Osnovni pojam	Primjeri i upućivanje na materijale
1. Jedinica/Identitet	Lekcija 1.: Svakog dana, tijekom cijelog života, vršimo odabir i donosimo odluke – koji primjeri padaju učenicima na pamet?
	Lekcija 3.: Zašto pohađaš srednju školu?
2.Jedinica/Odgovornost	Lekcija 1.: Što bi učinio da si suočen s tom dilemom?
3.Jedinica/Različitost i pluralizam	Lekcija 1.: Nastavnik pruža potporu učenicima u *brainstorming* fazi. Vodi učenike kroz postupak povezivanja i grupiranja ideja s novim nazivom.
4.Jedinica/Sukob	Istraživački zadatak: Učenici upoznaju model ciljeva koji se tiču održivosti proučavanjem problema pretjeranog izlova. Nastavljaju proučavati primjere kako bi raspravili pitanje održivosti, npr. emisije CO_2 ili odlaganja nuklearnog otpada.
4.Jedinica/Sukob 5. Jedinica/Pravila i zakon	Nastavnik ima ulogu rukovoditelja igrom ili procesom. Utvrđuje vremenski okvir, osigurava da se poštuju pravila igre, ali ne nudi rješenje problema kojim se učenici bave.
5.Jedinica/Pravila i zakon	Lekcija 4: Nastavnik učenicima daje upitnik *[JSS* Radni materijal za učenike 5.6) kako bi im pomogao da razmišljaju o procesu učenja.
6 Jedinica/Vlast i politika	Lekcija 1.: Nastavnik pruža potporu učenicima u *brainstorming* fazi ("Zid tišine"). Vodi učenike u postupku povezivanja i grupiranja ideja i mišljenja i daje im okvir za stvaranje kategorija.
8.Jedinica/Sloboda	Lekcija 1.: Nastavnik objavljuje, "Svako dijete bi trebalo provesti još jednu dodatnu godinu u školi ." Učenici iznose svoja stajališta o tom pitanju – slažu se, ili ne. To je politička odluka, pa nema alternative u smislu odgovora "da" ili "ne".

b. Učenici daju doprinose plenarnom sastanku

Br. jedinice /Osnovni pojam	Primjeri i upućivanje na materijale
1. Jedinica/Identitet	Lekcija 1.: Učenici iznose razloge za svoj izbor konstatacije. Nastavnik pokazuje učenicima kako svoje ideje zabilježiti u mentalnoj mapi.
	Lekcija 3.: Učenici iznose ideje o tome kako oblikovati svoju budućnost. Nastavnik ne može pretpostaviti što će učenici reći, no konceptualni okvir mu omogućava da uzme u obzir različite doprinose svojih učenika.
4.Jedinica/Sukob	Lekcija 3.: Nastavnik predsjedava fazi izvještavanja nakon igre donošenja odluka. Sluša povratne informacije učenika, prepoznaje ključne izjave i bilježi ih na ploču ili preklopnik (*flipchart*).
	Lekcija 4.: Učenici započinju sat svojim doprinosom pripremljenim kod kuće. Utvrđuju plan rada i stvaraju konceptualni okvir cijele lekcije. Opis lekcije pomaže nastavniku anticipirati glavne probleme kojima će se učenici baviti te kako na njih reagirati.
7. Jedinica/Jednakost	Lekcija 1.: Nastavnik čita konkretan slučaj i učenicima postavlja samo jedno pitanje: "U čemu je problem?" Učenici u tišini razmišljaju i pišu odgovore. Mnogi potom iznose svoje ideje. Nastavnik ih potiče da objasne svoje mišljenje. Potom nastavnik povezuje njihove ideje s konceptualnim okvirom koji se može anticipirati. Sedma jedinica, 4. Lekcija, sadrži drugi primjer ove metode.
8.Jedinica/Sloboda	Lekcija 1.: Učenici su razmijenili argumente koji se tiču nekog problema. Nastavnik pita, „Što je dobar povod za raspravu?" Sažima ideje koje su učenici iznijeli koje vjerojatno odgovaraju kriterijima u *JSS* Radnom materijalu za učenike 8.1.

7. Demokracije kao zajednice učenika – konstruktivistički pristup osnovnim pojmovima u GOO-u (EDC/HRE)

Pojam interaktivnog konstruktivističkog učenja ne samo da zamišlja GOO (EDC/HRE) razred i školu kao cjelinu, odnosno zajednicu učenika rukovođenih ljudskim pravima, već i kao zajednicu građana uključenih u procese donošenja odluka.

"Učenje za" demokraciju i ljudska prava stoga znači da se učenici pripremaju za svoju ulogu cjeloživotnih učenika, pojedinačno, ali i kao zajednica. Postoje dvije skupine argumenata u prilog ovoj tvrdnji.

Prva je normativna i tiče se ljudskih prava. Građani moraju imati mogućnost sudjelovanja u demokraciji i izražavanju svojih stajališta i interesa kada raspravljaju o bilo kojem problemu koji je na dnevnom redu. To podrazumijeva da je svaki proces odlučivanja otvorenog tipa; u protivnom bi bio farsa.

Druga skupina argumenata je analitičke prirode i tiče se složenosti modernih društava, njihove globalne međuovisnosti i teških izazova kao što su klimatske promjene, smanjenje bio-raznolikosti, rizika u pogledu sigurnosti koji su posljedica neuspješnih država, ili pak sve većeg jaza između bogatih i siromašnih – ovo su samo neki od njih. Nitko nema jasnu ideju o tome kako riješiti probleme s kojima smo suočeni – bilo u našim pojedinačnim životima, bilo na globalnoj razini. Mi smo svi učenici pritisnuti zadaćom pronalaženja ostvarivih rješenja.

Osnovni pojmovi GOO-a (EDC/HRE) u ovom priručniku su stoga definirani s interaktivno-konstruktivističkog motrišta. Sljedeća tablica sažima osnovni konceptualni pristup svakoj od devet jedinica.

Br. jedinice/Osnovni pojam	**GOO (EDC/HRE): konstruktivistički pojam ...**
1. Jedinica/Identitet	… identitet: svoj identitet oblikujemo donošenjem vlastitih ključnih odabira.
2. Jedinica/Odgovornost	… odgovornost: stvaramo zajednički skup vrijednosti.
3.jedinica/Različitost i pluralizam	… interesi i zajedničko dobro: pregovaramo o onom što smatramo zajedničkim dobrom.
4.Jedinica/Sukob	… sukob: problemi i sukobi su ono što razmatramo.
5.Jedinica/Pravila i zakon	… pravila i zakoni: oni su alati koji služe rješavanju problema i stvaranju okvira za mirno rješavanje sukoba.
6.Jedinica/Vlast i politika	… politički procesi donošenja odluka: njihova svrha je pronaći rješenja hitnim problemima.
7.Jedinica/Jednakost	… uključivanje i društvena kohezija.
8.Jedinica/Sloboda	… način na koji ostvarujemo svoje ljudsko pravo na slobodu, npr. slobodu mišljenja i izražavanja.
9.Jedinica/Mediji	… naše poimanje svijeta kroz medije: proizvođači i korisnici medija kao ‚vratari' (*gatekeepers)* i selektori programa.

Dio 1.

Sudjelovanje u zajednici

1. Jedinica

Identitet – Vršiti odabir

Oblikujemo vlastite živote i živote drugih ljudi

2.Jedinica

Odgovornost– sudjelovanje, preuzimanje odgovornosti

Sloboda podrazumijeva odgovornost

3.Jedinica

Različitost i pluralizam – slaganje kroz neslaganje?

Kako postižemo suglasnost oko zajedničkog dobra?

1. JEDINICA
IDENTITET
Viši razredi srednje škole

Izvršiti odabir
Oblikujemo svoje živote,
ali i živote drugih ljudi

1.1. Stajališta o odabirima i identitetu

S čijim se stajalištem slažem?

1.2. Pogled unatrag: koji su me odabiri učinili osobom kakva jesam?

Koji su odabiri najviše utjecali na moj život?

1.3. Pogled unaprijed: tri odabira koja oblikuju naš budući život

Sloboda se sastoji od mogućnosti da odaberemo – ili ne odaberemo

1.4. Koje mi zanimanje odgovara?

Moji kriteriji odabira zanimanja

Dodatak: uvid u zanimanje

1. Jedinica
Identitet
Vršiti odabir

Uvod za nastavnike

“Tko će biti moj partner?”

“Želimo li imati djecu?”

“Koji ću posao izabrati?”

Naglasak u ovoj jedinici: odabir oblikuje identitet

Ovo gore su tri najvažnija odabira u životu. U vrijeme kada smo bili tinejdžeri ili adolescenti, i mi smo tražili odgovore na ova pitanja pa to sada čine i naši učenici. Vršeći taj odabir, oblikujemo vlastiti identitet – odlučujemo kako će izgledati naš život. Mijenjati te odluke je bolno i teško, a kada su u pitanju djeca, gotovo nemoguće. Naše odluke ne samo da utječu na naše živote, već i na živote drugih ljudi.

Identitet - intimna, vrlo osobna tema

Više nego bilo koja druga jedinica iz ovog priručnika, ova, koja se bavi pojmom identiteta, vjerojatno se najviše tiče najintimnijih iskustava i želja naših učenika. Zadaci u ovoj jedinici zamišljeni su kao mogući odabir. Metoda odražava iskustvo koje učenici posjeduju.

Kratak pregled 1. Jedinice

Prva lekcija govori o tome koliko je važno donositi odluke i vršiti odabir. U 2. lekciji, učenici se vraćaju u prošlost: koji su odabiri najviše utjecali na njihove živote i identitet? U 3. lekciji, njihov pogled je usmjeren prema budućnosti pa nastoje pronaći odgovore na tri gore spomenuta osnovna pitanja. U 4. lekciji se usredotočuju na jedno od tih pitanja – odabir zanimanja? Projekt uvida u zanimanje predložen je kao dodatna aktivnost (vidi *Js*i* Radni materijal za učenike 1.4).

Konstruktivistički pojam identiteta

U ovoj jedinici, pojam identiteta shvaćen je na konstruktivistički način. Naš identitet ne postoji sam po sebi, kao nešto statično i dovršeno, već se on razvija tijekom cijelog našeg života, kroz proces učenja, a oblikuju ga naše odluke i odabiri. Neki od njih su neopozivi; drugi se pak mogu promijeniti i ispraviti ako mi to želimo (vidi ff Nastavni materijal 1.3).

Razvijanje kompetencija: nadovezuje se na ostale jedinice iz ove knjige

Što pokazuje ova tablica?

Naslov ovog priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“, stavlja naglasak na kompetencije aktivnih građana u demokraciji. Tablica u nastavku pokazuje mogućnost sinergijskih učinaka jedinica sadržanih u ovom priručniku. Vidljivo je koje se kompetencije razvijaju u 1. jedinici (zasjenjeni redak u tablici). Masno uokvireni stupac tablice pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – stupac je posebno označen zbog velike povezanosti tih kompetencija sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci koji se nalaze ispod toga pokazuju povezanost s drugim jedinicama u ovom priručniku: koje kompetencije razvija rad na ovim jedinicama, a koje su potpora učenicima za rad u okviru 1. jedinice?

Kako upotrijebiti ovu tablicu?

Nastavnici mogu na različite načine upotrijebiti ovu tablicu kao alat za planiranje nastave GOO-a EDC/HRE).

- tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu, a zanemariti ostale, jer zna da se neke ključne kompetencije, u određenoj mjeri, razvijaju i tijekom rada na 1. jedinici – na primjer, kako vršiti odabir, razumjeti pluralizam identiteta, ostvariti pravo na slobodu, odgovornost za odluke koje pogađaju druge ljude.
- tablica nastavnicima ukazuje na sinergijske učinke koji učenicima pomažu, da u više navrata, i u različitim povezanim sadržajima, uče kako razvijati važne kompetencije.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencija**			**Stavovi i vrijednosti**
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Sudjelovanje u demokraciji Političko odlučivanje i djelovanje**	
1 Identitet	Vršiti odabir i razmišljati o njegovom utjecaju. Izbor zanimanja i razmišljanje o kriterijima.	Upotrijebiti model kao alat za analizu. Održati izlaganje. Sudjelovati u raspravama.	Odlučiti se – utvrditi kriterije, ciljeve i prioritete.	Odgovornost – biti svjestan kako vlastiti izbor utječe na druge. Spremnost i sposobnost osvještavanja osobnih želja, potreba i obveza.
2 Odgovornost				Međusobno uvažavanje
3 Različitost i pluralizam	Individualni izbor stvara veliku različitost identiteta.			
6 Vlast i politika	Političko odlučivanje se podudara s individualnim odabirom. Cilj individualne sreće podudara se s ciljem zajedničkog dobra.		Raspravljanje i sučeljavanje u javnosti (sudjelovanje kada zajednica „donosi odluku”).	Spremnost i sposobnost slušanja ljudi različitih interesa i stajališta.
8 Sloboda			Ostvarivanje prava na slobodu.	

1. jedinica: Identitet – vršiti odabir
Oblikujemo svoje živote, ali i živote drugih ljudi

Tema lekcije	Razvijanje kompetencija/ /ciljevi učenja	Zadaci učenika	Materijali i sredstva	Metoda
1. Lekcija Stajališta o odabiru i identitetu	Pojašnjavanje osobnih stajališta i odabira. Našim odabirom priopćavamo drugima tko smo, govorimo o svom identitetu.	Učenici biraju citat i obrazlažu svoj odabir.	**H** >Nastavni materijal 1.1 (tri primjerka, s citatima izrezanim u zasebne trake papira prije lekcije).	Grupni rad. Plenarna rasprava.
2. Lekcija Pogled unatrag: koji su me odabiri učinili osobom kakva jesam?	Autobiografski pogled. Naši odabiri i odabiri drugih imaju odlučujući utjecaj na naše živote.	Učenici razmišljaju o tome koji odabiri i odluke su se jako odrazile na njihov život.	**.s?** Radni materijal za učenike 1.1. Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri raznih boja, papirnate trake (A6), ljepilo ili ljepljiva traka.	Individualni rad. Plenarna rasprava.
3. Lekcija Pogled unaprijed: tri odabira koji oblikuju našu budućnost	Donošenje odluka, utvrđivanje prioriteta. Ljudska prava nam omogućavaju oblikovanje naše budućnosti – mi odlučujemo da li ih prihvaćamo.	Učenici razmišljaju o ključnim odabirima koji oblikuju njihovu budućnost.	**.s?** Radni materijal za učenike 1.2. Preklopnik (*flipchart*), flomasteri.	Individualni rad s radnim materijalom za učenike. Plenarna rasprava.
4. Lekcija Koje mi zanimanje odgovara?	Prepoznavanje, uspostavljanje ravnoteže i utvrđivanje prioritetnih kriterija za odluku. Ključni kriteriji za odabir zanimanja su: „Koje zanimanje odgovara mojim interesima i prednostima? ”	Učenici biraju ili odbijaju zanimanje i objašnjavaju razloge svog odabira.	**.s?** Radni materijal za učenike 1.3. **H** Nastavni materijal 1.2 (izrezani u niz kartica sa zanimanjima, s otprilike 10 kartica više nego učenika u učionici).	Individualni rad s radnim materijalom za učenike. Plenarna rasprava.
Dodatna aktivnost: uvid u zanimanje (na radnom mjestu)	Intervjuiranje stručnjaka; planiranje istraživačkog projekta. Pojašnjavanje poslovnih opcija.	Učenici planiraju i izvode istraživački projekt.	**.s?** Radni materijal za učenike 1.4.	Projekt.

1. Lekcija
Stajališta o odabiru i identitetu
S čijim stajalištem se slažem?

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i održavanje nastavnog sata. **Razvijanje kompetencije** upućuje izravno na GOO **(**EDC/HRE). **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak/zadaci za učenike,** uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala** je pomoć u pripremi lekcije. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Objašnjavanje osobnih stajališta i odabira.
Cilj učenja	Naš odabir drugima govori nešto o nama, o našem identitetu.
Zadaci za učenike	Učenici biraju citat i objašnjavaju razloge svog odabira.
Materijali i sredstva	Tri primjerka [JJI Nastavni materijal 1.1, s citatima izrezanim prije lekcije u zasebne papirnate trake.
Metoda	Grupni rad. Plenarna rasprava.
Raspored	1. Učenici vrše odabir. 15 min.
	2.Učenici objašnjavaju svoj odabir. 15 min.
	3. Učenici uspoređuju i osvrću se na odabrano. 10 min.

Informacije

U ovoj lekciji, učenici odabiru i upoznaju se s temom na osnovu osobnog iskustva. Ovaj pristup složenom pojmu identiteta temelji se na zadatku, a ne na teoriji ili pristupu na osnovu teksta, kako bi učenici na taj način lakše shvatili da je pojam identiteta na vrlo praktičan način povezan s njihovim životima.

Nastavnim satom dominira komunikacija s učenicima. Frontalni način sjedenja bio bi kontraproduktivan; ako je moguće, klupe i stolice treba postaviti uza zid (u obliku potkove).

Opis lekcije

1. Učenici vrše odabir

Učenici utvrđuju kontekst

Nastavnik uvodi temu. Svakoga dana, tijekom cijelog života, vršimo odabire i donosimo odluke – koji primjeri učenicima padaju na pamet? Učenici odgovaraju i daju primjere iz vlastitog iskustva. Nastavnik mora paziti da govore o svojim odlukama, ali da ne idu u pojedinosti raspravljajući o problemima ili razlozima koji su u pozadini njihovih odluka. Što više učenika bi trebalo sudjelovati u prvih pet minuta. Nastavnik ne treba raspravljati o njihovim izjavama; on prati je li uspostavljena ravnoteža između svakodnevnih odluka (kupiti sandvič, ili topli obrok za ručak) i ključnih odluka (odabrati zanimanje). Nastavnik ukazuje na očite tendencije sadržane u njihovim odlukama.

Učenici biraju citat

Nastavnik objašnjava učenicima kako će čuti citate autora iz raznih zemalja i to iz davne prošlosti, kao i sadašnjosti. Njihov je zadatak sljedeći:

– Učenici biraju citat s kojim se izrazito slažu ili s kojim se uopće ne slažu.

– Učenici koji su izabrali isti citat formiraju male grupe (ne više od šest učenika) i objašnjavaju razloge svog odabira. Grupa imenuje svog glasnogovornika.

– Nakon pet minuta, svaki glasnogovornik daje kratku izjavu o svakom odabiru. Pročitaju citat i objašnjavaju glavne razloge zbog kojih su se učenici u njihovoj grupi složili ili ne. Ako učenici u nekoj grupi imaju različita mišljenja, treba razgovarati o tim razlikama.

Nastavnik stavlja citate, napisane na trakama papira, na razredne klupe. Svaki učenik koji je dobio citat, glasno ga pročita ostatku razreda. Zatim učenici počinju raditi na zadatku. Nastavnik ih prati. Ako je neka grupa prevelika, nastavnik je dijeli u manje grupe. Ako se to dogodi, treba imati dodatne primjerke citata. Nastavnik bilježi koje su citate učenici odabrali, a koji su preostali. Neće uspjeti čuti sve rasprave, jer će mnogi učenici govoriti istovremeno pa će razina buke biti slična onoj u kafiću punom gostiju.

2. Učenici objašnjavaju svoj odabir

Glasnogovornici daju svoje izjave

Nastavnik objavljuje da je vrijeme za raspravu u grupi isteklo i poziva učenike da se uključe u plenarni dio sata koji će voditi nastavnik. Učenici i dalje sjede u svojim grupama. Govornici se izmjenjuju. Ako je potrebno, nastavnik podsjeća govornika da govori o razlozima zbog kojih je grupa odabrala neki citat, a učenici mogu tražiti dodatna pojašnjenja. Nastavnik mora pripaziti, da rasprava ne počne prije nego što su svi govornici imali priliku govoriti.

Nastavnik i učenici bilježe sve što je rečeno u obliku mentalne mape

Prije svakog sljedećeg govornika, nastavnik traži da slušatelji daju sažetak ključnih izjava, kao na primjer, „mnogi naši odabiri su neopozivi“, ili „kada imamo mogućnost odabira, ostvarujemo pravo na osobnu slobodu“. Nastavnik – ili učenik – sažima sve što je rečeno u obliku jednostavne mentalne mape (vidi primjer u nastavku).

3. Učenici uspoređuju i osvrću se na izvršene odabire

Učenici čitaju mentalnu mapu – dokument koji sadrži brojne odabire

Mentalna mapa je dio završne faze osvrta na ovu lekciju.

Nastavnik postavlja jedno pitanje kako bi na taj način učenike potaknuo na razmišljanje – mogući su mnogi odgovori jer se učenicima sada obraćamo kao stručnjacima koji nastupaju u svoje ime: govornici su upravo saopćili što učenici misle o različitim citatima na temu odabira. I same grupe su formirane po izboru učenika – dakle, što nam ova mentalna mapa govori o učenicima?

Možda će učenicima trebati neko vrijeme za razmišljanje. Treba im ga dati – ima li nešto ljepše od učionice pune učenika koji u tišini razmišljaju? Zbog toga ovu produktivnu fazu ne treba prebrzo prekidati i odmah dati priliku učeniku koji prvi digne ruku. Dajte priliku nekolicini učenika. Moguća su različita stajališta, a razlikuju se ovisno o kontekstu koji su učenici napravili svojim odabirima te ovisno o onome što je zabilježeno u mentalnoj mapi.

Zaključak: ključne izjave

Zadaća nastavnika je, zaključiti nastavni sat sažimanjem ključnih izjava. To možete učiniti izravno ili kao nit vodilju (*leitmotif)* kroz nekoliko izjava. Nastavnik piše ključne riječi na ploču, ili na listove s preklopnika (*flipchart*) kako bi potkrijepio sažetak:

U ovoj lekciji, učenici su *izvršili odabir* razgovarajući *o* odabiru.

1. Učenici su izvršili *različit odabir*, iz različitih razloga (evo nekoliko primjera): –

   Osobno iskustvo; - vrijednosti; - spol;

   - briga za druge, odgovornost;
   - ljudska prava;

3. Odabir koji su učenici izvršili pokazuje da se radi o različitim osobnostima – njihov odabir nam govori o tome tko su, dakle, govori nam o *njihovu identitetu.*

2. Lekcija
Pogled unatrag: koji su me odabiri učinili osobom kakva jesam?
Koji odabiri su najviše utjecali na moj život?

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i održavanje nastavnog sata. **Razvijanje kompetencije** upućuje izravno na **GOO (**EDC/HRE). **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak/zadaci za učenike**, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala** je pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencija	Autobiografska perpektiva.
Cilj učenja	Naši odabiri i odabiri drugih imaju odlučujući utjecaj na naše živote.
Zadaci za učenike	Učenici se osvrću i govore o tome koji odabiri su snažno utjecali na njihove živote..
Materijali i sredstva	**-e**? Radni materijal za učenike 1.1. Preklopnik (*flipchart*), trake papira (A6), flomasteri u raznim bojama, ljepilo ili ljepljiva traka.
Metoda	Individualni rad. Plenarna rasprava.
Raspored	1. Učenici istražuju koji su odabiri utjecali na njihove živote. 15 min.
	2. Učenici razmjenjuju zaključke do kojih su došli. 10 min.
	3. Učenici raspravljaju i govore o zaključcima do kojih su došli. 15 min.

Informacije

Odabiri i odluge u velikoj mjeri oblikuju naš identitet. U ovoj lekciji, učenici se okreću prošlosti. U sljedećoj lekciji mijenjaju perspektivu i gledaju u budućnost. Ključno pitanje ostaje isto – kako odabirom i odlukom oblikujemo svoje živote i živote drugih ljudi?

U ovoj lekciji, učenici najprije analiziraju svoje životopise i to u kontekstu ključnog pitanja. Potom na plenarnom sastanku razmjenjuju neke svoje zaključke i uspoređuju ih.

Opis lekcije

Priprema

Prije nego što počne nastavni sat, nastavnik stavlja papir s preklopnika (*flipcharta*) na zid ili ploču te preslike dijagrama iz **&** Radnog materijala za učenike 1.1.

Moji odabiri

Odabiri drugih ljudi

Rođenje Vremenski slijed **Sadašnjost**

1. Učenici istražuju koji su odabiri utjecali na njihove živote

Nastavnik uvodi zadatak

Nastavnik uvodi glavni zadatak ove lekcije. Veliki primjerak radnog materijala na preklopniku (*flipchartu*) služi kao pomoć. Nastavnik podsjeća na prethodnu lekciju: učenici su izvršili odabir, a ta je aktivnost omogućila uvid u različitost osobnosti. U ovoj lekciji je pristup drugačiji: kako su odabiri utjecali na naš identitet i razvoj? Tko je izvršio te odabire? Mi sami? Ili drugi ljudi?

Dijagram na papiru je isti kao na radnom materijalu koji dobivaju učenici. U gornjoj polovici, učenici bilježe odabire koje su sami izvršili, a u donjoj polovici bilježe odabire drugih. Vremenski slijed, koji ide s lijeva na desno pokriva njihov životni put od rođenja to sadašnjeg trenutka. Učenici stoga mogu pokazati kada i koji odabir je utjecao na njihov identitet.

Učenici prihvaćaju autobiografsku perspektivu

Učenici dobivaju preslike **&** radnog materijala 1.1 i sami rade u tišini (10-15 minuta). Razmišljaju o svom privatnom iskustvu iz autobiografske perspektive. Oni su stručnjaci za sebe same. Zbog svoje intimne prirode, tema i informacija su iznimno važne za svakog učenika pa oni odlučuju što će podijeliti s razredom u sljedećoj fazi nastavnog sata.

2. Uspoređivanje iskustava učenika

Uvod u zadatak

Nastavnik uvodi sljedeći korak. Sada učenici mogu međusobno razmijeniti rezultate do kojih su došli. Svaki učenik dobiva 2 komada papira A6 i flomastere (koje mogu, po potrebi, upotrebljavati zajedno). Samo po jedna informacija – jedan odabir – bilježi se na svaku traku papira, budući da se trake povezuju s bilješkama drugih učenika.

Nastavnik na raspored upisuje godine, počevši s godinom rođenja najstarijeg učenika i završavajući u sadašnjosti.

Zatim učenici odabiru jednu ili dvije teme iz svojih autobiografskih razmišljanja, sljedeći ove kriterije:

– Koji je odabir imao posebno jak utjecaj na moj identitet?

– Koju informaciju sam spreman podijeliti s razredom?

Učenici moraju pokazati tko je izvršio odabir („ja“, „majka”, “prijatelj” …), te kada je izvršen, ali ne smiju dodavati svoja imena.

Učenici sastavljaju opći pregled ključnih odabira

Prema uputama nastavnika, učenici ispunjavaju jedan ili dva lista papira i stavljaju ih na klupe licem okrenutim prema dolje. Tim od četiri učenika ih potom sakuplja i odnosi na preklopnik (*flipchart*).

Učenici se u polukrugu okupljaju oko preklopnika (*flipcharta*), ako je potrebno u dva reda. Jedan od četvorice čita što je zapisano. Član tima predlaže gdje preklopniku zapisati pročitani zapis. Ako se stvarti ponavljaju, dovoljan je jedan zapis; zapisi se prebroje, zbroj se zabilježi, a tekst na preklopniku (*flipchartu*) se zaokruži kako bi se na taj način naglasila njegova važnost. Tim surađuje s razredom, tako da svi učenici sudjeluju u čitanju zapisa i njihovom sastavljanju.

3. Učenici raspravljaju i osvrću se na postignuto

Traženje obrazaca i značajnih elemenata

Materijal je svima nov, tako da se sadržaj teško može predvidjeti. Učenicima vrlo često nije potrebno nikakvo usmjeravanje ili započinjanje, no odmah započnite s komentarima.

Ako je potrebno, nastavnik naglašava da je sljedeći korak prepoznavanje upadljivih obrazaca ili detalja.

Vjerojatno će se pojaviti nekoliko obrazaca:

Adolescencija – povećana autonomija: u ranom djetinstvu, drugi vrše odabir (roditelji, obitelj, učitelji, liječnici). Odrastanjem, sve više odabira i odluka donosimo sami. Prema tome, na preklopniku (*flipchartu*) ćemo vjerojatno imati grozdove koje možemo označiti simbolom strelice s vrškom okrenutim prema gore – pomak prema većoj autonomiji i osobnoj odgovornosti kako postajemo stariji. Jedan učenik može na papiru nacrtati strelicu (vidi prikaz u nastavku).

„Svoje postojanje dugujem roditeljima“. To je početak u našim životopisima koji je svima zajednički. Elementaran je, i očit. Naši su korijeni u našim obiteljima.

Različitost i pluralizam: možda nećemo prepoznati nikakve obrasce. To ukazuje na fenomen pluralizma – razlikujemo se u svom razvoju, a naši odabiri su nam pomogli da razvijemo sasvim osebujne osobnosti.

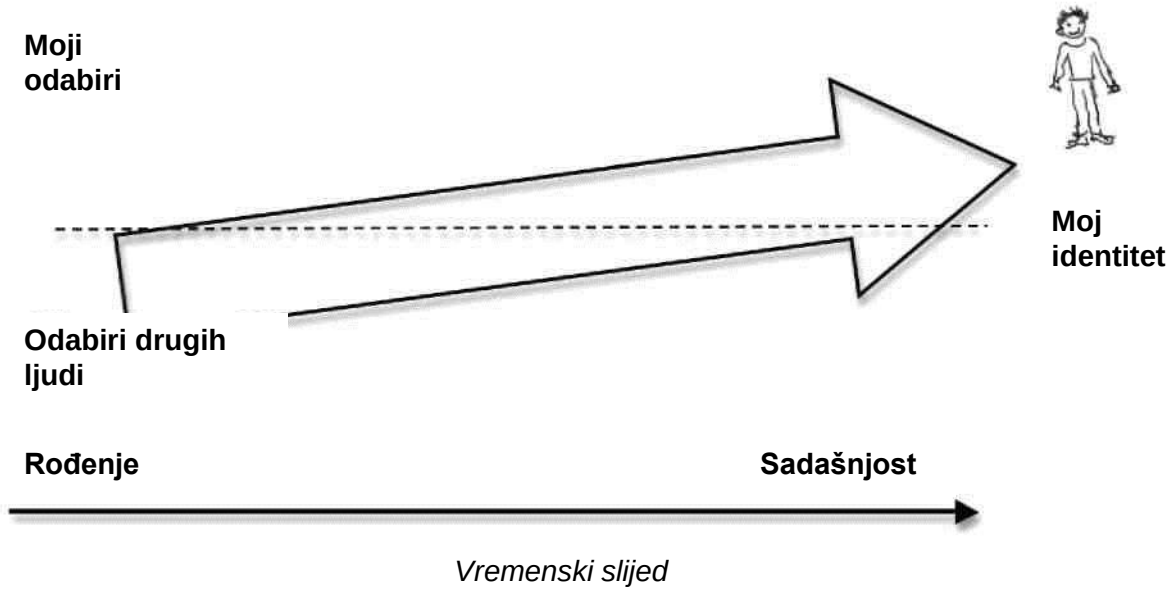

Kako djeca odrastaju, njihova autonomija odabira se povećava.

3. Lekcija

Pogled unaprijed: tri odabira koja oblikuju naše buduće živote

Sloboda se sastoji u mogućnosti ili nemogućnosti izbora

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja nastavnog sata. **Razvijanje kompetencije** odnosi se izravno na GOO (EDC/HRE). **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Donošenje odluka, utvrđivanje prioriteta.
Cilj učenja	Ljudska prava nam pružaju mogućnost oblikovanja naših budućih života – mi odlučujemo hoćemo li je prihvatiti.
Zadaci za učenike	Učenici razmišljaju o ključnim odabirima/odlukama koje utječu na njihove budućeživote..
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijal za učenike 1.2. Preklopnik (*flipchart*), flomasteri.
Metoda	Individualni rad s radnim materijalom. Plenarna rasprava.
Raspored	1. Uvođenje teme i zadatka. 10 min.
	2.o ključnim odabirima/odlukama. 10 min.
	3. Izlaganje i osvrt. 20 min.

Informacije

"Tko će biti moj parnter? " – "Želimo li imati djecu?" – "Koje zanimanje ću izabrati?"

U ovoj lekciji učenici se bave navedenim odabirima/odlukama. U tu svrhu, prebacuju se s prošlosti na budućnost. U prethodnoj lekciji gledali su unazad i analizirali odabire/odluke koje su donijete (i tko ih je donio), a koje su značajno utjecale na njihove živote i oblikovale njihov identitet u djetinstvu i u razdoblju adolescencije. U ovoj lekciji će gledati u budućnost. izvršit će ključne odabire – o partnerstvu, obitelji i njihovom zanimanju – koji će vjerojatno imati najjači utjecaj na njihov identitet.

Učenici pritom postaju svjesni rodnog problema: tradicionalna uloga žena je bila izabrati partnera i obitelj – bez biranja zanimanja, dok su muškarci bili usredotočeni na svoju ulogu hranitelja (zanimanje) i partnerstvo, sa smanjenom odgovornošću za obiteljski život. Danas mlade žene ostvaruju svoje pravo na obrazovanje u mnogo većem broju, s ciljem odabiranja svog zanimanja. Prema tome, dok žene nastoje pronaći načine uspostavljanja ravnoteže između sve tri opcije – zanimanja, partnerstva i obitelji – mnogi muškarci, iako ne svi, i dalje se drže tradicionalnog shvaćanja svoje uloge.

Opis lekcije

1. Uvod u temu i zadatak

Nastavn ik nastoji uključiti učenike

(induktivni pristup)

Nastavnik započinje nastavni sat postavljanjem pitanja na koje svaki učenik može odgovoriti, a koje izravno upućuje na osnovno pitanje: zašto pohađaš srednju školu?

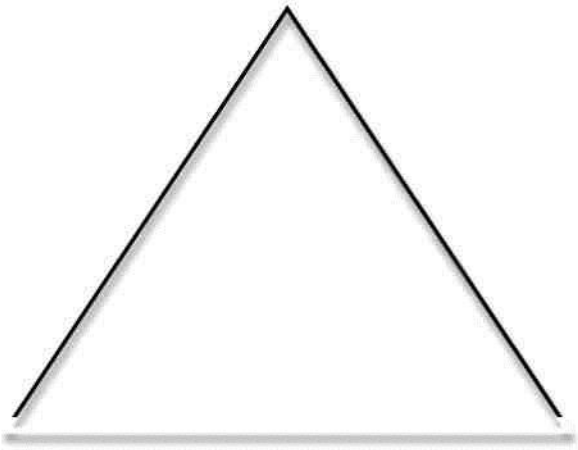

Učenici, dječaci i djevojčice, sigurno će odgovoriti da žele izabrati svoje zanimanje. Žele također imati mogućnost daljnjeg školovanja, npr. na fakultetima.

Nastavnik daje priliku nekolicini učenika da govore, sve dok se ne stvori jasna slika. Potom nastavnik sažima odgovore učenika i crta na ploču ili preklopnik (*flipchart*) dijagram s ***&*** radnog materijala za učenike 1.2 i dodaje prvi odabir – zanimanje.

Zanimanje / zvanje

Partner ***** ---------- djeca

Nastavnik objašnjava da je ovo odabir kojem su učenici upravo dali prednost pa je jasno koliko je on važan za njihov identitet. Čineći to, učenici ostvaruju ljudska prava – slobodu izbora općenito, i slobodu odabira zanimanja. Učenici s pravom mogu tvrditi da je ta sloboda ograničena budući da je ograničen pristup nekim zanimanjima zbog, na primjer, nezaposlenosti ili velike konkurencije. O ovoj temi ne treba govoriti u ovom trenutku jer će o njoj biti riječi u sljedećoj lekciji.

Nastavnik uvodi i ostale odabire/odluke: da li želim živjeti s partnerom, pa ako je odgovor potvrdan, tko će mi biti partner? (ili, jesam li već izvršila/izvršio taj izbor?). Zatim, želim li, ili želimo li imati djecu? Nastavnik upisuje na dijagram riječi „partner“ i „djeca“ tako da odgovara radnom materijalu ***&*** za učenike 1.2.

Nastavnik objašnjava kako svi na ovaj ili onaj način trebaju odgovoriti na ta pitanja. Možemo odlučiti da kombiniramo sve tri opcije, ili samo dvije, a jednu izostaviti. Ovisno o tome što izaberemo ili ne izaberemo, vodit ćemo sasvim drugačije živote. Ostvarujemo ljudska prava, no snosimo i odgovornost za vlastite živote, kao i živote drugih (naših partnera, naše djece).

Nastavnik uvodi zadatak

Nastavnik učenicima daje ***&*** radni materijal za učenike 1.2. Upoznaje učenike s ljudskim pravima koja nude ključne opcije odabira zanimanja, života s partnerom i imanja djece (***&*** radni materijal za učenike 1.2, dio 1.). Zadatak učenika je da razmisle o svom izboru te da svoju odluku unesu u tablicu u 2. dijelu radnog materijala.

Ako žele, mogu usporediti svoj odabir s odabirom svojih roditelja. Ovu dodatnu informaciju ne dijele s ostalim učenicima. Informacija o njihovom izboru ostat će anonimna.

2. Učenici se osvrću na svoje ključne odabire

Učenici rade sami u tišini. Nastavnik ne gleda ni u jedan radni materijal budući da je povjerljivost važna kada se radi o tako osjetljivim pitanjima.

Nastavnik priprema nastavak obrade ove teme. Stavlja papir s preklopnika (*flipcharta*) na ploču ili zid. Bilo bi idealno da je učenik zaštićen od pogleda ostalih učenika dok piše na papir. Na papiru je modificirana verzija tablice s **&** radnog materijala za učenike 1.2.

Tekst se može reducirati samo na slova budući da je učenicima tablica poznata. Dovoljni su sljedeći simboli:

Zanimanje – **P**artnerstvo – **D**jeca

Naše opcije za budućnost		**Žene**	**Muškarci**
Sve tri	**P + D + Z**		
Dvije od tri	**P + D**		
	P + Z		
	Z + D		
Jedna od tri	**P**		
	Z		
	D		

Nastavnik učenicima daje flomaster.

Učenici govore o svom odabiru

Nastavnik objašnjava na koji način učenici mogu diskretno dodati svoj odabir. Učenici jedan za drugim dolaze do preklopnika (*flipcharta*) i bilježe svoj odabir brojkom (1).

Djevojčice i dječaci označavaju odvojene stupce.

Učenici izlaze jedan za drugim do preklopnika (*flipcharta*) i bilježe svoj odabir. Kad su gotovi, dva učenika zbrajaju ono što je zabilježeno u svakom stupcu i upisuju zbroj.

Učenici raspravljaju o rezultatima

Rezultat se teško može pretpostaviti. Zanimljivo je vidjeti kako mnoge djevojčice i dječaci žele objediniti sve tri opcije, te kako se mnogi odlučuju za dvije i to koje.

"Partner+zanimanje": Tradicionalni muški model "hranitelj+kućanica". Učenici bi trebali biti svjesni implikacija ako oba partnera odaberu isto – to je model „dvostruki prihod, bez djece").

"Zanimanje+djeca": nije čest odabir, jer pretpostavlja samohrano roditeljstvo, premda je učenicima poznato da u velikom broju obitelji postoji samo jedan roditelj – ne zbog vlastitog odabira, već kao posljedica razvoda ili smrti.

"Partner+djeca": tradicionalni ženski model, ako traje čitav život. Mnoge mlade majke, a u manjoj mjeri i mladi očevi, prihvaćaju ovu opciju na neko vrijeme kako bi mogli brinuti o svojoj djeci dok su jako mala. Podrazumijeva se da će se vratiti svom poslu čim je to moguće.

"Zanimanje+partner+djeca": učenici shvaćaju da je ova opcija izazov. Postoji li razlika u odabiru između spolova? Vjerojatno će ovu opciju prihvatiti više mladih žena nego muškaraca. Ako je to točno, koji su tome razlozi? Nastavnik ne treba vršiti pritisak na učenike, ako nisu voljni govoriti o razlozima svog odabira. Međutim, nastavnik može naglasiti da je ovo primjer kako pojedinačni izbor može utjecati na društvo u cjelini: ako mnogi odluče ne imati djece, natalitet pada. Ne treba vršiti nikakav moralni pritisak, no učenicima treba približiti dugoročne posljedice njihova pojedinačnog odabira (vidi „Proširenje teme" u nastavku).

Imajući na umu mogućnost ovakvih razmišljanja, nastavnik očekuje rezultate i potom odgovara – ako je potrebno improvizira. Prethodni osvrt, kao što smo već napomenuli, pomaže; isto tako pomaže i ocjena stanja koja slijedi nakon sljedeće lekcije s ciljem razvijanja sposobnosti i shvaćanja biti improvizacije.

Proširenje teme

Problem opadanja nataliteta i starenje, odnosno smanjivanje broja stanovnika pogađa mnoge industrijske i razvijene zemlje svijeta, uključujući Kinu, Njemačku i Italiju. Javljaju se ozbiljni problemi u gospodarsvima i mirovinskim sustavima tih zemalja. Na osnovu statističkih podataka, učenici istražuju situaciju u svojoj zemlji. Mogu analizirati i donositi sudove o mogućim rješenjima.

4. Lekcija
Koje zanimanje mi odgovara?
Moji kriteriji za odabir zanimanja

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja nastavnog sata. **Razvijanje kompetencije** odnosi se izravno na GOO (EDC/HRE). **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Prepoznavanje, uspostavljanje ravnoteže i utvrđivanje prioriteta kod kriterija za odluku..
Cilj učenja	Osnovni kriteriji za odabir zanimanja su: „Koje zanimanje odgovara mojim interesima i prednostima?“
Zadaci učenika	Učenici odabiru ili odbijaju neko zanimanje i navode razloge svog odabira.
Materijali i sredstva	**-e?** Radni materijal za učenike 1.3. **[p** Nastavni materijal 1.2 (izrezati niz kartica sa zanimanjima i to otprilike 10 kartica više nego što ima učenika u razredu).
Metoda	Individualni rad s radnim materijalom. Plenarna rasprava.
Raspored	1. Učenici prihvaćaju ili odbijaju ponudu za posao. 20 min.
	2. Učenici razmjenjuju svoje kriterije za odabir zanimanja. 20 min.

Informacije

U lekciji 1.3, učenici su se bavili s tri ključna pitanja koja će značajno utjecati na njihove buduće živote – odabir koji se tiče njihova zanimanja, partnera i obitelji (roditeljstva). U ovoj lekciji učenici podrobnije istražuju kriterije kod jedne od ovih odluka – odabir zanimanja.

Dva kriterija su od iznimne važnosti: koji me posao zanima? Koji posao mogu najbolje izvršavati?

Važnost ovih pitanja je očita, ali su očite i teškoće kod odgovaranja na ta pitanja, posebice na drugo pitanje. Potrebne su konkretne informacije; predlaže se projekt uvida u zanimanje kako bi učenici savladali ovaj problem.

Opis lekcije

1. Učenici prihvaćaju ili odbijaju ponudu za posao

Nastavnik uvodi temu

Nastavnik uvodi temu, upućuje na preklopnik (*flipchart*) na kojem se nalazi trokut s ključnim odabirom. U prošloj lekciji učenici su raspravljali o složenosti koja prati ove tri odluke: zanimanje, partnera i obitelj.

U ovoj lekciji učenici će se usredotočiti na jedan od ta tri odabira – svoje buduće zanimanje.

Nastavnik objašnjava početak, naime, da učenici trebaju zamisliti da im je ponuđen neki posao. Nastavnik im daje karticu s ponuđenim poslom. Odlučuju hoće li ponudu prihvatiti ili ne.

Nastavnik uvodi metodu – jednostavnu simulaciju tržišta rada

Nastavnik učenicima dijeli **&** radni materijal 1.3 i traži da ispune prvi redak: da li već imaju posao koji žele, ili, jesu li izvršili odabir? Ako ne, čekaju sljedeći korak.

Nastavnik objašnjava pravila. Kada učenici dobiju karitcu s ponuđenim zanimanjem, odlučuju da li će ga prihvatiti ili odbiti. Na radnom materijalu bilježe svoje razloge.

Mogu tražiti drugi posao. Mogu međusobno mijenjati posao, ili zamijeniti svoju karticu s jednom od kartica na nastavnikovom stolu. Bilježe sve poslove koji su im ponuđeni i daju obrazloženje za prihvaćanje odnosno odbijanje.

Ako pronađu posao koji vole, jednostavno zadrže karticu. Ako karticu stave na klupu bez uzimanja druge kartice, ostaju nezaposleni.

Prije nego što započne simulacija tržišta rada, učenici moraju imati jasnu ideju o pravilima i svojim ulogama.

Nastavnik svakom učeniku daje jednu karticu sa zanimanjem. Mnogi će vjerojatno protestirati i odmah će se htjeti riješiti ponude. Ako je potrebno, nastavnik ih podsjeća na zadatak – da na radni materijal napišu razloge zbog kojih ne žele prihvatiti neko zanimanje.

Učenici sudjeluju u simulaciji tržišta rada – traže zanimanje kojim će se baviti

Kada su učenici dobili kartice sa zanimanjima, pušta ih se da samostalno rade. Nastavnik prati koliko je učenika prihvatilo ponudu i podsjeća ih da prave kratke bilješke prije nego što se međusobno mijenjaju za zanimanje.

2. Učenici razmjenjuju kriterije za odabir zanimanja.

Učenici prepoznaju osnovne kriterije za odabir zanimanja

Učenici sjede u obliku četverokuta, ili u krugu, kako bi olakšali komunikaciju.

Nastavnik poziva na dizanje ruku. Tko je prihvatio ponudu? Tko nije?

Zatim nastavnik traži da učenici formiraju grupe od četiri do šest učenika i razmijene kriterije. Njihov je zadatak da sastave popis s tri osnovna kriterija oko kojih se svi slažu.

Nakon pet minuta glasnogovornik grupe priopćava rezultat, a neki drugi član grupe bilježi njihove bodove na ploču ili preklopnik (*flipchart*). Bilježe se bodovi svih grupa kako bi se na taj način naglasila njihova važnost. Rezultat može izgledati ovako:

Koje mi zanimanje odgovara? **Kriteriji za odabir zanimanja**
Osobni interesi Stručna sprema
Dobra zarada
Radno vrijeme
Fleksibilnost
Sigurnost zanimanja
…

Učenici prepoznaju osnovne kriterije kod odabira zanimanja

Ako su grupe ponavljale određene kriterije kod odabira zanimanja, učenici mogu smatrati da su oni naročito važni. Razmjenjuju mišljenja i objašnjavaju razloge.

Učenici mogu slijediti svoje osobne prioritete pa nije potrebno postizati suglasnost. Na primjer, visoka plaća može nekom biti važnija, dok drugi mogu inzistirati na slobodnim vikendima i fleksibilnom radnom vremenu. Međutim, postoji nešto što nastavnik mora nastojati približiti učenicima.

Svi želimo izbjeći nezaposlenost, tako da je sigurnost nekog zanimanja često najvažniji čimbenik. Međutim, poslovna kretanja se ne mogu predvidjeti pa će učenici posvuda nailaziti na konkurenciju. Učenici moraju izabrati zanimanje, ili barem kategoriju zanimanja („pravo“, „medicina“) kada završe školu, a posao će tražiti nakon što završe studij ili obuku. Nitko ne može pouzdano predvidjeti kakve će mu biti šanse za četiri ili pet godina.

Zbog toga učenici moraju uzeti u obzir dva kriterija:

1. Što me zanima i što bih voljela raditi?
2. U čemu sam dobar/dobra? Koje su moje prednosti? Što mogu najbolje raditi ako sam pod pritiskom konkurencije? Nastavnik učenicima daje dovoljno vremena da najprije razmisle o ovim stvarima te da potom odgovore.

Učenici raspravljaju o primjeni kriterija

Kod razmišljanja o tome kako primijeniti ova dva osnovna kriterija, učenici će vjerojatno postati svjesni teškoća koje ih prate. Na drugo gornje pitanje nije teško odgovoriti. Uz pomoć roditelja i prijatelja, kao i nastavnika, mogu istražiti svoj konkretan profil kompetencija.

Prvo pitanje je mnogo teže, jer su učenicima potrebne informacije o zahtjevima i usavršavanju. Nastavnici nisu stručnjaci za profesionalnu karijeru pa je škola tu ograničena i učenici sami moraju pronaći potrebne informacije. Prema tome, stječu iskustvo sa slobodom izbora i izgradnjom identiteta što su vrlo zahtjevni zadaci.

U mnogim zemljama, škole pružaju pomoć svojim učenicima u praćenju raznih zanimanja. Ovaj model se predlaže kao dodatna pomoć koju će učenici, roditelji i poslovni ljudi pozdraviti i podržati.

Proširenje teme: uvid u zanimanje

Problemi s kojima se učenici susreću i na koji način im projekt omogućavanja uvida u zanimanje može pomoći

Učenici znaju koliko je važan izbor odgovarajućeg zanimanja za njihov budući život. Shvatili su koji su osnovni kriteriji za odabir, no shvatili su također da bez pouzdanih i ažuriranih informacija ne mogu procijeniti koji zahtjevi nekog konkretnog zanimanja se poklapaju s njihovom nadarenošću, kompetencijama i interesima. Projekt uvida u zanimanje na radnom mjestu može učenicima biti korisna pomoć u dobivanju takvih informacija.

Učenici istražuju zanimanje za koje smatraju da odgovara njihovim kriterijima. Provode nekoliko radnih dana sa stručnjakom. Prate što rade i s kim surađuju. Pomoću upitnika (vidi **&** Radni materijal učenike 1.4) intervjuiraju njihovog poslovnog partnera. Ako je moguće, izvršavaju određene zadatke kako bi stekli iskustvo iz prve ruke (kao tijekom pripravničkog staža). Školski raspored je tako zamijenjen radnim satima na poslu. Prema tome, ako kirurg počinje operirati u 6 sati ujutro, učenik mora biti uz njega u operacijskoj dvorani (kako bi utvrdio, na primjer, može li uopće podnijeti kiruršku operaciju).

Na osnovu upitnika, učenici pišu izvješće. Izvješće se može predati nastavniku i ocijeniti, što učenicima daje dodatni poticaj da zadatak izvrše kako treba. Učenicima se savjetuje da dnevno vode bilješke i pišu izvješće tijekom radnog tjedna, a ne kasnije – primjer učinkovitog upravljanja vremenom.

Izvješće treba biti sustavni opis, a ne osobni dnevnik, kako bi se učenici prilikom odabira zanimanja usredotočili na osnovne kriterije.

Učenici sami moraju pronaći svoje poslovne partnere, uz pomoć svojih roditelja, obitelji i obiteljskih prijatelja. Idealno bi bilo da u tu svrhu ne odlaze na radna mjesta roditelja ili rođaka.

Potpora škole i nastavnika

Učenik ima glavnu ulogu i odgovoran je za rezultat. Škola pruža mogućnost, utvrđuje okvir, odobrava projekt i rješava pravna pitanja (dozvola nadležnog ministarstva, osiguranje). U ranoj fazi, škola također kontaktira roditelje koji igraju vrlo važnu ulogu (vidi u nastavku).

Na zahtjev, učenicima se može dati pisana punomoć kada se prijavljuju za praćenje nekog zanimanja na radnom mjestu. Po okončanju projekta, direktor šalje pismo zahvalnosti svim partnerima koji su učenicima bili domaćini.

Ako je moguće, nastavnik bi trebao posjetiti učenike tijekom projekta. Nastavnik mora biti telefonski dostupan tijekom projekta kako bi u slučaju hitnosti mogao brzo reagirati.

Zadaci po završetku projekta

Preporučamo ocjenjivanje izvješća u svrhu naglašavanja njihove važnosti. Nastavnik se s poštovanjem treba odnositi prema izvješćima budući da se radi o osobnim dokumentima. Nastavniku treba biti jasno da nije bio nazočan tijekom projekta i intervjua, što znači da su ovdje stručnjaci učenici, a ne nastavnik. Prema tome, kod ocjenjivanja se treba usredotočiti na aspekte poput jasnoće, koherentnosti, pažnje i potpunosti. Sa stajališta učenika, ova vrsta zadatka je vrednija od bilo kojeg testa, a nastavnik bi trebao biti spreman dodijeliti više najboljih ocjena nego što je to obično slučaj.

Učenici bi trebali imati mogućnost razmjene iskustava. To zahtijeva više vremena nego što se može osigurati u sklopu redovitog GOO-a ili nastavnih satova GOO-a. Korisna prilika je praćenje zanimanja kao događaj koji organizira škola. Ovo je od posebne važnosti za mlađe učenike koji će tek za godinu dana raditi na takvom projektu, ali i za roditelje. Partneri istog zanimanja ili lokalni tisak te predstavnici lokalnih poslovnih subjekata bi također trebali biti pozvani.

Potpora roditelja

Kao prvo, roditelji mogu pružiti potporu svojoj djeci pri utvrđivanju njihovih prednosti i interesa. Roditelji poznaju svoje dijete od prvog dana i sjećaju se njegovog ili njezinog razvoja iz perspekltive koja se razlikuje od perspektive stručnjaka u školi. Roditelji općenito pozdravljaju ovakvu vrstu projekta, jer cijene svaku potporu koja se pruža njihovoj djeci u odabiru zanimanja. Iz razumljivih razloga roditelji obično prenaglašavaju sigurnost zanimanja. U gospodarstvu, podložnom brzim promjenama, roditelji su manje pogodni za savjetnike u planiranju karijere.

Kako učenicima pronaći poslovnog partnera

Obično se od učenika traži da pronađu mentora za projekt praćenja zanimanja. Njihovi roditelji, a u nekim slučajevima rođaci ili prijatelji, mogu biti dragocjena pomoć u uspostavljanju veze s potencijalnim partnerima. Učenici ne bi smjeli prerano raditi kompromise, ako se potraga učini preteškom. Ono što traže nije posao već prilika za uvid u neko konkretno zanimanje. Ako nije moguće pronaći nekog tko obavlja neki konkretan posao, npr. televizijskog novinara, ustupak bi bio tražiti alternativno rješenje u okviru iste kategorije zanimanja, npr. novinara koji radi za lokalnu tiskovinu.

To stoga, što to od svakog profesionalca koji na tjedan dana primi učenika iziskuje veliki napor, a to treba jako cijeniti. Međutim, mnoge poslodavce zanima privlačenje kvalificiranih i dobro informiranih kandidata i s njihova stajališta, praćenje zanimanja je mogućnost testiranje učenika, a možda i prilika da im se kasnije dâ ponuda.

Učenicima je potreban mentor ili supervizor. To može biti njihov poslovni partner ili netko drugi. Učenici su oslobođeni nastave pa ih stoga ne treba plaćati za projekt koji izvode. Oni nisu tu da bi obavljali redoviti posao već da slijede vlastiti plan u skladu s upitnikom *(&* Radni materijal za učenike 1.4).

Dugoročni učinci učenja za učenike

Iskustvo je pokazalo da ovaj projekt mnogim učenicima pomaže da ozbiljnije i zrelije pristupe zadnjim godinama svog srednjoškolskog obrazovanja. Postaju svjesniji svojih interesa i više cijene neke predmete, jer ih mogu povezati sa svojim životom po završetku škole. Vrlo je važno i drugačije ako im netko izvan škole kaže da su „pravopis i rukopis“ *jako* važni“. Osim toga, korisno je i uzbudljivo iskustvo ako učenici otkriju da se mogu nositi s prilično mnogo zadataka u profesionalnom svijetu.

Učenici se mogu vratiti u školu s jasnim odgovorima. Možda će sada znati kojim će se zanimanjem baviti pa mogu poduzeti sljedeće korake u planiranju svog studiranja i obrazovanja nakon što napuste školu. Osim toga, ako im je projekt pokazao da moraju tražiti neko drugo zanimanje, to je također vrijedan korak naprijed, jer su se oslobodili nekih iluzija i sada mnogo preciznije mogu pitati koje bi im zanimanje odgovaralo.

Informacije o programima praćenja zanimanja

Ujedinjeno Kraljevina: www.prospects.ac.uk

Baden-Württemberg, Njemačka: www.schule-bw.de/schularten/gymnasium/bogy

fj Nastavni materijali 1.1: Citati o odabiru i identitetu

X

Svojim odlukama i postupcima kreiramo svoju osobnost i lice koje nosimo.

Kenneth Patton

Odluka je rizik ukorijenjen u hrabrosti našeg izbora da budemo slobodni.

Paul Tillich

Sve što sada radite je nešto što ste izabrali raditi. Neki ljudi ne žele u to vjerovati. No ako ste stariji od dvadeset i jedne godine, vaš život je ono što ste od njega učinili. Da biste promijenili život, morate promijeniti svoje prioritete.

John C. Maxwell

Smatram da smo sami isključivo odgovorni za svoje odluke pa moramo prihvatiti i posljedice svakog svog čina, riječi i misli tijekom života.

Elisabeth Kubler-Ross

Ako želiš da se nešto kaže, pitaj muškarca. Ako želiš da se nešto učini, pitaj ženu.

Margaret Thatcher

Sloboda, ako je uzmemo u njenom konkretnom smislu, sastoji se u sposobnosti da izvršimo odabir.

Simone Weil

Najveći umovi su sposobni za najveće poroke, ali i najveće vrline.

Rene Descartes

Osnovno što nas povijest uči je da ljudski postupci imaju posljedice i da neke odluke, jednom donijete, ne možemo povući. One ne dopuštaju mogućnost donošenja drugih odluka pa na taj način određuju buduće događaje.

Gerda Lerner

Moć biranja između dobra ili zla svima je na dohvat ruke.

Origen

Sebstvo nije nešto dovršeno već neprestano stvaranje kroz izbor načina našeg djelovanja.

John Dewey

Ono što žene još moraju naučiti je da vam nitko ne daje moć. Morate je sami uzeti.

Roseanne Barr

Kada biram između dva zla, uvijek nastojim iskušati ono koje nikada prije nisam iskušao.

Mae West

Žene i mačke će učiniti što im se prohtije, a muškarci i psi se moraju opustiti i naviknuti se na to.

Robert A. Henlein

Morate vježbati svoju intuiciju – vjerovati tihom glasu u sebi koji vam točno kaže što trebate reći ili odlučiti.

Ingrid Bergman

Jedan brod plovi na istok,
drugi na zapad,
a isti vjetar puše.
Položaj jedara, a ne vjetrovi
određuju njihov smjer.

Kao vjetrovi s mora, nose nas
valovi vremena kroz život.
Stanje duše određuje cilj,
a ne mir ili sraz.

Ella Wheeler Wilcox

(Prevela: Zlata Pavić)

www.wisdomquotes.com

Nastavni materijal 1.2: Kartice zanimanja

X

državni službenik (općinska uprava)	*copywriter* u oglašavanju	veterinar kirurg
arhitekt	modni snimatelj	učitelj osnovne škole
inžinjer strojarstva	vodoopskrbni upravitelj	bankar
bolnički liječnik	upravitelj restorana brze hrane	knjižničar
IT stručnjak za prodaju	Policajac	odvjetnik

turistički vodič	prodavač	bolničarka
ekonomist	kartograf	Frizer
plesač	novinar	trgovac knjigama
meteorolog	psihoterapeut	Pilot
sobar	vozač autobusa	Električar

Izvor: www.prospects.ac.uk

Jedinica 1.3 Popratne informacije za nastavnike
Konstruktivistički pojam identiteta

Povezan s pojmom identiteta, konstruktivizam znači da oblikujemo svoj identitet odabirima i odlukama koje donosimo. Konstruktivizam naglašava aktivnu ulogu pojedinca i ukazuje na element učenja. U životu griješimo i svjesni smo svojih grešaka prilikom odabira. Možda neke odabire možemo promijeniti (dekonstruirati) i ispraviti, no neki odabiri su neopozivi. Vrijeme se, pogotovo, može potrošiti samo jednom u životu. Konstruktivizam povezuje dinamiku izbora s rezultatom, našim identitetom koji u izvjesnom smislu postaje statičan i stabilan.

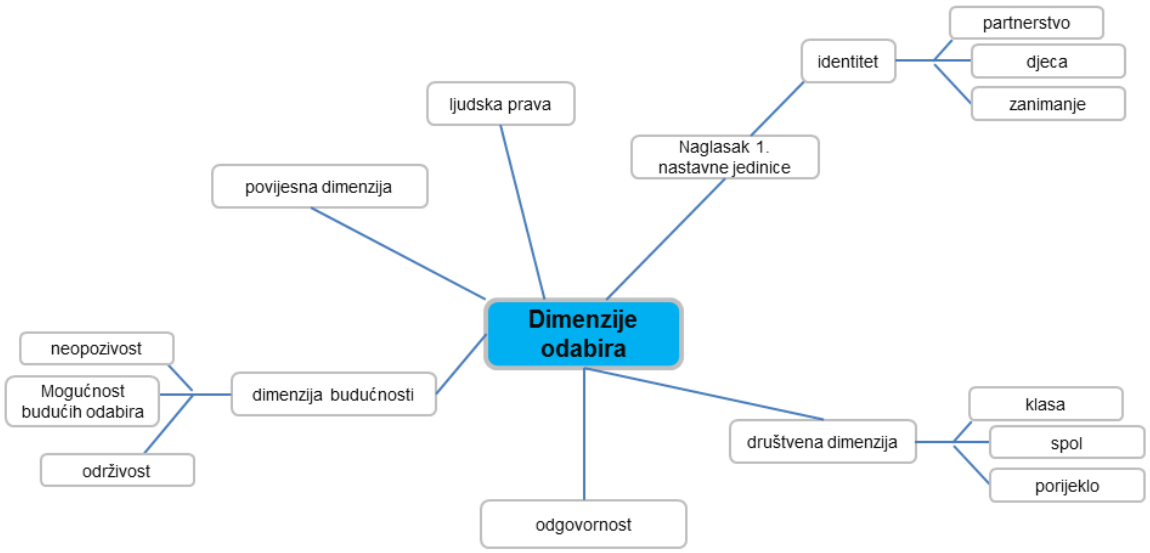

Ova jedinica stavlja naglasak na aktivnu ulogu pomoću koje oblikujemo vlastiti identitet – kao i identitete drugih, pri čemu je naša uloga također pasivna. Naravno, razvoj identiteta je mnogo složeniji i ovisi o mnogim drugim čimbenicima (varijablama) koje definiraju ili ograničavaju naše šanse da oblikujemo vlastite živote i identitete. To uključuje porijeklo, razred, rod, gospodarske i kulturne uvjete te prirodni okoliš.

Dva su razloga zbog kojih ova jedinica stavlja naglasak na konstruktivističku dimenziju oblikovanja našeg identiteta na osnovu izvršenih odabira. Prvo, ovaj pristup povezuje identitet s ljudskim pravima. Izvršiti odabir je čin slobode. Drugo, učenici najbolje razumiju taj pristup, jer odgovara njihovom iskustvu i pitanjima koja si sami postavljaju.

Nije samo pojam identiteta mnogo složeniji nego što se čini u ovoj jedinici; isto se odnosi i na pojam odabira. Gornji dijagram opisuje didaktički pristup u ovoj jedinici: učenici istražuju veze između dva složena pojma, ali ni jedan od njih u potpunosti.

2. JEDINICA
ODGOVORNOST
Viši razredi srednje škole

Sudjelovanje, preuzimanje odgovornosti

Sloboda podrazumijeva odgovornost

“Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem.”
[Štogod radiš, radi mudro i vodi računa o posljedicama]
Latinska poslovica; izvor neutvrđen

2.1 Riskirati gubitak prijatelja – ili prekršiti pravilo? Posvuda se suočavamo s dilemama

2.2 i 2.3 Što bi ti učinio? Preuzimamo odgovornost za svoje odluke

2.4 Koje vrijednosti nam moraju biti zajedničke?

Preuzimanje odgovornosti u zajednici utemeljenoj na ljudskim pravima

2. Jedinica
Odgovornost
Sudjelovanje, preuzimanje odgovornosti

Uvod za nastavnike

Preuzimanje odgovornosti – stajalište koje utječe na sve ostalo

Neprestano donosimo odluke, velike i male. Što ćemo danas ručati? Idemo li autom ili autobusom? Za koju ću stranku glasovati?

Kod svake odluke koju donosimo, neke opcije biramo, druge odbacujemo. Bez obzira jesmo li toga svjesni, naše odluke utječu na druge. Što god odlučimo i učinimo, može se dovoditi u pitanje, jer uvijek postoje alternative koje smo mogli izabrati.

Preuzimanje odgovornosti podrazumijeva razmatranje tih alternativa i posljedica naših odluka. U tom smislu, preuzimanje odgovornosti je stajalište koje doslovno utječe na sve što činimo – u osobnom životu, u odnosima i vezama s obitelji, prijateljima, kolegama i zajednicom u cjelini.

Preuzimanje odgovornosti – ljudsko pravo i izazov

Kada donosimo odluke, ostvarujemo svoje ljudsko pravo na slobodu. Sloboda podrazumijeva odgovornost, no sami možemo i moramo odlučiti koja načela i smjernice želimo slijediti. Sloboda znači da smo sami sa svojom odlukom pa stoga preuzimanje odgovornosti može biti vrlo teško. U određenoj mjeri se radi o vještinama koje se mogu naučiti i to je ono što će učenici činiti u ovoj jedinici.

Učenici će razgovarati o stvarima o kojima u praksi moramo često sami odlučiti – nastojeći razumjeti dileme različite složenosti, izabrati i odrediti prioritete.

Konstruktivistički pojam odgovornosti

Preuzimanje odgovornosti se najbolje može naučiti i razumjeti u konkretnim situacijama koje zahtijevaju donošenje odluke. Dileme su u tom smislu posebno zanimljive jer zahtijevaju vrlo pažljivo razmatranje posljedica neke odluke.

U otvorenom, sekularnom i pluralističkom društvu, ne možemo smatrati da se samo po sebi razumije da postoji sustav vrijednosti s kojim će se svatko odmah složiti. Međutim, da bi neka zajednica bila stabilna, takav sustav vrijednosti je bitan. Dakle, moramo prenositi i pregovarati o osnovnim načelima koja su nam kod preuzimanja odgovornosti zajednička.

Preuzimanje odgovornosti je izazov i trajni proces učenja; u tom smislu se u ovoj jedinici radi o konstruktivističkom shvaćanju odgovornosti.

Zamke kod poučavanja o odgovornosti i kako ih izbjeći

Postoje dvije zamke kod poučavanja o odgovornosti – apstraktno moraliziranje i indoktrinacija.

Moraliziranje znači govoriti o tome da sam „dobar građanin“ bez analiziranja konkretnog problema. Učenicima se prenosi poruka da je preuzimanje odgovornosti samo pitanje želimo li nešto ili ne.

Učenici tako nikada ne nauče koliko težak može biti taj zadatak i koliko je važno da podijele razloge svog odabira.

Zamka indoktrinacije tiče se učitelja koji pokušavaju nametnuti određene vrijednosti. Nemaju ovlasti to činiti i koje god vrijednosti izabrali, one se mogu dovesti u pitanje i dekonstruirati.

Da bi se izbjegle ovakve zamke, ova je jedinica osmišljena i sadrži osnovni zadatak koji učenicima daje priliku da donose vlastite odluke. Nastavnik je njihov trener i facilitator.

Učenici raspravljaju o tome kako rješavati dileme. Primjeri se odnose na svakodnevno iskustvo učenika koje ih stavlja u ulogu stručnjaka.

Priprema jedinice

Preporučamo da nastavnik radi isti zadatak koji rade učenici (vidi **&** Radne materijale za učenike 2.1-2.4 i **jf** nastavne materijale 2.1-2.3). Na taj način će nastavnik najbolje razumjeti mogućnosti učenja i postati svjestan teškoća s kojima se učenici suočavaju. Sam rezultat – odluka o tome kako riješiti neku dilemu – nije „pravi“ odgovor jer istovremeno postoji snažan element subjektivnog izbora koji učenici mogu, ali ne moraju međusobno podijeliti.

Razvijanje kompetencije: povezanost s ostalim jedinicama ovog priručnika

Što pokazuje ova tablica

Naslov ovog priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“, stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Tablica pokazuje potencijal sinergijskih učinaka između pojedinih jedinica u priručniku. Pokazuje koje se kompetencije razvijaju u 2. jedinici (tamniji redak tablice). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – naglasak je stavljen zbog povezanosti tih kompetencija sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci koji slijede pokazuju vezu s ostalim jedinicama ovog priručnika: koje kompetencije se razvijaju u tim jedinicama, a potpora su učenicima tijekom rada u sklopu 2. jedinice?

Kako upotrijebiti ovu tablicu

Nastavnici mogu na različite načine koristiti ovu tablicu kao alat za planiranje GOO/EDC/HRE nastave.

- Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko nastavnih sati mogu posvetiti GOO-u/EDC/HRE: nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i preskočiti ostale, jer zna da se neke ključne kompetencije razvijaju, u određenom opsegu, u ovoj jedinici – na primjer, analiza, refleksivna upotreba medija i odgovornost.

– Ova tablica pomaže nastavnicima u korištenju sinergijskih učinaka koji učenicima omogućavaju opetovano uvježbavanje važnih kompetencija, u različitim kontekstima koji su na mnogo načina povezani. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko jedinica.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencija**			**Stavovi i vrijednosti**
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Političko odlučivanje i djelovanje**	
2 Odgovornost	Razumijevanje problema koji se tiču dileme. Analiziranje posljedica neke odluke. Utvrđivanje prioriteta i objašnjavanje razloga.	Pažljivo razmatranje i razmišljanje. Međusobno upoznavanje s razlozima i kriterijima za donošenje neke odluke	Donošenje odluka s nepotpunim informacijama. Svijest o mogućem neuspjehu.	Promjena stajališta. Prepoznavanje interesa i prava drugih. Zajednica utemeljena na ljudskim pravima.
1 Identitet	Razumijevanje utjecaja našeg odabira na druge.			Promjena stajališta.
4 Sukob	Dilema oko održivosti	Strategije pregovaranja	Rješavanje sukoba	
6 Vlast i politika	Politika – proces rješavanja problema i rješavanje sukoba			
7 Jednakost	Uvažavanje kulturne dimenzije demokracije		Uspostavljanje ravnoteže između prava većine i manjine.	Međusobno uvažavanje

2.Jedinica: Sudjelovanje, preuzimanje odgovornosti
Sloboda podrazumijeva odgovornost

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. Lekcija Riskirati gubitak prijatelja – ili prekršiti pravilo?	Kompetencija političkog odlučivanja i djelovanja: odabrati i obrazložiti razloge. Odgovorni smo za odluke koje donosimo u svakodnevnom životu. Shvaćanje dileme i odgovornosti.	Učenici razmišljaju o odabiru i odlukama koje donose u svakakodnevnim situacijama suočavanja s dilemom i govore o razlozima takvog odabira.	Jf nastavni materijali 2.1 i 2.2. jgf Radni materijali za učenike 2.1 i 2.2.	Plenarna rasprava,, predavanje, grupni rad.
2. i 3. lekcija Što bi učinio/učinila?	Kompetencija kod donošenja odluka i postupanja: rješavanje dilema. Kod rješavanja dileme vršimo različite odabire. Radeći to ostvarujemo svoje ljudsko pravo na slobodu.	Učenici raspravljaju o situacijama suočavanja s dilemom i osvrću se na osobno iskustvo.	Jgf Radni materijali za učenike 2.1-2.4. [p nastavni materijal 2.2. Preklopnik (*flipchart*), flomasteri.	Grupni rad.
2. i 3. lekcija Što bi učinio/učinila?	Preuzimanje odgovornosti uključuje rješavanje dilema – prikupljanje informacija, razmatranje posljedica, utvrđivanje prioriteta, donošenje odluka.	Učenici raspravljaju o situacijama suočavanja s dilemom i osvrću se na osobno iskustvo.	Jgf Radni materijali za učenike 2.1-2.4. Preklopnik (*flipchart*), flomasteri.	Grupni rad.
5. lekcija Koje vrijednosti moraju biti zajedničke?	Prosudba: osvrt na kriterije i vrijednosti. Demokratska zajednica se oslanja na zajednički sustav vrijednosti. Ljudska prava osiguravaju sustav vrijednosti s kojim se možemo složiti.	Učenici odabiru slučajeve suočavanja s dilemom, izvještavaju o svojim odlukama, uspoređuju i raspravljaju o prioritetima.	[p nastavni materijali 2.2. Preklopnik (*flipchart* (pripremljeno u okviru prethodne lekcije), flomasteri. jgf Radni materijali za učenike 2.5; alternativno, ODLJP, član 1. staviti na preklopnik (*flipchart*) ili projektor.	Zajednička rasprava o planiranju. Izlaganje. Rasprava.

1.Lekcija
Riskirati gubitak prijatelja - ili prekršiti pravilo?
Posvuda smo suočeni s dilemama

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Kompetencija političkog odlučivanja i djelovanja: odabir i obrazloženje razloga.
Cilj učenja	Odgovorni smo za odabire u svakodnevnom životu. Razumijevanje dilema i odgovornosti.
Zadaci za učenike	Učenici razmišljaju o odabiru u situacijama suočavanja sa svakodnevnim dilemama i razmjenjuju razloge svog odabira.
Materijali i sredstva	**H** Nastavni materijali 2.1 i 2.2. **.s?** Radni materijali za učenike 2.1 i 2.2.
Metoda	Plenarna rasprava, predavanje, grupni rad.
Raspored	1. Učenici se bave svakodnevnim dilemama. 10 min.
	2. Učenici se upoznaju s alatom za analizu dileme. 20 min.
	3. Učenici razmjenjuju svoje odluke u školskom testu o rješavanje dileme. 10 min.

Informacije

U ovoj lekciji učenici se upoznaju s važnosti i nužnosti preuzimanja odgovornosti. U nekoj vrsti pokusne primjene, koriste alat kako bi se mogli osvrnuti na svoje odluke o preuzimanju odgovornosti i upoznaju se s osnovnim pojmom dileme.

Svi učenici se odmah aktivno uključuju uz pomoć induktivnog pristupa. Za nekoliko minuta svi učenici u razredu razmišljaju o tome kako riješiti neku dilemu koja im je poznata iz iskustva u razredu.

Prva lekcija se bavi osnovnom temom – suočavanjem s dilemom, odabirom, razmišljanjem o prioritetima prilikom odabira. Umjesto dodavanja dodatnih tema, sljedeće lekcije obrađuju problem rješavanja dileme. Poput ostalih jedinica ovog priručnika, i ova jedinica slijedi didaktičko načelo iscrpne obrade izabrane teme – „Obradi manje, ali bolje“. Razlog zbog kojeg smo izabrali tako malo, a izostavili tako mnogo, je ogromno iskustvo. Intenzitet napora koje ulažemo u učenje polučuje najbolje rezultate, a ne široka obuhvaćenost nekog područja.

Opis lekcije

1. faza: Učenici razmišljaju o svojim odabirima u svakodnevnim situacijama

jf Nastavni materijal 2.1

Nastavnik najavljuje početak nove jedinice i kao uvod iznosi sljedeći primjer.

> Zamisli sljedeću situaciju. U razredu se piše test iz povijesti. Ti si jedan od najboljih učenika iz povijesti, no čak i ti smatraš da je test prilično težak.
>
> Prijatelj iza tebe šapuće i moli te da mu pokažeš svoj test. Ti znaš da je varanje na testovima zabranjeno i da bi i ti i tvoj prijatelj mogli biti ozbiljno kažnjeni kad biste to učinili.
>
> Što bi učinio? Da li bi riskirao gubitak prijatelja ili bi prekršio pravilo?

Nastavnik zapisuje dilemu – temu ove lekcije – na ploču ili na preklopnik *(flipchart*).

Upozorova učenike da njihov odgovor mora biti da ili ne – nema alternative ili srednjeg rješenja, niti učenici mogu o tome razgovarati – potom traži da se izjasne dizanjem ruku. Učenici se izjašnjavaju, a nastavnik bilježi rezultate na ploču ili preklopnik *(flipchart*).

Slijedi rasprava. Učenici iznose svoje razloge, a nakon nekoliko minuta nastavnik zbraja i zapisuje glasove na ploču. Možemo očekivati argumente kao što su ovi:

Da li bi riskirao gubitak prijatelja ili bi radije prekršio pravilo?	
Da (glasova x)	**Ne (glasova y)**
Dobri prijatelji uvijek pomažu jedni drugima. I meni će jednog dana trebati pomoć prijatelja. Trebamo si uzajamno pomagati. Svijet bi bio hladan i neprijateljski kada ne bismo brinuli jedni o drugima.	Varanje nije pošteno prema onima koji poštuju pravila. Varanjem riskiram da i ja budem kažnjen. Prijatelji to ne bi smjeli očekivati jedni od drugih. O prijatelju ovisi veličina rizika. S dobrim prijateljem mogu razgovarati i on/ona će poštovati moju odluku.

2. faza: Učenici se upoznaju s alatom za analizu dileme

& Radni materijali za učenike 2.1 i 2.2

Nastavnik učenicima dijeli ***&*** radne materijale za učenike 2.1 i 2.2 i ukratko uvodi pojam dileme (nastavni materijal 2.1). Argumenti koje su učenici iznijeli pokazuju sukob oko odanosti: ili ostajem odan prijateljima kada me mole za pomoć, ili slijedim pravila jer ona svakom jamče jednake šanse u testu. Razlozi koje učenici navode – ili se očekuje da će navesti – tiču se vrijednosti: našeg shvaćanja prijateljstva, odanosti, spremnosti da drugima pomognemo, poštenja, poštivanja pravila i zakona.

Upravo sam suočen/suočena sa situacijom u kojoj ću prekršiti jednu od tih spona odanosti i pratećih vrijednosti – riskirati da izgubim prijatelja, što će utjecati na moj ugled, ili riskirati da budem kažnjen i imati grižnju savjesti budući da sam prekršio pravilo koje zapravo podržavam. Ovakva situacija u kojoj možete izabrati samo pogrešno, umjesto da činite sve što je ispravno, nazivamo dilemom. Sljedeći primjer je tipičan za mnoge dileme:

> Kompromis nije moguć. Moraš definirati svoj prioritet.
>
> Vrijeme nalaže da odmah reagiraš što ti otežava pažljivo donošenje odluke.
>
> Kasnije ne možeš promijeniti svoju odluku pa su njeni učinci neopozivi.
>
> Preuzimaš odgovornost – i ti i svi ostali morate snositi posljedice.

U svakodnevnom životu, kao i kod donošenja političkih odluka, neprestano se suočavamo s dilemama. Njihovo rješavanje je teško jer su problemi često složeni, a odluku moramo donijeti u kratkom vremenu.

Međutim, rješavanje dilema i razmišljanje o našoj odgovornosti je u izvjesnom smislu vještina koju možemo naučiti. Učenje se odvija korak po korak. Nekoliko lekcija bavi se rješavanjem dilema koje u stvarnom životu treba odmah riješiti.

& Radni materijal za učenike 2.2 nudi alat koji pomaže u rješavanju dileme. Učenici dobivaju zadatak da taj alat primijene na problem školskog testa. U vremenu od otprilike 5 do 10 minuta, moraju izabrati jedno ili najviše tri pitanja koja smatraju relevantnim i korisnim te ih pažljivo razmotriti. Donose odluku i u plenarnoj raspravi koja slijedi razgovaraju o razlozima zbog kojih su tako odlučili. Rade u grupama od po tri ili četiri učenika.

3. faza: Učenici razmjenjuju svoje odluke u dilemi oko školskog testa

U zaključnoj plenarnoj raspravi, glasnogovornici grupa predstavljaju odluke svojih grupa i prioritete koji su ih doveli do tih odluka. Nastavnik predsjedava raspravi i posebnu pažnju posvećuje pitanjima i kriterijima kojima su se učenici rukovodili.

Na kraju lekcije, nastavnik komentira ovaj problem i učenicima ukazuje na različite prioritete koje su iznijeli. Razmišljajući o prioritetima kojima se rukovode kod donošenja odluka, učenici preuzimaju odgovornost.

2. i 3. Lekcija

Što bi ti učinio/učinila?

Preuzimamo odgovornost za svoje odluke

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Kompetencija za donošenje odluka i djelovanje: rješavanje dileme.
Cilj učenja	Kad rješavamo dilemu, donosimo različite odluke. Radeći to, ostvarujemo svoje ljudsko pravo na slobodu. Preuzimanje odgovornosti podrazumijeva rješavanje dileme – skupljanje informacija, razmatranje posljedica, utvrđivanje prioriteta, donošenje odluka.
Zadaci za učenike	Učenici raspravljaju o konkretnim slučajevima suočavanja s dilemom i osvrću se na svoje osobno iskustvo.
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijali za učenike 2.1-2.4. **H** nastavni materijal 2.2. Preklopnik (f*lipchart*), flomasteri.
Metoda	Grupni rad.
Raspored	1. Nastavnik uvodi glavni zadatak jedinice. 10 min.
	2. Glavni zadatak: učenici raspravljaju o dilemama. 70 min.

Informacije

Preuzimanje odgovornosti u sekularnim demokratskim zajednicama ima konstruktivističku dimenziju: moramo naučiti preuzeti odgovornost u nekoj konkretnoj situaciji. Preuzimanje odgovornosti, kada smo suočeni s dilemom, često pod pritiskom vremena, vrlo je teško, no može se naučiti.

Glavni zadatak ove jedinice služi postizanju tog cilja. Učenici razmjenjuju i raspravljaju o problemima i izboru prioriteta u konkretnoj situaciji suočavanja s dilemom. Preuzimanje odgovornosti je konkretna stvar pa se učenici bave s četiri situacije suočavanja s dilemom koje se sadržajno razlikuju (vidi **&** radni materijal za učenike 2.3): preuzimanje odgovornosti za nešto, za što se netko drugi trebao pobrinuti, sukob odanosti nastavniku i prijatelju, sukob odanosti prijatelju i obveza poštivanja zakona, odluka o tome da li podržati projekt uz nedostatnu informiranost.

Učenici pripremaju izlaganja o svojim odabirima u kojima se moraju usredotočiti na razloge (vidi **&** Radni materijal za učenike 2.4). Kao potporu tim izlaganjima, nastavnik priprema list preklopnika (*flipchart*) na osnovu tog radnog materijala svrsi prilagođenog izgleda (vidi **jf** nastavni materijal 2.2).

Prošireni zadaci u obliku projekta pružaju nastavniku mogućnost da ocijeni razinu razvoja kompetencije kod učenika (vidi 3. fazu u nastavku).

Opis lekcije

1. Nastavnik uvodi glavni zadatak jedinice

Svrha ovog zadatka je analizirati načine rješavanja dileme i kriterije koji se pritom koriste. U uvjetima stvarnog života, odluke često moramo donositi u sekundi pa se kasnije često zbog njih kajemo, ako ih ne možemo ispraviti. U politici, procesi donošenja odluka su također često povezani s dilemama i proturječnim ciljevima.

U ovom glavnom zadatku, učenici mogu korak po korak proučavati složeni proces donošenja odluke i osvrnuti se na odgovornost koju preuzimaju kada na ovaj ili onaj način rješavaju neku dilemu.

Trebali bi zabilježiti svoje odluke i razloge za njihovo donošenje na **&** Radni materijal za učenike 2.4. Ako se ne mogu unutar grupe dogovoriti oko neke odluke, oba stajališta bi trebali zabilježiti i izložiti.

Učenici formiraju grupe od po četiri do šest učenika. Imenuju voditelja grupe, onog koji izlaže dogovoreno te zapisničara koji je potpora učeniku koji izlaže. Raspravljaju o četiri dileme s **&** radnog materijala za učenike 2.3 odabirom nekih pitanja i kriterija s popisa alata *(***&** Radni materijal za učenike 2.2). Grupe mogu raspravljati i o drugim dilemama iz osobnog iskustva ili iz politike.

2. Glavni zadatak: učenici raspravljaju o dilemama

Učenici rade u grupama. Odgovorni su za svoj rad, uključujući odluke koje se tiču odmora, domaćih zadaća, potrage za materijalima, itd.

3. Nastavnikove aktivnosti

Nastavnik prati rad učenika. Aktivnost učenika je prilika da nastavnik ocijeni razinu kompetencije – suradnju i timski rad, upravljanje vremenom, razumijevanje dileme, razinu razmišljanja, analizu i političku prosudbu.

Nastavnik im ne pomaže osim ako učenici ne zatraže pomoć; u tom slučaju nastavnik ne smije dati rješenje, već učenicima pomoći da pronađu pravi pristup.

Priprema 4. lekcije:

> Nastavnik priprema niz od šest izlaganja (vidi **jf** nastavne materijale 2.2). Svako izlaganje je pripremljeno na zasebnom komadu papira s preklopnika (*flipcharta*). Na četiri papira nastavnik upisuje naziv slučaja koji sadrži dilemu i alternativne opcije.
>
> Nastavnik prati rad učenika, a može ih i pitati kako napreduju. Ako im je zadatak težak i ako smatraju da se od njih previše traži, nastavnik bi se na to trebao osvrnuti u fazi osvrta (lekcija 4, stupanj 3.).

3. Lekcija
Koje vrijednosti su nam zajedničke?
Preuzimanje odgovornosti u zajednici utemeljenoj na ljudskim pravima

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Prosudba: osvrt na kriterije i vrijednosti.
Cilj učenja	Demokratska zajednica se oslanja na niz zajedničkih vrijednosti. Ljudska prava nude niz vrijednosti o kojima se možemo složiti.
Zadaci za učenike	Učenici izabiru slučajeve suočavanja s dilemom, izvještavaju o svojim odlukama, uspoređuju i raspravljaju o svojim prioritetima..
Materijali i sredstva	**H** nastavni materijali 2.2. Preklopnik (*flipchart*) (pripremljeno uz prethodnu lekciju), flomasteri. **.s?** Radni materijal za učenike 2.5; alternativno, članak 1. Opće deklaracije o ljudskim pravima na preklopniku (*flipchart*) ili projektor.
Metoda	Rasprava o zajedničkom planiranju, izlaganja, rasprava.
Raspored	1. Odluka po zajedničkom planiranju. 10 min.
	2. Izlaganja i rasprava. 15 min.
	3. Osvrt na jedinicu. 15 min.

Informacije

Glavni zadatak je učenicima pružio mogućnost da pribave mnogo materijala i vjerojatno je to više nego što se može obraditi u jednoj lekciji. Stoga treba napraviti odabir. Učenici trebaju sudjelovati u donošenju odluke jer je problem i njihova odgovornost jednako kao i nastavnikova. Brza odluka štedi vrijeme za ono što slijedi u sljedećoj lekciji.

Međutim, ako učenici dovode u pitanje potrebu da dio svoga rada ostave za raspravu u nastavku, njihove želje imaju prioritet. Da bismo izbjegli razočarenje kod učenika, važno je da razumiju da će naučiti više iz iscrpne rasprave o nekoliko izvršenih odabira nego ako slušaju kratke priloge o svemu što je bilo predmet rasprave. Razred mora riješiti dilemu jer su vrijeme i pažnja javnosti rijetki resursi, ne samo u upravljanju razredom, već i u javnom životu. Kontrola „vratara“ (*gatekeeping*) i selekcija rasporeda su nužnost, jednako kao i izvršavanje ovlasti (vidi 9. jedinicu u kojoj se opširno obrađuje taj problem).

Ovo je važna prilika za učenje u upravljanju razredom – kod poučavanja u duhu demokracije i ljudskih prava. Što prije učenici mogu izabrati na koja će se pitanja usredotočiti, to bolje, no nitko se ne smije osjećati uskraćeno. Učenici moraju pronaći ravnotežu između učinkovitosti i pravičnosti sudjelovanja. Na koncu, većina odlučuje (vidi 8. Jedinicu u kojoj se govori o problemu nadglasavanja manjine).

U završnoj fazi osvrta, predlažemo da se usredotočite na jedan od dva osnovna problema koja se uvijek javljaju kod preuzimanja odgovornosti u otvorenim društvima: dileme složenosti i stabilnosti (vidi **jf** nastavni materijal 2.3, module poučavanja br. 2 i 3).

Dilema složenosti odnosi se na naše iskustvo koje nam govori da je preuzimanje odgovornosti teška zadaća te da se teškoća povećava što su složeniji naši društveni sustavi. Ako učenici spomenu takvo iskustvo, nastavnik bi trebao govoriti o toj temi. Učenicima će možda trebati ohrabrenje kako bi prihvatili rizik krivog zaključivanja, a ne izbjegavanje donošenja odluka.

S druge strane, **dilema stabilnosti** odnosi se na iskustvo velike usamljenosti kod donošenja odluka i ne možemo sa sigurnošću reći da se svi držimo istih osnovnih vrijednosti. U kojem opsegu je takav dogovor potreban i kako ga možemo postići? Ljudska prava nude niz vrijednosti koje se svode na načelo poštivanja ljudskog dostojanstva što prihvaćaju sve glavne vjeroispovijesti. U tom smislu, ovo je vrlo značajna lekcija u sklopu obrazovanja za ljudska prava (HRE).

Opis lekcije

Priprema

Nastavnik je u učionici izvjesio papire s prezentacijama prije početka rada na lekciji.

1. dio: Odluka o zajedničkom planiranju

Nastavnik predsjedava prvim dijelom lekcije. Obilazi četiri velika papira s preklopnika (*flipcharta*) s primjerima suočavanja s dilemom i spominje dvije alternativne opcije. Učenici se dizanjem ruku izjašnjavaju za jednu opciju, a nastavnik bilježi rezultat na papir.

Grupe koje su se osvrnule na svoje osobno iskustvo, kratko o tome izvještavaju i priopćavaju odluku učenika. Stavljaju dodatne papire s preklopnika (*flipcharta*).

Nastavnik napominje da učenici neće imati dovoljno vremena iscrpno raspravljati o svim svojim odlukama pa stoga moraju napraviti izbor dizanjem ruku. Ako se učenici slože, dodatna rasprava nije potrebna.

Ako je učenicima teško dogovoriti se koje slučajeve izabrati, nastavnik predlaže jedan ili dva. Kriteriji za takav izbor mogu biti sljedeći:

– rsprava o problemu koji učenici smatraju posebno zanimljivim;
– jednoglasna odluka – da li učenici dijele neke vrijednosti ili prioritete?
– sporna odluka – slažu li se učenici oko nekih vrijednosti ili prioriteta?
– davanje prednosti osobnom iskustvu učenika.

Kriterij koji ćete primijeniti ovisi o izboru zabilježenom na preklopniku (*flipchartu*).

2. dio: Izlaganje i rasprava

Učenici koji izlažu, izlaze pred učenike i objašnjavaju razloge za odluku koju je donijela njihova grupa. Neki drugi član grupe podržava izlaganje kratkom bilješkom na preklopniku (f*lipchartu*).

Učenici, uz nastavnikovu pomoć, uspoređuju svoje kriterije i raspravljaju o svom odabiru. Nastavnik rukovodi raspravom.

Rezultat rasprave se ne može predvidjeti. Učenici se mogu, ali i ne moraju složiti oko svojih načela kod preuzimanja odgovornosti u nekoj konkretnoj situaciji. Treći papir s preklopnika (*flipcharta*) može se upotrijebiti za bilješke o ishodu rasprave.

3. dio : Osvrt

Nastavnik odabire jedan od sljedećih problema na osnovu promatranja i razgovora s učenicima tijekom rješavanja glavnog zadatka. Donošenje zajedničke odluke s učenicima nije primjereno jer bi nastavnik u tom slučaju morao opširno objašnjavati opcije.

1. opcija: Dilema složenosti:
Učenici se osvrću na teškoće kod preuzimanja odgovornosti

Plenarna rasprava počinje povratnim informacijama. Što je išlo glatko, što je bilo teško?

Možemo očekivati da će učenici naglašavati da je preuzimanje odgovornosti na ovaj način teško i da oduzima mnogo vremena. Zahtjev koji kaže da moramo razumjeti posljedice onog što činimo – uzeti u obzir ishod, *respice finem*, često je neizvediv.

Nastavnikov odgovor će biti, da je ova primjedba sasvim opravdana – no što je alternativa? Prestati donositi odluke i preuzimati odgovornost? Najprije zahtijevati potpune informacije?

Naravno, život ide dalje i moramo prihvatiti rizik pogrešnih odluka. Međutim, velika je razlika biti svjestan mogućnosti donošenja pogrešne odluke i izazova složenosti modernog društva (vidi jf nastavni materijal 2.3, modul lekcije br. 2). Upravo zbog toga su obrazovanje, i ova vrsta obuke koja se nudi u ovoj jedinici, tako važni.

2. opcija: Dilema stabilnosti:
Učenici se osvrću na svoje iskustvo u svjetlu ljudskih prava

Nastavnik upućuje učenike na vrijednosti i prioritete s kojima su se složili, ili nisu, u svojoj prethodnoj raspravi što vodi do sljedećeg pitanja:

•=> Koje su nam vrijednosti zajedničke?

Ovo je tema lekcije; nastavnik to zapisuje kao naslov iznad papira na ploči; druga mogućnost je da se na zid pričvrsti papir veličine A3.

Učenici ponavljaju zaključke svoje rasprave na osnovu bilješki na preklopniku (*flipchartu*).

Takav osvrt vodi do sljedećih pitanja:

•=> Oko kojih vrijednosti se ne slažemo? Da li se one međusobno isključuju?

•=> Oko kojih vrijednosti bismo se morali složiti?

Nastavnik objašnjava zbog čega je to pitanje tako važno: kod preuzimanja odgovornosti oko istih stvari ovisimo jedni o drugima. Što bi mogle biti smjernice?

Učenici znaju, ili će shvatiti, da ne postoji vjeroispovijest ili filozofija koju svi prihvaćamo te da nitko neće prihvatiti nijedan skup vrijednosti koji mu se nameće. Jedini izvor iz kojeg proizlazi niz pravila, ili vrijednosti s kojima ćemo se složiti, su ljudska prava

Nastavnik upućuje učenike na Opću deklaraciju o ljudskim pravima, članak 1.:

„Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Obdarena su razumom i sviješću pa se moraju ophoditi jedna prema drugima u duhu bratstva.“

Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinac 1948.), Članak 1.;

Cijeli tekst nalazi se na jsi radnom materijalu za učenike 2.5.

Učenici čitaju ovaj članak koji se nalazi na & radnom materijalu za učenike 2.5, ili ga nastavnik čita učenicima. Već i sam taj članak nas može jako daleko odvesti:

Rođeni smo s ljudskim pravima; ona su neotuđiva i nitko nam ih ne može oduzeti.

Slobodni smo..

Jednaki smo.

Nastavnik je upravo pokazao kako se takav članak čita – polako, riječ po riječ. Učenici nastavljaju:

Imamo ljudsko dostojanstvo: s poštovanjem se moramo ophoditi jedni prema drugima.

Imamo određena prava.

„Obdareni smo razumom“: mislimo sami za sebe.

„Obdareni smo sviješću“: u stanju smo preuzeti odgovornost.

„Moramo se jedni prema drugima ophoditi u duhu bratstva“: moralli bismo preuzimati odgovornost jedni za druge, što uključuje brigu za one koji ovise o tuđoj potpori.

Nastavnik naglašava da ljudska prava nemaju samo okomitu dimenziju – odnos između državne vlasti i građanina-pojedinca, već i vodoravnu dimenziju – odnos između pojedinaca kao članova zajednice. Možemo si dopustiti veliku slobodu i pluralizam u građanskom društvu utemeljenom na ljudskim pravima koje nam daje sustav osnovnih vrijednosti oko kojih se svi slažemo.

Mogućnosti za dodatno proučavanje

Obje opcije u fazi osvrta na prijeđeno gradivo zaslužuju raspravu. Proširenje ove jedinice može uključivati raspravu o još jednom ključnom pitanju.

Pitanje odgovornosti može se povezati s gotovo svim ostalim jedinicama ovog priručnika. Vidi dio o međusobnoj povezanosti jedinica s početka ovog poglavlja.

fj Nastavni materijali 2.1
Kako upotrijebiti alat za analizu dileme
(^ Radni materijal za učenike 2.2): primjer

U Uputama se učenicima predlaže da izaberu nekoliko pitanja i o njima pažljivo razmisle. Stoga ovaj primjer obrađuje neka odabrana pitanja, no čitatelj može izabrati nešto drugo, ili drugačije odgovoriti na ova pitanja. U ovom primjeru je metoda važnija od načina razmišljanja. To je jedan od razloga zbog čega se ne predlaže nikakva odluka.

Primjer br. 4: Koje banane kupiti? *(*& Radni materijal za učenike 2.3)

1. Prikupi **informacije.**

O kome/čemu je riječ?

Što oni žele? (Kakve su njihove potrebe, ciljevi ili interesi?)

O kome/čemu je riječ?	**Ciljevi, interesi**
Ja kao potrošač	Kupiti jeftinu hranu. Kupiti kvalitetnu hranu.
Supermarket	Privući kupce. Zaraditi.
Pošteno poslovanje (Fair Trade)	Pomoći malim proizvođačima banana.
Proizvođači banana.	Zaraditi i prehraniti obitelj. Prodavati dobre proizvode. Povećati proizvodnju.

U čemu je problem/dilema?

Kupiti jeftinije banane?	Kupiti skuplje banane?
Kupovanje jeftinijih banana mi pomaže uštedjeti novac za druge stvari. Ne pomagati potrebitim ljudima koji, u izvjesnoj mjeri, također ovise o mojim odlukama, kod mene stvara osjećaj grižnje savjesti.	Kupovanje skupljih banana pomaže malim proizvođačima banana. Kupovanje skupe hrane ima granice.

Kakve veze ovaj primjer ima sa mnom?

> Izravno sam uključen/uključena u globalizirano tržište. Moja odluka o tome što kupiti izravno utječe na živote drugih ljudi.

Što ne znamo - što ne razumijemo?

> Izravno sam uključen/uključena u globalizirano tržište. Moja odluka o tome što kupiti izravno utječe na živote drugih ljudi. Međusobno se ne poznajemo, ali znamo ponešto jedni o drugima i povezani smo onim što činimo.
>
> Ne znam koliko hitno je proizvođačima potrebna moja pomoć. Možda su drugi kupci već kupili kilograme banana malih proizvođača, ali i suprotna situacija je moguća.

Koliki bi bio napor pronalaženja nedostatnih informacija?

U svakodnevnim okolnostima moram odmah odlučiti. Moram nešto jesti, pa moram donijeti odluku i bez poznavanja cijele situacije; to je pravilo, a ne izuzetak.

2. Razmotri **posljedice.**

Koje su alternativne odluke?

Kakav bi učinak imala svaka od tih odluka i za koga…?

Alternativne odluke	Alternativa br.1: kupiti jeftine banane	Alternativa br. 2: Kupiti skupe banane
Ja kao potrošač	Bez obzira koliko je velik ili malen moj dohodak, neću primijetiti razliku. Ako je potrebno, mogu jednostavno uštedjeti odustajanjem od jednog hamburgera ili table čokolade. Stvar bi bila drugačija da sam dužan/dužna pa moram smanjiti troškove gdje god je to moguće.	
Proizvođač banana	Nikakva potpora..	Skromna potpora, sa značajnim učinkom (informacije o poštenom poslovanju).
Supermarket	Nemamo točne brojke, no možemo pretpostaviti da će supermarket zaraditi ako kupimo nekakve banane – bez obzira da li jeftine, ili skupe.	
Pošteno poslovanje (*Fair Trade*)	Bez potpore poštenom poslovanju.	Potpora poštenom poslovanju.

3. Definiraj svoje **prioritete.**

U kojoj mjeri razumijem posljedice svoje odluke?

Nemam cjelovitu sliku i nemam vremena stvarati je – osim ako to ne proglasim jednim od mojih glavnih prioriteta. Prema tome, moram odlučiti da li se osloniti na informacije koje sam dobio/dobila od drugih, u ovom slučaju od organizacije koja brine o poštenom poslovanju (*Fair Trade*). One mi kažu da čak i malen doprinos mnogo znači proizvođačima u zemljama u razvoju.

Koja su mi vjerska i moralna načela bitna?

Ovo pitanje je očito od velike važnosti. Slobodni smo odgovoriti prema vlastitom nahođenju.

Je li moja odluka neopoziva? (“nema povratka”), ili je mogu naknadno ispraviti?

Ovakvu odluku često donosimo. Danas mogu odlučiti jedno, a sutra drugo. Mogu razmisliti o svojoj odluci, no ne mogu izmijeniti odluku koju sam u prošlosti donio/donijela.

4. Donesi **odluku.**

Moram li se odlučiti za jedan cilj i prekršiti drugi?

Da. Obično kupiš jeftine ili skupe banane, ali ne i jedne i druge. Kompromis – kupiti malo od svakih – nije baš uvjerljiv.

U takvim okolnostima, što mi govori intuicija? S kojom odlukom se mogu najviše poistovjetiti?

U svakodnevnome životu je naša intuicija vjerojatno najvažnija smjernica i često je pouzdanija od intenzivnog razmišljanja. Radimo ono što nam se čini najbolje. Preuzimanje odgovornosti, dakle, znači nastojati razumjeti, a ponekad i promijeniti, ono što nam kaže intuicija.

Fj Nastavni materijal 2.2

Papir s preklopnika (*flipchart* papir) za usporedbu rješavanja dileme (4. lekcija)

Za svaki primjer potreban je jedan list s preklopnika (flipchart papir). Prijedlozi kako sročiti alternativne opcije nalaze se na jsi Radnom materijalu za učenike 2.4.

Primjer postojanja dileme:

(dodaj naslov s jsi Radnog materijala za učenike 2.3).

Alternative	**Razlozi**
(unesi opciju prve dileme)	
(unesi opciju druge dileme)	
(ostavi prazno za dodatne unose)	

fj Nastavni materijal 2.3
Sloboda i odgovornost – tri modula lekcije

Ovo su moduli lekcije koje možete izabrati ovisno o potrebama vaših učenika – u sklopu jedinice od četiri lekcije, ili kao mogući dodatak nekoj jedinici. Moduli istražuju uvjete preuzimanja odgovornosti u modernim društvima:

Modul br. 1:Učiti kako preuzeti odgovornost nije moguće bez preuzimanja rizika.

Modul br. 2: Kako možemo uspjeti u preuzimanju odgovornosti u modernim, sve složenijim društvima koji većinom od nas traže maksimum?

Modul br. 3: Stabilnost demokratskih zajednica ima kulturološku dimenziju – zajednički sustav vrijednosti svojih članova koji se ne može nametnuti, već mora biti prihvaćen.

1. Dilema rizik-odgovornost

Imati slobodu izbora je ljudsko pravo, no ta sloboda podrazumijeva i odgovornost. Uvijek moramo biti svjesni utjecaja i posljedica naših odluka i postupaka za nas i za druge, danas i u budućnosti, ovdje ili bilo gdje drugdje u svijetu (vidi model održivosti u **&** Radnom materijalu za učenike 4.2).

S druge strane, jedini način na koji učimo preuzimati odgovornost je u uvjetima slobode, što uključuje slobodu doživljavanja neuspjeha. Na primjer, mladi ljudi žele izlaziti noću i vikendom, što učenici vrlo dobro znaju. Njihovi roditelji očekuju da se vrate kući u određeno vrijeme, pa je zadatak mlade osobe da poštuje dogovor. Bez slobode kretanja i preuzimanja svih pratećih rizika, nitko ne može naučiti preuzimati odgovornost.

2. Dilema složenost – demokracija

U ovoj jedinici učenici razmišljaju o tome kako preuzeti odgovornost u svakodnevnim situacijama. Često u nekoliko sekundi moramo odlučiti kako riješiti neku dilemu. Osnovni zadatak (lekcije 2. i 3.) omogućuje učenicima da polako analiziraju dimenziju odgovornosti te na taj način vježbaju intuiciju. Preuzimanje odgovornosti zahtijeva vještinu hitrog ‚protrčavanja" kroz neku složenu situaciju i potom intuitivnog donošenja odluke koja treba podnijeti kritički osvrt. Iz svakodnevnog iskustva možemo reći da je to „normalno" i svi smo svjesni rizika činjenja pogrešaka jer o teškim pitanjima moramo odlučiti pod vremenskim pritiskom. Vježba i iskustvo nam pomažu poboljšati intuiciju, no problem i dalje postoji.

Složenost poprima drugačiju kvalitetu na društvenoj ili globalnoj razini. Na primjer, često možemo birati način putovanja od A do B, od kuće do škole, na primjer. Vožnja automobilom je najugodnija opcija, dok vožnja autobusom ili biciklom mnogo duže traje, da ni ne spominjemo mogućnost kašnjenja, ili mogućnost da pokisnemo jer pada kiša, itd. Kakvu odluku ćemo donijeti? Mogući kriterij bi mogle biti posljedice koje vožnja ima na klimatske promjene. No da li samo moj automobil može ostvariti tu razliku, posebice ako samo manjina ide autobusom ili biciklom? Problem je isuviše složen za pojedinca (vidi 4. jedinicu). Isto vrijedi i za situaciju našeg sudjelovanja u političkoj raspravi o takvom pitanju – činimo li dovoljno i prave stvari da bismo spriječili klimatske promjene?

Povećanje složenosti je tipično za moderna društva. Ona su povezana globaliziranim tržištem i ovise jedno o drugom u smislu načina na koji rješavaju globalne probleme poput klimatske promjene. Činjenica, da se moramo boriti sa složenosću dodatno otežava preuzimanje odgovornosti. To je na neki način cijena koju moramo platiti radi povećanja standarda življenja u modernim društvima zbog postignuća tih društava u nauci, tehnologiji i obrazovanju.

Intuicija nam više ne pomaže kod preuzimanja odgovornosti u složenim problemima kao što je rješavanje klimatskih promjena. Treba nam je savjet stručnjaka. U demokracijama, građani i političari koji se moraju osloniti na stručnjake da bi razumjeli svijet u kojem žive, suočeni su s opasnošću da skliznu u neku vrstu moderne, post-demokratske oligarhije, vladavine stručnjaka koje građani više ne mogu nadzirati. To je dilema na relaciji složenost-demokracija.

Demokracija pobjeđuje ili gubi obećanjem da svaki zainteresirani građanin može sudjelovati u donošenju odluka. Činiti to odgovorno podrazumijeva obrazovane građane. Obrazovanje je jedina šansa koju imamo da bismo riješili dilemu složenosti. Širenje obrazovanja nije samo pokretač sve veće složenosti modernog društva, već je, također, ključ za prevladavanje dileme složenosti u demokraciji.

3.Dilema sloboda-stabilnost: sloboda, pluralizam i naša potreba da dijelimo neke vrijednosti

Članak 18.
Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu da se mijenja vjera ili uvjerenje i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.

Članak 19.
Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice.

*Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinca 1948.); cjeloviti tekst nalazi se u **ei** Nastavnom materijalu 2.5.*

Pojedinci koji ostvaruju ova prava proizvode pluralizam u mnogim oblicima (vidi 3. jedinicu). Jedan od učinaka je da ljudi slijede različite vjeroispovijesti i pridržavaju se različitih vrijednosnih sustava – posebice ako je riječ o useljeničkim zajednicama. Moderna društva su sekularna i pluralistička – njihovi članovi razvijaju individualna stajališta i identitete (vidi 1. jedinicu). Odgovornost ima konstruktivističku dimenziju.

S druge strane, svaka zajednica se pridržava niza vrijednosti oko kojih su se složili svi njeni članovi. Demokracija ovisi o jakoj državi, jednako kao i o političkoj kulturi koja pruža podršku.

To je dilema sloboda-stabilnost: demokratska i sekularna država ovisi o kulturološkim uvjetima koje njene institucije i vlasti ne mogu proizvesti ili izvršiti. Niz općeprihvaćenih i cijenjenih vrijednosti, pravila i ciljeva ne mogu se uzeti zdravo za gotovo. Naprotiv, odgovornost je građana pregovarati i redefinirati njihove vrijednosti, pravila i ciljeve. Obrazovanje, a posebice GOO (EDC/HRE) igra ključnu ulogu u ispunjavanju tog izazova. Ljudska prava možda nude jedini niz pravila i načela koja su opće prihvatljiva (vidi 4. lekciju ove jedinice u kojoj se naglasak stavlja na članak 1. ODLJP-a). Ljudska prava naglašavaju načelo međusobnog priznavanja – zlatno pravilo – ali ne promiču nijednu vjeroispovijest ili filozofiju etike i morala. S tog motrišta, ljudska prava ne samo da su na izvoru problema, već su i ključ za postizanje rješenja.

3.JEDINICA
RAZLIČITOST I PLURALIZAM
Viši razredi srednje škole

Slaganje kroz neslaganje? Kako postižemo dogovor oko zajedničkog dobra?

“La multitude qui ne se réduit pas à l’unité est confusion; l’unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.”

[Različitost koja se ne može svesti na jedinstvo je zbrka; jedinstvo koje zanemaruje različitost je tiranija.]

Blaise Pascal (1623-62

3.1 Da sam predsjednik ... Učenici definiraju svoje političke prioritete

3.2 Koje ciljeve želimo promicati?

Učenici osnivaju političke stranke

3.3 Što je zajedničko dobro?

Slaganje kroz neslaganje

3.1 Sudjelovanje u pluralističkoj demokraciji

Učenici govore o svom iskustvu

3.Jedinica
Različitost i pluralizam
Slaganje kroz neslaganje?

Uvod za nastavnike

1. Veza između različitosti, pluralizma i demokracije

Različitost – neki primjeri

– Radnici i poslodavci raspravljaju o plaćama i radnom vremenu.

– Zagovornici zaštite okoliša vode rasprave s kamionskim lobijem o planovima izgradnje nove prometnice.

– Roditelji žele da više nastavnika brine o potrebama njihove djece. Predstavnici poreznih obveznika žele smanjenje poreza.

Liječnici i nepušači žele potpunu zabranu pušenja u kafićima i restoranima. Vlasnici nekretnina i proizvođači cigareta zagovaraju slobodu pušenja na svim mjestima.

– Mladi žele da se jedna napuštena zgrada pretvori u centar za mlade. Obližnji stanovnici se boje da će noću biti previše buke.

Pojam **različitosti** odnosi se na načine na koje se ljudi razlikuju – po svojim interesima, ali i na druge načine: po svom načinu života, etničkoj pripadnosti, vjeroispovijedi i vrijednostima, svom društvenom statusu, spolu, generaciji, dijalektu i regiji (urbanoj ili ruralnoj, na primjer). Različitost se također povećava – kao obilježje društvene i gospodarske promjene.

Je li različitost problem?

Prema teorijama **pluralizma**, odgovor je negativan. U demokratskim sustavima, svatko tko promiče pojedinačne ili grupne interese ostvaruje ljudska prava – na primjer, javno prosvjedovanje je ostvarivanje slobode izražavanja. Dakle, koncept pluralizma prihvaća različitost – ona je činjenica, nešto „normalno“, ali predstavlja izazov. Kako se mogu pomiriti različiti interesi različitih skupina i pojedinaca? Koje je najbolje rješenje sukoba i problema koje oni artikuliraju? To je pitanje **zajedničkog dobra.**

Što je zajedničko dobro?

Prema teorijama pluralizma, nitko ne zna što je zajedničko dobro prije nego što se održi javna rasprava o toj temi. Moramo se složiti oko onog što nam je najviše u interesu. Zajedničko dobro je nešto o čemu se treba dogovoriti. Pogledajmo dva gore spomenuta primjera.

– Radnici i njihovi poslodavci moraju se dogovoriti o plaći koja radnicima jamči pristojan životni standard, a poslodavcima omogućava da pod kontrolom drže troškove.

– Problem centra za mlade može se riješiti izgradnjom centra, ali i utvrđivanjem pravila kako bi se susjede zaštitilo od previše buke. Najbolje rješenje se mora pronaći kroz dijalog i pregovore, a ishod je najčešće kompromis.

Pluralizam je, dakle, povezan s konstruktivističkim pojmom zajedničkog dobra. Najprije svi sudionici artikuliraju svoje različite interese, a potom traže rješenje koje je svakom prihvatljivo. Prema tome, nema ništa „egoistično“ u tome da se jasno iskažu nečiji interesi. Naprotiv, to je dio procesa, no nitko ne smije očekivati da će njegovi interesi biti u potpunosti ispunjeni. Pojam konstruktivizma naglašava postojanje učenja, pri čemu se izmjenjuje obrazac pokušaja i pogreške. Praksa će pokazati u kojoj mjeri

je rješenje dobro, a možda će ga biti potrebno izmijeniti ili poboljšati – u novoj rundi rasprava i pregovora.

Na koji način je pluralizam povezan s demokracijom?

Pluralizam je oblik natjecanja. Igrači se međusobno takmiče da bi ostvarili svoje interese, a pregovori podrazumijevaju i moć i zaključivanje. Međutim, ova vrsta takmičenja osigurava da nijedan igrač ne preuzme dominaciju. Različitost i pluralizam stvaraju poliarhiju (moć u rukama mnogih) što je društveni ekvivalent načela uzajamne kontrole u demokratskoj organizaciji. Pluralizam vodi ka liberalizmu proširujući natjecanje s gospodarstva na društvo i politiku.

Kako pluralizam uspijeva mirno rješavati sukobe interesa?

Različitost i pluralizam dopuštaju veliku dozu neslaganja oko interesa i problema („sfera neslaganja“). To će funkcionirati samo ako postoji „sfera slaganja“. Pluralizam zahtijeva od građana da se dogovore oko osnovnih vrijednosti i pravila:

- međusobno priznavanje: drugi igrači se smatraju protivnicima, ali ne i neprijateljima.
- Nenasilje: pregovori se vode mirnim sredstvima, tj. riječima, a ne fizičkom silom.
- prihvaćanje kompromisa: svi igrači shvaćaju i prihvaćaju da se odluka može donijeti samo kompromisom.
- Pravilo većine: ako se o nekoj odluci glasa, većina odlučuje.
- Pokušaj i pogreška: ako se uvjeti promijene, ili se odluka pokaže pogrešnom, vode se novi

pregovori.

- Pravičnost: odluke se moraju donositi u skladu s ljudskim pravima.

Kritike na račun pojma pluralizma

Kritičari naglašavaju da je u pluralističkom modelu, moć u rukama mnogih, no zbog različitosti, nejednako je raspoređena. Stoga neki igrači imaju veće šanse u takmičenju različitih interesa od drugih.

Ova argument ukazuje na konstitutivnu napetost između slobode i jednakosti – konstitutivna je, što znači da je neiskorjenjiva, i sa stajališta demokracije i ljudskih prava. Pluralisti promiču liberalno razumijevanje kompetitivne demokracije, a kritičari inzistiraju na ravnopravnom shvaćanju demokracije.

U pluralističkom modelu, napetost između slobode i jednakosti je suština pitanja o zajedničkom dobru. Sloboda znači natjecanje, a natjecanje rađa pobjednike i gubitnike, tj. nejednakost. Prema tome, kada odlučujemo o zajedničkom dobru, igrači na terenu moraju voditi računa o potrebama slabijih.

Ima li pluralizam alternativu?

Odbacivanje pluralizma podrazumijeva popuštanje pred „autoritarnim iskušenjem“. Zajedničko dobro definira neki autoritet, a svi koji se ne slažu, smatra se neprijateljem. Komunističke partije su primjer za to. One su prisvajale isključivo pravo na vodstvo, na osnovu tvrdnje da su u stanju definirati zajedničko dobro znanstvenim sredstvima. I liberalna i egalitarna demokracija su odbačene.

Konačno, alternativa pluralističkoj demokraciji je jedan oblik diktature. Ovo proizlazi iz konstatacije Winstona Churchilla da je „demokracija najgori oblik vladavine osim svih onih ostalih koje su iskušane“. Pluralistička demokracija nije oslobođena rizika, no doima se najboljim oblikom vladavine koja se mirno nosi s različitošću svojih članova.

2. Sudjelovanje u demokraciji – što nudi ova jedinica

Učenici uče o svom sudjelovanju u **pluralističkoj demokraciji**:

> Moraju se oglasiti, ako žele da se njihovi interesi i ideje uzmu u obzir; sudjelovanje u demokraciji također znači sudjelovanje u natjecanju u pluralizmu.
>
> Sudjelovanje u demokraciji znači pregovarati o zajedničkom dobru.
>
> Sudjelovanje u demokraciji od svim sudionika zahtijeva prihvaćanje temeljnih vrijednosti međusobnog uvažavanja, nenasilja, spremnosti na kompromise i vladavine većine.

Pristup učenju ove jedinice usmjeren je na rješavanje zadataka. Učenici uče i razumiju različitost na osnovu svojih iskustava u učionici, a pluralizam na osnovu aktivnog uključivanja u proces pregovaranja o zajedničkom dobru.

1. lekcija: najprije se od učenika traži da razmijene svoje ideje o tome što bi se nalazilo na prvom mjestu njihova programa da su predsjednici države ili predsjednici vlade svojih zemalja. Učenici će steći iskustvo o različitosti svojih mišljenja i ideja. Učionica je model za različitost u društvu kao cjelini.

2. i 3. lekcija: potom počinje proces pregovaranja. Učenici koji dijele isto stajalište ili osnovni pristup osnivaju političke stranke (ostale vrste grupa ispuštene su u ovom modelu), dok drugi mogu izabrati samostalno nastupanje. Učenici definiraju svoje ciljeve i prioritete pa potom pregovaraju. Možda će pronaći odluku ili kompromis s kojim će se svi, ili barem većina, složiti – kao u stvarnom životu. Steći će iskustvo o prednostima organiziranja u stranke, na primjer, pred pojedinačnim takmičenjem oko stvaranja programa i utvrđivanja rješenja.

4. lekcija: učenici iznose svoja iskustva i povratne informacije u vezi s ovom jedinicom.

Uloga nastavnika je uloga facilitatora. Učenici svladavaju jedinicu kroz svoje aktivnosti. Predlažemo nekoliko kratkih uputa nastavnika kao potporu konstruktivističkom učenju kroz poduku o osnovnim pojmovima. Nastavnik daje odgovarajuće upute u trenutku kada su učenici za njih spremni. Radni materijali za učenike **&** i **jf** nastavni materijali su sredstva i informacije kojima se pritom služe nastavnici.

Razvijanje kompetencije: povezanost s ostalim jedinicama ove knjige

Što pokazuje ova tablica?

Naslov ovog priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“, stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Donja tablica pokazuje potencijal za sinergijske učinke jedinica sadržanih u ovom priručniku. Pokazuje koje kompetencije se razvijaju u 3. jedinici (označen redak tablice). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – uokviren je zbog svoje bliske povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Ostali retci pokazuju povezanost s ostalim jedinicma ovog priručnika: koje kompetencije se razvijaju obrađivanjem ovih jedinica, a potpora su učenicima u njihovom radu u sklopu 3. jedinice?

Kako možemo upotrijebiti ovu tablicu

Nastavnici mogu upotrijebiti ovu tablicu kao alat za različito planiranje nastave u sklopu GOO-a (EDC/HRE).

– Tablica nastavnicima pomaže u osvještavanju sinergijskih učinaka koji učenicima olakšavaju obuku u cilju ponovljenog usvajanja važnih kompetencija, u različitim kontekstima koji su na različite načine povezani.

– Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i zanemariti ostale, budući da zna da se neke ključne kompetencije, u izvjesnom smislu, razvijaju i u ovoj jedinici – na primjer, vršenje odabira, razumijevanje pluralizma identiteta, ostvarivanje prava na slobodu, odgovornost kod vršenja odabira koji utječe na druge.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencija**			**Stajališta i vrijednosti**
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Sudjelovanje u demokraciji. Političko odlučivanje i djelovanje**	
3.Različitost i pluaralizam	Prepoznavanje područja zajedničke namjere i sukoba. Dvije dimenzije politike: rješavanje problema i borba za moć.	Javni govor. Obraćanje drugima Upravljanje vremenom.	Utvrđivanje političkih prioriteta i ciljeva. Pregovaranje i odlučivanje.	Samopouzdanje, samopoštovanje. Spremnost na kompromis.
6.Vlast i politika	Politika: postupak rješavanja problema. Dimenzija moći pri selekciji programa.			
4.Sukob			Pregovaranje i odlučivanje.	
5.Pravila i zakon			Dogovor oko okvirnih pravila.	Međusobno uvažavanje

3.JEDINICA: Različitost i pluralizam – Slaganje kroz neslaganje? Kako se složiti oko zajedničkog dobra?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/ ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. lekcija Da sam predsjednik ….	Definiranje političkih prioriteta, djelovanje u okvirima javne rasprave i odlučivanja, živjeti u otvorenim situacijama "zbrke". Odabiranjei i razmišljanje o kriterijima. Sastavljanje tablice s kategorijama. Davanje kratke izjave objašnjavanje razloga. Četiri osnovna politička stajališta: liberalno, socijal-demokratsko, konzervativno, zeleno.	Učenici definiraju, izlažu i uspoređuju svoje političke prioritete.	A3 papir (poticaj za učenike) [p nastavni materijal 3A. jgf nastavni materijal 3.1. Traka papira za svakog učenika, poželjno s flomasterom.	Izlaganje i analiziranje izjava o politici; individualni rad; plenarna rasprava.
2. lekcija Koje ciljeve želimo promicati?	Pregovaranje, uspostavljanje ravnoteže inzistiranja na vlastitim ciljevima i prihvaćanje tuđih ciljeva. Političke stranke generiraju moć koja je potrebna za promicanje političkih ciljeva. To čine objedinjavanjem i postizanjem kompromisa.	Učenici dogovaraju zajednički program političkih priorioteta. Predstavljaju profile svojih stranaka na javnom događanju.	jgf radni materijali 3.1-3.4. [p nastavni materijali 3B.	Grupni rad, plenarna izlaganja, predavanje.

3. lekcija Što je zajedničko dobro?	Sudjelovanje: vještine pregovaranja. Analiziranje ciljeva zajedničkog djelovanja. Politika ima dvije dimenzije:rješavanje problema i borba za pomoć. Kompromis je cijena koju treba platiti za potporu i dogovor.	Učenici dogovaraju odluku.	A4 papirnate trake i flomasteri. Trake za prikazivanje "dijamantne analize".	Igra donošenja odluka; pojedinačne, grupne i plenarne rasprave.
4. lekcija Sudjelovanje u pluralističkoj demokraciji	Organiziranje rezultata vlastitog rada. Kratke izjave, povratne informacije. Pluralizam podržava pravedno i učinkovito odlučivanje. "Slaganje kroz neslaganje." Promičem svoje interese kroz sudjelovanje u demokraciji...	Učenici razmišljaju i raspravljaju o svom iskustvu i daju povratne informacije o jedinici.	Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri, preslika **.s?** radnih materijala 2.5 (UDHR) i 2.6 (ECHR).	"Zid šutnje". Individualni rad, izlaganje i rasprava. Krug pitanja na brzinu.

1. Lekcija
Da sam predsjednik …
Učenici definiraju svoje političke prioritete

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Sudjelovanje: definiranje političkih prioriteta, djelovanje u okviru javne rasprave i odlučivanja, življenje u otvoreniom situacijama "zbrke". Prosudba: odabir, razmišljanje o kriterijima. Analiza: izrada tablice kategorija. Metode i vještine: davanje kratke izjave i objašnjavanje razloga.
Cilj učenja	Učenici su u stanju definirati svoj položaj u okviru četiri osnovna politička stajališta: liberalnog, socijal-demokratskog, konzervativnog, zelenog.
Zadaci za učenike	Učenici definiraju, izlažu i uspoređuju svoje političke prioritete.
Materijali i sredstva	A3 papir (poticaj za učenike). **H** nastavni materijal 3A. **.s?** Radni materijal za učenike 3.1. Papirnata traka za svakog učenika, po mogućnosti s flomasterom.
Metoda	Izlaganje i analiza političkih izjava; individualni rad, plenarna rasprava.
Raspored	1. dio: učenici definiraju političke ciljeve. 25 min.
	2. dio: učenici analiziraju svoje odluke. 15 min.

Informacije

U prvoj lekciji, učenici svoj razred doživljavaju kao mikro-društvo. Stvaraju različitost pojedinačnih stajališta i političkih prioriteta. Učenici dolaze do saznanja da takvu situaciju treba pojasniti. Ako svatko od njih zamisli da je politički lider svoje zemlje i definira svoje prioritete, očito je da treba donijeti neke odluke.

Nastavnik olakšava postupak koji slijedi u ovoj i sljedećim lekcijama. Ako učenici ozbiljno shvaćaju ciljeve, bit će zainteresirani za pregovaranje o odluci koju žele prihvatiti.

Opis lekcije

1. dio: Učenici definiraju političke ciljeve

Korak 1.1: Priprema

Učenici i nastavnik sjede u krugu, s dovoljno prostora na podu u sredini kruga. Klupe su premještene u stranu; namanje jedna klupa nalazi se u svakom kutu učionice na kojoj se može raditi.

Učenici imaju pribor za pravljenje bilješki.

Svaki učenik dobiva jednu traku papira i po mogućnosti flomaster.

Nastavnik ima spreman A3 papir ("Da sam ja predsjednik..."), vidi u nastavku.

Korak 1.2: Učenici donose odluke[8]

Nastavnik objašnjava učenicima da je ovo početak nove jedinice. Učenici se upoznaju s temom kroz aktivnost na osnovu sljedećih uputa:

Zamislite da ste upravo postali predsjednik[9] naše države.

Da sam predsjednik naše države,
moj prioritet bi bio ....

Nastavnik u središte kruga stavlja papir s poticajnim materijalom.

Što će biti tvoj najveći prioritet?

Dopuni ovu izjavu. Evo nekoliko stvari za razmatranje:

Možeš izabrati konkretnu mjeru radi trenutačnog ostvarivanja cilja – ili poduzeti prvi korak na putu ostvarivanja dugoročnog cilja.

Koja skupina ljudi, pitanje ili problem te najviše brine?

Učenici u miru razmišljaju o ovim pitanjima i na traku papira zapisuju svoje odluke. Još uvijek ne razmjenjuju svoje ideje jer će se to događati u plenarnom dijelu sata.

Svaki učenik iznosi samo jednu odluku. Ako imaju na umu više stvari, neka ih zabilježe.

Korak 1.3: Učenici iznose svoje odluke

Učenici naizmjenično iznose svoje odluke. Dovršavaju izjavu: „Moj najveći prioritet bio bi..." i objašnjavaju svoje razloge. Stavljaju svoje trake papira na pod u sredini kruga.

Za očekivati je da će neki učenici imati slične ideje. Ako se to dogodi, nastavnik ukazuje na to i predlaže grupiranje tih izjava. Na taj način se trake grupiraju i daje im se odgovarajući naslov, kao na primjer, „borba protiv siromaštva" ili „poboljšanje obrazovanja".

Nastavnik potiče učenike da se pridruže organiziranju ideja. Nema daljnje rasprave ili komentiranja odluka tako dugo dok svi učenici ne dobiju priliku iznijeti svoje ideje.

Ishod će vjerojatno biti neki grozdovi pod zajedničkim naslovom, ali i neke izjave koje stoje same za sebe.

8. Ova metoda je varijanta zadatka 6.3, "Da sam mađioničar" iz priručnika „Poučavanje demokracije", GOO (EDC/HRE), VI. Knjiga, Izdavaštvo Vijeća Europe, Strasbourg, 2008, str. 59.

9. Nastavnik upotrebljava službeni termin za glavnu osobu u vladi dotične zemlje.

2. dio: Učenici analiziraju svoje odluke

Korakl 2.1: Učenici opisuju različitosti svojih odluka

Nastavnik pomaže učenicima u ovom koraku postavljanjem otvorenog pitanja:

> Opiši "politički krajobraz" koji si stvorio/stvorila.

Nekoliko učenika odgovara. Mogu odgovoriti na sljedeće pitanje; ako ne, to čini nastavnik:

> Koja osnovna ideja povezuje ideje koje čine grozdove i zbog čega su ostali učenici izabrali drugačiji stav?

Učenici opisuju bit različitosti. Budući da se bave opcijama jedne političke odluke, a ne otvorenom razmjenom ideja, postaju svjesni potrebe postizanja sporazuma – spajanjem nekih prijedloga i isključivanjem drugih. Bogatstvo ideja je proizvod mnogih građana koji sudjeluju u raspravi i ostvaruju svoju slobodu mišljenja i izražavanja. Odluka mora biti donijeta, no tko je donosi?

Ako je potrebno, nastavnik podsjeća učenike na tu odlučujuću činjenicu.

Korak 2.2: Nastavnik daje ulazne informacije o osnovnim političkim stajalištima

Svaki kut učionice namijenjen je jednom od četiri politička stajališta. Nastavnik stavlja na klupe potrebne papire (zajedno s izrescima **jf** nastavnog materijala 3A). Naizmjenično uvodi svako stajalište, a jedan učenik ostalima čita izjave.

Nastavnik poziva učenike da upotrijebe sljedeće informacije:

> Koje osnovno stajalište odgovara njihovoj političkoj izjavi, ili grozdovima, a koje ne?
>
> Mogu li se poistovjetiti s bilo kojim od tih stajališta, ili je njihov stav negdje u sredini? Ili bi radije definirali drugačije stajalište?

Nastavnik učenicima dijeli **&** nastavni materijal 3.1 – plan ove jedinice. Zadatak je definirati stav koji učenici imaju na „političkoj sceni". Političke stranke su važni posrednici između različitih interesa, vrijednosti i prioriteta. Učenici su stoga pozvani formirati stranke s ciljem promicanja političkih ciljeva koje su zacrtali u ovoj lekciji. Nastavnik napominje da ostvaruju ljudsko pravo političkog sudjelovanja. Mogu slobodno pristupiti ili napustiti stranku, osnovati novu ili ostati izvan svih stranaka. Zadatak je primjer procesa političkog odlučivanja – od političkih ciljeva u glavama ljudi do privremenog dogovora oko zajedničkog dobra.

Korak 2.3: Učenici se sastaju u svojim novim strankama

U zadnjim minutama nastavnog sata, učenici se sastaju u svojim strankama. Dobivaju **&** nastavne materijale 3.2 and 3.3 kao potporu raspravi.

Nastavnik razgovara s učenicima koji su odlučili ne osnovati i ne pristupiti nijednoj stranci. Mora im se objasniti da su u ovom zadatku, kao i u stvarnosti, stranke jači igrači i preuzimaju vodstvo. Ako ozbiljno shvate svoje ciljeve, mora ih zanimati njihovo ostvarivanje u praksi. Da bi se to dogodilo, potreban je element moći. Stranke su u stanju stvoriti takav potencijal moći. Učenici stoga trebaju razmotriti jednu od sljedećih opcija:

> Ako imate dodatne opcije, možda prethodno zabilježene, razmotrite mogućnost pristupanja nekoj od stranaka na osnovu tih ciljeva.
>
> Razgovarajte jedni s drugima da biste saznali možete li osnovati stranku.
>
> Pričekajte da čujete stranačke političke misije i potom izvršite odabir.

2. Lekcija
Koje ciljeve želimo promicati?
Učenici osnivaju političke stranke

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Sudjelovanje: pregovaranje – ublažavanje insistiranja na vlastitim ciljevima i uvažavanje tuđih.
Cilj učenja	Političke stranke pokazuju moć koja je potrebna za promicanje političkih ciljeva. To postižu objedinjavanjem stajališta i interesa pojedinih članova od kojih se zbog toga traži dogovaranje.
Zadaci za učenike	Učenici dogovaraju zajednički program političkih prioriteta. Javno predstavljaju profile svojih stranaka.
Materijali i sredstva	**-e?** Radni materijali 3.1-3.4. **H nastavni materijali**. 3B
Metoda	Grupni rad, plenarna izlaganja, predavanje.
Raspored	1. dio: učenici definiraju profile svojih stranaka. 15 min.
	2. dio: javno događanje: stranke predstavljaju svoje profile. 10 min.
	3. dio: nastavnik uvodi konstruktivistički pojam zajedničkog dobra. 5 min.
	4. dio: učenici raspravljaju o svojim strategijama pregovaranja. 10 min.

Informacije

Najveći dio lekcije posvećen je učeničkim aktivnostima koje moraju biti dovršene u vrlo kratkom vremenu (vidi **&** radni materijal za učenike 3.1).

Nastavnik drži kratko predavanje koje učenicima nudi novi pogled na njihovo sadašnje iskustvo. Nastavnik spominje mnogo toga što učenici već znaju i uvodi ključne pojmove ove jedinice – različitost, pluralizam, zajedničko dobro.

Kroz ovo međudjelovanje konstruktivističkog učenja, poučavanja i nove faze konstruktivističkog učenja, pojmovi postaju učenicima razumljivi jer im pomažu shvatiti situaciju u kojoj se nalaze.

Opis lekcije

Nastavnik se poziva na plan lekcije (**&** Radni materijal za učenike 3.1). Stranke zauzimaju svoju poziciju na „političkoj sceni“. – doslovno zauzimajući svoje mjesto na istoj – i izrađuju svoje profile. Javni skup će svima pomoći u definiranju svog stajališta – u suradnji ili sučeljavanju s drugim strankama.

1. dio: Učenici definiraju profile i programe svojih stranaka.

Korak 1.1: Učenici prepoznaju svoj položaj na „političkoj sceni“.

Učenici koji su grupirali svoje političke izjave u prethodnoj lekciji sada trebaju odlučiti gdje je njihovo mjesto na „političkoj sceni“. Obilježavaju ga namještanjem klupa i stolica na određena mjesta. To može biti u jednom kutu ili bilo gdje u učionici. Na taj način prostor između stranaka vrlo plastično pokazuje koje stranke su bliže ili su međusobno suprotstavljene. Što su dvije stranke bliže, to su veće šanse da će formirati koaliciju sa zajedničkim ciljevima.

Učenici koji su odlučili ne pristupiti nijednoj stranci, okupljaju se na slobodnom prostoru, po mogućnosti u sredini učionice. Razmjenjuju stajališta. Ako žele, nastavnik im se može pridružiti kao facilitator. Ne smije ih nagovarati da se pridruže nekoj stranci, već sluša njihova pitanja i prigovore. Učenici odlučuju da li i kako sudjelovati, a ne nastavnik.

Stranke u svako doba primaju nove članove, kao i u stvarnom životu. Učernici mogu i napuštati stranku.

Korak 2.2: Stranke definiraju svoje profile

Uz pomoć **&** Radnih materijala za učenike 3.2 i 3.3, učenici izrađuju profile svojih stranaka. Nastavnik promatra i sluša, ali ne intervenira, osim ako nije zamoljen da pomogne, ili u slučaju ozbiljnijih problema.

2. dio: Javni skup – stranke predstavljaju svoje profile

Ovo je javni skup za stranke, a ne pojedinačne učenike. To se može objasniti ograničenim raspoloživim vremenom. Stranke objedinjuju pojedinačna stajališta čime se smanjuje različitost individualnih mišljenja.

Svaka stranka ima istu količinu vremena - 2 ili 3 minute, ovisno o ukupnom broju stranaka. Nastavnik to objašnjava učenicima dok pripremaju svoje predstavljanje i strogo primjenjuje to pravilo – iz očitih razloga pravičnosti.

Kao što se predlaže u **&** Radnom materijalu za učenike 3.2, od govornika se očekuje da privuku one koji se još uvijek nisu odlučili. Osim toga, mogu se pokušati takmičiti s drugim strankama. Letci ili posteri koriste se kao potpora strankama.

Svi učenici, bez obzira jesu li članovi neke stranke ili ne, mogu odlučiti žele li pristupiti ili napustiti stranku nakon tog skupa.

3. dio: Nastavnik daje poticaj za razmišljanje: zajedničko dobro.

Taj doprinos – kratko predavanje uz **&** Radni materijal za učenike 3.4 – ima za cilj povezati iskustvo učenika s osnovnim pojmovima različitosti i pluralizma. Ubacivanjem predavanja u kontekst iskustva i interakcije koje su kreirali učenici, događa se međudjelovanje konstruktivističkog učenja i sustavnog poučavanja.

|**f** nastavni materijal 3B nudi nacrt za predavanje.

Učenici, ako je potrebno, mogu tražiti dodatno pojašnjenje. U protivnom nije potrebna rasprava, jer učenici mogu razmišljati o ovom doprinosu tijekom budućeg rada.

4.dio: Stranke pripremaju strategije pregovaranja

Nastavnik upućuje učenike na *(&* Radni materijal za učenike 3.1). U sljedećoj lekciji, stranke imaju mogućnost pregovarati jedna s drugom. Mogu li formirati savez, koaliciju? Organizirat će se okrugli stol, kako bi se svim strankama i pojedinačnim učenicima pružila mogućnost pregovaranja o vlastitom poimanju zajedničkog dobra. U završnom dijelu ove lekcije, učenici mogu pripremati strategiju pregovaranja.

Kojim će ciljevima dati prioritet?

Koju stranku ili stranke žele izabrati za prvu rundu bilateralnih razgovora?

Koliko će delegacija stranka organizirati?

Učenici nastavljaju interne rasprave u svojim strankama. Ako ne zatraže nastavnikovu potporu, rade samostalno.

3.Lekcija
Što je zajedničko dobro?
Slaganje kroz neslaganje

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Sudjelovanje: vještine pregovaranja. Analiza: raščlanjivanje ciljeva čija je namjera ista.
Cilj učenja	Politika ima dvije dimenzije: rješavanje problema i borbu za moć. Kompromis je cijena koja se plaća da bi se dobila potpora i postigao dogovor.
Zadaci učenika	Učenici dogovaraju odluku.
Materijali i sredstva	A4 trake papira i flomasteri. Trake za demonstraciju „dijamantne analize“.
Metoda	Igra donošenja odluka; pojedinačno, grupno i na plenarnoj raspravi.
Raspored	1.dio: Učenici definiraju svoje prijedloge. 10 min.
	2. dio: učenici pregovaraju za okruglim stolom. 30 min.

Informacije

Jedinica je model procesa dogovaranja ciljeva definiranih razumijevanjem zajedničkog dobra. U ovoj lekciji, zadatak učenika je težiti tom cilju. Mogu, ali ne moraju uspjeti. Njihovo nastojanje i iskustvo jednako je važno kao i sam ishod.

Nastavnik i dalje ima ulogu facilitatora. Na primjer, učenicima predstavlja modele pregovaranja, ali ne raspravlja o sadržaju.

Tijekom 1. dijela, posebnu pažnju treba posvetiti učenicima koji se osjećaju isključeni jer nisu pristupili ni jednoj stranci.

Opis lekcije

Početak: nastavnik iznosi pojedinosti programa

Nastavnik upućuje učenike na program *(&* Radni materijal za učenike 3.1) i podsjeća ih na njihov zadatak. U ovoj lekciji, dogovarat će politički program. Koje ciljeve predlažu?

1. dio: Učenici definiraju ciljeve

Učenici odlučuju koje će ciljeve predložiti. Stranke i pojedinci mogu iznositi prijedloge. Čini se da to daje prednost „nesvrstanim“ učenicima; s druge strane, prijedlog neke stranke ima mnogo veću šansu biti izglasan velikim brojem glasova.

Glasnogovornici grupa ili učenici pojedinačno pripremaju kratku promotivnu izjavu.

Učenici bilježe flomasterom na papirnatu traku svoje ciljeve.

2. dio: Učenici pregovaraju za okruglim stolom

Nastavnik insistira na točnom početku. Učenici sjede na stolicama koje stoje složene u krug; to ne odgovara sasvim metafori „okruglog stola“, ali je pospješuje komunikaciju. Stranke koje su formirale koaliciju, sjede jedna pored druge.

Korak 2.1: Učenici iznose svoje prijedloge

Nastavnik otvara okrugli stol i daje riječ glasnogovornicima stranaka i pojedinačnim učenicima. Traži da govore o dogovorima koje su postigli i iznesu prijedlog zajedničke odluke. Stavljaju svoju papirnatu traku na pod.

Korak 2.2: Učenici analiziraju svoje ciljeve i istražuju mogućnosti za kompromis i integraciju

Nakon što su svi imali priliku govoriti, nastavnik facilitira i na osnovu prijedloga koje su učenici iznijeli utvrđuje moguću povezanost i kompromise.

> Da li neki prijedlozi spadaju u istu kategoriju? Mogu li se te kartice staviti u isti grozd?
>
> Koji prijedlozi isključuju jedan drugog? Učenici moraju pažljivo pogledati prijedloge. Da li se ciljevi međusobno isključuju? Ili im je namjera ista, no zahtijevaju veliki početni napor, sredstva ili novac?

Korak 2.3: Nastavnik predlaže model pregovaranja

Nastavnik predlaže model za sastavljanje političkog programa s ciljevima koji se tiču zajedničkog dobra. Papirnatim A4 trakama označenim brojkama kao u nastavku, nastavnik uvodi model 1, pojednostavljenu verziju klasičnog modela „dijamantne analize“ (model br. 3).

U varijanti s četiri cilja, jedan cilj se smatra glavnim prioritetom. Dva cilja su druga po redu, a jedan cilj, koji se smatra manje važnim ili manje hitnim, treći je po redu (ili se sasvim odbacuje – potom

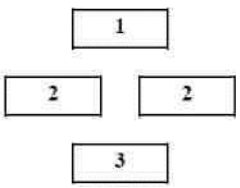

(1)

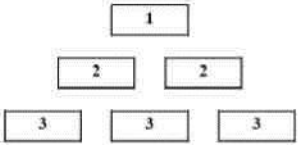

(2)

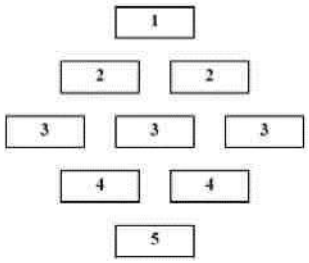

(3)

nastavnik uklanja cilj br. 3.

Ovaj zatvoreni model s tri ili četiri cilja traži pregovore budući da se mnogi ciljevi ne mogu dopustiti. S druge strane, manji broj ciljeva se lakše ostvaruje nego plan s kojim su svi zadovoljni, ali ga je mnogo teže ostvariti (dilema između inkluzije (spajanja ciljeva) i učinkovitosti). Nastavnik dodaje trake papira kako bi na taj način model br. 1 prebacio u modele br. 2 i 3.

Nastavnik na kraju naglašava da svi modeli definiraju samo jedan glavni prioritet. Prema tome, daljnja, vrlo radikalna opcija bila bi definirati samo jedan cilj.

Korak 2.4: Učenici pregovaraju

Učenici se moraju dogovoriti oko nekoliko pitanja. Ta pitanja istovremeno otvaraju različite puteve do postizanja dogovora i potpore većine.

- Koji model odabiremo – koliko ciljeva želimo uključiti?
- Kojim ciljevima dajemo prednost?
- Da li bismo se možda svi mogli složiti oko samo jednog cilja?
- Koje ciljeve uključujemo u svoj program? Ciljeve koji se međusobno podupiru ili one koji se međusobno isključuju? (Prva opcija je usmjerena na učinkovitost, a druga na inkluziju).
- Da li program u cjelini djeluje smisleno?

Ovdje je potrebno pažljivo razmišljanje i raspravljanje. Stranke imaju jače uporište u svojim ciljevima, dok drugi možda imaju bolje ideje. Stoga je otvoreno pitanje koji ciljevi će dobiti najveću potporu.

Inkluzija ciljeva koji se međusobno isključuju (npr. zeleno + konzervativno) su tipični za koalicije između stranaka ili su pravilo za sve stranke. Organizirani model ciljeva (koje definira jedna stranka) je podložniji stvaranju konkurencije i usmjeren je prema potencijalnom sukobu. Izbor između tih modela je stoga izbor političkih kultura – načini ostvarivanja pluralizma u demokraciji. Nastavnik prati kako se učenici nose s tim problemom i odlučuje da li će se na to osvrnuti u lekciji koja sadrži osvrt na ta pitanja.

Učenici reorganiziraju kartice na podu s ciljem stvaranja svog programskog modela (u obliku dijamanta ili piramide). Ako nekoliko modela uključuje iste ciljeve, duplikati se koriste za uspoređivanje modela.

Kartice se na kraju stavljaju na preklopnik (*flipchart*) kako bismo dobili plakate koje ćemo upotrijebiti u sljedećoj lekciji.

Korak 2.5: Učenici glasuju

Na kraju sastanka, učenici glasuju dizanjem ruku. Ako su se složili oko jednog skupa ciljeva, možemo očekivati jednoglasnost.

Ako su se pojavili različiti modeli, učenici o njima glasuju.

U tom slučaju nastavnik predlaže sljedeći postupak glasovanja za koji se učenici odlučuju (glasovanjem) prije nego što se izglasavaju modeli: ako bilo koji model dobije većinu od preko 50%, smatra se prihvaćenim. U protivnom se glasuje ponovo, ovog puta između dva modela s najvećim brojem glasova. Vodeći računa o suzdržanim glasovima, model s najvećim brojem glasova smatra se prihvaćenim.

4.LEKCIJA
Sudjelovanje u pluralističkoj demokraciji
Učenici se osvrću na stečeno iskustvo

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analiza i prosudba: organiziranje rezultata rada. Metodičke vještine: kratke izjave, povratne informacije.
Cilj učenja	Pluralizam je potpora pravičnom i učinkovitom odlučivanju. "Slaganje kroz neslaganje." Promičem svoje interese sudjelovanjem u demokraciji.
Zadaci za učenike	Učenici se osvrću i raspravljaju o svom iskustvu i daju povratne informacije o ovoj nastavnoj jedinici.
Materijali i sredstva	Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri; preslika**-e?** Radnog materijal za učenike 2.5 (ODLJP) i 2.6 (EKLJP).
Metoda	"Zid šutnje". Individualan rad, izlaganje i rasprava. Kratke izjave svih učenika („*flashlight raound")*.
Raspored	1. dio: Učenici se osvrću na stečeno iskustvo ("Zid od 20 min tišine"). 2. dio: Rasprava o prethodnom. 15 min. 3. dio: Učenici daju povratne informacije. 5 min.

Informacije

Osvrt (refleksija) je konstruktivističko učenje. Učenici oblikuju svoja stajališta i međusobno ih razmjenjuju. Uloga nastavnika je osigurati odgovarajuće metode i redoslijed. Ovo je primjer poučavanja kroz ljudska prava: učenici ostvaruju slobodu mišljenja i izražavanja. Strogi okvir svakom učeniku daje mogućnost sudjelovanja. Te mogućnosti se nikada ne doživljavaju kao potpuno jednake, jer različiti stilovi učenja različito reagiraju na metode koje je nastavnik izabrao.

Nastavnik vrlo malo govori. Međutim, definiranjem okvira lekcije, nastavnikova uloga voditelja je cijelo vrijeme očita. Kao i kod ostalih jedinica, učenici se upoznaju s paradoksom da sloboda ne samo da ide ruku pod ruku sa strogim pravilima i rukovođenjem, već ih čak i zahtijeva.

Opis lekcije

Priprema:

Modeli političkog programa za koji su učenici glasovali u prethodnoj lekciji izvješeni su na zidovima učionice.

Četiri papira s preklopnika (*flipcharta*), ("zidovi tišine") nalaze se na zidovima učionice, a pri ruci su i 2-3 flomastera raznih boja. Listovi papira s preklopnika moraju biti lako dostupni, a ispred njih se nalazi 5-6 polukružno postavljenih stolica. Listovi papira s preklopnika mogu se položiti i na dvije ili tri spojene školske klupe.

Nastavnik je pripremio listove papira s preklopnika prije nastavnog sata i napisao je osnovna pitanja (vidi u nastavku). Osigurani su dodatni listovi papira ako je učenicima potrebno još prostora za pisanje.

Organizacija sjedenja olakšava komunikaciju. Sjedenje ne bi smjelo biti organizirano frontalno, već na stolicama složenim u krug, ili stolovima složenim u slobodnom prostoru učionice – što god se čini prikladnijim s obzirom na izložene listove papira s preklopnika.

1. dio: učenici se osvrću na svoje iskustvo ("zidovi tišine") Korak 1.1:

nastavnik objašnjava učenicima kako koristiti "zidove tišine"[10]

Učenici i nastavnik sjede. Nastavnik upućuje učenike na temu lekcije prema rasporedu ***[es*** Radni materijal za učenike 3.1) – osvrt i pogled unatrag, a ne primanje novih informacija, ili rad na novom zadatku. U dijelu koji se odnosi na osvrt, učenici promišljaju, razmjenjuju ideje i o njima raspravljaju.

Nastavnik uvodi metodu "zida šutnje" i objašnjava zbog čega je izabrana: radi se o vrlo dobroj metodi koja je potpora promišljanju i učenicima omogućava maksimalno vrijeme za razmišljanje i komuniciranje.

Nastavnik upućuje učenike na četiri postera – četiri "zida tišine":

Pluralizam

Kako sam doživio/doživjela pluralizam?

Slaganje kroz neslaganje?

Zbog čega smo uspjeli, ili doživjeli neuspjeh u nastojanju da se složimo oko definicije

zajedničkog dobra?

Različita raspodjela moći

Kako smo se osjećali kao jači odnosno slabiji igrači?

Ljudska prava

Koja ljudska prava smo ostvarili radeći na ovim lekcijama? (primjerci **&** Radnog materijala za učenike 2.5, Opća deklaracija o ljudskim pravima i 2.6, Europska konvencija o ljudskim pravima se u tom trenutku dijele učenicima).

Upute:

Tijekom ovog zadatka vlada tišina – zbog toga se zadatak i zove "zid tišine". To je rasprava u pisanom obliku.

Svaki učenik/učenica može pisati koliko želi.

Minimalni zahtjev: dva zapisa, svaki na jednom od dva različita "zida tišine".

Učenici mogu napisati svoj odgovor na osnovno pitanje ili komentirati ono što je napisao neki drugi učenik. Mogu se koristiti strelice, crte ili simboli.

Učenici mogu obilaziti postere, ili se zadržati kod jednog.

10. Ova metoda je varijanta zadatka 7.1, “Zid tišine”, iz knjige Poučavanje demokracije, GOO (EDC/HRE) VI. Knjiga, Izdavaštvo Vijeća Europe, Strasbourg, 2008, str. 62.

Korak 1.2: Učenici zapisuju svoje ideje na "zidove tišine".

Učenici izvode zadatak osvrta u skladu s uputama. Nastavnik prati razmjenu ideja i mišljenja s postera, ali ne sudjeluje. Nastavnik insistira na tome da svi poštuju pravilo tišine.

Ovaj dio traje 10-15 minuta.

2. dio: Rasprava koja slijedi nakon prethodnog zadatka

Nastavnik poziva učenike da sjednu (na stolice složene u krug na sredini učionice) i najavljuje sljedeći dio nastavnog sata: raspravu koja je nastavak na prethodni zadatak i koju vodi nastavnik.

Najprije se učenici trebaju složiti oko tema o kojima žele raspravljati. Nastavnik ih upoznaje s potrebom da u vremenu koje im stoji na raspolaganju izvrše odabir. To podrazumijeva da će se usredotočiti na jedan ili dva „zida šutnje", a ne da kratko komentiraju svaki od njih, no o tome odlučuju sami učenici.

Ovakva rasprava je dio konstruktivističkog učenja. Nastavnik ne može i ne treba predviđati što će učenici reći. Nastavnikov zadatak je dati strukturu njihovih doprinosa raspravi.[11]

3.dio: Povratne informacije (kratki izjave svih učenika – „*flashlight round*")

Nastavnik najavljuje kraj rasprave i zadnji krug povratnih informacija o jedinici. Ova metoda se sastoji u davanju vrlo kratkih izjava. Svaki učenik treba dovršiti sljedeću izjavu:

"Najzanimljivija i najvažnija stvar koju sam naučio/naučila u ovoj jedinici je..."

Učenici naizmjenično daju kratku izjavu koja se sastoji od najviše 1-2 rečenice. Komentari nisu dozvoljeni. Učenici mogu ponoviti i posebno naglasiti izjave drugih učenika.

Povratne informacije su potpora učenicima u pojedinim segmentima održivog učenja. Nastavnik prima informacije kojima se ocjenjuje ova jedinice. Učenici i nastavnik mogu iskoristiti pojedine ideje za planiranje budućeg rada u sklopu GOO-a (EDC/HRE), u smislu poveznica s ostalim jedinicama, njihova proširivanja i sl.).

11. Vidi poglavlje u uvodu o konstruktivnom učenju.

fj Nastavni materijal 3A Četiri osnovna politička stajališta

X

Liberalno stajalište: individualna sloboda je na prvome mjestu

Osnovna načela: osobna sloboda i odgovornost.

Zaštita ljudskih i građanskih prava.

Slobodna trgovina i natjecanje kao pokretači napretka, modernizacije i povećanja blagostanja.

Kapitalizam najbolje funkcionira ako ga pustite da to čini samostalno.

Jaka država – da, ali država koja se ograničava na vladavinu prava.

Velikodušne povlastice socijalnog osiguranja ulijenjuju ljude.

Osobni napor i uspjeh se uvijek isplate – nemojte previše oporezivati dohodak i profit.

Slogan: "Nema rizika, nema slobode".

X

Socijal-demokratsko stajalište: jednakost je na prvome mjestu

Osnovna načela: jednakost, solidarnost, socijalna sigurnost.

Zaštita slabih, siromašnih, manje zaštićenih.

Ako se ne nadzire, kapitalizam produbljuje socijalne razlike. Nema alternative kapitalizmu, no njegove učinke treba nadzirati i ispravljati političkim sredstvima.

Potreban nam je sustav socijalne sigurnosti koji će štititi obitelj, invalide, starije ljude, nezaposlene i siromašne.

Solidarnost znači da jaki pružaju potporu potrebitima.

Slogan: "Ujedinjeni opstajemo – podijeljeni propadamo".

X

Konzervativno stajalište: sigurnost je na prvome mjestu

Osnovna načela: sigurnost i stabilnost.

Jaka država je važna da bi zaštitila zemlju od opasnosti i prijetnji.

Jaka država počiva na modernom i učinkovitom gospodarstvu.

Produbljivanje socijalnih razlika treba izbjegavati.

Obitelj treba posebnu zaštitu.

Građani trebaju trražiti zaštitu samo ako se sami ne mogu nositi sa svojim problemima.

Slogan: "Jaka država u zdravom gospodarstvu".

X

Zeleno stajalište: prirodni okoliš je na prvome mjestu

Osnovna načela: zaštita prirodnog okoliša, odgovornost prema budućim generacijama.

Naš sadašnji način života, usmjeren na gospodarski rast i iskorištavanje fosilnih goriva je ozbiljna prijetnja našoj budućnosti.

Međunarodni sporazumi su neophodni radi zaštite okoliša na globalnoj razini.

Odgovorni smo budućim generacijama i cijeloj planeti.

Male promjene u našim svakodnevnim životima čine veliku razliku.

Slogan: “Novac ne možeš jesti”.

fj Nastavni materijal 3B

Lekcija: što je zajedničko dobro?

Ova koncepcija daje osnovne smjernice za analizu. Nastavnik bi trebao prilagoditi predavanje potrebama svojih učenika za učenjem i kontekstu nastavne jedinice.

U demokracijama se podrazumijeva da nitko ne zna sa sigurnošću što je zajedničko dobro pa stoga moramo zajedno odlučiti što smatramo da je najbolje za našu zajednicu. U diktaturama je režim taj koji odlučuje što je zajedničko dobro – to je jedna od velikih razlika između demokracije i diktature.[12]

Svatko može, i zaista sudjeluje u ovoj trajnoj raspravi: političke stranke, interesne skupine, mediji, političari i građani pojedinci. U biti, u tome je i bit sudjelovanja u demokraciji – raspravljati i konačno odlučiti što je najbolje za tvoju zemlju (ili svijet u cjelini) i kako se to može ostvariti.

Ova jedinica je zamišljena kao jako pojednostavljeni model postupka donošenja odluka. Započeli smo predlaganjem svojih ideja o zajedničkom dobru – ako razmišljate o svojim prioritetima u ulozi osobe na čelu zemlje, razmišljate o zajedničkom dobru. Sada ste usred procesa formiranja stranaka.

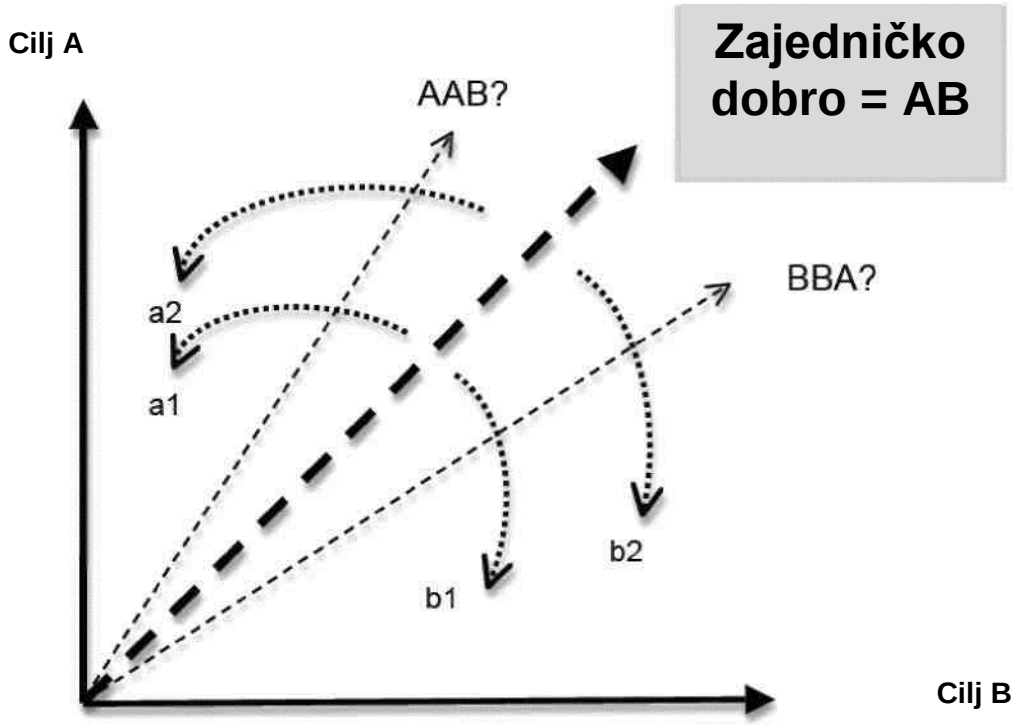

U sljedećoj lekciji, međusobno ćete pregovarati o tome možete li ostvariti većinu koja će definirati zajedničko dobro – za sadašnjost.

Ovaj dijagram prikazuje što se događa u takvom postupku donošenja odluka. Pretpostavimo da se raspravlja o dva osnovna cilja, cilju A i cilju B (to se može povezati s konkretnim ciljevima koje su stranke predstavile). Tri crtkane strelice prikazuju konačna opredjeljenja koja stranke zagovaraju – neke žele dati prednost cilju A (varijanta AAB), druge cilju B (varijanta BBA). To su različite ideje o kojima treba razgovarati. Svaka stranka zastupa određeni program koji podržava neke grupne interese u društvu i nudi da uzme u obzir i interese druge strane.

12. Vidi ***es*** Radni materijal za učenike 3.6 radi iscrpne obrade ovog pitanja.

Stranke stoga pokušavaju utjecati na donošenje odluka u njihovom smjeru – a1 i a2 u prilog cilju AAB, s time da stranke b1 i b2 vuku u suprotnom smjeru (BBA).

Koja je opcija najbolja kada je riječ o zajedničkom dobru : AAB ili BBA? Ili je to možda ravnoteža prema sredini: AB? Odluka se mora donijeti. Stranke pregovaraju i pokušavaju naći kompromis oko kojeg će se složiti i podržati ga. U demokracijama, kompromis je cijena koju plaćamo za moć. Moć odlučivanja pripada većini. Manjina, ili pojedinci, mogu utjecati na odluku valjanim zaključivanjem.

Tako donijete odluke su trajno predmetom kritičkog preispitivanja. Odluka možda u nekom trenutku ne služi zajedničkom dobru. Uvjeti se mogu promijeniti. Većina se može promijeniti. Dobrim zaključivanjem se većinu može uvjeriti da treba mijenjati mišljenje. Demokratska zajednica je zajednica koja uči.

Dodatak (ovaj se dio može ponuditi kao zasebna cjelina)

Na koji način je sve ovo povezano s ključnim pojmovima ove jedinice - pojmom **različitosti** i pojmom **pluralizma**?

Ostvarujući svoju slobodu razmišljanja i izražavanja, građani - pojedinci stvaraju jako **širok** spektar individualnih stavova o tome što je najbolje za njihovu zemlju. Građani koji su zainteresirani za ostvarivanje svojih ciljeva u praksi organiziraju i priključuju se organizacijama kao što su stranke, interesne skupine, i sl. To je organizirani **pluralizam** (vidi a1, a2, b1, b2 in dijagramu).

Pluralizam promiče takmičenje za stjecanje moći i političkog utjecaja. Odluka traži da se nekim ciljevima i interesima dâ prednost, dok se drugi odbacuju. Ponekad je potreban kompromis da bi se ostvarila potrebna većina.

Građani koji ne sudjeluju u ovoj igri glasnog i jasnog artikuliranja svojih interesa i stajališta smatrat će se isključenima. Interes sviju je sudjelovati u demokraciji.

fj Nastavni materijal 3C

Prijedlozi za dodatni rad i nastavak

1. Kako stranke odražavaju društvene podjele?

& Radni materijal za učenike 3.5 i raspravava o podjelama koje postoje u našem društvu? Kako stranke u našoj zemlji odražavaju te podjele? Koje odluke i kompromisi su donijeti?

2. Pluralizam

Koje interesne skupine i NVO postoje u politici? Koji interesi su dobro organizirani? Koji nisu?

3. Postizanje kompromisa

U demokracijama pluralizam stvara potrebu za kompromisom. O tome postoje različita stajališta:

1. Sa stajališta pojedinačnih igrača: kompromis je cijena koju treba platiti za moć. Dobre ideje se na koncu svedu na ne baš najbolje rješenje.
2. S općeg stajališta: pluralizam potiče na natjecanje: igrači provjeravaju jedni druge i osiguravaju da nijedan od njih ne postane previše moćan. Pluralizam u društvu ima isti učinak kao i ravnoteža ovlasti u Ustavu.
3. Gledano iz perspektive postizanja rezultata: pluralizam rađa potrebu za stvaranjem kompromisa. Ekstremne odluke su rijetke. To je potpora socijalnoj koheziji.

Koji od ovih stavova se potvrđuju u stvarnom životu, npr. u konkretnim slučajevima?

4. Uspoređivanje demokracije i diktature

& Radni materijal za učenike 3.4

Kako demokracije i diktature rješavaju različite interese i stajališta?

Kakve odluke su donijete? (kriteriji za usporedbu: uključivanje interesa, učinkovitost, izražavanje kritike, uloga medija.)

5. Dvije dimenzije politike

Max Weber:[13]

1. "Politiku možemo usporediti s polaganim i energičnim bušenjem rupa u debelim daskama sa strašću i dobrom prosudbom."
2. "Tko god je aktivan u politici teži za stjecanjem moći."

Kako smo doživjeli dvije dimenzije politike u ovoj jedinici? Kako politički akteri u našoj državi uspijevaju uravnotežiti te dvije dimenzije?

13. Max Weber, "Politika kao poziv" (*Politics as a Vocation*), str. 2, 34 (www.sscnet.ucla.edu/polisci/ethos/Weber-vocation.pdf); citate je redigirao autor.

2. Dio

Sudjelovanje u politici:

Rješavanje sukoba, rješavanje problema

4.Jedinica : Sukob

Ribarski sukob

Kako možemo riješiti dilemu oko održivosti**?**

5. Jedinica: Pravila i zakon

Koja pravila nam najviše pomažu?

Igra donošenja odluka

6. Jedinica: Vlast i politika

Model političkog ciklusa

Kako demokratska zajednica rješava svoje probleme?

7. Jedinica: Jednakost

Vladavina većine – poštena vladavina?

Kako u demokraciji možemo riješiti pitanje većine/manjine?

4.JEDINICA
SUKOB
Viši razredi srednje škole

Ribarski sukob
Kako možemo riješiti
dilemu oko održivosti?

4.1 Ribarska igra (1)

4.2 Ribarska igra (2)

4.3 Kako možemo uloviti „što više ribe“?

Izvješćivanje i osvrt

4.4 Kako možemo postići održivost?

Načini uspostavljanja ravnoteže ciljeva i prevladavanje sukoba

4. Jedinica
Sukob
Ribarski sukob
Kako možemo riješiti dilemu oko održivosti?

Uvod za nastavnike

1. O čemu se radi u ovoj jedinici?

Ova jedinica se bavi problemom upravljanja zajedničkim resursima. Ako donositelji političkih odluka, tvrtke i građani ne uspiju riješiti ovu vrstu problema, oni mogu dovesti do ozbiljnog sukoba, pa čak i rata.

Primjera radi, zamislite sljedeću svakodnevnu situaciju: u kinu punom posjetitelja, jedna osoba niskog rasta ne uspijeva ništa vidjeti jer div visok 1,90 cm sjedi ispred nje. Osoba niskog rasta ustaje. Međutim, sada drugi posjetitelji ništa ne vide, pa i oni ustaju. Na kraju svi u kino-dvorani stoje. Nitko ne vidi bolje nego što je prije vidio, a što je najgore, stajati je mnogo neudobnije nego sjediti. U stvari, sada je situacija još nepravednija jer niže osobe ne vide gotovo ništa.

Ovaj primjer ima mnogo zajedničkog s „velikim“ problemima upravljanja resursima, na primjer pretjeranim izlovom. Takve je probleme teško riješiti jer imaju dvije dimenzije, kao što pokazuje primjer iz kino-dvorane:

1. Koje pravilo trebaju posjetitelji kino-dvorane kako bi svima bio osiguran dobar pogled? (problem)
2. Na koji način se to pravilo može provesti ako ga netko u kino-dvorani prekrši? (institucionalna dimenzija.)

Osim pretjeranog izlova, primjeri „velikih“ problema upravljanja resursima su globalno zagrijavanje, odlaganje nuklearnog otpada i pretjerano iskorištavanje podzemnih voda. U to su uključeni mnogi igrači suprotstavljenih interesa (problem dimenzije). Na globalnoj razini, ne postoji nikakva super-država koja može nametnuti pravilo jednoj suverenoj državi (institucionalna dimenzija). Međutim, pritisak problema poput globalnog zagrijavanja i klimatskih promjena raste, pa se stoga politički lideri i građani cijelog svijeta moraju potruditi da pronađu rješenje.

Igra pecanja tiče se problema pretjeranog izlova, a u središtu je problem održivosti koji predstavlja prvu dimenziju ovog problema. Problem bi bio učenicima prekompliciran ako bi uključivao i institucionalnu dimenziju; međutim, institucionalnu dimenziju je moguće dotaći proširivanjem i povezivanjem igre pecanja s 5. jedinicom. Vidi uvod u 5. Jedinicu radi daljnjih informacija o ovoj opciji.

2. Ribarska igra

Ribarska igra je glavni zadatak u ovoj jedinici u skladu s pristupom učenju kroz rješavanje zadataka. Učenici se suočavaju s problemom i moraju pronaći rješenje – pritisnuti vremenom – što je u stvarnom životu čest slučaj. Učenici se osvrću na svoja iskustva u 3. i 4. lekciji.

U ribarskoj igri, učenici se suočavaju s problemom upravljanja zajedničkim resursom. Igra ima scenarij koji je prilično jednostavan. Učenici organiziraju četiri grupe koje predstavljaju četiri posade ribara koji žive u selima oko jednog jezera. Zalihe ribe u jezeru su zajednički resurs i jedini izvor prihoda za te stanovnike. Učenicima je odmah jasno da je u zajedničkom interesu spriječiti pretjerani izlov ribe.

Međutim, ne postoje nikakva pravila, niti institucije poput npr. vijeća ribarske zajednice gdje bi igrači mogli razgovarati i raspraviti ova problem. Ribari nemaju nikakvu ideju o tome koliko ribe mogu loviti, a da ne poremete njenu reprodukciju. Zadatak učenika je prepoznati sve te probleme i poduzeti odgovarajuće korake.

Nastavnik rukovodi igrom. Prije no što igra započne, igrači dobivaju namjerno dvosmislenu uputu, „Lovite što više ribe možete.“ Igrači ovu uputu mogu shvatiti na dva načina:

> “Kao pojedinačni tim, maksimalno povećajte svoj dohodak.“ (kratkoročna maksimalizacija profita).
>
> “Kao zajednica, potrudite se da lovite što više ribe kroz duže razdoblje.“ (dugoročna održivost).

Iskustvo je pokazalo da učenici obično prihvate cilj kratkoročne maksimalizacije profita. Neke skupine ribara ulove manje i ubrzo shvate da ne samo da postaju sve siromašniji, već da nekoordiniranim naporima ne mogu očuvati zalihe ribe. Ubrzo nastupa scenarij u kojem su zalihe ribe u opasnosti od iscrpljenja, a jaz između bogatih i siromašnih sela sve je veći. Igrači mogu pokazivati snažne emocije kada se na početku igre najprije pojavljaju pobjednici i gubitnici, pa tek potom zajednica u cjelini klizne u siromaštvo.

Učenici su suočeni s ogromnim izazovom:

> Moraju uložiti zajednički napor kako bi riješili nastale probleme.
>
> Moraju početi razgovarati.
>
> Moraju prikupiti informacije o reprodukciji ribljih zaliha i napraviti plan održivog ribarenja.
>
> Ustanovit će da im je potreban institucionalni okvir kako bi osigurali da svi slijede određena pravila te da su postigli dogovor oko očuvanja ribljih zaliha.
>
> Konačno, moraju dogovoriti pravilo poštene raspodjele ulova.

Ova ribarska igra, usprkos svojoj jednostavnosti, učenike upoznaje sa suštinom globalnih problema 21. stoljeća i nudi im iskustvo o tome što je suština politike – rješavanje hitnih problema koji su opasnost za zajednicu, pa čak i čovječanstvo.

3. Osvrt

Učenici mogu uspjeti u rješavanju problema s kojima su suočeni, a mogu doživjeti i neuspjeh. Važno je da u fazi promišljanja shvate da se neuspjeha ne treba stidjeti. Kao prvo, neuspjeh se u stvarnosti događa mnogo češće od uspjeha, a drugo, ribarska igra nije školski zadatak, već simbolizira vrlo složen politički problem. Nitko unaprijed ne zna koje je odgovarajuće rješenje nekog političkog problema; ono što moramo učiniti je pokušati pronaći neko rješenje.

U ribarskoj igri učenici su naišli na čitav niz složenih pitanja od koji se neka mogu povezati s modelom održivosti *(&* Radni materijal za učenike 4.2):

> Koja je optimalna razina izlova koja je kompatibilna s reprodukcijom ribljih zaliha?
>
> Kako možemo biti sigurni da će ravnoteža maksimalnog rezultata (cilj gospodarskog rasta) i zaštita ribljih zaliha (cilj zaštite okoliša) trajno funkcionirati, tj.danas, ali i u budućnosti?
>
> Koja bi bila poštena raspodjela uloženih napora i rezultata ribarenja između četiri sela koja pripadaju toj zajednici?

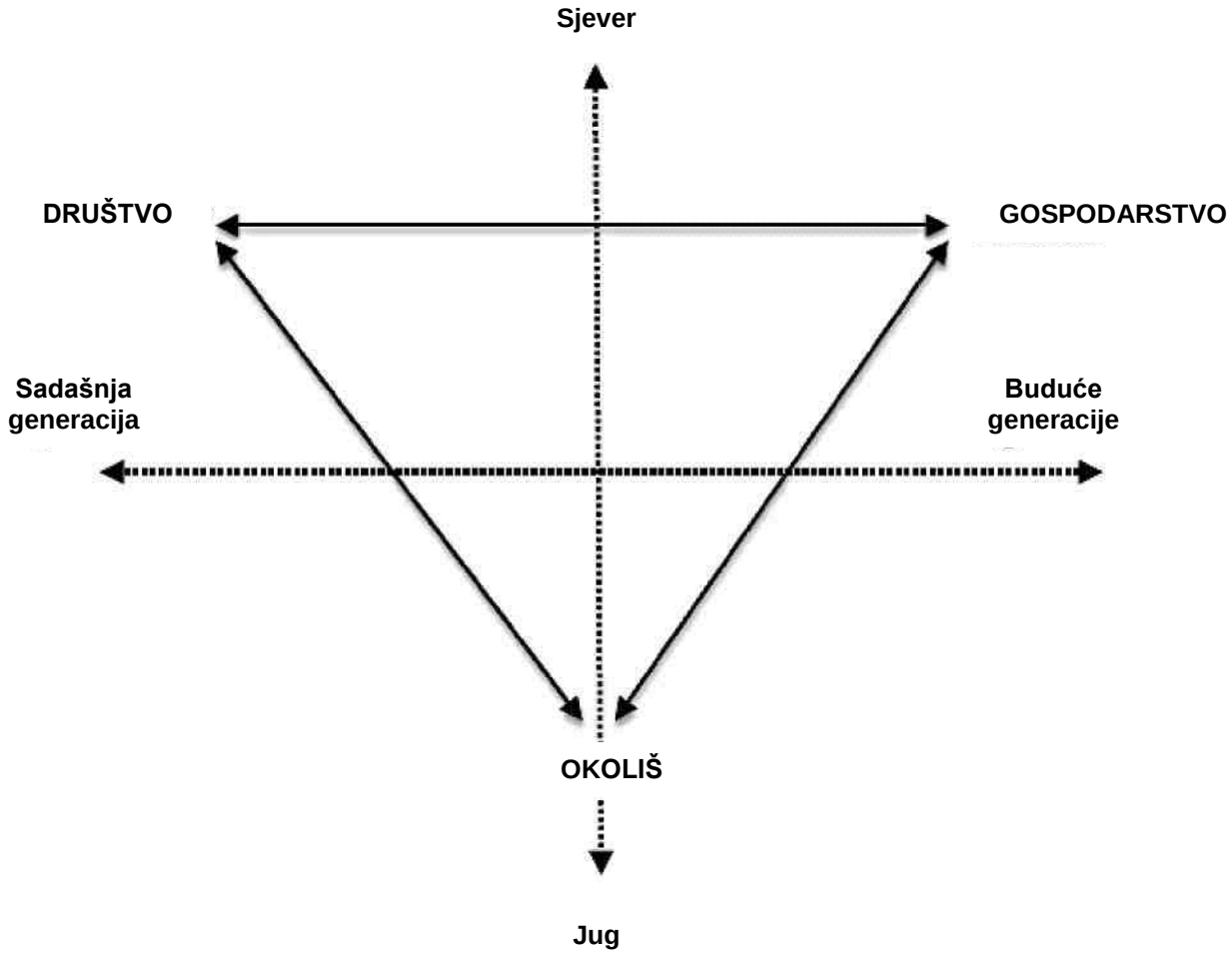

Model održivosti *(&* Radni materijal za učenike 4.2)

Model održivosti uključuje sva tri pitanja. Ta pitanja predstavljaju tri osnovna cilja gospodarskog rasta, zaštite okoliša i raspodjele pravednosti u društvu; povezana su s dvije vremenske dimenzije (s interesima sadašnjih i budućih generacija) i one prostorne (globalna dimenzija – sjever i jug).

Model održivosti opisuje obje dileme koje se javljaju ako neki igrač pokuša ostvariti samo jedan cilj, na primjer profit na račun zaštite resursa te ravnotežu ciljeva u uspješnoj strategiji postizanja održivosti. *&* Radni materijal 4.3 navodi učenike da razmišljaju o posljedicama teze „ulovi što više ribe“ iz te dvije perspektive – ostvarivanja privremene zarade jednog igrača, i perspektive uspostavljanja ravnoteže održivosti.

U ovoj igri, moguće je optimalno rješenje koje se može definirati brojkama; nastavnik može ponuditi to rješenje *(&* Radni materijal za učenike 4.4) kako bi učenicima, ako je potrebno, pružio potporu.

Ovakva analiza će učenicima pomoći postaviti pitanje zbog čega je tako teško postići održivi razvoj velikih razmjera te što građanin pojedinac može učiniti da bi pomogao ostvarivanju tog cilja.

Mogućnosti proširivanja 1. jedinice

Povezivanje 4. i 5. jedinice

Kao što je gore već rečeno, učenici mogu istraživati problem institucionalnog okvira koji će najbolje odgovoriti na potrebe ribara. To mogu biti pravila i tijelo državne vlasti koje će ih sprovoditi, ili zajednički dogovor ravnopravnih stranaka. Učenici mogu nastaviti ovu ribarsku igru i upotrijebiti instituciju kao sredstvo koje će na taj način testirati.

2. Istraživački zadatak

Očito je da ova ribarska igra simbolizira političke probleme, od onih koji se javljaju u lokalnoj zajednici, do onih na globalnoj razini. Kao što je već rečeno, emisije CO_2 , pretjerani izlov, odlaganje nuklearnog otpada i pretjerano iskorištavanje zaliha podzemnih voda primjeri su takvih problema.

Proučavanje jednog od njih, ili nekih sličnih problema, moguće je obraditi kao proširenje rada u razredu, ili kao istraživački projekt. U ovom slučaju učenicima je pružena prilika da na jednom nastavnom satu govore o svojim utvrđenjima te da možda rasprave koje dodatne korake treba poduzeti.

Osnovni pojam sukoba

Svi smo imali prilike doživjeti sukob i za većinu nas je to neugodno iskustvo. U pluralističkim društvima razlike između ljudi različitih interesa i vrijednosti postaju sve veće, što otvara veće mogućnosti za sukob.

Političke zajednice se suočavaju s pronalaženjem načina rješavanja sukoba. Demokracija je sustav koji nastoji sukob civilizirati. Nudi okvir pomoću kojeg se sukob rješava razgovorom, a ne nasiljem. Razmjena argumenata i jasno artikuliranje različitih interesa korisni su jer nude jasnu sliku potreba i interesa različitih skupina u društvu, o kojima treba voditi računa kod donošenja odluka.

U pluralističkim društvima s demokratskim ustavima, sukobi se obično rješavaju kompromisom. To najbolje funkcionira ako je riječ o sukobu oko raspodjele nedostatnih resursa, npr. prihoda, vremena, vode, itd. Sukobi koji se zasnivaju na ideologiji – različite vrijednosti, vjerska uvjerenja i sl. se mnogo teže rješavaju kompromisom; ovdje je potrebno pronaći neki model mirnog suživota. Sukobi koji proizlaze iz identiteta – boje kože, etničkog porijekla – ne mogu se riješiti već ih mora suzbiti „jaka država“.

Mogućnost sukoba postoji svugdje i uvijek tamo gdje su ljudi u interakciji. U GOO-u (EDC/ HRE), učenici mogu naučiti kako prihvatiti sukob kao nešto „normalno“, čega se ne treba bojati. Moraju steći vještine pomoću kojih će sukob rješavati pregovaranjem i odgovornošću – pokazivanjem spremnosti da uzmu u obzir gledanje i interese drugih te da štite prava svih na sudjelovanje u mirnom rješavanju sukoba. Ovaj priručnik stoga treba čitati kao zbirku za uvježbavanje vještina potrebnih za rješavanje sukoba. Sudjelovanje u demokraciji znači sudjelovati u rješavanju sukoba.

Razvijanje kompetencije: povezanost s ostalim jedinicima ovog priručnika

Što prikazuje ova tablica

Naslov ovog priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“, stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Donja tablica prikazuje mogućnosti sinergijskih učinaka nastavnih jedinica ovog priručnika. Iz tablice se također vidi koje kompetencije se razvijaju u 4. jedinici (označeni redak tablice). Masno uokviren stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – označen je zbog njihove velike povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci ispod toga pokazuju povezanost s ostalim jedinicama ovog priručnika: koje kompetencije razvijaju te jedinice kao potporu učenicima u 4. jedinici?

Kako možemo koristiti ovu tablicu

Nastavnici mogu na različite načine koristiti ovu tablicu kao alat za planiranje nastave GOO-a (EDC/HRE).

- Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko nastavnih sati posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i zanemariti ostale budući da zna da se neke kompetencije, u izvjesnoj mjeri, razvijaju i u ovoj jedinici – kao na primjer preuzimanje odgovornosti, analiziranje problema, vještina pregovaranja.
- Tablica pomaže nastavnicima iskoristiti sinergijske učinke koji učenicima pomažu pri trajnom razvijanju važnih kompetencija i to u kontekstima koji su na različite načine povezani. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko jedinica.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencija**			**Stavovi i vrijednosti**
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Sudjelovanje u demokraciji. Političko odlučivanje i djelovanje**	
3. **Sukob**	Sukob i analiza dileme. Međuovisnost. Održivost.	Prepoznavanje složenih problema. Pregovaranje.00	Dogovaranje koordinirane politike.	Spremnost na postizanje kompromisa. Odgovornost.
2 Odgovornost.	Analiza dileme.	Razmatranje posljedica donesenih odluka.		Međusobno uvažavanje.
3 Različitost i pluralizam.	Mogućnost sukoba u pluralističkim društvima.	Pregovaranje.		
5 Pravila i zakon	“Pravila su alati” za rješavanje sukoba.	Analiza problema i rješenje.	Stvaranje i primjena institucionalnog sustava pravila za rješavanje sukoba.	

6 Vlast i politika	Politika – postupak rješavanja problema i sukoba.	Opis i analiza postupka političkog odlučivanja.	Sudjelovanje u javnim raspravama o donošenju odluka.	

7 Jednakost	Sukob između skupina koje predstavljaju većinu odnosno manjinu.		Stvaranje uvjeta za uspostavljanje ravnoteže interesa.	Prihvaćanje stajališta drugih.
8 Sloboda	Izgovorena riječ - – sredstvo civiliziranog rješavanja sukoba	Raspravljanje	Strategije argumentiranja.	"duh voltairijanstva": uvažavanje slobode mišljenja i izražavanja za sve.

4. JEDINICA: SUKOB – ribarski sukob
Kako možemo riješiti dilemu oko održivosti?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/ ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. lekcija Ribarska igra (1)	Analiziranje složene situacije, donošenje odluka pod pritiskom vremena. Učenici postaju svjesni dilema koje prate uspostavljanje održivosti.	Učenici prepoznaju probleme i utvrđuju rješenja i strategije.	**jf** nastavni materijali 4.1-4.4. Džepni kalkulator ili računalo. Trake papira(veličina A4), flomasteri.	Učenje kroz zadatke.
2. lekcija Ribarska igra (2)	Pregovaranje da se postigne kompromis. Međuovisnost, sukob interesa.	Učenici analiziraju složeni problem. Učenici (moraju) surađivati u cilju postizanja zajedničkog rješenja.	Isto kao u 1. lekciji.	Učenje kroz zadatke.
3.lekcija Kako možemo uhvatiti „što više ribe“?	Analitičko razmišljanje: povezivanje iskustva s apstraktnim pojmom ili modelom. Model ciljeva za postizanje održivosti.	Učenici se osvrću na svoja iskustva s ribarskom igrom.	**.s?** Radni materijal 4.2. **.s?** Radni materijal 4.3 (neobvezni).	Izvješćivanje. Plenarna rasprava. Individualni rad.
4. lekcija Kako možemo postići održivost?	Analiza i prosudba: Osvrt na iskustvo kroz analizu pojma. Inicijative jako utječu na naše ponašanje. Učinak inicijativa može se provjeravati pravilima (izvana) ili kroz odgovornost (samokontrola).	Učenici primjenjuju pojmove na svoje osobno iskustvo.	**.s?** Radni materijal 4.2.	Izlaganja. Plenarna rasprava. Input nastavnika.

1. Lekcija
Ribarska igra (1)

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analiziranje složene situacije, donošenje odluka pod pritiskom vremena.
Cilj učenja	Učenici postaju svjesni dilema oko uspostavljanja održivosti.
Zadaci za učenike	Učenici prepoznaju probleme, pronalaze rješenja i utvrđuju strategije.
Materijali i sredstva	**[p** Nastavni materijali 4.1-4.4: 4.1 preslike evidencijskih listova za grupe. 4.2 Tablica reprodukcije riblje populacije (za nastavnika). 4.3 Evidencijska tablica (preklopnik – *flipchart* - ploča ili prozirnica). 4.4 Dijagram evidencije (preklopnik –*flipchart*-, ploča ili prozirnica). Džepni kalkulator ili računalo. Trake papira (A4), flomasteri.
Metoda	Učenje kroz zadatke.
Raspored	1. Uvod u ribarsku igru. 10 min.
	2. Ribarska igra (tri kruga). 30 min.

Informacije

Ako uvjeti to dopuštaju, 1. i 2. lekciju bi trebalo spojiti. Međutim, igra se može igrati i u dva odvojena kruga.

U početku se učenike ne potiče na međusobno razgovaranje, niti nastavnik intervenira ako to čine – osim kada insistira na poštivanju raspoloživog vremena.

Opis lekcije

1. dio: Uvod u ribarsku igru

Nastavnik učenicima objašnjava kako će igrati igru koja će simulirati važan dio stvarnog života.

„Zamislite da ste stanovnici jednog od četiri seoske zajednice koje nastanjuju obale jezera. U jezeru ima jako puno ribe, pa ne trebate brinuti o tome kako ćete se prehraniti. Ribarstvo je jedina gospodarska grana; nemate nikakav drugi izvor prihoda.“

Nastavnik može ilustrirati uvod jednostavnim crtežom na ploči ili preklopniku (*flipchartu*) koji prikazuje jezero, nešto riba i četiri ribarska sela od kojih iz svakog isplovljava jedno plovilo.

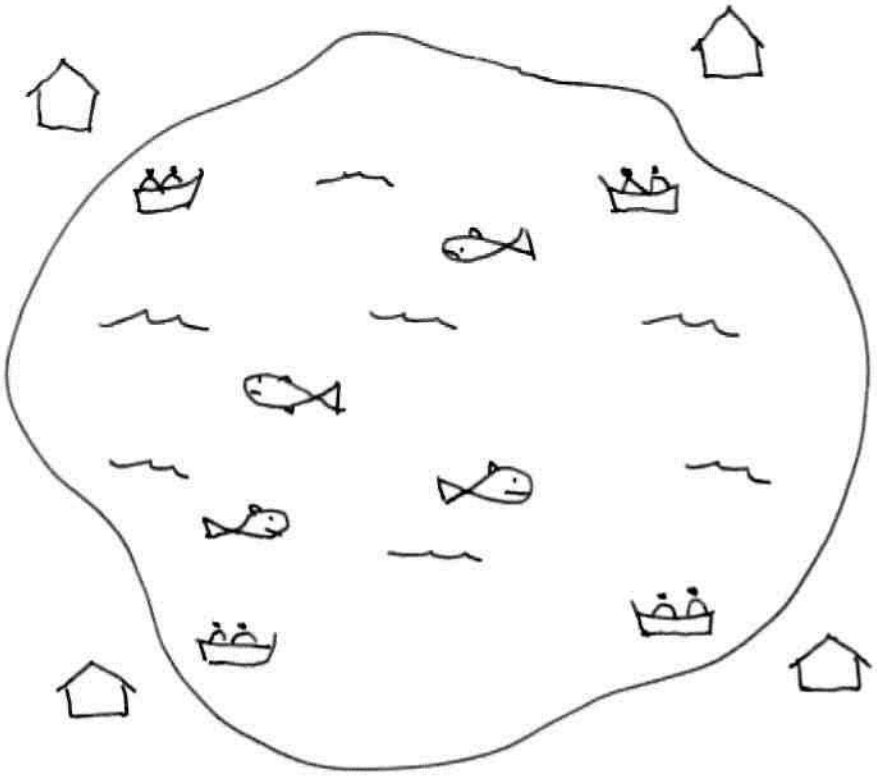

“Cijelu sezonu ribarite, no zimi i u proljeće se sezona ribarenja zatvara s ciljem da se omogući obnavljanje riblje populacije. Tijekom tih mjeseci morate živjeti na vlastitim zalihama sušene ribe i popravljati svoje brodiće i mreže da budu spremni za sljedeću sezonu.“

Učenici potom dobivaju upute za igranje ribarske igre.

Formiraju četiri grupe s ne više od šest učenika u grupi. (ako ima više od četiri grupe, potrebno je tome prilagoditi tablicu s rezultatima – vidi **jf** nastavni materijal 4.3).

Svaka grupa je jedan tim ribara. Predlažemo im da svom brodiću nadjenu neko zanimljivo ime i dajemo im tablicu za evidenciju ulova. Igra se u krugovima koji predstavljaju ribolovne sezone i lovostaj tijekom kojeg se riblja populacija obnavlja.

Nastavnik koristi samo jednu frazu kojom definira cilj igre, „Pokušajte uloviti što je moguće više ribe“. Ova uputa se može shvatiti na različite načine, no nastavnik ništa ne dodaje i učenicima ostavlja da odluče kakva će biti njihova ribarska politika. U 3. lekciji se učenici vraćaju tom polazištu.

Na početku sezone, svaka grupa odlučuje o ribljoj kvoti koju želi izloviti. Maksimalna riblja kvota je 15% po plovilu. Budući da riblja populacija na početku prve sezone iznosi 140 tona, to znači da je maksimalan ulov po grupi 21 tona (ograničenje po svakoj grupi mora se prilagoditi ako sudjeluju više od četiri grupe.)

Nastavnik ne daje nikakve dodatne informacije o tome što se događa ako svaka od četiri grupe dosegne maksimum pa njihov ukupni izlov iznosi 84 tone. Ovo je već dio igre: učenicima postaje jasno koliko malo znaju. Ne znaju što će odlučiti njihovi konkurenti, niti znaju stopu reprodukcije riblje populacije. Ako žele, mogu to sami nastojati utvrditi.

2. dio: Ribarska igra

Počinje prvi krug. Grupe razgovaraju o tome koju će kvotu izabrati. Nakon četiri minute nastavnik traži da mu grupe daju evidencijski obrazac. Unosi njihove kvote u evidencijsku tablicu, izračunava tone koje je izlovio svaki brodić te ukupnu kvotu i ulov u prvoj sezoni (ovdje će korisno poslužiti džepni kalkulator ili računalo). Nastavnik unosi rezultate u tablicu i pokazuje ih učenicima. Situacija sa zalihama ribe i ukupnim ulovom prikazana je na dijagramu iz jf nastavnog materijala 4.4.

Služeći se tablicom rasta, nastavnik upoznaje učenike sa stanjem ukupne riblje populacije na početku druge sezone.

Evidencijski obrasci se vraćaju učenicima i oni unose ukupne iznose ulova za pojedinu sezonu.

Iskustvo je pokazalo da učenici na početku igre obično idu do maksimuma pa je ukupni ulov od 70 tona – pola riblje populacije – sasvim vjerojatan; može biti i veći. Ako je riblja populacija do pola iscrpljena, obnovit će se kako bi dosegla novu razinu od 94 tone. To znači da se riblja populacija u godinu dana smanjila za trećinu. Krivulja na dijagramu naglo pada i ukazuje na neposrednu opasnost potpunog iscrpljivanja ribljih zaliha.

Učenici sada postaju svjesni opasnosti. Ako svi iskoriste maksimalnu kvotu od 15%, riba će za dvije do tri sezone biti blizu istrebljenja. Grupe će raspravljati o tome da li smanjiti kvote kako bi spriječili potpuno izumiranje. Od tog trenutka, svaka se igra različito odvija, ovisno o dobi ili spolu.

Sljedeći krugovi se igraju na isti način. Tijekom sljedeća tri kruga, učenike se ne potiče na razgovor, no to se na njihovu inicijativu ipak može dogoditi. Nastavnik, kao rukovoditelj igre, ostavlja učenicima neko vrijeme za razgovor, no insistira da se nakon 5 minuta nastavi igrati sljedeći krug; to odražava stvarnost – kada započne sezona, ribari moraju raditi svoj posao.

Nakon nekoliko krugova, nastavnik može izvesti „čudo“, ako se ulovi prebrzo smanje, dodajući nekoliko dodatnih tona brojci u tablici porasta.

Nakon četvrtog kruga, nastavnik potiče učenike na razgovor ako to već prije nisu učinili.

Nekad će donijeti zajedničku odluku, a nekad ne. Grupe odlučuju žele li, i u kojem opsegu, biti obvezani međusobnim sporazumima – kao u stvarnom životu.

2. Lekcija
Ribarska igra (2)

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Pregovaranje o postizanju kompromisa.
Cilj učenja	Međuovisnost, sukob interesa.
Zadaci učenika	Učenici analiziraju složeni problem. Učenici (bi trebali) surađivati kako bi došli do zajedničkog rješenja.
Materijali i sredstva	Isto kao u 1. lekciji.
Metoda	Učenje kroz zadatke.
Raspored	1. Ribarska igra (4. krug). 7 min.
	2. Pregovori 15 min.
	3. Ribarska igra (krugovi 5-7). 20 min.

Informacije

Učenici nastavljaju s ribarskom igrom, igrajući 3. od 4 kruga.

Nakon 4. kruga, nastavnik potiče učenike na razgovor, ako to već prije nisu učinili. Vrijeme se zaustavlja, kako bi učenici imali priliku razmijeniti stajališta i prijedloge. Nastavnik odlučuje koliko će to sve trajati prije nego što učenici nastave s igrom.

Opis lekcije

1. dio: Učenici igraju jedan krug

Nastavnik upoznaje učenike s rezultatima. Ako učenici preuzimaju inicijativu, nastavnik ih pušta i daje im neko vrijeme da to učine. Nastavnik objavljuje da je razdoblje između ribarskih sezona produženo za 10 minuta.

2. dio: Pregovori

Učenici su suočeni s ozbiljnim problemom – pretjeranim izlovom – a nemaju nikakav institucionalni okvir (pravila komuniciranja, sustav ribarskih pravila i kontrole, itd.) koji bi im bio potpora, ako ga sami ne uspostave.

Nastavnik ne bi smio ni na koji način sudjelovati u učeničkim raspravama (kao savjetnik, komentator, predsjedavajući, trener, itd.) već samo promatrati i pažljivo slušati. Mogućnosti za učenje u pristupu koji se temelji na zadacima nalaze se u samom problemu pa se učenici, kao i u životu izvan škole, moraju sami s tim nositi.

3. dio: Učenici igraju tri završna kruga

Nastavnik poziva učenike da nastave igru normalnim tempom. Ovisno o ishodu pregovora, igrači mogu promijeniti svoju politiku ribarenja, a rezultati pokazuju određeni uspjeh u otklanjanju opasnosti od nestajanja ribljih zaliha.

3. Lekcija

Kako možemo uhvatiti što je moguće više ribe?

Izvješćivanje i osvrt (refleksija)

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analitičko razmišljanje: povezivanje iskustva s apstraktnim pojmom ili modelom.
Cilj učenja	Model održivosti ciljeva.
Zadaci za učenike	Učenici se osvrću na svoje iskustvo s ribarskom igrom.
Materijali i sredstva	-e? Radni materijal za učenike 4.2. *JSS* Radni materijal 4.3 (neobvezno).
Metoda	Izvješćivanje. Plenarna rasprava. Individualni rad.
Raspored	1. Izvješćivanje: učenici napuštaju svoje uloge. 15 min.
	2. Učenici istražuju dvosmislenu uputu, "Pokušajte uloviti što je moguće više ribe" 10 min.
	3. Model održivih ciljeva. 15 min.

Informacije

Izvješćivanje: učenici napuštaju svoje uloge. Ovdje je moguće ispoljavanje snažnih emocija.

Induktivni pristup modelu održivih ciljeva: učenici utvrđuju kategorije mogućih ciljeva modela održivosti na osnovu svojih izjava prilikom izvješćivanja. Vježba apstraktnog razmišljanja.

Konstruktivističko učenje: učenici stvaraju kontekst u kojem razumiju i trebaju model održivosti. Umjesto da pitaju nastavnika, postavljaju pitanja u vremenu predviđenom za osvrt (refleksiju) na učinjeno.

Opis lekcije

1. dio: Izvješćivanje

Učenici napuštaju svoje uloge u ribarskoj igri

Nastavnik radi bilješke na preklopniku (*flipchartu*) ili ploči, ostavljajući pritom mjesto za drugi stupac.

Od učenika se očekuje da pokažu snažne emocije:

- Sukob između pobjednika i gubitnika.
- Bogati i siromašni ribari.
- Uništavanje prirodnih resursa.
- Opadanje ukupnih ribarskih izlaznih rezultata (osiromašenje cijele ribarske zajednice).
- Teški pregovori, npr. nedostatak odgovornosti, neki partneri nisu voljni surađivati.
- Teško je dobiti osnovne informacije. Nagađanje oko pretjeranog izlova.
- Nema autoriteta koji bi proveo pravila.
- Nema nagrade za odgovornu ribarsku politiku – ribariti manje, znači siromaštvo i dodatni ulov za druge ribare.

2. dio: Osvrt

Učenici istražuju dvosmislenu poruku "Pokušajte uloviti što je moguće više ribe".

Nastavnik objašnjava kako su učenici prepoznali složeni problem. Da bi se prebrodili takvi problemi, prvi korak je dobro ih razumjeti. To je kao u medicini gdje je liječniku potrebna dijagnoza prije nego što odluči koju će terapiju primijeniti.

Nastavnik podsjeća učenike na uputu koju su dobili prije nego što su započeli s ribarskom igrom i zapisuje tu rečenicu na ploču ili preklopnik (*flipchart*): "Pokušajte uloviti što je moguće više ribe".

Nastavnik traži od učenika da se prisjete kako su shvatili ovu uputu i koji je bio njihov cilj kada su definirali svoju ribarsku kvotu. Trebali bi razmišljati o tri elementa:

"Pokušati" – tko treba pokušati?

"što je moguće više" – koju granicu sugerira riječ "moguće"?

Učenici provedu otprilike jednu minutu šuteći. Nastavnik ih potom traži da odgovore. Učenici objašnjavaju kako su shvatili ovu uputu i daju obrazloženje. Kada je stvorena jasna slika, nastavnik na ploču (preklopnik - *flipchart*) piše ključne izjave.

Ako učenici izjave da su prihvatili način gledanja svog sela, usredotočivši se na svoje interese, pa ako je potrebno i na uštrb ostalih te na štetu okoliša, rezultat će biti kao u sljedećoj tablici. Međutim, možda će neki učenici iznijeti drugačije gledanje pa će rezultat biti bliži potpunoj slici (vidi drugu tablicu).

Naš cilj u ribarskoj igri:

"Pokušati uloviti što je moguće više ribe."

Tko?	
Naš brodić	
Blagostanje za	

Što je moguće više?		Kada?	
Postavljena granica		Danas	
Na osnovu kvote			
Blagostanje za nas		Blagostanje za nas	

Ako su se držali stava da treba povećati blagostanje njihovog sela, rezultat će biti iznenađujući. Učenici će shvatiti da su svojim uskim usmjerenjem na „blagostanje *samo* za nas“ svi zajedno doprinjeli da se dogodi katastrofa.

To pokreće pitanje jesu li učenici u stanju zamisliti neku alternativu, konstruktivnije shvaćanje cilja „uhvatiti što je moguće više ribe“.

S druge strane, ako učenici uključe i druge ciljeve, kao npr. zaštitu ribljih zaliha ili odgovornost za ostala sela u zajednici uz jezero, kontrast između definicija ciljeva odmah postaje vrlo očit.

Učenici mogu također ispitati treba li se početna uputa preformulirati. Međutim, ako se slažu s modelom zaključka prema kojem su ribe iz jezera jedini raspoloživi izvor proteina, prihvatit će ga.

Na kraju, bez obzira na smjer kojim je rasprava krenula, učenici su morali shvatiti i priznati da se uputa „uloviti što je moguće više ribe“ može različito tumačiti pa i dovesti do različitih posljedica.

Nastavnik sažima inpute učenika i zapisuje ih na ploču:

<table>
<tr><td colspan="6">Naš cilj u ribarskoj igri: „Pokušati uloviti
što je moguće više ribe“</td></tr>
<tr><td colspan="2">Tko?</td><td colspan="2">Što je moguće više?</td><td colspan="2">Kada?</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Naš brodić</td><td rowspan="2">Svi mi</td><td colspan="2">Granica postavljena</td><td rowspan="2">Danas</td><td rowspan="2">Dugoročno</td></tr>
<tr><td>Na osnovu kvote</td><td>Na osnovu stope reprodukcije</td></tr>
<tr><td>Blagostanje za nas</td><td>Blagostanje za sve</td><td>Blagostanje za nas</td><td>Zaštita resursa</td><td>Blagostanje za nas</td><td>Odgovornost (okoliš, buduće generacije)</td></tr>
<tr><td>Sukob</td><td>Mir</td><td>Sukob</td><td>Mir</td><td>Sukob</td><td>Mir</td></tr>
</table>

Ova slika može biti poticaj za učenike da postavljaju nova pitanja.

Jasno je da su alternative mnogo pametnija stvar od insistiranja na „blagostanju za nas” na štetu svih ostalih, budući da će ishod biti sukob. No zašto kao igrači nismo pokušali od početka uravnotežiti te ciljeve i zašto je bilo tako teško složiti se tijekom pregovora o tim ciljevima?

3. dio: Model ciljeva koji se tiču održivosti

Korak 3.1: Učenici povezuju svoju raspravu s modelom

Nastavnik dijeli **&** Radni materijal za učenike 4.2 (Model ciljeva o održivosti). Učenici su dobili zadatak prepoznavanja cilja u modelu o kojem su upravo raspravljali („blagostanje za nas” – „blagostanje za sve” – „zaštita okoliša” – „odgovornost za buduće generacije“).

Nakon kratkog proučavanja u tišini, učenici odgovaraju. Prepoznat će ciljeve u trokutu na radnom materijalu i, ovisno o svojoj prethodnoj raspravi, daljnje ciljeve.

Nastavnik upućuje učenike na bilješke koje sadrže objašnjenje (značenje dvostruke strelice, dimenzije ciljeva: ciljevi koji se tiču održivosti, vremenska dimenzija, globalna dimenzija).

Korak 3.2: Domaći zadatak: učenici pripremaju ulazne informacije za sljedeću lekciju

Nastavnik učenicima zadaje zadaću. Trebaju pripremiti ulazne informacije koje će iznijeti na početku sljedeće lekcije. Dobivaju upute u obliku mini nastavnog materijala (vidi **If** nastavne materijale 4.5).

1. Objasni zbog čega je teško ostvariti istovremeno dva ili više ciljeva koji se tiču održivosti. Pozovi se na **&** Radni materijal 4.2 i našu raspravu u učionici.

2. Objasni zašto se većina igrača drži cilja koji se odnosi na individualno blagostanje premda su katastrofalne posljedice postale očite.

Ako želiš, možeš se pozvati i na konkretne primjere.

Pripremi svoje konstatacije u pisanom obliku.

Nastavnik ima opciju upotrijebiti ***JSS*** radni materijal 4.3 kako bi učenicima po potrebi pružio potporu.

4. Lekcija
Kako možemo postići održivost?
Načini uspostavljanja ravnoteže ciljeva i prevladavanje sukoba

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analiza i prosudba: Osvrt na iskustvo kroz analizu pojmova.
Cilj učenja	Inicijative snažno utječu na naše ponašanje. Učinak inicijativa provjerava se pravilima (izvana) ili odgovornošću (samokontrola). Pojam: inicijativa, dilema.
Zadaci za učenike	Učenici primjenjuju pojmove na svoje osobno iskustvo.
Materijali i sredstva	**-e?** Radni materijal 4.2.
Metoda	Izlaganja; plenarna rasprava; input nastavnika.
Raspored	1. Učenici daju svoje ulazni doprinos. 10 min.
	2. Učenici razmišljaju o utjecaju inicijativa na njihovo ponašanje. 15 min.
	3. Učenici raspravljaju o dva osnovna pristupa rješavanju dileme održivosti-profita. 15 min.

Informacije

U ovoj lekciji, učenici koriste pojam inicijativa da bi analizirali svoje ponašanje u ribarskoj igri. Okvir igre potaknuo je učenike da se usredotoče na cilj maksimaliziranja kratkoročne zarade bez obzira na posljedice za ostale ribare i zajedničke riblje resurse.

U ovoj zaključnoj lekciji, učenici raspravljaju o načinima nadziranja inicijativa s kontraproduktivnim učincima. To je moguće postići na dva načina. Prvo, političkim sredstvima (autoritativnim pristupom); pravila i zakoni dopuštaju ili zabranjuju neke vrste ponašanja. Nagrade i kazne su načini provedbe. Drugo, pojedinci sami kontroliraju svoje ponašanje preuzimanjem odgovornosti. Učenici raspravljaju o tome kojem pristupu dati prednost.

Zadatak za domaću zadaću je važan iz nekoliko razloga: učenici promišljaju i bilježe rezultat prethodne lekcije. Govore na početku ove lekcije i od početka su aktivno uključeni. Nastavnik dobiva povratne informacije o tome što su učenici naučili i razumjeli. To mu daje smjernice za nastavak (konstruktivističko učenje i poduka u čijem središtu su učenici).

Opis lekcije

1. dio: Učenici daju svoj ulazni doprinos (input)

Nastavnik povezuje temu lekcije s osnovnim pitanjima

Od učenika se očekuje da dođu na nastavu sa svojim stajalištima o dva osnovna pitanja. Razmišljajući o tim pitanjima, učenici su stvorili konceptualni okvir za cijelu lekciju (konstruktivističko učenje).

1.Objasni zašto je teško istovremeno ostvariti dva ili više ciljeva na temu održivosti. Pozovi se na **&** Radni materijal 4.2 i raspravu u razredu.

2.Objasni zašto se većina igrača drži cilja individualnog blagostanja čak i kada su katastrofalne posljedice postale očite.

Ako želiš, možeš se pozvati i na konkretne primjere.

Pripremi svoja stajališta u pisanom obliku.

Nastavnik najavljuje temu lekcije: kako možemo postići održivost? Zapisuje na ploču ili preklopnik (*flipchart*) i daje riječ učenicima. O svakom od dva postavljena pitanja naizmjenično se raspravlja.

1. pitanje: Ciljevi koji se tiču održivosti

Od učenika se može očekivati da razmišljaju o sljedećem problemu: dok su neki ciljevi koji se tiču održivosti međusobno usklađeni, neki se međusobno isključuju. Zaštita okoliša, na primjer, odlično se slaže s odgovornošću za buduće generacije i čovječanstvo u cjelini (globalna perspektiva, jedan svijet). Ti ciljevi su ugroženi ako sadašnja generacija teži povećanju blagostanja (gospodarstvo). Društvo (cilj pravedne raspodjele) i gospodarstvo (povećanje rezultata i produktivnosti) mogu biti usklađeni, ali u mnogim slučajevima oni to nisu.

Ribarska igra je bila najgori scenarij u kojem je sve krenulo po zlu. Čak i bogatija ribarska sela suočila su se s gospodarskim padom.

Učenici se mogu pozivati na sadašnje napore usklađivanja gospodarskog rasta i zaštite okoliša: recikliranje otpada, proizvodnja električne energije pomoću vjetra, sunca ili vodenih generatora, ili proizvodnja automobila na električni pogon.

2. pitanje: Cilj koji se tiče individualnog blagostanja

Može se očekivati da su učenici razmislili o sljedećem problemu: u ribarskoj igri, „pobjednik“ je izgleda bilo selo s najvećim ulovima. Odgovornost za okoliš nije se isplatila, u sasvim konkretnom smislu

U svakom krugu nastavnik daje priliku da 6 do 10 učenika nešto kaže. Kada se stvori jasna slika, učenici nastoje sažeti sve što su čuli. Rezultat može otprilike biti ono što smo ovdje naveli, ali može se i razlikovati. Ako se učenici ne slože, to također treba reći.

2. dio: Učenici se osvrću na utjecaj poticaja na njihovo ponašanje

Nastavnik ukratko uvodi dva pojma koja olakšavaju razumijevanje o tome kako su se učenici ponašali tijekom ribarske igre.

U ribarskoj igri, odgovornost za okoliš i blagostanje drugih nije se isplatila, u doslovnom smislu, no maksimaliziranje ulova da bi se povećalo vlastito blagostanje jest. Ta poruka je bila sasvim jasna. Ova vrsta neizravnog utjecaja na nas, koji nas potiče da se ponašamo na određen način bez da nas se na to prisiljava, naziva se *poticajem*.

Ovdje nastavnik radi stanku i traži da učenici razmisle o poticajima kojima su svjedoci u svakodnevnom životu. Možemo očekivati primjere poput ovog:

– Obično kupujemo jeftiniji proizvod, ako je kvaliteta više-manje ista.
– U školi ulažemo napor da postignemo dobre ocjene.
– Roditelji djeci obećavaju nagradu za uspjeh u školi.
– Osiguravajuća društva nude bonuse ako klijenti nisu imali nikakva potraživanja.
– Ako se pretplatiš na neki časopis, ili nagovoriš prijatelja da se pretplati, dobivaš poklon.
– Neki se ljudi ne žele opiti jer se boje da bi im to moglo narušiti ugled.

Učenici, ili nastavnik, izvode zaključak na osnovu tih primjera.

Ovi primjeri jasno pokazuju da poticaji pobuđuju naše osobne interese. Oni se često jasno i izravno tiču novca, ali i naše želje da budemo uspješni ili prihvaćeni od drugih. Kompetitivna tržišna gospodarstva se snažno oslanjaju na poticaje, a profitni poticaj je bit slobodnog tržišnog natjecanja. Stoga ne iznenađuje ako učenici odgovore na poticaj koji im je blizak.

3. dio: Učenici raspravljaju o dva osnovna pristupa rješavanju problema održivosti – dilema koja se odnosi na profit

Nastavnik uvodi sljedeću temu koja se tiče pojma dileme. Nastojanje da povećamo svoje pojedinačne zarade je vrlo snažno. Iz perspektive održivosti, posljedice su katastrofalne, ako svi odgovaramo na poticaj u vezi s profitom, i svi to znamo. U dilemi smo. Znamo da bismo nešto trebali učiniti da zaštitimo zajedničke resurse, no ako to učinimo, doživjet ćemo neuspjeh i postati siromašniji od drugih. Stoga se vraćamo našem cilju ostvarenja profita, u strahu od najgoreg. Takva situacija, u kojoj radimo nešto izrazito pogrešno bez obzira koju opciju izaberemo – a jednu moramo izabrati – naziva se *dilemom*.

Učenici bi najprije trebali postavljati pitanja o razumijevanju. Nakon što se slože s tezom da je poticaj za ostvarivanje profita u početnoj fazi ribarske igre snažan, mogu se posvetiti pitanju prevladavanja njegovog destruktivnog potencijala. Ovdje je jako važno njihovo iskustvo tijekom igre. Jesu li učenici uspjeli nadzirati ili koordinirati svoju ribarsku politiku? Čak i ako nisu uspjeli, koja su rješenja predložena? Koja rješenja predlažu osvrćući se unatrag?

Općenito govoreći, možemo očekivati da se mišljenja učenika mogu svrstati u dvije kategorije. Ona možda neće odgovoriti na sve vidove sadržane u ovom idealnom opisu:

– *Autoritativan pristup*: ribarima su potrebna pravila i zakoni te sustav kontrole i sankcija na osnovu kojeg će se ta pravila provoditi. Ribare nadzire institucija koja je iznad njih, a ta institucija – najvjerojatnije vlada – također definira ciljeve održivosti. Sloboda da se slijede poticaji u smislu profita su u tom slučaju strogo ograničeni.
– *Ugovorni pristup:* ribari potpisuju ugovor o pravilima ili načelima ponašanja, a možda i ciljevima u smislu održivosti. Mogu također dogovoriti sustav kontrole i sankcija.

Kojoj od ove dvije opcije učenici daju prednost? Ako je ostalo malo vremena, nastavnik traži izjašnjavanje dizanjem ruku, a jedan ili dva učenika iz svake grupe objašnjavaju svoje razloge. Ako to vrijeme dopušta, može uslijediti rasprava. Učenici mogu ukazati na to da slabost hijerarhijskog ili autoritarnog pristupa leži u tome što udaljenost institucije ne omogućava jasno razumijevanje ciljeva glede održivosti. Lokalni pristup koji se zasniva na ugovoru ima svoje prednosti u smislu stručnosti, ali možda nije tako uspješan kada se radi o sankcioniranju povrede ugovora. Budući da su ribari ravnopravni partneri, teško da jedni druge mogu nadzirati.

gl Nastavni materijali 4.1

Ribarska igra: evidencijska tablica za igrače

Evidencijska tablica		
Ribarsko plovilo br.	Ime	
Sezona br.	Ribarska kvota (15% maksimum)	Ulov (u tonama, ukupno)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Evidencijska tablica		
Ribarsko plovilo br.	Ime	
Sezona br.	Ribarska kvota (15% maksimum)	Ulov (u tonama, ukupno)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

fj Nastavni materijal (voditelji igre) 4.2
Reprodukcijska tablica: oporavak riblje populacije (u tonama ribe)

Na kraju ribarske sezone, u jezeru je ostalo 47 tona ribe.

U vrijeme lovostaja, riblja populacija se obnavlja. U ovom primjeru, riblja populacija na početku sezone ribarenja iznosi 56 tona.

Voditelj igre objavljuje ovu brojku igračima koji potom odlučuju o ulovu u sljedećoj sezoni.

Voditelj igre ne smije igračima pokazati ovu tablicu reprodukcije.

Kraj prošle sezone	Početak nove sezone	Kraj prošle sezone	Početak nove sezone	Kraj prošle sezone	Početak nove sezone	Kraj prošle sezone	Početak nove sezone
tona	tona	tona	tona	tona	tona	tona	tona
0	0	38	43	76	103	114	147
1	0	39	45	77	104	115	147
2	1	40	46	78	106	116	147
3	1	41	47	79	107	117	147
4	2	42	49	80	109	118	147
5	2	43	50	81	110	119	147
6	3	44	52	82	112	120	148
7	4	45	53	83	113	121	148
8	5	46	55	84	115	122	148
9	7	*47	*56	85	116	123	148
10	11	48	58	86	118	124	148
11	12	49	59	87	119	125	149
12	13	50	61	88	121	126	149
13	14	51	62	89	122	127	149
14	15	52	64	90	124	128	149
15	16	53	65	91	126	129	149
16	17	54	67	92	128	130	150
17	18	55	69	93	130	131	150
18	20	56	71	94	132	132	150
19	21	57	73	95	134	133	150
20	22	58	75	96	136	134	150
21	23	59	76	97	138	135	150
22	24	60	78	98	140	136	150
23	25	61	79	99	141	137	150
24	27	62	81	100	142	138	150
25	28	63	82	101	142	139	150
26	29	64	84	102	142	140	150
27	30	65	85	103	143	141	150
28	31	66	87	104	143.	142	150
29	32	67	89	105	144	143	150
30	34	68	91	106	145	144	150
31	35	69	92	107	145	145	145
32	36	70	94	108	145	146	150
33	37	71	95	109	146	147	150
34	38	72	97	110	146	148	150
35	40	73	98	111	146	149	150
36	41	74	100	112	146	150	150
37	42	75	101	113	146		

* Pokazuje ovdje korišten primjer – 47 tona (kraj prošle sezone) – 56 tona (početak nove sezone). Po uzoru na: Wolfgang Ziefle, „Ribarska igra“ (*Das Fischerspiel*), str. 13.

00

fj Nastavni materijal 4.3
Ribarska igra: evidencija

Broj sezone	Riblja populacija prije sezone (tone)	Kvota po plovilu	Ulov br. 1 (tone)	Kvota po plovilu	Ulov br. 2 (tone)	Kvota po plovilu %	Ulov br. 3 (tone)	Plovilo br. 4 Kvota % Ulov (tone)		Ukupno kvota %	Ukupni ulov (tone)	Riblja populacija nakon sezone (tone)
1	140											
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												

gl Nastavni materijal 4.4
Ribarska igra: dijagram ribljih zaliha i ukupni ulov

tone										
160										
150										
140	x									
130										
120										
110										
100										
90										
80										
70										
60										
50										
40										
30										
20										
10										
0										
Sezona br.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Preslikaj ovaj dijagram na prozirnicu, ploču ili papir preklopnika. Evidentiraj razvoj ribljih zaliha (početak sezone) i ukupni ulov (kraj sezone) u tonama ribljih zaliha i ulova s dvjema linijama različitih boja.

fj Nastavni materijal 4.5
Upute za domaću zadaću (mini-radni materijal za učenike)

Učenici dobivaju sljedeće upute za izradu domaće zadaće. Ova stranica se može kopirati i izrezati u mini-radne materijale. Pisane upute su preciznije i štede vrijeme za nastavu u učionici.

X

1. Objasni zbog čega je teško istovremeno ostvariti dva ili više ciljeva koji se tiču održivosti. Posluži se & radnim materijalom za učenike 4.2 i našom raspravom u razredu.

2. Objasni zašto se većina igrača drži cilja koji se odnosi na individualno blagostanje čak i kada su katrastrofalne posljedice postale očite.

Ako želiš, možeš se poslužiti i konkretnim primjerima.

Pripremi svoja stajališta u pisanom obliku.

X

1. Objasni zbog čega je teško istovremeno ostvariti dva ili više ciljeva koji se tiču održivosti. Posluži se & radnim materijalom za učenike 4.2 i našom raspravom u razredu.

2. Objasni zašto se većina igrača drži cilja koji se odnosi na individualno blagostanje čak i kada su katrastrofalne posljedice postale očite.

Ako želiš, možeš se poslužiti i konkretnim primjerima.

Pripremi svoja stajališta u pisanom obliku.

X

1. Objasni zbog čega je teško istovremeno ostvariti dva ili više ciljeva koji se tiču održivosti. Posluži se & radnim materijalom za učenike 4.2 i našom raspravom u razredu.

2. Objasni zašto se većina igrača drži cilja koji se odnosi na individualno blagostanje čak i kada su katrastrofalne posljedice postale očite.

Ako želiš, možeš se poslužiti i konkretnim primjerima.

Pripremi svoja stajališta u pisanom obliku.

X

1. Objasni zbog čega je teško istovremeno ostvariti dva ili više ciljeva koji se tiču održivosti. Posluži se & radnim materijalom za učenike 4.2 i našom raspravom u razredu.

2. Objasni zašto se većina igrača drži cilja koji se odnosi na individualno blagostanje čak i kada su katrastrofalne posljedice postale očite.

Ako želiš, možeš se poslužiti i konkretnim primjerima.

Pripremi svoja stajališta u pisanom obliku.

Jedinica 4.5 Popratne informacije za nastavnike
Literatura o ribarskoj igri

Literatura

Garrett Hardin (1968), „Tragedija običnih građana“ (*The Tragedy of the Commons*), u *Science*, svezak 162 (1968), str. 1244, www.garretthardinsociety.org.

Elinor Ostrom (1990), „Vladanje običnim građanima“ (*Governing the commons*). Razvoj institucija kolektivnog djelovanja (*The Evolution of Institutions for Collective Action*), Cambridge University Press.

Wolfgang Ziefle (2000), "*Fischerspiel und Verfassungsspiel*. *Die Allmendeklemme und mögliche Auswege*", in: Gotthard Breit/Siegfried Schiele (izd.), *Werte in der politischen Bildung*, Wochenschau-Verlag, str. 396-426, www.lpb-bw.de/publikationen/did_reihe/band22/ziefle.htm.

Wolfgang Ziefle (1995), "*Das Fischerspiel*", u: *Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg* (izd.), *Politik und Unterricht* (1/1995), str. 7-35.

5. JEDINICA
PRAVILA I ZAKON
Viši razredi srednje škole

Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama?

Igra donošenja odluka

5.1 i 5.2 Zašto su zajednici potrebna pravila?

Pravila su alati za rješavanje problema

Učenici izgrađuju institucionalni okvir

5.3 Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama? Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoja rješenja

5.4 Javni skup. Članovi zajednice dogovaraju sustav pravila

5. Jedinica
Pravila i zakon
Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama?

„Pravila su alati" - konstruktivistički pristup razumijevanju institucija

Ovaj slogan sažima bitnu konstataciju o kojoj je riječ u ovoj jedinici. Pravila, zakoni, ustavi i Opća deklaracija o ljudskim pravima mogu se podvesti pod pojam institucije. U ovom priručniku, na institucije se gleda kao na proizvode – ljudi su stvorili institucije da bi ispunile određenu svrhu. U tom smislu, „pravila – ili općenito govoreći, institucije – su alati."

Institucije su alati koji služe svrhama poput ovih:

Rješavaju ozbiljne probleme u društvu;

Neutraliziraju potencijalne izvore sukoba, jer osiguravaju stabilnost i sigurnost;

Definiraju odnose moći između društvenih skupina s različitim interesima; na taj način štite slabije, ili isključivo daju sredstva moći nekoj skupini ili čak pojedincima.

Prema tome, da bismo razumjeli institucije, moramo razumjeti svrhu ili interes koji su kreatori imali na umu. Institucije su složeni sustavi koji rješavaju složene probleme. Oni su posljedica procesa pregovaranja i sukoba, revolucije ili reforme. U demokracijama je institucionalni razvoj proces kolektivnog učenja koji se događa u okviru proceduralnih pravila, budući da se ustavi moraju mijenjati oprezno i odgovorno.

Učenici shvaćaju pojam institucije kroz ustrojavanje jedne od njih

To ključno razumijevanje nekog pojma – konstruktivistička dimenzija institucionalnog razvoja – prepoznaje se u ključnom zadatku ove jedinice. Učenici se suočavaju s političkim problemom i zadatak im je izmisliti sustav pravila za njegovo rješavanje. Postaju svjesni problema s kojima se bave kreatori institucija i u stanju su analizirati Ustav i zakone svoje zemlje, te ljudska prava, i to mnogo oštroumnije, usredotočujući se na svrhu institucija, a ne na izolirane dijelove pravila i propisa.

Ova verzija 5. jedinice zamišljena je kao nastavak 4. jedinice, no može se obrađivati kao zasebna jedinica koja se sastoji od četiri lekcije (vidi u nastavku daljnje pojedinosti u vezi s ovom opcijom). Obje varijante postavljaju isti zadatak i bave se istom temom. Problem s kojim se učenici bave je, kako bi ribarska zajednica trebala održivo upravljati svojim zajedničkim resursom, zalihama ribe u jezeru (za model ciljeva koji se tiču održivosti vidi **&** Radni materijal za učenike 4.2). Potrebno je riješiti barem sljedeća četiri problema:

1. Kako ribari mogu izbjeći pretjerani izlov i uništavanje ribljih zaliha?
2. Kako ribari mogu ostvariti najbolji rezultat?
3. Kako ribari mogu postići pravednu raspodjelu dohotka?
4. Kako ribari mogu dugoročno ostvariti te ciljeve, sada i ubuduće?

Učenici imaju ključ rješenja ovih problema. **&** Radni materijal za učenike 4.4 sadrži brojke optimalnog održivog ribljeg ulova (42 tone). Ribarima je potreban sustav pravila kojim će se nadzirati njihovo ponašanje u ostvarivanju tih ciljeva. Zadatak učenika je izraditi takav sustav. Općenito govoreći, mogu birati između pristupa koji podrazumijeva „državu" ili „ugovor". Oba ova pristupa imaju prednosti i mane (vidi **&** Radni materijal za učenike 5.2).

Oba pristupa su u nekim slučajevima dobro funkcionirala, dok su u drugima doživjela neuspjeh.[14] Da bismo vidjeli da li rješenje do kojeg su učenici došli funkcionira ili ne, moramo ga ispitati, što znači igrati nekoliko krugova ribarske igre (vidi 4. jedinicu) u dodatku ovoj jedinici. Jedinice 4. i 5. se stoga mogu kombinirati kako bi bile laboratorij za institucionalni ustroj i održivo upravljanje resursima – što je fantastičan projekt, ali oduzima mnogo vremena.

Jedinica - model koji odražava stvarnost

Kao i 4. jedinica, i ova jedinica je zamišljena kao igra. Učenici završavaju 4. jedinicu s idejom rješavanja problema pretjeranog izlova prihvaćanjem cilja koji podrazumijeva održivost (vidi Radni materijal za učenike 4.2). Raspravljali su o tome koja vrsta institucionalnog okvira bi bila primjerena (4. lekcija), ali nisu to pitanje dubinski istražili. Ova verzija 5. jedinice je nastavak ribarske igre, no s drugačijim naglaskom: kakva pravila ili zakoni najviše odgovaraju ribarskoj zajednici?

Peta (5.) jedinica simulira proces stvaranja i dogovaranja institucionalnog okvira za ribarsku zajednicu. Učenici stoga ponovo preuzimaju ulogu članova ribarske zajednice, ali s drugačijim zadatkom. Kreiraju sustav pravila. Model reducira složenost naglašavajući neke vidove koji su važni za problem koji se proučava, a ova igra nije nikakav izuzetak. Ovdje igrači ne trebaju brinuti o ribarenju i osiguravanju sredstava za život. Nema izvanjske sile koja bi prekinula njihove rasprave. Model igre stavlja naglasak na stvaranje sustava pravila. Kao i u stvarnom životu, pregovori mogu propasti – igrači možda neće postići dogovor. U tom smislu se kriteriji za uspjeh političkih pregovora i proces učenja u GOO-u (EDC/HRE) razlikuju. Učenici mogu mnogo naučiti u situaciji neuspjelog pregovaranja.

Uloga nastavnika – voditelj igre i predsjedavajući

Kao voditelj igre, nastavnik ima (čak) manju mogućnost davanja inputa nego tijekom ribarske igre. Kontrolira vrijeme i tako strukturira cijeli proces. U protivnom se takva igra ne bi mogla igrati u razredima u kojima se poučava GOO (EDC/HRE). Nastavnik ne smije nagovarati učenike da donesu neku konkretnu odluku. Postupak odlučivanja je otvoren – može propasti ako se učenici ne mogu dogovoriti o načinu, jer su moguće različite odluke. Razlozi zbog koji učenici donose odluku jednako su zanimljivi kao i sam rezultat.

Kako iskoristiti 5. jedinicu kao zasebnu jedinicu koja se sastoji od četiri lekcije

Osnovna koncepcija jedinice ostaje ista. Sljedeće izmjene omogućuju da se jedinica obrađuje kao cjelina od četiri lekcije:

> Učenici funkcioniraju kao savjetnici ribarske zajednice, a ne kao građani. Savjetnici formiraju timove koji izrađuju sustave pravila, raspravljaju o njima i konačno dogovaraju model koji žele predložiti zajednici.
>
> Prva lekcija je posvećena proučavanju problema. Učenici dobivaju primjer jednog ribarskog sukoba ***{&*** Radni materijal za učenike 4.1, i rješenje problema održivosti ***-&*** Radni materijali 4.2, 4.4). Učenici stoga trebaju riješiti i taj problem, no mogu se usredotočiti na pitanje o tome koja pravila mogu potaknuti, kontrolirati ili čak prisiliti ribare da podupru cilj održivog ribarenja. Učenici se moraju pozabaviti i pitanjem siromaštva.

Uz ovakve izmjene, jedinica može pratiti koncepciju predloženu za integriranu verziju 5. jedinice.

14. Vidi Elinor Ostrom, *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action* (Upravljanje običnim građanima, Evolucija institucija za kolektivno djelovanje, Cambridge University Press, 1990.

Razvijanje kompetencije: povezanost s drugim jedinicama u ovom priručniku

Što prikazuje ova tablica

Naslov ovog priručnika,"Sudjelovanje u demokraciji", stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Tablica pokazuje potencijal sinergijskih učinaka između pojedinih jedinica ovog priručnika. Iz tablice je vidljivo koje kompetencije se razvijaju u 5. jedinici (označeni redak u rablici). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – označene su zbog njihove povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci u nastavku pokazuju povezanost s ostalim jedinicama u ovom priručniku: koje kompetencije se razvijaju u tim jedinicama, a koje su potpora učenicima u 5. jedinici?

Kako možemo koristiti ovu tablicu

Nastavnici mogu upotrijebiti ovu tablicu kao alat za planiranje nastave GOO-a (EDC/HRE) na različite načine.

- Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i preskočiti ostale, jer zna da se neke ključne kompetencije, u izvjesnom smislu, razvijaju i u ovoj jedinici – na primjer, analiziranje problema, ocjenjivanje učinaka pravila, istraživanje važnosti osobne odgovornosti.
- Tablica pomaže nastavnicima iskoristiti sinergijske učinke koji pomažu da učenici uzastopno uvježbavaju važne kompetencije i to u različitim, međusobno povezanim kontekstima. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko jedinica.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencije**			**Stavovi i vrijednosti**
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Političko odlučivanje i djelovanje**	
5.Pravila i zakon	Osnovna koncepcija institucionalnih okvira i oblici vlasništva	Timski rad, upravljanje vremenom. Usporedba. Odabir.	Društveni ugovor *ili* dogovor o predlaganju opcije.	Uvažavanje pravila i zakona radi civiliziranja sukoba
4. Sukob	Nepostojanje pravila dovodi do sukoba.		Savladavanje neformalnog okruženja sukobljenih interesa	
2.Odgovornost	Poticaji mogu snažno utjecati na naše ponašanje		Rješavanje dilema, utvrđivanje prioriteta.	Svijest o posljedicama naših odluka.
8.Sloboda	Ostvarivanje slobode traži sustav pravila radi zaštite slabijih.	Raspravljanje, objašnjavanje nečijeg stajališta.	Sloboda i formuliranje.	Međusobno uvažavanje.

6.Vlast i politika	Pravila i zakoni su važni alati za rješavanje problema i sukoba.		Kompromis, pokušaji i pogreške u procesima odlučivanja.	

5. JEDINICA: Pravila i zakon – Kakva pravila najviše odgovaraju našim interesima? Igra donošenja odluka

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/ ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
Lekcije 1. i 2. Zašto zajednici trebaju pravila?	Analitičko razmišljanje, planiranje zadataka. Prepoznavanje političkog problema. Sustav pravila je institucionalna kičma zajednice. Hijerarhija i umrežavanje – dva sustava pravila; javna i privatna imovina.	Učenici sastavljaju sustav pravila za svoju zajednicu. Učenici pripremaju svoja izlaganja.	**.s?**Radni materijali za učenike5.1, 5.2, 5.4. Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri, projektor ili radni materijali.	Igra donošenja odluka. Rad na projektu.
3. lekcija Kakva pravila najviše odgovaraju našim interesima?	Analitičko razmišljanje: Usporedba na osnovu kriterija. Prosudba: odabir kriterija i ciljeva. Stavovi i vrijednosti: međusobno uvažavanje. Učinkovitost, kontrola moći, provedba pravila, izvedivost, poštenje.	Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoje prijedloge. Zadaća: učenici donose odluke o prijedlogu sustava i pravilima za raspravu na skupu.	**.s?** Radni materijali 5.3, 5.4. Preklopnik (*flipchart*), ili alternative.	Izlaganja. Rasprava.
4. lekcija Rasprava na skupu.	Donošenje odluke. Kompromis, okvirni konsenzus.	Učenici nastoje donijeti jednoglasnu odluku. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	**.s?** Radni materijali za učenike 5.4-5.6.	Glasovanje. Nastavnikovo predavanje i rasprava.

1. i 2. lekcija
Zašto zajednica treba pravila?
Pravila su alati za rješavanje problema

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije.

Razvijanje kompetencije izravno upućuje na GOO/EDC/HRE.

Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju.

Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja.

Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata.

Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.

Razvijanje kompetencije	Rad na projektu (suradnja, upravljanje vremenom, samokontrola učenja, orijentacija na proizvod, rješavanje problema. Analitičko razmišljanje, planiranje zadataka, prepoznavanje političkog problema.
Cilj učenja	Pravila i zakoni su moćni alati za utjecaj i nadzor nad ljudskim ponašanjem. Društvo bez sustava pravila može biti uništeno nekontroliranim sukobima između njegovih članova. Sustav pravila je institucionalna kičma zajednice. Osnovni odabiri: hijerarhija i umrežavanje – dva sustava pravila; javna i privatna imovina.
Zadaci za učenike	Učenici izrađuju sustav pravila za svoju zajednicu.
Materijali i sredstva	**-e?** Radni materijali za učenike 5.1, 5.2, 5.4. Preklopnik (f*lipchart*) i flomasteri, projektor ili radni materijali za učenike.
Metoda	Igra donošenja odluka, rad na projektu.
Raspored (1. lekcija)	1. Nastavnik uvodi zadatak. 20 min.
	2. Učenici formiraju grupe i rade na svom projektu. 20 min.
Raspored (2. lekcija)	3. Učenici rade na projektu. 40 min.

Informacije

Okruženje za igru slijedi načelo učenja kroz zadatke: učenici se suočavaju s problemom i moraju pronaći rješenje. Obavješteni su o dijelovima procesa i vremenskom okviru i rade sami.

Igra zahtijeva od učenika da se vrate svojim ulogama članova zajednice i još jednom postanu igrači, do 4. lekcije. Međutim, sada učenici djeluju na različitoj razini razmišljanja i s novim zadatkom. Ogroman vremenski pritisak, koji je postojao za vrijeme ribarske igre, više nije problem.

Njihov novi zadatak je izraditi sustav pravila. Taj zadatak ima političku dimenziju: igrači moraju donijeti odluku jer zajednica ne može opstati bez postojanja pravila. Učenici se upoznaju s politikom kao praktičnim poslom. Da bi se izbjegla pristrana rješenja, grupe moraju uključiti pripadnike svih ribarskih sela i uzeti u obzir različita stajališta i iskustva.

Nastavnik ima ulogu voditelja igre. Učenici koji su zaduženi za materijale od nastavnika dobivaju radne materijale. Na početku druge lekcije, nastavnik na pet minuta uzima riječ.

Tom prilikom nastavnik dijeli nacrt pravila za raspravu u sklopu 4. lekcije. Nakon objašnjavanja postupka prije rasprave, 4. lekcija će teći glatko i ostat će dovoljno vremena za osvrt koji je jako važan u učenju koje se zasniva na rješavanju zadataka. Ako učenici imaju pitanja ili prijedloge za poboljšanje pravila, mogu ih navesti tijekom druge lekcije i zajedno s nastavnikom odlučiti kako će riješiti svaki pojedini problem.

Opis 1. lekcije

1. Nastavnik uvodi zadatak

Učenici spontano iznose svoja iskustva s ribarskom igrom

Nastavnik ih odmah uspijeva angažirati potičući ih da se prisjete svojih iskustava s igranjem ribarske igre:

1. Opiši probleme s kojima si se suočio igrajući ribarsku igru.

Od učenika se može očekivati promišljanje o ciljevima koji se tiču održivosti. Ovisno o tome o čemu se raspravljalo, te o njihovom razumijevanju, govorit će i o teškoćama oko uspostavljanja ravnoteže između tih ciljeva i njihova ostvarivanja kroz dulje vremensko razdoblje. Moguć je široki raspon odgovora. Učenici mogu odgovarati jedan drugom dok nastavnik nadzire krug davanja ulaznih informacija.

2. Kaži svoje mišljenje o pokušajima rješavanja ovih problema.

To pitanje uključuje sve: ciljeve igrača, njihov način komuniciranja, njihovu volju i sposobnost da surađuju, dubinu razumijevanja problema, konačni ishod – uspjeh ili neuspjeh. Ako je potrebno, nastavnik umanjuje stavljanje naglaska na ovo opsežno pitanje.

Od učenika se mogu očekivati komentari o nepostojanju jasnih pravila. Ovisno o njihovim odlukama, možda su pokušali donijeti takva pravila.

Učenici mogu predlagati i neke pristupe: pravila zahtijevaju državnu vlast, ili najbolje funkcioniraju u malim sustavima neformalnog okruženja. Mogu raspravljati i o problemu privatnog ili javnog vlasništva nad ribljim zalihama. Nastavnik zapisuje komentare koji mogu biti povezani s **&** Radnim materijalom za učenike 5.2.

Nastavnik ukratko opisuje zadatak.

Uvodno iznošenje ideja *(brainstorming*) osigurava kontekst za zadatak. Nastavnik objašnjava kako se ribarska zajednica suočila s ozbiljnim problemima zbog nepostojanja jasnog sustava pravila koji bi definirao način, a možda i cilj međusobnog djelovanja.

Iskustvo učenika s ribarskom igrom može se uopćiti:

Nema ljudskog društva koje nije suočeno s nekim sukobom.

Nijedno ljudsko društvo neće preživjeti ako nema međusobne suradnje.

Nijedna zajednica ne može surađivati, niti rješavati svoje sukobe na miran način bez institucionalnog okvira koji postavlja određena pravila.

Ta se pravila mogu zakonski provesti, ali moguća su i alternativna rješenja.

Učenici sada istražuju kakva pravila najviše odgovaraju zajednici. Vraćaju se ulozi pripadnika ribarske zajednice, no sada je igra drugačija. Postupaju kao autori tih pravila. U grupama sastavljaju pravila, uspoređuju ih i ocjenjuju te na kraju, na skupu, glasuju za sustav koji će vrijediti u njihovoj ribarskoj zajednici.

Plan donošenja odluka

Učenici dobivaju **&** Radni materijal za učenike 5.1.

Nastavnik objašnjava da je igra model procesa političkog odlučivanja – posebnog procesa koji se sastoji od uvođenja osnovnih pravila, a ne proces koji se događa u već uspostavljenim okvirima.

Igra se nastavlja do 4. lekcije kada učenici prekidaju igru i osvrću se na stečeno iskustvo. **&** Radni materijal 5.1 opisuje program i nudi informacije o tome zašto je korištena ova konkretna igra. U igri, kao i u stvarnosti, ono što je dobar okvir za zajednicu je praktično pitanje, a ne akademsko. Učenici moraju odlučiti.

Nastavnik dijeli ***&*** Radni materijal za učenike 5.2 kao vodič za neka ključna pitanja koja valja razmotriti. Ako su učenici tijekom *brainstorminga* iznijeli neke argumente koji se mogu povezati s tim radnim materijalom, nastavnik im na to skreće pozornost.

Ako su učenici spremni započeti, formiraju grupe.

2. Učenici rade na svom projektu (lekcije 1. i 2.*)*

Učenici formiraju grupe od po četiri do šest učenika. Članovi ribarskih posada naizmjenično pišu svoja imena na ploču ili preklopnik (*flipchart*), nastojeći da je njihova ribarska posada zastupljena preko barem jednog člana svake grupe. Nastavnik objašnjava da je važno uzeti u obzir različita iskustva i stajališta sve četiri posade. Nastavnik evidentira članove pojedinih grupa.

Članovi grupe najprije raspodjeljuju osnovne zadatke: 1-2 izlagača, 1-2 sastavljača, upravitelj grupe (predsjedavajući), kontrolori materijala i vremena, osoba koja sve prati. Grupe se sastaju oko školskih klupa koje su maksimalno udaljene jedna od druge. Kontrolor materijala prikuplja materijale za svoju grupu.

Učenici rade u grupama u drugom dijelu 1. lekcije i tijekom 2. lekcije.

Imaju slobodu planiranja svoga rada, uključujući domaću zadaću.

Opis 2. lekcije

Učenici razmjenjuju svoje ključne odluke

Na početku 2. lekcije, nastavnik moli svaku grupu da izvijesti o svojim ključnim odlukama – hijerarhiji ili umrežavanju – ili miješanom sustavu? Treba li postojati privatno ili javno vlasništvo nad ribljim zalihama? Ako su dvije ili više grupa donijele iste odluke, nastavnik ih potiče na razmjenu rezultata u nekom trenutku tijekom lekcije. Takva razmjena stajališta tijekom rasprave može biti vrlo korisna, jer se slični modeli mogu spojiti u jedan.

Grupama koje žele nastaviti samostalno raditi to treba i omogućiti.

Prethodni dogovor o proceduralnim pravilima

Kada nastavnik na početku druge lekcije uzme riječ, učenicima će podijeliti **&** Radni materijal za učenike 5.4 i zamoliti grupe da pročitaju prijedloge i odluče jesu li prihvatljivi. Na kraju lekcije grupe pristupaju glasovanju. Ako postoje primjedbe ili pitanja, treba ih postaviti tijekom lekcije.

Grupe pripremaju svoja izlaganja

Osobe zadužene za materijale skupljaju materijale za izlaganja u okviru lekcije.

Nastavnik ne intervenira ako neka grupa kasni. Može podsjetiti grupu, da učenici moraju biti spremni sa svojim izlaganjima prije nego što počne treća lekcija, što im daje priliku da kod kuće izvrše posljednje pripreme.

Nastavnik moli sastavljače da pripreme konačni prijedlog, napisan rukom ili na računalu - koji mogu potpisati svi pripadnici zajednice (vidi proceduralna pravila u **&** Radnom materijalu za učenike 5.4).

3. Lekcija

Kakva nam pravila najviše odgovaraju? Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoja rješenja

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analitičko razmišljanje: usporedba na osnovu kriterija. Prosudba: odabir kriterija i ciljeva. Stavovi i vrijednosti: međusobno uvažavanje.
Cilj učenja	Učinkovitost, kontrola moći, provedba pravila, izvedivost, pravednost.
Zadaci za učenike	Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoje nacrte prijedloga. Domaća zadaća: učenici donose odluke i pravila u obliku nacrta pripremljenog za skupštinu.
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijali za učenike 5.3, 5.4; preklopnik (*flipchart*) (ili alternativa).
Metoda	Izlaganja. Rasprava..
Raspored	1. Učenici predstavljaju svoja rješenja. 20 min.
	2. Učenici uspoređuju svoje prijedloge. 15 min.
	3. Učenicima se zadaju dva domaća zadatka. 5 min.

Informacija

Nastavnik može otprilike predvidjeti kojim putem će učenici krenuti, no ništa više od toga. Ulazne informacije su za nastavnika nove jednako kao i za učenike. Bave se teškim pitanjima na koja se odgovara na različite načine, kao što se vidi iz prošlih i sadašnjih političkih sustava. Pripadnici zajednice traže rješenje koje najviše odgovara njihovim potrebama. Dogovaraju cilj, no mogu imati različite ideje o tome kako ga ostvariti.

Ova lekcija je vježba iz demokratske političke kulture.

Nastavnik treba poticati učenike na uspoređivanje i ocjenjivanje analitičke i praktične vrijednosti njihovih prijedloga, a i sam bi trebao to učiniti. Učenicima treba biti jasno da je davanje prednosti nekom konkretnom pristupu institucionalnog ustroja često povezano s iskustvom i vrijednostima. Ovo potonje nije otvoreno za raspravu ili obrazlaganje. Učenike treba poticati da ih izražavaju u atmosferi međusobnog uvažavanja. Hoće li zajednica na koncu prihvatiti njihov prijedlog, sasvim je nešto drugo.

Opis lekcije

1. Učenici iznose svoja rješenja

Grupe naizmjenično predstavljaju svoje prijedloge. Svi učenici koriste **&** Radni materijal za učenike 5.3 kao alat za uspoređivanje.

Redoslijed izlaganja: grupe koje imaju neke zajedničke odluke izlažu jedna za drugom jer se tako mogu lakše uspoređivati. U tom slučaju se vrlo brzo pojavljuju dvije osnovne alternative.

2. Učenici uspoređuju nacrte prijedloga

& Radni materijal za učenike 5.3 sadrži kriterije za usporedbu. Predstavljamo nekoliko mogućih kombinacija – no učenici će svojom kreativnošću doći i do drugih rezultata!

A. Osnove

	Model 1	**Model 2**	**Model 3**	**Model 4**
Model upravljanja	Državna vlast	Državna vlast	Umrežavanje	Mješoviti model
Oblik vlasništva	Javno vlasništvo	Privatno vlasništvo	Javno vlasništvo	Privatno vlasništvo
Tendencija	Centralizirano plansko gospodarstvo ili „zelena diktatura“	Tržišno natjecanje (kapitalizam) + „jaka država” (zapadni model)	Kantonalni model, samostalna zadruga	Polu-samostalna zadruga; pravila o isporuci viška ribe zadruzi

B. Pravila

Ne postoji jasna povezanost nekih modela i pravila. Moguće su različite kombinacije. Neka od najvažnijih pitanja spomenuta su u **&** Radnom materijalu 5.3:

Da li je cilj definiran?

Tko je ovlašten donositi odluke?

Postoje li alati za provedbu pravila?

Jesu li uključene mjere protiv zloporabe moći?

3. Učenici raspravljaju o prijedlozima

Učenici u raspravi primjenjuju kriterije na modele. Vjerojatno daju prednost modelima koji imaju isti osnovni pristup kao i njihov model, pa će se o razlozima njihova odabira raspravljati. Međutim, postoje neki kriteriji prema kojima se mogu ocjenjivati svi modeli. Ako se učenici na njih ne osvrnu, to može učiniti nastavnik:

Cilj koji se odnosi na održivost: da li nacrt prijedloga osigurava potporu ribarima u ostvarivanju cilja održivosti? (Vidi **&** radni materijal za učenike 4.1.)

Izvedivost: je li sustav pravila dovoljno jednostavan da bi bio razumljiv i primjenjiv u praksi?

Pravednost: jesu li pravila pravedna?

Demokracija i ljudska prava: da li pravila udovoljavaju standardima demokracije i ljudskih prava?

Legitimnost: jednoglasna odluka o sustavu pravila jako je poželjna. Mogu li se pripadnici zajednice dogovoriti oko jednog sustava pravila?

4. Domaća zadaća: učenici odabiru

Nastavnik raspravu privodi kraju nekoliko minuta prije završetka nastavnog sata. Njegova uloga je rukovoditi igrom i objasniti učenicima da će se u zadnjoj lekciji sastati pripadnici zajednice radi usvajanja sustava pravila.

Učenici imaju za skupštinu dva zadatka:

Zadatak br. 1: izabrati nacrt pravila

Nema više vremena za iscrpnu raspravu. Stoga učenici za domaću zadaću moraju donijeti odluku. Odluku moraju donijeti, pa stoga moraju biti spremni na kompromis. Okvir koji ispunjava neke osnovne kriterije je bolji od alternative prema kojoj treba nastaviti bez njega.

Učenici mogu dati prednost nekim osnovnim koncepcijama ili kriterijima i na taj način izvršiti odabir.

Moraju pripremiti kratku izjavu kojom će privoliti ostale pripadnike zajednice da prihvate njihov najbolji model.

Zadatak br. 2: prihvatiti ili modificirati proceduralna pravila za skupštinu

Nastavnik objašnjava:

Ne samo sama zajednica, već i važan sastanak kao što je skupština traži sustav pravila. Pripadnici zajednice se moraju dogovoriti o tim pravilima prije početka skupa. Bez prethodnog dogovora, mogu se pojaviti teške situacije ako se članovi ne mogu dogovoriti oko glasovanja ili prebrojavanja glasova.

& Radni materijal za učenike 5.4 sadrži nacrt proceduralnih pravila. Oni će biti prvi na rasporedu jer će se odmah primjenjivati. Učenici stoga moraju prethodno definirati svoje mišljenje: prihvaćaju li nacrt onakav kakav jest, ili ga žele promijeniti?

4. lekcija

Skupština
Članovi zajednice dogovaraju sustav pravila

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Donošenje odluke.
Cilj učenja	Kompromis, konsenzus oko sustava pravila.
Zadaci za učenike	Učenici pokušavaju postići jednoglasnu odluku. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijali za učenike 5.4-5.6.
Metoda	Glasovanje. Nastavnikovo predavanje i rasprava.
Raspored	1.Učenici održavaju skupštinu. 20 min.
	2. Učenici se osvrću na svoje iskustvo. 20 min.

Informacije

Za učenike, skupština radi konstituiranju osnivača je primjer sudjelovanja u demokraciji. Učenici su u ulozi ustavnih zakonodavaca. Skupština zahtijeva sustav pravila koji učenici moraju usvojiti prije njenog početka. Uz osiguranje strukture procedure, učenici mogu preuzeti potpunu odgovornost, uključujući predsjedavanje skupštinom.

Učenje kroz rješavanje zadataka uvijek zahtijeva promišljanje. Učenici mogu naučiti radeći samo ako razmišljaju o onom što rade, ili što su učinili. Zbog čega je to promišljanje/osvrt značajan? U toj fazi osvrta na učinjeno stječu se osnovne spoznaje. Učenici shvaćaju što se može generalizirati. U takvom slijedu učenja, učenici nauče zbog čega je zajednicama potreban institucionalni okvir da bi preživjele te o kojim problemima i rizicima treba voditi računa kada se vlastima dodjeljuje moć.

Kada je riječ o ovoj jedinici, predlažemo da nastavnik održi kratko predavanje kako bi stavio naglasak na spoznaju. Učenici odgovaraju na te ulazne informacije u raspravi i upitniku kojim se traže povratne informacije.

Opis lekcije

Način sjedenja u učionici

U oba dijela lekcije – skupštini i osvrtu – učenici sjede u krugu, bez školskih klupa, ili su im klupe složene u četverokut. Predsjedavajući sjedi za katedrom, u blizini ploče ili preklopnika (*flipchart*a).

1. Učenici održavaju skupštinu

Učenici održavaju skupštinu u skladu s pravilima koja su dogovorili. Nastavnik promatra i sluša. Nastavnik ne treba ni na koji način intervenirati, osim ako učenici ne upadnu u ozbiljnije probleme (npr. nesporazum oko primjene pravila), što baš nije za očekivati.

Nastavnik prati učenike u igranju njihovih uloga. Koristi priliku da nastavak lekcije prilagodi iskustvu učenika.

2. Učenici se osvrću na stečeno iskustvo

Nastavnik u svom predavanju sažima jedinice 4. i 5.

Učenici dobivaju **&** Radni materijal za učenike 5.5 prije predavanja. U svom predavanju, nastavnik govori o tome što se dogodilo tijekom protekle dvije igre, ribarske igre i igre donošenja odluka. One su pokazale povijesni proces tijekom kojeg se društvo razvija u zajednicu koja ima svoj sustav pravila. Ovisno o izboru učinjenom na skupštini, društvo u ovoj fazi osniva državu s Ustavom i jasno definiranim zakonodavnim ovlastima te načinom provedbe zakona, ili pripadnici zajednice izabiru pristup umrežavanja, možda s ciljem izbjegavanja moguće zloporabe moći. Nastavnik prilagođava svoje predavanje rezultatima igre. Uz ostalo, učenici su pokušali prevladati uzrok neprestanim sukobima u ribarskoj zajednici definiranjem politike održivosti.

Ovo je u osnovi proces modernizacije. Igre su ukazale na važnu paralelu s društvenom i povijesnom realnošću, ali i značajne razlike (vidi zaključke).

Učenici reagiraju na predavanje

Ovakvo predavanje nudi učenicima materijal za razmišljanje. Zahvaljujući igri, poznate su im sve činjenice. Ono što je novo i važno u fazi osvrta je ono što se može generalizirati i primijeniti na druge probleme i zadatke.

Učenici mogu postavljati pitanja koja olakšavaju razumijevanje i davati svoje komentare u smislu slaganja ili neslaganja.

Mogu postavljati pitanja o stvarima koje ih zanimaju. To otvara mogućnosti nastavniku i učenicima da zajedno planiraju daljnje lekcije i jedinice. Na primjer, što se može obrađivati u drugim jedinicama ovog priručnika? Što se može povezati sa zahtjevima nastavnog programa? Koliko vremena imaju na raspolaganju? Da li učenike zanima neki istraživački zadatak?

Možda će učenici predložiti ponovljeno igranje ribarske igre – ponavljanje nekoliko krugova uz primjenu faze promišljanja i razumijevanja koju su sada već dostigli.

Učenici daju svoje osobne povratne informacije

Nastavnik učenicima dijeli **&** Radni materijal 5.6. To je upitnik koji učenicima pomaže osvrnuti se na proces učenja kroz koji su prošli. Njihovi odgovori sadrže važne informacije koje nastavniku pomažu da poboljša svoj budući rad. Ako učenici imaju portfolio, upitnik treba postati njegov sastavni dio.

Ako nastavnik želi čitati upitnike, nekim učenicima može biti draže da odgovaraju anonimno.

6. JEDINICA
DRŽAVA I POLITIKA
Viši razredi srednje škole

Model političkog ciklusa

Kako demokratska zajednica rješava svoje probleme?

6.1. „Naš najurgentniji problem je …" Rasprava o političkom programu

6.1 Politika – kako demokratska zajednica rješava svoje probleme

Model političkog ciklusa

6.2 Primjena modela političkog ciklusa

Istraživački zadatak

6.3 Kako možemo sudjelovati? Politički ciklus kao alat za političko sudjelovanje

6.4 Vrijeme za povratne informacije (neobvezno)

6.Jedinica
Vlast i politika
Model političkog ciklusa

Uvod za nastavnike

Dvije dimenzije politike

Politika, prema klasičnoj definiciji Maxu Webera, ima dvije dimenzije: ona je, s jedne strane, težnja i borba za moć, a s druge, snažno i polagano, „bušenje tvrdih dasaka sa strašću i mjerom istovremeno."[15] Ova usporedba simbolizira rješavanje političkih problema. Te probleme treba rješavati zbog toga što su hitni i imaju posljedice za društvo u cjelini te su stoga složeni i teški.

U ovoj jedinici naglasak je na načinu „bušenja tvrdih dasaka" i kako građani koji žele sudjelovati u demokraciji mogu sudjelovati u donošenju odluka o tome koji problemi zaslužuju prvenstvo i koji su najbolji načini njihova rješavanja.

Model političkog ciklusa

Učenici uče kako upotrijebiti alat kojim se opisuju i najlakše razumiju procesi donošenja političkih odluka – model političkog ciklusa (vidi **&** Radni materijal za učenike 6.1). Politika je proces definiranja problema te potom raspravljanja o njima i odabira i provedbe najboljih rješenja. Javno mnijenje i reakcije osoba i grupa čiji su interesi u pitanju pokazuju da li će izabrana rješenja najbolje riješiti njihove probleme i biti prihvaćena. Ako je pokušaj rješavanja problema uspio, završen je politički ciklus (konac konkretnog političkog postupanja); ako je propao, ciklus počinje iznova. U nekim slučajevima, rješavanje jednog problema stvara nove probleme koje je sada potrebno rješavati u novom političkom ciklusu.

Model političkog ciklusa naglašava važne vidove političkog odlučivanja u demokratskim sustavima:

heuristički (konstruktivistički) koncept političkih problema i zajedničko dobro;

kompetitivno okruženje; u pluralističkim društvima, politički argumenti su često povezani s interesima;

političko odlučivanje kao proces kolektivnog učenja; nepostojanje sveznajućih igrača (kao što su vođe ili stranke s ideologijom spasa);

snažan utjecaj javnog mnijenja i medijskog izvješćivanja; mogućnost da građani i interesne skupine interveniraju i sudjeluju.

Kako model funkcionira – što prikazuje, a što propušta

Politički ciklus je model – nacrt koji funkcionira kao zemljopisna karta. Mnogo toga prikazuje i nudi logiku razumijevanja. Zbog toga se modeli često koriste u obrazovanju i znanosti jer bez njih bismo jako malo toga u ovom složenom svijetu mogli razumjeli.

15. Max Weber, „Politika kao poziv" (*Politik als Beruf*), Reclam: Stuttgart, 1997, str. 82. (prijevod na engleski, P.K.)

Priručnik za učenike sadrži materijale koji su organizirani kao modeli: ***&***

Radni materijali za učenike:

1.2 Tri opcije koje oblikuju našu budućnost;

3.4 Kako se demokratski politički sustav odnosi prema različitosti i pluralizmu?

3.5 Pojam zajedničkog dobra;

3.6 Karta društvenih podjela i političkih stranaka;

Karta nikada nije u potpunosti odraz krajobraza koji odražava – karta mnogo toga pokazuje, ali samo zbog toga što mnogo toga i ispušta. Kartu koja bi sve prikazivala ne bi nitko razumio jer bi bila prekomplicirana. Isto vrijedi i za modele kao što je politički ciklus. Takav model se također ne bi smio brkati sa stvarnošću. Njegov naglasak je na procesu političkog odlučivanja – „polaganom bušenju tvrdih dasaka" – a manje pažnje posvećuje drugoj dimenziji politike, težnji i borbi za ostvarivanje moći i utjecaja.[16]

U demokratskim sustavima, dvije dimenzije politike su povezane: donositelji političkih odluka se hvataju u koštac s teškim problemima, ali i međusobno, kao politički suparnici. U modelu političkog ciklusa, faza utvrđivanja programa pokazuje kako obje ove dimenzije idu zajedno. Mogućnost razumijevanja političkog problema koji postoji je pitanje moći i utjecaja.

Evo primjera. Jedna skupina ljudi tvrdi, „porezi su previsoki, ono odvraćaju ulagače", dok druga tvrdi, „porezi su preniski budući da su obrazovanje i socijalna zaštita nedovoljno financirani." Iza svake definicije problema oporezivanja stoje interesi i osnovna politička stajališta, a rješenja podrazumijevaju suprotne stavove: smanjite poreze za one s većim prihodima – ili ih povećajte. Prva definicija je neoliberalna, a druga socijademokratska (vidi ***&*** Radni materijal za učenike 3.6).

Građani trebaju biti svjesni obje definicije. Model političkog ciklusa je alat koji građanima pomaže da prepoznaju i ocjenjuju napore donositelja političkih odluka da riješe društvene probleme.

Mogućnost učenja u svrhu savladavanja modela političkih ciklusa

Mogućnosti ove jedinice u smislu razvijanja kompetencije uključuju sljedeće:

Kompetencija analize i prosudbe:

Učenike se uči kako mogu postati aktivni korisnici medijskih informacija.

Razvijaju kritičnost pri raspravljanju o problemima koji su na dnevnom redu, ili su u raznim fazama političkog odlučivanja.

Učenici cijene važnost postizanja kompromisa oko različitih interesa (heuristički koncepti političkih problema i zajedničkog dobra).

Kompetencija političkog sudjelovanja:

Učenici su u stanju prepoznati faze procesa političkog odlučivanja u kojima mogu intervenirati i vršiti utjecaj (faze prije i poslije odluke).

Didaktički okvir jedinice

Učenici se upoznaju s modelom političkog ciklusa kao alatom i primjenjuju ga u projektnom istraživačkom zadatku. U zadnjoj lekciji učenici razmjenjuju i osvrću se na svoje konstatacije i rad u projektu. Prva lekcija nudi naprednu organizaciju koja osvjetljava ključni element političkog ciklusa – pitanje utvrđivanja političkog programa. Učenici će bolje razumjeti model nakon što su prošli kroz simulaciju rasprave o sastavljanju programa u učionici. Jedinica omogućuje veliki stupanj učeničkih aktivnosti.

16. Usporedi **jj** nastavni materijal 6.2.

Jedinica nudi alat za analizu procesa političkog odlučivanja, ali ne sadrži konkretan slučaj za analizu. To omogućuje, ali i nalaže nastavniku i/ili učenicima da izaberu odgovarajuću temu. Kriteriji za odabir teme uključuju: relevantnost, sveobuhvatnost, dostupnost medijskog izvješćivanja. Konkretan slučaj se obrađuje kroz početne faze modela političkog ciklusa, no medijsko izvješćivanje je mnogo dostupnije. S druge strane, slučaj iz prošlosti također daje uvid u povijest provedbe i ocjenu rješenja nekog problema. Ustavni, zakonski i institucionalni okvir se također moraju uzeti u obzir.

Preporuča se neobvezni dio sata namijenjen povratnim informacijama radi ocjenjivanja rezultata učenja i iskorištavanja mogućnosti učenja koje nude povratne informacije učenika – za učenike i nastavnike. Međutim, petu lekciju treba u tu svrhu izdvojiti.

Razvijanje kompetencije: povezanost s ostalim jedinicama iz ovog priručnika

Što pokazuje ova tablica

Naslov priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“ stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Donja tablica pokazuje mogućnost sinergijskih učinaka jedinica u ovom priručniku. Tablica također prikazuje koje kompetencije se razvijaju u 6. jedinici (označeni redak u tablici). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – masno je uokviren zbog njihove tijesne povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci u nastavku pokazuju povezanost s ostalim jedinicama ovog priručnika: koje kompetencije se razvijaju u tim jedinicama, a potpora su učenicima u radu u sklopu 6. jedinice?

Kako možemo upotrijebiti ovu tablicu

Nastavnici mogu upotrijebiti ovu tablicu kao alat za planiranje GOO (EDC/HRE) nastave na različite načine.

– Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i preskočiti ostale, budući da zna da se u ovoj jedinici, u izvjesnom smislu, razvijaju i neke ključne kompetencije – na primjer, analiza problema, ocjenjivanje učinaka utvrđenih pravila, istraživanje važnosti osobne odgovornosti.

– Tablica pomaže nastavnicima da iskoriste sinergijske učinke koji učenicima nude trajnu obuku u cilju razvijanja važnih kompetencija, u različitim kontekstima koji su višestruko povezani. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko jedinica.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencije**			**Stavovi i vrijednosti**
	Politilka analize i prosudba	**Metode i vještine**	**Političko odlučivanje i djelovanje**	
6 Vlast i politika	Javna rasprava i pregovaranje: ostvarivanje ljudskih prava, suština demokratskog odlučivanja.	Kriteriji za odabir informacija.	Strateški pristup interveniranju u procese odlučivanja.	Uvažavanje pregovaranja i nadmetanja različith interesa.
3 Različitost i pluralizam	Pluralizam. Nadmetanje različitih interesa. Pregovaranje o zajedničkom dobru. Dvije dimenzije politike.	Davanje kratkih izjava/ stavova	Pronalaženje kompromisa i dogovor oko privremenog pojma zajedničkog dobra.	Međusobno uvažavanje.
4 Sukob	Pojam političkog problema.		Prepoznavanje problema, pokušaj pronalaženja rješenja.	

5 Pravila i zakon	Važnost zajedn ičkog prihvaćanja institucionalnog okvira, uključujući političku kulturu u demokratskim sustavima		Stvaranje institucionalnog okvira za mirne procese.	Uvažavanje pravednog pronalaženja kompromisa.

8 Sloboda	Raspravljanje	Javni govor	Promicanje ideja i interesa u javnosti	Uvažavanje nenasilnog načina rješavanja sukoba
9 Mediji	Selekcija programa i uloga „vratara“ kroz medije i korisnike medija	Dekonstrukcija informacija transformiranih u Medijima. Kriteriji za odabir Informacija.	Prihvaćanje *gatekeeping* perspektive medija: definiranje političkih problema	

6 JEDINICA: Vlast i politika – Model političkog ciklusa Kako demokratska zajednica rješava svoje probleme?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencija/ ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i resursi	Metoda
1. lekcija "Our most urgent problem is …"	Prosudba: odabir, objašnjavanje razloga. Sudjelovanje: Međusobno uvažavanje osobnog iskustva, interesi i vrijednosti. Politički problem je prijepor, a ne činjenica.	Učenici vode raspravu o utvrđivanju političkog programa.	*Flipchart* i flomasteri različith boja, ljepljiva traka.	"Zid tišine" – grupni rad. Izlaganja i rasprava.
2. lekcija Politika – kako demokratska zajednica rješava probleme.	Raditi uz pomoć modela. Politika služi za rješavanje problema koji pogađaju zajednicu.	Učenici primjenjuju model političkog ciklusa na konkretne primjere koje su izabrali (istraživački zadatak).	**.s?** nastavni materijali 6.1 i 6.2. *Flipchart* i flomasteri. Novine.	Predavanje. Grupni rad.
3. lekcija Primjena modela političkog ciklusa (istraživački zadatak)	Analiza i prosudba: Opisivanje i prosuđivanje procesa političkog odlučivanja. Razumijevanje modela političkog cicklusa.	Učenici primjenjuju model političkog ciklusa na konkretan problem.	**.s?** Radni materijali za učenike 6.1 i 6.2. Novine.	Rad na projektu.
4. lekcija Kako možemo sudjelovati?	Metode: održati, slušati izlaganja. Sudjelovanje: prepoznavanje mogućnosti političkog sudjelovanja. Model služi kao alat za analiziranje složene cjeline.	Učenici se međusobno informiraju o svojim rezultatima. Osvrću se na proces i ishod svoga rada.	**.s?** Radni materijal 6.2, s učeničkim bilješkama.	Izlaganja na otvorenom prostoru. Plenarna rasprava.

5. lekcija Vrijeme za povratne informacije (neobvezno)	Osvrt na proces osobnog učenja i razvijanje kompetencija. Davanje konstruktivnih povratnih informacija. Osvrt na zajedničku odgovornost razreda i nastavnika za uspjeh GOO (EDC/HRE) nastave.	Učenici se osvrću na svoj rad (proces i ishod učenja).	**-e?** Radni materijal za učenike 6.3 (povratne informacije učenika). Preklopnik (f*lipchar*t) i flomasteri različitih boja. Jedan papir s preklopnika s uvećanim ***ei*** radnim materijalom 6.3.	Individualni rad, plenarno izlaganje i rasprava.

1. Lekcija
"Naš najhitniji problem je …"
Rasprava o utvrđivanju političkog programa

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Prosudba: odabir, objašnjavanje razloga. Sudjelovanje: međusobno uvažavanje osobnog iskustva, interesa i vrijednosti.
Cilj učenja	Politički problem je prijepor, a ne činjenica. Hitan je i zahtijeva djelovanje. Pogađa zajednicu. Budući da se radi o različitim interesima, ideologijama i vrijednostima, pitanje je da li problem treba uključiti u politički program. U demokraciji, građani koji sudjeluju u takvim raspravama ostvaruju slobodu mišljenja i izražavanja. Mediji također snažno utječu na utvrđivanje programa (sloboda tiska).
Zadaci za učenike	Učenici održavaju raspravu o utvrđivanju političkog programa.
Materijali i sredstva	Preklopinik (*flipchart*)i flomasteri različitih boja, ljepljiva traka.
Metoda	„Zid tišine" – grupni rad. Izlaganja i rasprava.
Raspored	1. Zid tišine. 15 min.
	2. Izlaganja. 10 min.
	3. Osvrt; uvod u istraživački zadatak. 15 min.

Informacije

„Zid tišine" je *brainstorming* metoda kao potpora učenicima koji su zatvoreniji, ili im je potrebno malo više vremena za razmišljanje prije no što odluče nešto reći. Rad u tišini pomaže koncentraciji učenika pa su njihove konstatacije zanimljivije i smislenije. „Zid tišine" je primjer koji paradoksalno pokazuje da strogi sustav pravila potiče slobodu te da nije ograničavajući čimbenik. Učenici djeluju u ulozi stručnjaka; ne mogu dati "netočan" odgovor na ključno pitanje.

Učenici u učionici simuliraju javnu raspravu o utvrđivanju političkog programa. Njihovo im iskustvo pomaže da bolje razumiju model političkog ciklusa, budući da je rasprava o utvrđivanju programa prva faza modela političkog ciklusa.

Tako stvaraju materijal koji mogu opširnije obrađivati u sklopu istraživačkog zadatka (lekcije 2. i 3.). Konstruktivistički pristup odgovara konstruktivističkoj metodi definiranja i rješavanja političkih problema u demokracijama jer je nastao po uzoru na politički ciklus.

Opis lekcije

1. „Zid tišine"[17]

Učenici su u grupama od po pet učenika. Svaka grupa sjedi u polukrugu, okrenuta prema preklopniku (*flipchartu*) koji se nalazi na zidu i ima dva ili tri flomastera različitih boja. Rade u tišini. U vremenu od 10 minuta, svaki učenik daje svoj minimalni doprinos jednom konstatacijom. Treba dovršiti sljedeću rečenicu:

"Po mom mišljenju, naš najhitniji problem je ...."

Učenici reagiraju na rečenice ili riječi koje su već napisane i mogu pisati koliko žele i kad god žele. Ako je potrebno, grupi se može dati još jedan list papira s preklopnika (*flipcharta*). Učenici mogu također povezivati izjave koristeći strelice, crte i simbole kao što su upitnici i usklični ci. Njihov poster će poslužiti kao zapisnik rasprave koju su vodili.

Nastavnik s određene udaljenosti prati raspravu. Ne intervenira i ne sudjeluje u tihoj raspravi, no nadzire da li učenici poštuju pravila – posebice pravilo o radu u tišini.

2. Izlaganje

Nakon što je isteklo vrijeme predviđeno za pisanje, posteri moraju biti izloženi kako bi ih svi učenici mogli vidjeti. Učenici se okupljaju oko postera u dva velika polukruga. Grupe naizmjenično obrazlažu svoje postere ostalim učenicima. Svaki učenik izabire rečenicu koja nije njegova/njezina i pročita je razredu, ukratko obrazlažući razloge svog odabira. Često učenici stavljaju naglasak na jednu ili dvije izjave. Rasprava ne započinje prije nego što svi učenici, iz svih grupa, ne kažu što žele.

Nastavnik zapisuje izjave učenika u rubriku pod zajedničkim naslovom (ovisno o onom što učenici kažu) koja je dio tablice koja se nalazi na ploči ili preklopniku (*flipchartu*). Evo primjera:

		Naš	najhitniji problem je.....	
Gospodarstvo	Sigurnost	Okoliš	Društvo	…
Borba Nezaposlenost Više radnih mjesta za mlade …	Automobilske nesreće	Smanjivanje $C0_2$ emisija …	Unapređenje škola Potpora mladim ženama …	…

Nastavnik može zadatak upisivanja prepustiti učenicima. Učenici koji iznose svoja mišljenja, i ostatak razreda, sudjeluju u odabiru novih kategorija i odlučuju u koju će rubriku unijeti svaku pojedinu konstataciju.

3. Osvrt

„Zid tišine" simulira utvrđivanje političkog programa. Dakle, čemu po mišljenju učenika treba dati prednost? Slaže li se razred s problemom koji zaslužuje prvenstvo? Tablica pomaže učenicima odgovoriti na to pitanje. Ona pokazuje da li učenici naglašavaju probleme koji se nalaze u određenoj kategoriji i mogu li se unosi povezati (vidi gornji stupac koji se odnosi na gospodarstvo).

Učenici možda neće biti spremni složiti se oko nekog problema. Moraju li? To je pitanje koje zaslužuje da se o njemu razmisli.

17. Izvor: „Poučavanje demokracije" (*Teaching Democracy*), GOO (EDC/HRE), Svezak VI, Izdavaštvo Vijeća Europe, Strasbourg 2008, Zadatak 7.1, str. 62.

Kao prvo, učenici žive u slobodnoj zemlji. Mogu izabrati koji god problem smatraju važnim i promicati ga u javnosti. Kao drugo, resursi su malobrojni – to nije samo pitanje novca i sredstava poreznih obveznika, već i vremena i energije te na koncu, premda ne i manje važno, pažnje javnosti. Mnogi ljudi se mogu istovremeno nositi samo s ograničenim brojem problema i brzo gube interes; neki mediji služe i povećavaju tendenciju prema „programu sa samo jednim problemom“.

Učenici mogu smatrati i da je ovaj proces utvrđivanja programa nepravedan pa možda čak i „glup“ jer problemi koje smatraju važnima nisu uspjeli privući pažnju javnosti koju zaslužuju. Tko će ispravljati te „pogrešne“ odluke?

Odgovor je – sami učenici, ako smatraju da se nešto mora učiniti. U stvari, oni organiziraju stranke s različitim ciljevima i vrijednošću (“ideologija”) koje su trajni protagonisti u raspravama o utvrđivanju programa (npr. radnici, stručnjaci za zaštitu okoliša, aktivisti za zaštitu prava manjina).

Ova rasprava otvara zanimljiv put ka razumijevanju svrhe koju stranke ispunjavaju. Vidi prijedlog dodatnog istraživačkog zadatka na kraju ovog poglavlja.

4. Istraživački zadatak

Nakon što je to priopćeno, učenici mogu slijediti svoj vlastiti put interesa. Nastavnik obavještava učenike da imaju mogućnost iscrpnog proučavanja problema prema vlastitom izboru. Da bi pripremili istraživački zadatak, učenici moraju prikupiti materijale iz tiskanih ili elektronskih medija o problemu koji su odabrali. Trebaju tražiti ne samo rasprave o utvrđivanju programa, već sve informacije koje se mogu pronaći o odlukama koje su donijete ili provedene, statističkim podacima, izjavama političkih stranaka, lobistima, NVO, itd.

2. Lekcija

Politika – kako demokratska zajednica rješava svoje probleme
Model političkog ciklusa

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analiza: raditi na osnovu modela.
Cilj učenja	Politika služi rješavanju problema koji pogađaju zajednicu.
Zadaci za učenike	Učenici primjenjuju model pollitičkog ciklusa na konkretne primjere po njihovu izboru.
Materijali i sredstva	Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri. Novine. **.s?** Radni materijali za učenike 6.1 i 6.2.
Metoda	Predavanje, grupni rad.
Raspored	1.Predavanje i pitanja koja slijede. 15 min.
	2. Sastavljanje grupa za istraživali zadatak. 10 min.
	3. Istraživački zadatak. 15 min.

1. Predavanje i pitanja koja slijede

Nastavnik upoznaje učenike s modelom političkog ciklusa. Učenici imaju već potrebna saznanja o početnoj fazi ciklusa i utvrđivanja programa i spremni su za pitanje o tome što se događa kada je problem privukao pažnju javnosti.

Nastavnik ukratko govori o tome što se sve uklapa u taj kontekst (povezujući poduku s konstruktivističkim učenjem). Učenici će informacije primijeniti u ekstenzivnom istraživačkom zadatku koji slijedi. Nastavnik dijeli **&** Radne materijale za učenike 6.1 i 6.2 prije početka predavanja. Oba materijala trebaju biti izložena na preklopniku (*flipchartu)* ili projektoru kako bi nastavnik tijekom predavanja na njih mogao upućivati **učenike.**

Apstraktni model je lakše razumjeti ako ga se poveže s konkretnim primjerom. To najbolje funkcionira ako nastavnik izabere problem o kojem su učenici raspravljali u prethodnoj lekciji. Druga mogućnost je da nastavnik izabere priču, makar i izmišljenu, i to unaprijed pripremi. Demonstracije radi, ovdje navodimo uvodno predavanje o problemu smanjenja broja automobilskih nesreća (vidi 1. lekciju, tablicu učeničkih navoda).

Prije nego što krenu u pojedinosti, slušatelji moraju dobiti potpunu opću sliku. Učenici pogledaju **&** Radni materijal 6.1. Nastavnikovo objašnjenje uključuje sljedeće napomene:

> Ovaj dijagram je model procesa političkog odlučivanja. Prikazuje različite faze tog procesa. Proces počinje pri vrhu – *rasprava* o tome što se smatra „*problemom"*. To je rasprava o utvrđivanju programa koju smo vidjeli u prethodnoj lekciji. Jednom kada problem dospije u program, počinje rasprava o ispravnom rješenju.

Ishod ove rasprave je *odluka* – na primjer zakon, ili neka konkretna radnja.

Odluka se potom *provodi* – počinje djelovati. Proizvodi učinke. Na primjer, novi se zakon počinje primjenjivati, ili se gradi nova bolnica.

Ljudi uskoro izgrađuju svoje *mišljenje.* Slažu li se s tom odlukom sada kada mogu vidjeti njen učinak? Na primjer, ispunjava li ona njihove interese?

Prije ili kasnije dolazi do nekih *reakcija.* To mogu biti prijateljski ili kritički osvrti u medijima, izjave političara, ili prosvjedi.

Reakcije mogu dovesti do *nove rasprave* o tome koje *probleme* bi trebalo uključiti u politički program. Možda neki ljudi smatraju da izvorni problem nikada nije ni bio riješen, a možda su se stvari i pogoršale. Ili su poduzete mjere proizvele neke popratne učinke koji su uzrokovali nove probleme. Politika se događa u ciklusima; neki problemi se stalno moraju rješavati, a neka rješenja se moraju poboljšati. Dakle, ciklus pokazuje da je politika vrlo praktičan posao koji se odvija prema obrascu pokušaj - pogreška.

Međutim, moguće je i da proces bude *okončan* (konac neke konkretne politike). Možda je odluka bila dobra i problem je riješen – ili se problemu nije posvetila dovoljna pažnja osiguravanjem daljnjih političkih napora.

Učenici mogu postavljati pitanja o stvarima koje nisu sasvim razumjeli. Nastavnik mora odlučiti koja pitanja je najbolje riješiti odmah, a na koja je bolje odgovoriti nakon što se navede konkretan primjer.

U drugom koraku, nastavnik daje primjer koji prikazuje model. Ovdje ima dosta ponavljanja, što doprinosi jasnoći i razumijevanju. Kategorije su povezane s ključnim pitanjima i pojedinostima. **&** Radni materijal za učenike 6.2 potkrepljuje predavanje.

Kao primjer se navodi jedan izmišljeni slučaj. Upućuje na primjer iz 1. lekcije – problem smanjivanja broja automobilskih nesreća (vidi **jf** nastavni materijal 6.1, koji se temelji na **&** radnom materijalu 6.2).

Ako je potrebno, učenici postavljaju dodatna pitanja, a nastavnik ta pitanja može prenijeti cijelom razredu. Na taj način, nastavnik saznaje je li razred razumio poruku predavanja. Učenici će možda biti iznenađeni količinom argumenata i rasprave te „egoističnog“ načina na koji protagonisti promiču konkretne interese. Nastavnik naglašava da je zalaganje za tuđe interese bitno u demokraciji, i to tako da se nečija stajališta čuju kako bi se na taj način stvorila šansa njihovas uzimanja u obzir kod donošenja odluka. U nekim slučajevima se pronalazi kompromis.

3. Osnivanje grupa za istraživački zadatak

Raspravu ne treba nastaviti. Bit će vremena za to u zadnjoj lekciji. Nastavnik odlučuje zajedno s učenicima koja pitanja žele obrađivati. Materijal koji su prikupili ima funkciju smjernica – o kojim se pitanjima raspravlja? Koje su odluke donijete u nedavnoj prošlosti?

Učenici formiraju grupe od dva do četiri učenika. Njihova izlaganja trebaju biti spremna za četvrtu lekciju. Svoje rezultate iznose u **&** radnom materijalu za učenike 6.2 koji će se umnožiti i podijeliti razredu.

Učenicima su potrebni kriteriji za odabir problema:

Pristup informacijama: u trenutačnim procesima odlučivanja, učenici će pronaći mnogo informacija u novinama i na internetu. S druge strane, budući da je ciklus nepotpun, moći će obraditi samo prve faze, npr. do odluke ili provedbe. Pragmatični pristup je, stoga, pogledati novine koje su izašle posljednjih nekoliko tjedana i izabrati ono što je ušlo u političke programe.

Osobni interes: Učenici odabiru problem koji smatraju posebno hitnim. Mogu se pozvati na „zid šutnje“ iz prve lekcije. Međutim, moraju shvatiti da se pristup informacijama može i otežati.

3. Istraživački zadatak

Ostatak 2. lekcije i cijelu 3. lekciju učenici istražuju. Samostalno planiraju svoj rad.

3. Lekcija

Primjena modela političkog ciklusa

Istraživački zadatak

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Metode: rad na projektu. Politička analiza i prosudba: opisivanje i ocjenjivanje procesa političkog odlučivanja. Sudjelovanje i djelovanje: odgovornost, ostvarivanje slobode .
Cilj učenja	Učenici razumiju model političkog ciklusa i mogu ga primijeniti na svaku informaciju o političkom odlučivanju.
Zadaci za učenike	Učenici primjenjuju model političkog ciklusa na konkretni problem.
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijali 6.1 i 6.2. Tiskovine.
Metoda	Rad na projektu.
Raspored	1.Grupni rad. 35 min.
	2. Izvješćivanje. 5 min.

Ova lekcija je posvećena grupnom radu. Učenici rade samostalno i odgovaraju za svoj rad. Od njih se očekuje da prikupe sve potrebne informacije.

Nastavnik može odlučiti da podrži grupe tako što će im osigurati neke izvore informacija, npr. statistiku, školske udžbenike, preslike ustava ili pristup internetu.

Nastavnik promatra učenike dok rade; njihove prednosti i slabe strane tijekom rada bez nastavnikove potpore – kao što će to biti slučaj jednom kada završe školu, ukazuju na potrebu razvijanja vještina.

Nastavnik poziva učenike na sudjelovanje u kratkom plenarnom krugu izvješćivanja. Nastavnik i učenici planiraju izlaganja u sljedećoj lekciji; ako grupa nije dovršila zadatak, zadatak učenika je da nađu rješenje problemu.

Najprije grupa treba objasniti zbog čega smatraju da nisu „gotovi“. Imaju li dodatne informacije koje još nisu pročitali? Ili su nezadovoljni s premalo dostupnih informacija?

Najprihvatljivije rješenje je da grupa postane odgovorna za problem. To zvuči okrutno, no vrlo je slično situacijama u stvarnom životu. Mogućnosti za učenje koje se pružaju učenicima nadmašuju pogreške tijekom njihova izlaganja. Povratne informacije nakon četiri obrađene lekcije su neophodne i za to treba ostaviti dovoljno vremena. Alternativno rješenje bi bilo da se učenicima dâ dodatna lekcija. Ova je opcija bolja ako većina učenika nije dovršila zadatak.

4. lekcija
Kako možemo sudjelovati?
Politički ciklus je alat za političko sudjelovanje

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Metode: iznositi i slušati izlaganja. Sudjelovanje: prepoznati mogućnosti za političko sudjelovanje.
Cilj učenja	Model služi kao alat za analizu dijela složene cjeline. Politika ima dvije dimenzije: rješavanje problema i borbu za moć. Model političkog ciklusa stavlja naglasak na prvu.
Zadaci za učenike	Učenici se međusobno obavještavaju o rezultatima. Učenici se osvrću na proces i rezultat njihova rada.
Materijali i sredstva	**-e?** radni materijal 6.2, s bilješkama učenika.
Metoda	Izlaganja na slobodnom prostoru u učionici, plenarna rasprava.
Raspored	1.Izlaganja učenika. 15 min.
	2. Rasprava i osvrt. 25 min.

Opis lekcije

1. Izlaganja učenika

Lekcija započinje s učeničkim doprinosom. Grupe učenika sjede u školskim klupama koje su smještene uza zid, ostavljajući tako otvoreni prostor u sredini učionice. Svaka gurpa imenuje govornike koji se smjenjuju predstavljajući svoje grupe. Učenici tako mogu odlaziti do drugih grupa i čuti njihove rezultate.

Ovakav decentralizirani razmještaj omogućuje istovremenu aktivnost učenika. Nijedan učenik tako na koncu neće imati potpunu sliku. To bi zahtjevalo mnogo više vremena, a količina informacija bi bila prevelika da se upamti.

Nastavnik se pridružuje učenicima i sluša, ne postavlja pitanja i ne komentira.

2. Rasprava i osvrt

Učenici se okupljaju za plenarnu raspravu. Sjede u krugu ili polukrugu kako bi bili okrenuti jedni prema drugima.

Najprije se učenici i nastavnik moraju dogovoriti o programu. Nastavnik predlaže da se usredotoče na model političkog ciklusa, a ne na probleme koje su proučavali, dok bi se učenici trebali dogovoriti prije nego što počne rad na lekciji, kao što je predloženo.

Nastavnik postavlja otvoreno pitanje i potom daje riječ učenicima:

„Što je dobro funkcioniralo kada ste model političkog ciklusa primijenili na konkretan primjer, a što nije funkcioniralo?"

Učenici odgovaraju u ulozi stručnjaka i osvrću se na svoje iskustvo u istraživačkom zadatku. Mogu izvještavati o tehničkim problemima, kao što je pribavljanje informacija, ili nedostatak vremena. Mogu se, na primjer, pozivati na analitičke teškoće, odlučujući o tome kojoj fazi pripada neki konkretan događaj: utvrđivanje programa, rasprava o odlukama ili reakcija na ishod neke odluke. Mogu iznositi i svoja razmišljanja o samom modelu, pitajući se da li on točno odražava stvarnost.

Nije potrebno komentirati i odgovarati na svaku temu koju učenici pokreću, no naravno da učenici i nastavnik to mogu činiti i u skladu s tim planirati svoje vrijeme.

Postoje najmanje tri ključne konstatacije koje se tiču modela političkog ciklusa, a zaslužuju da se o njima razmisli (vidi **jf** nastavni materijal 6.2). Nastavnik ne treba nužno iznijeti sve; to je samo jedna opcija. Konstatacija može biti korisna kao odgovor na učeničke komentare. U protivnom, nastavnik odabire jednu ili više njih, kao kratak doprinos zaključivanju rasprave.

5. lekcija
Povratne informacije (neobavezno)

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Osvrt na osobni proces učenja i razvijanje kompetencije. Davanje konstruktivnih povratnih informacija. Osvrt na zajedničku odgovornost učenika i nastavnika za uspjeh GOO (EDC/HRE) nastave.
Cilj učenja	Povratne informacije su važan alat za poboljšanje procesa poučavanja i učenja.
Zadaci za učenike	Učenici se osvrću na svoj rad (proces i rezultat učenja).
Materijali i sredstva	-e? radni materijal za učenike 6.3 (povratne informacije učenika). Preklopnik (*flipchart*) s flomasterima različitih boja. Jedan papir s preklopnika (*flipchart* list) s velikim prikazom *JSS* radnog mat. 6.3.
Metoda	Individualni rad, plenarno izlaganje i rasprava.
Raspored	1. Individualne povratne informacije. 7 min.
	2. Plenarno izlaganje i rezultat dobivanja povratnih informacija. 13 min.
	3. Slijedi rasprava. 20 min.

Informacije za nastavnika

Ova jedinica je izabrana kao jedan od dva primjera u ovom priručniku[18] koji pokazuju kako koristimo dio nastavnog sata u kojem učenici iznose povratne informacije u svrhu ocjenjhivanja jedinice. Taj dio s povratnim informacijama je neobvezan, ali ga istovremeno i jako preporučamo.

Učenici daju povratne informacije o svom radu u projektu – naglasak sada stavljaju na proces poučavanja i učenja. Što je bilo teško, a što je dobro funkcioniralo? Koje vještine posjeduju, a koje bi željeli nastaviti razvijati?

Iznošenje povratnih informacija je korisni alat za procjenjivanje učinka GOO (EDC/HRE) nastave međusobnim uspoređivanjem stajališta učenika i nastavnika. Iznošenje povratnih informacija traži vrijeme, no uloženo vrijeme donosi pozitivne rezultate jer se radna atmosfera i učinkovitost planiranja nastave poboljšavaju. Dio sata u kojem se iznose povratne informacije sastoji se od dobivanja informacija (koraci 1 i 2 i rasprave koja slijedi (3. korak).

18. Vidi **jg?** Radni materijal za učenike 5.6 (za 4. i 5. jedinicu).

Opis lekcije

Postupak koji slijedi preporuča se za rad s učenicima koji nisu navikli na davanje povratnih informacija. Alternativni postupak za razrede i nastavnike koji imaju odgovarajuće iskustvo s davanjem povratnih informacija nalazi se niže u tekstu.

1. Pojedinačno davanje povratnih informacija

Papir s preklopnika (*flipcharta*) nalazi se na zidu ili ploči kako bi ga svi učenici dobro vidjeli. Nastavnik objašnjava svrhu lekcije: učenici se neće baviti novom temom, već će se malo ‚povući', da tako kažemo, i pogledati rezultate te kako je tekao sam proces učenja. Trebaju iskreno i pošteno odgovoriti na pitanja koja se nalaze u radnom materijalu koji će primiti. Ne trebaju napisati svoje ime.

U raspravi koja slijedi, učenici i nastavnik analiziraju povratne informacije da bi vidjeli na koji način mogu zajedno poboljšati rezultat učenja u sklopu GOO (EDC/HRE) nastave – nastojeći zadržati ono što je dobro funkcioniralo, a promijeniti ono što baš nije bilo uspješno.

Svaki učenik dobiva jedan primjerak **&** Radnog materijala za učenike 6.3. Nastavnik ih upozorava da ne smiju jedan drugom gledati u materijale jer to nije test s nizom očekivanih odgovora.

Prvi dio radnog materijala sastoji se od osam konstatacija o različitim vidovima poučavanja i učenja – alat političkog ciklusa, metode poučavanja i učenja, suradnja i interakcija s drugim učenicima i s nastavnikom. Na pitanja se odgovara stavljanjem točke na pikado ploču – točka u središtu (br. 5) znači „u potpunosti se slažem", a točka na vanjskom krugu (br.1) znači „ni u kom slučaju se ne slažem".

U drugom dijelu učenici mogu unijeti osobne „svjetle točke" i „potpune neuspjehe" – dakle ono što je u ovoj jedinici bilo najzanimljivije i najvažnije naučiti i što će zbog toga i zapamtiti. Reći će i što je bilo izrazito nezanimljivo, beskorisno ili dosadno pa će zbog toga to brzo i zaboraviti.

2. Plenarno iznošenje rezultata povratnih informacija

Učenici rade u tišini. Tim od dva učenika sakuplja radne listiće i stavlja ih na preklopnik (*flipchart*). Jedan učenik glasno čita rezultate s pikado ploče na svakom radnom listiću, a drugi ih upisuje na veliku ploču koja je nacrtana na preklopniku (*flipchartu*). Učenik može izračunati točan ukupni rezultat zbrajajući rezultate svih sektora i podijelivši ih s brojem učenika koji su sudjelovali u zadataku.

Osobne povratne informacije (2. dio) se također glasno čitaju i unose na dva velika papira s preklopnika s lijeve i desne strane pikado ploče, od kojih se na svakom nalazi naslov koji upućuje na pitanje radi dobivanja povratne informacije – npr, što mi je bilo izrazito zanimljivo/nezanimljivo.

Alternativni postupak

Postupak zahtijeva dosta vremena no olakšat će rad onim učenicima kojima je to prvi susret sa zadatkom davanja povratnih informacija. Izravnija metoda se može primijeniti ako:

učenici imaju dovoljno iskustva s pružanjem povratnih in formacija;

(važnije) mogu vjerovati nastavniku da neće sankcionirati otvorenu kritiku, npr. davanjem loših ocjena ili verbalnim obračunavanjem s učenikom;

(još važnije) učenici vjeruju jedan drugome i poštuju svačije različito mišljenje te konkretno iskustvo stjecanja znanja.

1. korak: učenici jedan po jedan dolaze pred preklopnik (*flipchart*) i izravno unose bodove. Ne ispunjavaju **&** Radni materijal za učenike 6.3. Umjesto toga, učenici dobivaju crvene i zelene trake papira (dobar je i bijeli papir koji je pravilno označen) i unose svoje osobne povratne izjave. Iste se potom prikupljaju i timovi učenika ih predstavljaju ostalim učenicima. Najbolje je, ako učenici sami izlaze i glasno čitaju svoje izjave te ih, ako žele, komentiraju.

Ove trake se lijepe na preklopnik (*flipchart*) i grupiraju se u grozdove ako je riječ o istoj stvari. Podnaslovi i ključne riječi doprinose organizaciji dobivenih povratnih informacija.

Osnovno pravilo tijekom primanja povratnih informacija: nema komentara, nema rasprave

Koji god pristup prihvatili, vrijedi osnovno pravilo: izjave se ne komentiraju tijekom *input* faze. To bi poremetilo raspored jer bi mogla prerano započeti rasprava pa bi se na taj način zanemarilo načelo jednakih mogućnosti za sve učenike. Nastavnik nadzire fazu *inputa* i intervenira ako učenici komentiraju, smiju se, ili se rugaju izjavama drugih učenika.

3. Rasprava koja slijedi

Dio koji se sastoji od davanja povratnih informacija stvara vlastiti program pa nisu potrebni savjeti o tome kako organizirati sadržaj. Evo nekoliko prijedloga za početak i pomoć učenicima prilikom čitanja povratnih poruka.

Pikado ploča:

Koja pitanja čine osnovni grozd s izjavama slaganja ili neslaganja? Zašto?

Koja pitanja ukazuju na raspon od jednog do drugog ekstrema? Zašto?

Osobne povratne poruke:

Postoje li grozdovi – izjave koje se ponavljaju?

Rasprava koja potom slijedi može odgovoriti na sljedeće:

Koje su prednosti naše GOO (EDC/HRE) nastave? Trebamo li nastaviti kako smo započeli?

Koji su nedostaci naše GOO (EDC/HRE) nastave? Što moramo promijeniti ili poboljšati? Kako?*(Sljedeća pitanja se mogu uključiti kao dodatak jsi Radnom materijalu 6.3).*

Kakva je moja osobna odgovornost? Što osobno mogu učiniti kao doprinos uspjehu?

Što bih ja osobno volio/voljela u nastavku naučiti? Kakvi zadaci me zanimaju, ili mi najviše pomažu?

Učenici i nastavnik odlučuju – možda čak i zajedno – koje rezultate iz dijela koji se odnosi na povratne informacije mogu iskoristiti u budućem planiranju nastavnih sati. Jedna od najvažnijih stvari koju učenici – a možda i nastavnik – moraju razumjeti je da nastavnik i učenici, da bi bili uspješni, ovise jedni o drugima kao stručnjacima, odnosno onima koji žele naučiti.

fj Nastavni materijali 6.1
Ilustracija modela političkog ciklusa –kako možemo smanjiti broj automobilskih nesreća?

Pojmovi i osnovna pitanja	Bilješke
0. Tema U čemu je problem?	Kako možemo smanjiti broj automobilskih nesreća?
1. Problem Tko utvrđuje program? U čemu je problem? Da li se svi protagonisti slažu oko definiranja problema?	Ministar unutarnjih poslova: više nesreća. Mladi vozači – bez iskustva, nepažljivi. Muškarci različite dobi – previše alkohola. Auto-moto klub: više automobila na cestama; cestarine se ne koriste za poboljšanje cestovne mreže. Stručnjaci za zaštitu okoliša: CO_2-emisije su u porastu, zalihe nafte se smanjuju i postaju sve skuplje – poduprijeti alternative automobilskom prijevozu.
2. Rasprava Tko je uključen? Koji su interesi i vrijednosti protagonista?	Svi se slažu da se broj automobilskih nesreća mora smanjiti. Međutim, u raspravi se suprotstavljaju različiti interesi i ciljevi: Ministar želi izvršiti pritisak na bezobzirne vozače. Vozači žele bolje uvjete vožnje. Stručnjaci za zaštitu okoliša su zabrinuti zbog globalnog zatopljenja.
3. Odluka Kakav je ishod?? Je li nekim interesima dana prednost – ili je to kompromisna odluka?	Vlada je odlučila donijeti dva zakonska prijedloga: Veće kazne za prebrzu vožnju, niže vrijednosti alko-testa; više kontrole u prometu. Autoceste s četiri trake trebaju za pet godina postati standard.
4. Provedba Kako se odluka provodi? Tko je uključen i odgovoran? Ima li problema ili sukoba?	Više prometnih kontrola, posebice navečer i vikendom. Utvrđen je plan proširenja i poboljšanja autocesta, prve takve ceste su u izgradnji.
5. Mišljenja Koji pojedinci, protagonisti, grupe itd. podržavaju ili kritiziraju rezultat? Koje su njihove vrijednosti, ideologije i interesi?	Vozači pozdravljaju plan izgradnje, pitanje povećanja kontrole (više kazni-više sredstava?) Stručnjaci za zaštitu okoliša su duboko razočarani. Prosvjedi u glavnome gradu. Rasprava: osnovati novu zelenu stranku?
6. Reakcije Kako reagiraju? (pojedinačno, skupno) Koja su njihova sredstva ostvarivanja moći i pritiska?	Stručnjaci za okoliš organiziraju prosvjede u glavnome gradu. Rasprava: osnovati novu zelenu stranku? Vozači kamiona se žale zbog kašnjenja na autocestama. Ministar objavljuje 15% pada broja nesreća u 12 mjeseci – tvrdi da uspjeh potvrđuje ispravnost njegove politike.

7. Novi problem *ili* **kraj konkretne politike** Da li nova rasprava počinje utvrđivanjem političkog programa? Je li to isti program ili novi o kojem se još raspravlja? *ili* je li odluka dovela do rješenja koje zaustavlja proces?	Ministar: nije potrebno poduzimati nove korake. Pratite razvoj, raspravite situaciju u proteklih 12 mjeseci. Stručnjaci za zaštitu okoliša: alarmantno povećanje CO_2 emisija. Pritužbe proizvođača piva: pad prodaje za 10%. Ugrožena radna mjesta. Proizvodna grana traži ubrzanu izgradnju cesta. …

fj Nastavni materijal 6.2
Ključne izjave o modelu političkog ciklusa

1. Politika ima dvije dimenzije: rješavanje problema i borbu za ostvarivanje moći. Politički ciklus kao model stavlja naglasak na prvu dimenziju – rješavanje problema. Druga dimenzija je također uključena, na način da utvrđivanje programa ovisi o pritisku protagonista. Međutim, glavni zadatak modela je opisati praktičnu stranu politike – prema riječima Maxa Webera, "snažno i polagano bušenje tvrdih dasaka sa strašću i mjerom istovremeno.". To znači da napori propagande u natjecanju za potporu glasača – uključujući osobnu kritiku političkih protivnika, populizam i skandaliziranje – mogu narušiti sliku, ali ih model filtrira.

2. Ovaj model nudi zanimljivo stajalište o pojmu zajedničkog dobra. U demokraciji, nijedan protagonist ne zna što je dobro za sve – to je velika razlika između demokracije i diktature. Suprotno tome, moramo zajednički saznati, pregovarati i nadmetati se, raspravljati i na koncu postići kompromis. Ako smo u krivu, ili je rješenje nepravedno, ubrzo ćemo saznati i morati iznova pokušati. Otvoreno društvo zahtijeva pragmatični i konstruktivistički pristup odgovoru na pitanje o zajedničkog dobru.

3. Planovi, poput političkog ciklusa, su modeli. Oni jasno pokazuju neke vidove stvarnosti, no to je moguće samo izostavljanjem ostalih. Model političkog ciklusa može poslužiti kao plan odgovora na pitanje u kojoj fazi građani mogu intervenirati i postići da nas se čuje. Mi nismo članovi parlamenta ili vlade, nećemo sudjelovati u raspravi o tome koju odluku treba donijeti – to je strana ***outputa*** političkog sustava. Međutim, postale faze prikazuju stranu ***inputa*** na kojoj možemo biti aktivni. Možemo komentirati neku odluku, podržati je, ili se pobuniti protiv nje, no u svakom slučaju možemo sudjelovati u raspravama o utvrđivanju političkog programa. Politički programi ne postoje slučajno, njih je, kao takve, potrebno definirati i podržati (vidi temu 4. lekcije).

7. JEDINICA
JEDNAKOST
Viši razredi srednje škole

Vladavina većine – pravedna vladavina?

Kako u demokraciji možemo riješiti pitanje većine/manjine?

7.1 Većina uvijek vlada – ok?

Primjer slučaja – model.

7.2 Kako možemo pomiriti interese većine i manjine?

Pisanje statuta za mikro-zajednicu

7.3 Pisanje statuta. Uspoređivanje ideja o institucionalnom ustroju radi rješavanja pitanja većine/manjine

7.4 Koji je dobar način upravljanja demokratskom zajednicom?

Što je pravedno i što funkcionira?

Proširenje teme: istraživački zadatak

Na koji način se pitanje većine/manjine očituje u našoj zemlji, i kako je riješeno?

7. Jedinica
Jednakost
Vladavina većine – pravedna vladavina?

Uvod za nastavnike

U demokraciji odlučuje većina, a manjina mora prihvatiti njihovu odluku. Budući da su odluke u demokratskim sustavima privremene i otvorene za revidiranje, manjina može prihvatiti činjenicu da je nadglasana. Međutim, što se događa ako manjina postane „trajnom manjinom“ – ako trajno biva nadglasanom? Kritičari takvu situaciju nazivaju „tiranijom većine“.

U ovoj jedinici je naglasak upravo na tom problemu, jednom od ključnih pitanja u demokratskim državama. Ono traži rješenje, jednako kao što je i kohezija u opasnosti ako društvene skupine imaju utisak da su njihovi interesi trajno zanemarivani.

Učenici analiziraju primjer sportskog kluba u kojem dvije grupe, velika i mala, raspravljaju o proračunskoj potrošnji kluba. Problem je jednostavniji nego u stvarnom životu, no srž problema je ista. Učenici pokušavaju riješiti problem pisanjem statuta. Različiti pristupi su mogući, a oni uvijek postoje kada se piše ustav – osiguravanjem prava na autonomiju manjini (savezni ili kantonalni model), ili uspostavljanjem standarda ljudskog dostojanstva i međusobnog uvažavanja te ljudskih prava koja ograničavaju doseg većinskih odluka. Međutim, nijedan sustav pravila neće jamčiti pravedno postupanje s manjinom te poštivanje volje većine. Demokracije ovise o kulturi odgovornosti i međusobnog poštovanja, dakle o tome kako se građani vlastitom slobodnom voljom odnose jedni prema drugima.

Stoga učenici, pomoću alata koje su razvili, stječu kompetenciju boljeg razumijevanja načina na koji se problem većine/manjine rješava u njihovoj zemlji. Predlaže se istraživački zadatak kao primjer proširenja i primjene.

Razvijanje kompetencije: povezanost s drugim jedinicama u ovom priručniku

Što pokazuje ova tablica?

Naslov priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“ (*Taking Part in Democracy*), stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Tablica prikazuje potencijal za sinergijske učinke jedinica u ovom priručniku. Ona također pokazuje koje kompetencije se razvijaju u 7. jedinici (označeni redak tablice). Masno uokvireni stupac prikazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – posebno je označen zbog njihove povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci ispod toga prikazuju povezanost s ostalim jedinicama u ovom priručniku: koje kompetencije se razvijaju u tim jedinicama, a potpora su učenicima u savladavanju 7. jedinice?

Kako se može koristiti ova tablica?

Nastavnici mogu na različite načine koristiti ovu tablicu, kao alat za planiranje svoje GOO (EDC/HRE) nastave.

– Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i preskočiti ostale, budući da zna da se neke kompetencije, u izvjesnoj mjeri, razvijaju i u ovoj jedinici – na primjer, preuzimanje odgovornosti, analiza problema, vještine pregovaranja.

– Tablica pomaže nastavnicima da iskoriste sinergijske učinke koji pomažu da se učenike trajno obučava u smislu stjecanja važnih kompetencija i to u različitim, međusobno povezanim kontekstima. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko jedinica.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencija**			
			Sudjelovanje	
	Politička analiza i prosudba	Metode i vještine	**u demokraciji. Političko odlučivanje i djelovanje**	**Stavovi i vrijednosti**
7 Jednakost	Ključno pitanje kako uravnotežiti prava većinskih i manjinskih skupina u demokraciji. Ljudska prava štite manjinu i i pojedince. Savezni i kantonalni institucionalni ustroj štite prava manjine.	Analiziranje i rješavanje političkog problema.	Izlaganje i raspravljanje o idejama i rješenjima. Donošenje odluke.	Međusobno uvažavanje.
2 Odgovornost				Međusobno uvažavanje

1 Identitet			Odabir i definiranje prioriteta.	
4 Sukob	Sukob interesa			

5Pravila i zakon	Institucionalni okvir u demokraciji podržava nenasilno rješavanje sporova.		Utvrđivanje institucionalnog okvira za rješavanje sukoba u društvu.	Uvažavanje mirnog rješavanja sukoba.
3 Različitost i pluralizam	Pluralističko društvo se sastoji od manjinskih skupina različitih interesa.		Pregovaranje.	

7. JEDINICA: Jednakost – vladavina većine - pravedna vladavina?
Kako možemo riješiti problem većine/manjine u demokraciji ?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/cilj učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. lekcija Većina uvijek vlada – ok?	Analiziranje problema. Problem „ustrajne većine“.	Učenici prepoznaju problem „ustrajne većine“ i predlažu rješenja.	.s? radni materijal 7.1 (slučaj-model), flomasteri, preklopnik (*flipchart*).	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.
2. lekcija Kako možemo uravnotežiti interese većine i manjine?	Rad u timu, upravljanje vremenom; rješavanje problema. Pravila, zakoni i ustavi su alati za rješavanje problema i bavljenje uzrocima sukoba u društvu. To je opravdanje za vlast i autoritet. Međutim, to može poslužiti i nekim interesima.	Učenici sastavljaju statut radi rješavanja pitanja većine/manjine u mikro-zajednici.	-e? radni materijali 7.1-7.3. Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri.	Grupni rad.
3. Lekcija Nacrt statuta	Kratka izlaganja, uspoređivanje i ocjenjivanje ideja i razmišljanja. Institucionalni ustroj uključuje kriterije kao što su izvedivost, pravednost i stabilnost.	Učenici istražuju kriterije institucionalnog ustroja. Drže izlaganja i uspoređuju svoje ideje.	*JSS* radni materijal 7.4 Tablica za izlaganja učenika (ploča ili preklopnik**)**. A4 listovi papira.. Flomasteri. Ljepilo ili ljepljiva traka.	Skupna izlaganja, plenarna rasprava.
4. lekcija Koji je dobar način upravljanja demokratskom zajednicom?	Prosudba: uravnotežiti kriterije. Dijalektika između demokracije, pravednosti i učinkovitosti	Učenici ocjenjuju nacrt statuta i objašnjavaju njihov smisao.	Ploča ili preklopnik (*flipchart*).	Izlaganja, rasprava.
Proširenje gradiva: Istraživački zadatak: Problem većine/manjine u našoj zemlji	Rad.	Istraživački zadatak: 1. Primjeri nadglasavanja manjina. 2. Zaštita manjine u našem Ustavu.	Ustav; dodatni materijali (tiskovine, statistika, internet).	Individualni rad, grupni rad. Izlaganja o projektu.

1. Lekcija

Većina uvijek vlada?

Primjer slučaja – model

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.		
Razvijanje kompetencije	Analiziranje problema.	
Cilj učenja	Problem "ustrajne većine": u demokratskom sustavu odlučuje većina. Od manjine se očekuje da prihvati načela i odluke donijete većinom glasova. No što se događa ako je manjina trajno nadglasavana?	
Zadaci za učenike	Učenici prepoznaju problem „ustrajne većine" i predlažu rješenja.	
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijal 7.1: primjer slučaja - model (jedan primjerak za svakog učenika), flomasteri, preklopnik (*flipchart*).	
Metoda	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.	
Raspored	1. Uvod: predstavljanje problema.	15 min.
	2. Postavljanje zadatka.	20 min.
	3. Grupni rad.	10 min.

Informacije

Ova lekcija uvodi učenike u problem odnosa između većine i manjine. U izmišljenom slučaju, problem je predstavljen na najjednostavniji mogući način. Sportski klub je osnovan kao mikro-zajednica i sastoji se od samo dvije skupine – jedne velike i jedne male. Problem koji treba riješiti – kako uravnotežiti prava većine odnosno manjine – što odgovara situaciji u društvu i političkoj zajednici.

Opis lekcije

1. Uvod: upoznavanje s problemom

Nastavnik objašnjava da lekcija započinje s jednim primjerom. Učenicima dijeli **&** radni materijal 7.1, pa jedan učenik glasno čita opis tog slučaja. Na početku lekcije, ovakav način izlaganja mnogo bolje zaokuplja pažnju učenika nego ako učenici u tišini sami čitaju taj opis.

Nastavnik postavlja pitanje:

„O kojem se problemu ovdje radi?"

Traži od učenika da nekoliko minuta razmišljaju o tom pitanju i napišu odgovor. Ovakav zadatak učenicima koji sporije razmišljaju (ali obično vrlo temeljito), kao i onima koji su introvertirani, daje priliku da i oni doprinesu raspravi.

U plenarnom dijelu, učenici daju svoj doprinos, oslanjajući se na svoje bilješke. Nastavnik sluša, potiče učenike da točno objašnjavaju svoje ideje („aktivno slušanje"). Nakon što je otprilike 10 učenika iznijelo svoje ideje, nastavnik bilježi ključne izjave koje su se pojavile na ploči. Treba očekivati da će se učenici pozvati na osnovno načelo demokracije, što ide u prilog veće grupe, dok se manja grupa može pozvati na načelo nediskriminacije (jednakost). Nastavnik povezuje ideje koje učenici iznose s ovim kategorijama što raspravi daje strukturu i doprinosi jasnoći:

Mala zajednica: sportski klub	
Problem	**Predložena rješenja**
Povreda jednakih prava. Osjećaj diskriminacije (povreda jednakih prava). Trajni pobjednici i gubitnici („ustrajna većina").	Manjinski interesi se također moraju poštovati (kompromis). Šahisti napuštaju klub (scenarij neuspjeha).
Demokracija dovedena u pitanje. Većina odlučuje – gubitnici se ne slažu.	Promjena definicije većine.

Učenici bi trebali postati svjesni da ovakav sukoba traži nagodbu. Izlazak šahista iz kluba naštetio bi interesu svih članova. Na primjer, svaki sport bi se suočio s dodatnim troškovima. Prema tome, vrijedi uložiti napor i pronaći rješenje koje će biti u skladu s načelima demokracije i jednakosti.

2.Postavljanjezadatka

a. Problem

Učenici će vjerojatno shvatiti da je ovaj primjer konkretnog slučaja zapravo model koji pokazuje kakvi problemi postoje u društvu, pa stoga pitanje većine/manjine ima političku dimenziju. Proučavajući model, a ne stvarnost, problem postaje jasniji, a zadatak jednostavniji. Rezultati ovog izmišljenog modela, uz pomoć konkretnih podataka, se može primijeniti – usporediti – sa stvarnom situacijom. Nastavnik naglašava povezanost između opisanog slučaja i stvarnosti, jer to objašnjava svrhu zadatka.

Treba voditi računa o dva načela: **pravednosti i demokraciji.**

U prvome redu, problem većine/manjine treba riješiti pravedno – manjina neće prihvatiti činjenicu da je permanentno nadglasavana te da se njeni interesi i potrebe ignoriraju. Osim toga, demokracija znači da većina s pravom insistira da na sebe preuzme donošenje odluke. Prema tome, učenici moraju sastaviti statut koji će objediniti ova dva načela.

Nastavnik učenicima dijeli **&** radne materijale 7.2 and 7.3 i daje im dovoljno vremena da tiho pročitaju radni materijal 7.2. U kratkom plenarnom krugu, učenici povezuju osnovne pristupe naznačene u **&** radnom materijalu 7.2 s idejama koje su napisali na ploču.

b. Očekivano rješenje

Učenici moraju znati što se od njih očekuje. U malim grupama, sastavljaju nacrt statuta koji će sadržavati pravila za prevladavanje scenarija „trajne manjine“ koja je permanentno nadglasavana. Mogu uključiti i pravila o donošenju odluka, a možda i pravila o raspodjeli sredstava. Učenici trebaju postati svjesni činjenice da je sportski klub mikro-zajednica čiji statut se može usporediti s ustavom jedne države. Nastavnik i učenici se služe **&** radnim materijalom 7.3 kako bi, ako je potrebno, pojasnili dodatna pitanja u sklopu ovog zadatka.

c. Postupak

Na koncu nastavnik objašnjava tehničke elemente zadatka. Učenici formiraju grupe. Voditelji koji brinu o materijalima zu zamoljeni da skupe flomastere i papire s preklopnika (*flipcharta*), a nastavnik izvještava mjeritelje vremena da vode računa o tome da grupe budu spremne do kraja druge lekcije.

Nastavnik je prepisao osnovna pitanja o **&** radnom materijalu 7.3 na preklopnik (*flipchart*) (vidi 3. lekciju dolje). Učenicima objašnjava, da će se na osnovu tih osnovnih pitanja ocjenjivati i uspoređivati ideje učenika.

Učenici formiraju grupe od četiri do šest učenika. Koriste preostalo vrijeme nakon 1. lekcije i nastavljaju s drugom lekcijom.

Nastavnik može zamoliti voditelje timova za kratak sastanak na kraju nastavnog sata kako bi podnijeli izvješće o napredovanju svojih grupa.

2. Lekcija
Kako možemo uravnotežiti interese većine i manjine?
Pisanje statuta za mikro-zajednicu

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Rad u timu, upravljanje vremenom. Rješavanje problema.
Cilj učenja	Pravila, zakoni i ustavi su alati za rješavanje problema i uzroka sukoba u društvu. Oni su i opravdanje za vlast i autoritet. Međutim, mogu poslužiti i nekim interesima.
Zadaci za učenike	Učenici sastavljaju statut radi rješavanja problema većine/manjine u jednoj mikro-zajednici.
Materijali i sredstva	Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri. **.s?** Radni materijali za učenike 7.1-7.3.
Metoda	Grupni rad.
Raspored	40 min.

Opis lekcije

Učenici nastavljaju rad u grupama.

Nastavnik prati njihov rad, vodeći računa o tome koje metode i vještine izvode dobro, a gdje im je potrebno uvježbavanje i dodatna pomoć. Nastavnik može u jednom dijelu sata tražiti i dati povratne informacije o tome kako su učenici surađivali (4. lekcija). Grupe trebaju što je moguće više raditi same, a nastavnik ni u kom slučaju ne bi smio intervenirati ako učenici „pogriješe“. Naučit će više ako im se dâ sloboda i odgovornost da sami otkrivaju svoje greške, a ako je potrebno, razred će ispraviti većinu pogrešaka u plenarnom dijelu.

Nastavnik bi se također trebao suzdržati od interveniranja ako grupa dođe do „politički neprihvatljivih“ rješenja, kao na primjer, prebacivanje svih ovlasti za donošenje odluke na jednu osobu („diktatorsko rješenje“). Iz toga proizlaze zanimljivi inputi za raspravu. Često će učenici dovoditi u pitanje neko nerazborito i neprihvatljivo obrazloženje. Nastavnik ocjenjuje postignuća učenika u razvijanju kompetencija i donosi zaključke o njihovim potrebama za učenjem.

3. Lekcija

Nacrt statuta

Uspoređivanje ideja o institucionalnom ustroju radi rješavanja problema većine / manjine

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Kratka izlaganja, uspoređivanje i ocjenjivanje ideja i zaključaka.
Cilj učenja	Institucionalni ustroj podrazumijeva kriterije kao što su izvedivost, pravednost i stabilnost.
Zadaci za učenike	Učenici istražuju kriterije institucionalnog ustroja. Drže izlaganja i uspoređuju ideje.
Materijali i sredstva	**.s?** Radni materijal 7.4 Tablica za učenička izlaganja (ploča ili preklopnik - *flipchart*). Pet A4 papira i flomasteri za svaku grupu; ljepilo ili ljepljiva traka.
Metoda	Grupna izlaganja, plenarna rasprava.
Raspored	1. Izlaganja: nacrt statuta za sportski klub. 30 min.
	2. Usporedba nacrta statuta. 10 min.

Informacije

U ovoj lekciji najveći dio vremena za govorenje pripada učenicima. Grupe imaju mogućnost iznijeti svoja stajališta (sudjelovanje) pod uvjetom da su im izlaganja spremna, a govornici se moraju pridržavati raspoloživog vremena (učinkovitost). Sudjelovanje ovisi o učinkovitosti. Radna učinkovitost je preduvjet za sudjelovanje u demokraciji. Zbog toga je u GOO-u (EDC/HRE) važno uvježbavanje metodičkih vještina.

Opis 1. lekcije

Izlaganja učenika

Nastavnik iznosi program: glasnogovornici grupa iznose svoja izlaganja i pozivaju se na osnovna pitanja iz **&** radnog materijala 7.3. Ova se pitanja ponovo pojavljuju u tablici. Odnose se na kriterije institucionalnog ustroja – izvedivost, pravednost, stabilnost.

Nastavnik crta tablicu na tri papira s preklopnika (*flipcharta*) ili na ploču. Da bi smanjio vrijeme pisanja, nastavnik stavlja listove papira formata A4 na koja je napisao osnovna pitanja na tablicu. To je ujedno prikaz metode izlaganja koju učenici trebaju upotrijebiti.

Osnovna pitanja	**Grupa 1**	**Grupa 2**	**Grupa 3**	**Grupa 4**	**Usporedba**
Raspodjela sredstava: kako?					
Tko odlučuje o raspodjeli?					
Autonomija grupa?					
Nediskrimi-nacija?					
…					

Svaka grupa ima najviše šest minuta za izlaganje. Grupe naizmjenično predstavljaju svoje rezultate. Nastavnik vodi dio sata s izlaganjima. Učenici ne bi smjeli započeti raspravu prije nego što su čuli sva izlaganja. Međutim, učenici koji izlažu, trebali bi objasniti razloge koji su doveli do prijedloga koje su iznijele njihove grupe.

Nastavnik upućuje učenike koji izlažu da budu licem okrenuti prema razredu te da, dok govore, ne gledaju isključivo u nastavnika.

Drugi član tima je odgovoran za bilježenje informacija. Taj učenik zapisuje kratke bilješke u za to predviđenom dijelu na ploči, ili, još bolje, na preklopniku (*flipchartu*) (moguća je i upotreba projektora). Učenici prave bilješke na **&** radnim materijalima koji su im podijeljeni. Te bilješke služe kao materijal za raspravu u sljedećoj lekciji.

Nastavnik potiče učenike da objasne razloge koji su doveli do prijedloga njihovih grupa.

2. Uspoređivanje nacrta statuta

Učenici uspoređuju modele prije njihova ocjenjivanja. I dok su grupna izlaganja bila organizirana vertikalno, u stupcima, kao odgovori na osnovna pitanja, učenici sada mijenjaju perspektivu i čitaju tablicu horizontalno, redak po redak, uspoređujući odgovore grupa na konkretna pitanja. Nastavnik, koji rukovodi ovom fazom lekcije, u zadnjem stupcu bilježi što su učenici utvrdili.

Učenici prave vlastite bilješke u **&** radnom materijalu 7.4.

2. Domaća zadaća – pripremanje inputa za raspravu

Nastavnik objašnjava učenicima da sljedeću lekciju trebaju započeti davanjem ulaznih informacija. Koji nacrt statuta je po njihovom mišljenju najuvjerljiviji – i zbog čega?

& Radni materijal 7.4 nudi osnovna pitanja za ocjenjivanje statuta, a učenicima ujedno daje upute o načinu upotrebe. Taj radni materijal objašnjava i njihovu svrhu u sklopu GOO-a (EDC/HRE).

4. Lekcija
Koji je dobar način upravljanja demokratskom zajednicom?
Što je pravedno i što funkcionira?

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije.

Razvijanje kompetencije izravno upućuje na GOO/EDC/HRE.

Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju.

Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja.

Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata.

Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.

Razvijanje kompetencije	Prosudba: uravnotežiti kriterije
Cilj učenja	Dijalektika između demokracije, pravednosti i učinkovitosti.
Zadaci za učenike	Učenici ocjenjuju nacrt statuta i objašnjavaju svoje zaključke.
Materijali i sredstva	Ploča ili preklopnik (*flipchart*).
Metoda	Izlaganje, rasprava.
Raspored	1.Učenici razmjenjuju i iznose svoje rezultate. 20 min.
	2. Rasprava. 10 min.
	3. Zaključak. 10 min.

Informacije

Učenici međusobno razmjenjuju rezultate i sastavljaju zajedničku izjavu („snježna gruda“). Ovakav pristup uključuje sve učenike pa tako izbjegavamo situaciju u kojoj čujemo samo nekolicinu, dok je većina sasvim zanemarena.

Opis lekcije

1. Učenici razmjenjuju i iznose svoje rezultate

Nastavnik najprije traži da učenici glasuju za jednu verziju statuta (ili nijednu) dizanjem ruku. Potom učenici istog mišljenja formiraju grupe od četiri ili pet učenika. Razmjenjuju rezultate i sastavljaju izjavu. Nakon toga grupe kratko izvještavaju o razlozima svog izbora (vidi **&** radni materijal 7.4).

2. Rasprava

Nakon što su učenici glasovali za različite verzije statuta, izražavaju različite stavove o načinu ocjenjivanja modela za koji su se odlučile njihove grupe. U raspravi se kritički osvrću na svoj odabir konkretnog statuta.

Nastavnih rukovodi raspravom. Na kraju rasprave, učenici još jednom glasuju. Da li je jedna grupa uspjela uvjeriti neku drugu grupu? Je li većina učenika glasovala za jedan konkretan statut?

3. Zaključak

Nastavnik najavljuje svrhu zaključne faze: učenici se osvrću na svoj proces razmišljanja i njegove rezultate iz različite perpektive kako bi postali svjesni njegove važnosti.

Nastavnik postavlja jedno pitanje: na koji način ovaj primjer malog sportskog kluba podsjeća na politiku?

Učenici međusobno i s nastavnikom razmjenjuju svoja razmišljanja. Nastavnik sluša i naglašava ideje koje se međusobno podupiru ili suprotstavljaju.

Nastavnik sažima raspravu i dodaje sljedeće razmišljanje:

U politici, rasprave o ovako složenim pitanjima nisu akademske naravi, već praktične. Svaka zajednica mora izabrati – potreban joj je statut kao ustavni okvir za postupanje. Prema tome, nakon razmatranja različitih mišljenja i alternativa sa svim njihovim prednostima i manama, treba donijeti odluku – u idealnoj situaciji jednoglasnu ili odluku što brojnije većine. U politici, rasprava o takvom problemu odgovara postupku donošenja zakona ili čak izglasavanju ustava.

Dodatak: istraživački zadatak

U ovoj jedinici, učenici su dobili model za analiziranje važnog dijela njihovog Ustava i zakona, odgovarajući na pitanje o njihovu sastavljanju i provedbi. Provode istraživanje o sljedećem:

1. Koji su primjeri većinskih/manjinskih problema u našem društvu?
2. Proučavanje konkretnog slučaja: na koji način naš Ustav i zakoni rješavaju to konkretno pitanje?
3. Kakav je naš sud o konačnom rješenju?

3. dio

Sudjelovanje u politici:
Sudjelovanje kroz komunikaciju

8. Jedinica: Sloboda

Javna rasprava

Zašto sloboda (govora) ne funkcionira bez strogih pravila?

9. Jedinica: Mediji

Sudjelovanje u demokraciji preko medija

Producenti i korisnici medija kao „vratari“ i selektori programa

8. JEDINICA
SLOBODA
Viši razredi srednje škole

Javna rasprava
Zašto sloboda (govora) ne funkcionira bez strogih pravila?

8.1 Koji problemi nas zanimaju?

Učenici sudjeluju u planiranju rasprave

8.2 Pripremanje rasprave

Ključne izjave i strategije za raspravu

8.3 Raspravljamo – odlučujemo – izvještavamo

Javna rasprava i odlučivanje

8.4 Jedna rasprava - različite perspektive

Učenici se osvrću na raspravu

8. jedinica
Sloboda
Javna rasprava
Zašto sloboda (govora) ne funkcionira bez strogih pravila?

Uvod za nastavnike

Zašto sloboda (govora) ne funkcionira bez strogih pravila?

Nekim bi se čitateljima ovo pitanje moglo činiti čudnim. Na kraju krajeva, sloboda znači da možemo reći i činiti što želimo. Demokracija je sustav za otvorena, slobodna društva. Stroga pravila nas podsjećaju na nešto posve različito – na autoritarnu vladavinu, na primjer. Dakle, koja se poruka skriva iza tog pitanja? Ukratko, sloboda i jednakost su blizanci. Svi uživamo prava na slobodu, ali trebamo i jednaku šansu da ih ostvarimo – zbog toga su nam potrebna pravila. U ovoj jedinici, učenici će spoznati važnost tog načela sudjelovanja u demokraciji.

Zašto je u ovoj jedinici naglasak stavljen na raspravu

Građani koji sudjeluju u demokraciji sudjeluju u različitim raspravama, a čineći to, ostvaruju svoje ljudsko pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. Javna rasprava je vještina koja se može naučiti, pa je stoga učenicima potrebno vježbanje u školi. Zbog toga učenici uče kako voditi raspravu, a ova jedinica obrađuje ključni pojam slobode. Sloboda govora i izražavanja je pritom posebno važna.

Što učenici rade na satu posvećenom raspravi?

U raspravi sudjeluje jedanaest učenika. Svaki debatni tim sastoji se od pet učenika i predsjedavajućeg. Ostali učenici prate raspravu, ali i aktivno sudjeluju. Tri tima učenika pišu izvješće o raspravi i u posljednjoj lekciji ove jedinice izvještavaju razred o raspravi. Ostali učenici su slušateljstvo, a njihova je uloga ocijeniti stajališta, odlučiti koja strana ih je na kraju uspjela uvjeriti te glasovati o tome koju stranu podržavaju. Kao i u politici, jedna strana dobiva većinu pristalica.

Što će učenici naučiti u ovoj jedinici?

Rasprava se odvija po strogim pravilima, da bi se osiguralo da svaki učenik dobije pravednu i jednaku priliku govoriti. Predsjedavajući prekida učenike koji govore dulje od predviđenog vremena. To pravilo je nužno jer štiti pravo svakog govornika na slobodno izražavanje u okviru propisanog vremena. Prema tome, sloboda ne funkcionira bez strogih pravila (vidi podnaslov ove jedinice). Bez tog načela, nijedan demokratski sustav ne bi funkcionirao, niti bi ljudska prava mnogo značila u životima ljudi.

Koji je zadatak nastavnika u ovoj jedinici?

U ovoj jedinici, mnogo vremena je ostavljeno učenicima za samostalni rad, kako bi uvježbavali svoju vještinu raspravljanja i zapažanja, ali i snosili odgovornost za ono što čine. Lekcije 2-4. počinju s inputom učenika. Kada učenici samostalno rade, nastavnikova uloga je uloga trenera: on promatra učenike da bi utvrdio što rade dobro te koje kompetencije eventualno zahtijevaju više pažnje i uvježbavanja. Nastavnik im pruža potporu ako je zatraže, no ne bi im smio nuditi rješenja zadataka.

Razvijanje kompetencije: povezanost s drugim jedinicama ovog priručnika

Što pokazuje ova tablica?

Naslov ovog priručnika, „Sudjelovanje u demokraciji“, stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Tablica pokazuje potencijal za sinergijski učinak jedinica koji su sastavni dio ovog priručnika. Iz nje se vidi koje kompetencije se razvijaju u 8. jedinici (označeni redak tablice). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – uokviren je zbog velike povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci ispod toga pokazuju povezanost s drugim jedinicama ovog priručnika: koje kompetencije se razvijaju u tim jedinicama, a predstavljaju potporu učenicima u 8. jedinici?

Kako možemo upotrijebiti ovu tablicu?

Nastavnici mogu upotrijebiti ovu tablicu kao alat za različito planiranje GOO (EDC/HRE) nastave.

– Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu, a izostaviti ostale, jer zna da neke ključne kompetencije, u izvjesnoj mjeri, razvija i ova jedinica – npr. analiza, refleksivna upotreba medija i odgovornost.

– Tablica pomaže nastavnicima iskoristiti sinergijske učinke koji učenicima pomažu trajno uvježbavati važne kompetencije, u različitim kontekstima koji su na različite načine povezani. U ovom slučaju nastavnik kombinira više jedinica.

<table>
<tr><th rowspan="2">Jedinice</th><th colspan="3">Dimenzije razvijanja kompetencija</th><th rowspan="2">Stavovi i vrijednosti</th></tr>
<tr><th>Politička analiza i prosudba</th><th>Metode i vještine</th><th>Sudjelovanje u demokraciji. Političko odlučivanje i djelovanje</th></tr>
<tr><td>8.Sloboda</td><td>Prepoznavanje ključnih izjava. Povezivanje i rangiranje argumenata; izbor.

Analiziranje selektivne konstrukcije stvarnosti koju provode mediji.</td><td>Raspravljanje: kratke i jasne izjave.
Igranje u timu.
Pisanje novosti.</td><td>Odlučivanje većinom glasova.</td><td>Etika međusobnog Uvažavanja.</td></tr>
<tr><td colspan="3">2 Odgovornost</td><td colspan="2" rowspan="2">Odgovornost je čak važnija

od pravila u svrhu funkcioniranja demokracije (jedinice 2. i 7.)</td></tr>
<tr><td>7 Jednakost</td><td>Analiziranje i rješavanje većinskih/manjinskih problema</td><td></td></tr>
<tr><td>5 Pravila i zakon</td><td></td><td></td><td>Neutraliziranje potencijalno trajnog sukoba nteresa utvrđivanjem sustava zakona i pravila.</td><td></td></tr>
</table>

6 Vlast i politika	Proučavanje rasprave o utvrđivanju programa i političkom odlučivanju.		Prepoznavanje gdje u političkim procesima odlučivanja građani mogu intervenirati.	
9 Mediji	Analiziranje selektivne konstrukcije stvarnosti od strane medija.	Pisanje novosti.	Refleksivna upotreba informacija koje prenose mediji.	

8. JEDINICA: Sloboda – javna rasprava

Zašto sloboda (govora) ne funkcionira bez strogih pravila?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencija /ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. Lekcija Koji problemi nas zanimaju? *(3 tjedna unaprijed)*	Preuzimanje odgovornosti. Kriteriji za odabir pitanja za raspravu u razredu: politički značaj, interesi učenika, povezanost s učeničkim razumijevanjem i iskustvom.	Učenici nabacuju ideje (*brainstorming*) i prikupljaju informacije o pitanjima za raspravu.	**.s?** radni materijal za učenike 8.1. Informacije kroz medije. Bilješke o osobnom iskustvu i utvrđenjima. Preklopnik (*flipchart*).	Rad u parovima.
2. lekcija Priprema za raspravu.	Sudjelovanje: učenici odabiru glasovanjem. Metode i vještine: timski rad.	Učenici pripremaju svoje uloge za raspravu.	**.s?** radni materijali za učenike 8.2-8.5, 9.1. Medijske informacije. Tabloid, kvalitetna tiskovina, časopis za mlade.	Grupni rad, kooperativno učenje.
3. lekcija Raspravljamo – odlučujemo – izvještavamo	Slobodno govoriti; raspravljati sa suparnikom ; surađivati u timu. Pratiti i ocjenjivati razmjenu argumenata.	Učenici sudjeluju ili promatraju i slušaju raspravu. Zadaci u nastavku za grupe koje pripremaju lekciju refleksije.	**.s?** radni materijali za učenike 8.2-8.5, 9.1.	Rasprava. Grupni rad (glasovanje). Izvješćivanje.
4. lekcija Jedna rasprava – različite perspektive.	Analiziranje i ocjenjivanje zajedničkog iskustva. Mediji stvaraju našu percepciju stvarnosti. Pravila jamče jednake mogućnosti ostvarivanja prava na slobodu.	Učenici uspoređuju medijske novosti o raspravi.Učenici se osvrću na iskustvo raspravljanja.	Učenici pišu novosti. **[p** Nastavni materijali 9.1.	Izlaganja. Rasprava.

1. Lekcija
Koji problemi nas zanimaju?
Učenici sudjeluju u planiranju rasprave

Napomena: ova lekcija se obrađuje tri tjedna prije ostalih lekcija.

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Preuzimanje odgovornosti, odabir predmeta i materijala primjenom određenih kriterija.
Cilj učenja	Kriteriji za odabir tema za raspravu u razredu: politička relevantnost, interesi učenika, povezanost s učeničkim razumijevanjem i iskustvom.
Zadaci za učenike	Učenici nabacuju ideje (*brainstorming*) i prikupljaju informacije o pitanjima za raspravu.
Materijali i sredstva	Informacije preko medija. Bilješke o osobnom iskustvu i stavovima. Papir s preklopnika (*flipcharta*) na zidu s učeničkim sugestijama i listićem za provjeru (imena učenika s kućicom za kvačicu). **.s?** radni materijal 8.1.
Metoda	Rad u parovima.
Raspored	Uključiti učenike u rad. 15 min.
	Uvod u zadatak 10 min.
	Rad u parovima. 15 min.
	Vremenski razmak između lekcija 1. i 2. 3 tjedna

Informacije za nastavnika: zašto se ova lekcija obrađuje tri tjedna unaprijed

Ova lekcija se obrađuje tri tjedna prije svih ostalih, a razlog tome je, omogućiti učenicima pripremanje ulaznih materijala za drugu lekciju i sudjelovanje u planiranju rasprave u okviru 3. lekcije. Dakle, ova lekcija služi za **prethodno organiziranje**: učenici unaprijed dobivaju informacije koje će im biti potrebne za određeni zadatak.

Sudjelovanje u planiranju lekcija odgovara sudjelovanju u zajednici. U svim situacijama aktivni građanin je informirani građanin. Iz te perspektive, prethodno organiziranje rada u ovoj jedinici pokazuje osnovno načelo sudjelovanja u demokraciji.

Lekcija – prethodno organiziranje traži vremensko razdoblje od oko tri tjedna između prve i ostalih lekcija (nastavnik stoga mora odlučiti kako obrađivati lekcije unutar tog razdoblja). To se razdoblje dijeli u dvije faze:

Faza 1. (dva tjedna): učenici rade u parovima. Na kraju 1. faze, svaki tim predlaže neku temu o kojoj će se raspravljati jer smatraju da je zanimljiva i prikladna. Moraju osigurati informacije potrebne za rad u razredu (jedna stranica).

Utvrđuje se datum kada 1. faza završava, a 2. počinje.

Faza 2. (jedan tjedan): vrijeme za čitanje. Na kraju 2. faze svaki učenik zna sve predložene teme i pročitao je sve materijale. Svaki učenik je odabrao temu koja će biti predmet rasprave.

Raspored prethodnog organiziranja

Lekcije	Lekcija 1.	
Učeničke aktivnosti	**Faza 1.** Učenici sastavljaju svoje prijedloge za temu rasprave.	
Raspored	1. tjedan	2. tjedan

Faza 2

Učenici čitaju prijedloge.

3. tjedan

2. lekcija
Razred glasovanjem bira problem

Opis lekcije

Priprema prije lekcije

Za 1. korak, raspravljanje: ako je potrebno, nastavnik će isprazniti učionicu radi vježbe raspravljanja.

Za korak 2.3, upute za zadatak: nastavnik stavlja dva papira s preklopnika (*flipcharta*) na zid učionice.

1. Uključivanje učenika

Priprema: nastavnik trakom dužine oko pet metara dijeli prostor na podu učionice. Učenicima je potrebno dovoljno prostora za stajanje s obje strane trake, okrenutih jedni prema drugima. Ako je učionica premala, ili prenatrpana, zadatak se može organizirati na hodniku.

Nastavnik traži od učenika da stanu u krug oko te linije. Zatim kaže sljedeće:

"Svako dijete bi u školi trebalo provesti dodatnu godinu dana."

Nastavnik poziva učenike da se premjeste na prostor s jedne strane trake – lijevo, ako podupiru izjavu, a desno, ako se ne slažu. Učenici nekoliko minuta razmjenjuju svoja stajališta i ideje.

Zatim nastavnik poziva učenike da razmijene svoja stajališta. Pritom treba voditi računa o nekoliko

pravila:

1. Dvije strane naizmjenično iznose svoje argumente.
2. Govornike se ne smije prekidati.
3. Govornici imaju na raspolaganju 30 sekundi za iznošenje svog mišljenja.

Učenici potom razmjenjuju argumente što djeluje kao rasprava. Nakon pet minuta, ili prije, ako jednoj strani ponestanu ideje, nastavnik zaustavlja raspravu i traži da se učenici vrate na svoja mjesta – stolice stoje u obliku četverokuta radi lakše komunikacije.

2. Uvod u zadatak

2.1 Zbog čega je vođenje rasprave važno za sudjelovanje u demokraciji?

Nastavnik podsjeća na prethodnu aktivnost – radilo se o raspravi. U vrlo kratko vrijeme učenici su razmijenili mnogo ideja i argumenata. Učenici sada mogu komentirati stečeno iskustvo.

Nastavnik objašnjava učenicima važnost razvijanja raspravnih vještina, budući da se mnoge rasprave u demokratskom okruženju odvijaju na taj način. Građani uživaju ljudska prava slobodnog mišljenja i izražavanja, no potrebne su im vještine vođenja rasprave da bi ih ostvarili.

Nastavnik provjerava da li učenici razumiju i prihvaćaju ovu definiciju zadatka za uvježbavanje.

2.2 Pojašnjenje: koja tema je prikladna za vođenje rasprave?

Nastavnik podsjeća na temu – učenici su pokazali da se radi o dobroj temi za raspravu. Što neku temu čini pogodnom za raspravu?

Nastavnik sluša ideje i sugestije učenika i ukratko ih zapisuje na ploču ili preklopnik (*flipchart*). Za očekivati je, da će se one uglavnom poklapati s pet kriterija (3a-3e) s **&** radnog materijala za učenike 8.1.

Nastavnik objašnjava kako će sljedeća rasprava biti zanimljivija i učenici će biti uspješniji ako sami izaberu temu rasprave. Dakle, imaju mogućnost da za sljedeću lekciju, za tri tjedna, izaberu temu. Do tada bi trebali davati prijedloge. Učenici će na sljedećem satu izvršiti odabir.

Nastavnik dijeli **&** radni materijal za učenike 8.1 i skreće pozornost na kriterije koje su učenici predložili te traži da ih usporede s kriterijima pod 3a-3e na radnom materijalu. Ako se učenici i nastavnik slože da treba izmijeniti popis kriterija, to će i učiniti.

2.3 Upute: skupljanje ideja na preklopniku (*flipchartu)*

Nastavnik odlazi do papira s preklopnika (*flipcharta*) na zidu i traži da učenici pročitaju **&** radni materijal 8.1 dok on istovremeno crta sljedeću tablicu:

Koja je tema dobra za raspravu?			
Svakodnevni ili školski život	Društvena ili kulturna pitanja	Politička pitanja	Ostala pitanja

Nakon što učenici pročitaju radni materijal, nastavnik ih upućuje na preklopnik (*flipchart*). Tema o kojoj su učenici raspravljali na početku lekcije je političke naravi – kako bi obrazovanje u našoj zemlji trebalo biti organizirano? Ostale teme su također zanimljive:

– Političke teme;

– Društvene teme;

– Teme iz školskog i svakodnevnog života;

– Ostale teme – sve ostale ideje.

Učenici se mogu pozvati na osobno iskustvo, ili na ono što znaju iz trenutačnog političkog života, ili pak mogu potražiti druge informacije.

U tom bi trenutku učenici trebali raspolagati s nekim primjerima. Nastavnik ih ohrabruje da iznose svoje ideje. Ako se to pokaže preteškim, nastavnik može pomoći sljedećim primjerima:

– S*vakodnevni ili školski život*: „Automobili donose više štete nego koristi.“

– *Društvene ili kulturne teme:* “Televizija igra pozitivnu ulogu u društvu.“ (Ili: internet, mobilni telefoni, itd.)

– *Političke teme*: „Žene bi trebale uživati isti tretman kao muškarci.“

2.4 Upute: pridržavanje roka

Na kraju nastavnik objašnjava zašto postoji rok. Kako bi svi mogli pročitati materijale, zadan je rok – pet školskih dana prije početka prve lekcije. Učenici moraju znati da će oni birati temu, ali da unaprijed trebaju pročitati materijale. U protivnom se ne može održati demokratsko glasovanje, a to mora biti organizirano učinkovito i u okviru raspoloživog vremena za lekciju. Tijekom obrade lekcije neće biti vremena za čitanje materijala.

Nastavnik daje učenicima upute o tome gdje spremiti bilješke i materijale.

Na kraju nastavnik naglašava da je važno da učenici odluče o kojoj će temi raspravljati.

3. Rad u parovima

Učenici formiraju parove i rade sami, sljedeći upute koje su dobili tijekom lekcije i s nastavnog materijala. Sami utvrđuju domaću zadaću.

2. Lekcija
Pripreme za raspravu
Ključne izjave i raspravne strategije

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Sudjelovanje: učenici odlučuju glasovanjem. Metode i vještine: timski rad.
Cilj učenja	
Zadaci za učenike	Učenici pripremaju svoje uloge u raspravi.
Materijali i sredstva	**-e?** radni materijali za učenike 8.2-8.5, 9.1. Medijske informacije. Tabloid i kvalitetne tiskovine, časopis za mlade.
Metoda	Grupni rad, suradničko učenje.
Raspored	1. Učenici biraju temu. 10 min.
	2. Formiranje grupa za raspravu. 10 min.
	3. Grupni rad. 20 min.

Informacije

Jedinica se sastoji od dvije aktivnosti: 1. učenici biraju temu rasprave i 2. učenici formiraju grupe i pripremaju se za svoje uloge u raspravi: dva tima u raspravi ("afirmativan", ili *pro* strana, i "negativan", ili *con* strana).

Glavni dio lekcije odnosi se na pripremanje rasprave. Zbog toga je važno da se glasovanje obavi glatko i učinkovito.

Vrlo uzbudljivo iskustvo grupa zaduženih za izvješćivanje bit će objavljivanje njihove priče u stvarnim tiskovinama. Nastavnik to može predložiti timovima za izvješćivanje. Ako se učenici slože, nastavnik s njima dogovara strategiju obraćanja nekoj od tiskovina.

1. Učenici biraju temu

Nastavnik funkcionira kao predsjedavajući tijekom prve lekcije. Najprije zahvaljuje učenicima što su ponudili toliko zanimljivih ideja.

Od učenika se očekuje da su pročitali ideje i materijale koje su pripremili njihovi suučenici i da su odlučili o kojim temama bi htjeli raspravljati. Dva učenika mogu voditi postupak glasovanja. Jedan od njih pita svakog učenika koji je njegov izbor. Drugi učenik na ploči sastavlja popis tema, stavljajući znak uz one koje se javljaju više puta. Potom se teme rangiraju, a razred glasovanjem odlučuje između prve tri s popisa. Tako izabrana tema bit će tema rasprave.

2. Formiranje grupa za raspravu

Nastavnik najavljuje pripreme za raspravu. Rasprava se odvija po određenim pravilima, a učenici formiraju grupe i timove koji preuzimaju različite uloge.

Učenici dobivaju **&** radni materijal za učenike 8.2 i čitaju ga u tišini. Postavljaju pitanja da bi dobili pojašnjenje za sve što je potrebno dodatno objasniti, a (poželjno je) da drugi učenici ili nastavnik odgovore na ta pitanja. Učenici bi trebali razumjeti uloge koje preuzimaju različiti timovi.

Učenici se pridružuju jednom od sljedećih timova. Tablica koja slijedi pokazuje koje grupe sudjeluju u raspravi i koje radne materijale trebaju. Timovi koji sudjeluju u raspravi moraju imati jednog dodatnog člana u slučaju da se neki član tima razboli na dan održavanja rasprave.

Dva predsjedavajuća međusobno podijele zadatak vođenja rasprave i glasovanja. Ako je jedan od njih odsutan zbog bolesti, drugi preuzima oba zadatka.

Grupa	**Broj članova (+dodatni članovi)**	jgf **radni materijal br.**
Raspravni tim br. 1 (“afirmativan”)	5 (+1)	8.3
Raspravni tim br. 2 (“negativan”)	5 (+1)	8.3
Prvi i drugi predsjedavajući	2	8.2, 8.4, 8.5
Timovi za izvješćivanje (kvalitetna tiskovina, tabloid, časopis za mlade)	3 x 2	8.6, 9.1
Čitateljstvo	Ostali učenici	8.5

Ovo se može spretno izvesti crtanjem dvaju stupaca na ploči ili na dva papira s preklopnika (*flipcharta*). Učenici upisuju svoje ime u grupu po svom izboru. Ako je neka grupa popunjena, nastavnik i učenici zajedno odlučuju kako riješiti njihov problem. To je *njihov* problem, a ne nastavnikov. Iskustvo je pokazalo da su učenici spremni surađivati i grupe se formiraju brzo i sa zadovoljavajućim rezultatom za učenike.

3. Pripreme za raspravu

Grupe dobivaju primjerak **&** radnog materijala 8.3 (raspravni timovi), 8.4 (čitateljstvo) ili 8.5 (izvjestitelji). Drugu polovicu nastavnog sata grupe provode planirajući svoju aktivnost i, ako je potrebno, domaću zadaću. Nastavnik ima ulogu promatrača i trenera. Kao trener, nastavnik ne prilazi grupama, ne čita njihove radove i ne sudjeluje u kreiranju rezultata. Ako je grupama potrebna pomoć, one prilaze nastavniku. Ako to nije slučaj, imaju slobodu i odgovornost raditi kako misle da je najbolje. Iskustvo je pokazalo da učenici cijene povjerenje koje im je dano i ono je snažan poticaj i ohrabrenje.

Nastavnik izvjestiteljima daje primjerak njihove vrste tiskovine – tabloid, kvalitetnu tiskovinu ili časopis za mlade. To će im pomoći da pokušaju zamisliti kakav profil čitatelja ima njihova tiskovina te kako bi trebala izgledati njihova novinarska priča.

Ako je to moguće, nastavnik može zamoliti učenike da školske klupe i stolice slože kao što je prikazano na **&** radnom materijalu 8.2 prije početka sljedećeg nastavnog sata.

3. Lekcija
Raspravljamo – odlučujemo – izvještavamo
Javno raspravljanje i odlučivanje

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Slobodno govoriti; raspravljati s protivnikom; surađivati u timu. Pratiti i ocjenjivati razmjenu argumenata.
Cilj učenja	Povezan s temom o kojoj se raspravlja.
Zadaci za učenike	Učenici sudjeluju, promatraju i slušaju raspravu. Naknadni zadaci za grupe radi pripreme osvrta.
Materijali i sredstva	**-e?** Radni materijali za učenike 8.2-8.5, 9.1.
Metoda	Rasprava, grupni rad (glasovanje), izvještavanje.
Raspored	1. Rasprava. 25 min.
	2. Glasovanje slušateljstva. 10 min.
	3. Zadaća: *input* za osvrt na učinjeno. 5 min.

Informacije

Ova lekcija uključuje osnovni zadatak cijele jedinice, raspravu. Opširne pripreme u prethodnoj lekciji imale su za cilj učenicima uliti povjerenje kako bi mogli odigrati svoje uloge.

Predsjedavajući su odgovorni za vođenje rasprave i glasovanje slušateljstva.

Nastavnik počinje i zaključuje lekciju i prvenstveno je promatrač.

Podijeljeni **&** radni materijali sadrže pravila i upute o tome kako grupe trebaju odigrati svoje uloge. Ovakav scenarij je tipičan za učenje koje se temelji na zadacima: lekcija je vrlo strukturirana zahvaljujući različitim zadacima i strogo je određena pravilima i rasporedom, a nastavnik gotovo uopće ne govori. Ipak, ciljevi učenja koje nastavnik ima na umu očiti su tijekom cijele lekcije – čak mnogo izraženije nego kod frontalne nastave, budući da su sada učenici preuzeli odgovornost za učenje.

Opis lekcije

& Radni materijal za učenike 8.4 (Uloga predsjedavajućih) sadrži detaljan opis o tome kako se odvija rasprava i glasovanje slušateljstva. Stoga opis ovih faza može biti jako kratak.

1. Rasprava

Nastavnik najavljuje program lekcije: rasprava, nakon koje slijedi glasovanje slušateljstva i izvješćivanje. Ako je potrebno, nastavnik moli učenike da školske klupe i stolice slože na način prikazan u **&** radnom materijalu 8.2.

Nakon toga nastupa prvi predsjedavajući. Učenici zauzimaju svoja mjesta kao timovi koji sudjeluju u raspravi, predsjedavajući, slušateljstvo i izvjestitelji. Nastavnik sjedi u slušateljstvu, po mogućnosti u stražnjem redu. Učenici ne bi trebali gledati nastavnika, već jedan drugog. Oni igraju svoje uloge, a nastavnik sluša.

2. Glasovanje javnosti

Drugi predsjedavajući vodi raspravu slušateljstva i glasovanje. U tom trenutku nastavnik napušta mjesto slušatelja i s određene udaljenosti prati rad učenika. Dok učenici, koji su dio slušateljstva, raspravljaju o glasovanju, timovi koji sudjeluju u raspravi i izvjestitelji slušaju.

Nakon pet minuta predsjedavajući zaustavlja raspravu i vodi postupak glasovanja. Kad je predsjedavajući završio s glasovanjem, nastavnik preuzima svoju ulogu.

3. Domaća zadaća: inputi učenika za lekciju koja slijedi (4. lekcija)

Nastavnik zahvaljuje predsjedavajućima što su obavili lavovski dio posla. Nakon toga zahvaljuje učenicima i slušateljstvu i izriče pohvale kako već smatra primjerenim. U ovom trenutku ne bi se trebali iznositi nikakvi kritički komentari. Četvrta lekcija pruža mogućnost za povratne informacije i osvrt na raspravu i glasovanje i to je ono što nastavnik treba reći učenicima.

Nastavnik traži da svi učenici, osim izvjestitelja, razmisle o svojim osjećajima, utiscima i stavovima koji se odnose na raspravu, naknadni razgovor i glasovanje te da pripreme kratku izjavu kao *input* za sljedeću lekciju, s naglaskom na sljedećim pitanjima:

1.Kažite svoje mišljenje o problemu o kojem se raspravljalo. Objasnite koji je argument najviše utjecao na formiranje vašeg mišljenja.

2.Sa svog stajališta opišite kakav su učinak pravila, a posebice ograničenje od jedne minute, imali na raspravu.

Timovi izvjestitelja ne bi smjeli dobiti taj zadatak, uz to što će trebati napisati svoju novinarsku priču. Nastavnik poziva šest učenika koji trebaju odlučiti kako će objelodaniti priču – tako što će dva ili tri primjerka priče pričvrstiti na zid, ili svakom učeniku dati po jedan primjerak.

4. lekcija
Jedna rasprava – različite perspektive
Učenici se osvrću na tijek rasprave

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analiziranje i ocjenjivanje zajedničkog iskustva.
Ciljevi učenja	Mediji stvaraju našu percepciju stvarnosti. Pravila jamče jednake mogućnosti ostvarivanja prava na slobodu.
Zadaci za učenike	Učenici uspoređuju novinarske priče o raspravi. Učenici se osvrću na svoje iskustvo vođenja
Materijali i sredstva	Novinarske priče koje su sastavili učenici. **H** nastavni materijali 9.1.
Metoda	Izlaganja. Razgovor.
Raspored	1. Tri novinarska izvješća i razgovor. 15 min.
	2. Osvrt: kako su pravila utjecala na raspravu? 15 min.
	3. Izvješćivanje. 10 min.

Informacije

Učenici se osvrću na lekciju iz dvije perspektive, one koja se odnosi na sadržaj i one koja se tiče sustava pravila. Učenike će možda zanimati jedna perspektiva više nego druga, pa se u skladu s tim može prebacivati i naglasak, kako bi se jednoj temi posvetilo više vremena.

Izvješćivanje pruža učenicima mogućnost općeg osvrta na jedinicu.

Učenici su pripremili *inpute* koji svakom učeniku daju mogućnost doprinosa tijekom lekcije. Stoga nastavnik može i mora učenicima osigurati mnogo vremena za govorenje. Njihov doprinos može se događati tijekom cijele lekcije (vidi osnovna pitanja za *inpute* učenika). Nastavnik vodi lekciju i daje samo svoje kratke inpute u svrhu sažimanja i strukturiranja rasprave.

Opis lekcije

Objašnjavanje plana lekcije

Nastavnik predstavlja plan lekcije i naglašava njegovu podudarnost s osnovnim pitanjima iz učeničkih zadaća. Ako se učenici slažu i nemaju prijedlog u smislu stavljanja naglaska na samo jednu konkretnu temu, nastavnik uvodi prvu fazu lekcije.

1. Tri novinarska izvješća s raspravom

Nastavnik najavljuje da će tri tima izvjestitelja iznijeti svoje novinarske priče. Učenici imaju zadatak slušati i usporediti, budući da novinari rade za različite vrste tiskovina. Da bi mogli usporediti novinarske priče, učenici trebaju biti spremni praviti bilješke. Nastavnik pojašnjava zadatak crtanjem jednostavne tablice na ploču ili preklopnik (*flipchart*):

Novinarska priča	Br. 1	Br. 2	Br. 3
Jezik			
…			
…			
…			
Ocjena			

Nastavnik se poziva na priču navodeći samo broj, a učenicima ostavlja da je predstave. Jezik je jedna od karakteristika na osnovu koje se priče uspoređuju, a učenici mogu slobodno praviti bilješke o onom što su primijetili. Ako im se više sviđa jedna vrsta izvješća i novinarske priče, trebaju navesti razloge zbog kojih je to tako.

Nastavnik treba utvrditi da li učenici imaju još pitanja o svom zadatku, te potom daje riječ trima timovima izvjestitelja. Oni naizmjenično čitaju svoje navinarske priče, bez razgovora ili komentara između pojedinih priča.

Zatim učenici daju povratne informacije. Nastavnik sluša i potiče učenike da objasne kriterije kojima su se služili u svrhu uspoređivanja i ocjenjivanja novinarskih priča.

Nastavnik sažima raspravu naglašavajući njen ključni vid: tri tima medijskih izvjestitelja bila su na istoj raspravi, no slika koju su stvorili svojim čitateljima se znatno razlikuje. To pokazuje da mediji prenose stvarnost svima onima koji nisu bili nazočni na nekom događaju. Prenoseći stvarnost, oni je konstruiraju – odabirući i naglašavajući neke elemente, a izbacujući ili posvećujući manje pažnje drugima. Nastavnik se može osvrnuti na odabrane pojedinosti iz novinarskih priča, ili na doprinose učenika u prilog nekoj tvrdnji (vidi **jf** nastavni materijal 9.1).

2. Osvrt: kako su pravila utjecala na raspravu?

Nastavnik ponovo traži *input* učenika. Slušaju i učenici i nastavnik. Neki komentari mogu biti prilično kritički (vremensko ograničenje je „nedemokratsko“, ne dopušta slobodno izražavanje), a neki učenici mogu podržati pravila.

Tijekom rasprave, nastavnik može zamoliti kritičare da razmisle o tome što bi se dogodilo da je vremensko ograničenje bilo ukinuto. Jasno im je da bi rasprava trajala duže, a budući da raspored vremena za ovu lekciju postavlja apsolutno ograničenje, u pravilima je uzeta u obzir stvarnost i pravedno se raspodijelilo raspoloživo vrijeme, u sasvim male djelove. Govornici trebaju komentirati kako su se nosili s vremenskim ograničenjem: jesu li se uspjeli usredotočiti na bitne stvari?

3. Izvješćivanje

Ovdje učenici iznose neke općenite povratne informacije.

Nastavnik, suočen s kritikama, ne bi trebao opravdavati svoj rad, niti odbacivati kritičke primjedbe. Budući da su učenici imali velik udio u aktivnostima i odgovornosti, uspjesi i neuspjesi su njihovi, jednako kao i nastavnikovi. Ako učenici nisu toga svjesni, nastavnik to treba naglasiti.

Ako su učenici uživali u raspravi, nastavnik može predložiti proširivanje u obliku debatnog kluba. Tu bi se mogla raspraviti neka pitanja koja su učenici predložili. Debatni klubovi su jako uobičajeni u zemljama engleskog govornog područja širom svijeta, kao i među nastavnicima engleskoga kao stranog jezika. Internet nudi bogatstvo odličnih materijala za nastavnike i učenike koje zanima vođenje debate.

fj Nastavni materijal 8.1
Zašto sloboda ovisi o uspostavi pravila i zakona?

Mogućnosti učenja koje se nude u

ovoj jedinici

Međuovisnost u nedostatku vremena

Najdragocjenije sredstvo poučavanja i učenja, kao uostalom i općenito u životu, je vrijeme. Kao stručnjaci, nastavnici moraju neprestano odgovarati na pitanje kako u razredu najbolje iskoristiti raspoloživo vrijeme, dok kod interaktivnog učenja, odgovornost za to preuzimaju učenici. Uspješna organizacija u ovoj jedinici funkcionirat će samo ako učenici prihvate odgovornost da odvoje vrijeme za međusobno čitanje materijala – prije prve lekcije. U prvoj lekciji samo 10 minuta se može dodijeliti četirima grupama da izaberu temu za javnu raspravu. Ako su propustili unaprijed pročitati materijale, razred će imati jednu ideju manje za odabir – ovo je primjer u kojoj mjeri ovisimo jedni o drugima (međuovisnost).

Stroga pravila zaštite slobode govora

Javna rasprava se mora dogoditi u okviru zadanog vremena. Svi govornici uživaju ista prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Raspoloživo vrijeme za govorenje se stoga mora pravedno raspodijeliti, što znači jednako, minutu po izjavi. Čini se paradoksalnim, da su neophodna i korisna stroga pravila koja štite našu slobodu. Vremensko ograničenje ima dvojaku funkciju: zajamčeno nam je vrijeme za govorenje i to je pravedno. S druge strane, to svakog govornika ograničava na vrlo kratko vrijeme koje ima na raspolaganju pa stoga učenici moraju pažljivo razmišljati što žele reći. Moraju se usredotočiti na osnovne argumente, izostaviti sve što je manje važno, a svoje stajalište iznijeti jasno i sažeto.

Sloboda i ograničenje

Sloboda djelovanja i govorenja koja učenicima stoji na raspolaganju zadana je, ili ograničena i definirana, i to na dva načina. Prvo, raspoloživim vremenom za učenje – nastavni sati su gotovi za otprilike 40 minuta, pa se rasprava mora održati u okviru jednog nastavnog sata i trajati najviše 20 minuta, budući da tijekom tog nastavnog sata treba odraditi i druge stvari. Drugo, pravila o održavanju rasprave svakom govorniku daju pravedan, ali strogo ograničeni udio u vremenu u trajanju od jedne minute po izjavi. Ograničenje ima strukturalnu dimenziju – tijekom cijelog života nam nedostaje vremena – ali i političku, umjetnu dimenziju: pravila postavljaju ograničenja bez kojih ne bismo mogli uživati u svojim slobodama, ne kršeći pritom prava drugih. Nestašica vremena nije nešto o čemu možemo pregovarati, ali pravila jesu.

Škola je život

Dijalektika slobode i ograničenja, ukorijenjena u opću nestašicu vremena, događa se u školi, kao i u javnom životu. U tom smislu, zaista doslovnom, škola *jest* život.

9. JEDINICA
MEDIJI
Viši razredi srednje škole

Sudjelovanje u demokraciji preko medija producenti i korisnici medija kao „vratari“ (*gatekeepers*) i selektori programa

9.1 Mi smo „vratari“ ! Mi odlučujemo što želimo čitati

9.2 i 9.3 Mi smo „vratari“! Mi odlučujemo kakve ćemo vijesti ponuditi čitateljima

9.4 Kontroliramo li medije – ili mediji kontroliraju nas?

Mediji – instrument komunikacije i moći

9.JEDINICA
Mediji
Sudjelovanje u demokraciji preko medija
Uvod za nastavnike

1. U demokraciji sudjelujemo preko medija

Sudjelovanje u društvu i politici je, u suštini, komuniciranje s drugima – primanje i davanje informacija preko medija. Građani koji ne mogu komunicirati preko medija, ne mogu sudjelovati u društvu i politici.

Mediji nude mnoštvo načina komuniciranja i donose više informacija nego ikada prije, no oni istovremeno i kontroliraju što i kako komuniciramo. Živimo u medijskoj kulturi. Moderna komunikacija koja se zasniva na medijima i koju mediji kontroliraju je izazov za svakog pojedinca.

Mediji, s jedne strane, nude fascinantne mogućnosti građanima koji su obrazovani u smislu medijske pismenosti i koji se stoga prema medijima mogu odnositi kritički i promišljeno, uspješno se noseći s ogromnim količinama informacija različitih vrsta i kvalitete.

S druge strane, mediji isključuju sve one koji si ne mogu priuštiti njihovo kupovanje, ili ne posjeduju vještine koje su potrebne za njihovo korištenje i procjenjivanje kvalitete informacija.

2. Medijska pismenost – ključna kompetencija u GOO-u (EDC/HRE)

Medijska pismenost je možda čak i *najbitnija* kompetencija u GOO-u (EDC/HRE). Poučavanje o ljudskim pravima je izravno povezano s medijskom pismenosti. Sloboda medija i pravo na slobodan pristup informacijama ovise o sposobnosti ostvarivanja tih prava. Neujednačene razine medijske pismenosti u društvu stvaraju novu dimenziju neujednačenih mogućnosti i nove oblike uključenosti i isključenosti.

U ovoj jedinici, učenicima se nastoji pomoći da učine važan korak u razvijanju medijske pismenosti. Imaju priliku osjetiti kako kroz medije stvaramo svoju sliku stvarnosti – kao autor, ali i kao primatelji medijskih poruka. Obje ove uloge, na različite načine, funkcioniraju kao „vratari“ (*gatekeepers*) i selektori programa, u smislu da se naša slika svijeta, a posebice politike, temelji i oblikuje uz pomoć medijskih poruka koje primamo nakon što su već prošle dva filtera – izbor koji su učinili autor ili producent, te onaj naš, dakle izbor korisnika medija.

U ovoj jedinici naglasak je stavljen na jedan vrlo važan vid medijske pismenosti: sve medijske poruke su konstruirane. Ima jako mnogo potencijala za transkurikularno poučavanje, na primjer jezika, analiziranjem specifičnog jezika kojim se mediji koriste (vidi **jf** nastavni materijal 9A – Naučiti što trebamo tražiti, br. 1 i 2).

3. Prikaz jedinice

Ova jedinica se usredotočuje na problem „čuvanja vrata“ (*gatekeepinga)* i selekciju programa kroz medije te kako se oni događaju. Preuzimanjem različitih uloga, učenici prolaze iskustvo iz obje perspektive: korisnika medija, ali i medijskih producenata.

1.lekcija: Mi smo „vratari“ (*gatekeepers*)! Mi odlučujemo što želimo čitati.

2. i 3. lekcija: M i smo „vratari“ (*gatekeeper*s)! Mi odlučujemo koje ćemo novosti ponuditi čitateljima.

4. lekcija: Kontroliramo li medije – ili mediji kontroliraju nas? Promišljanje.

U prvoj lekciji, učenici postaju svjesni svoje uloge „vratara“ (*gatekeepera*) u vlastitu korist. Biraju između dvije različite tiskovine, a pritom neke informacije odabiru, a druge odbacuju. Radeći to, ostvaruju svoje ljudsko pravo na slobodan pristup i odabir informacija.

U drugoj i trećoj lekciji, učenici rade na ključnom zadatku, malom projektu u kojem izrađuju zidne novine. Sada su ponovo u ulozi „vratara“ (*gatekeepera*), no ovog puta su na strani onog koji šalje informacije, a ne na strani primatelja. Ostvaruju svoje ljudsko pravo na slobodne, necenzurirane tiskovine.

U četvrtoj lekciji, učenici se osvrću na svoje odabir i raspravljaju o moći koju imaju mediji – kao instrumenti komunikacije i moći. Postaju svjesni jakog konstruktivističkog elementa pri stvaranju naše slike o svijetu koju su oblikovali kreatori i primatelji informacija.

4. Konstruktivističko učenje i poduka

Ova jedinica učenicima nudi vrijeme i slobodu za konstruktivističko učenje. U konkretnom kontekstu medija, konstruktivističko učenje izravno se poklapa sa stvaranjem medijskih poruka u medijima. Medijsku poruku stvara netko tko ima na umu konkretan interes i stratešku namjeru („reći ili prodati“) te sam korisnik.

Nastavnik upoznaje učenike s pojmovima *gatekeepinga*, selekcije programa, medijske kulture, slobode medija, i slobodnog pristupa informacijama kroz poduku, uz njihovo povezivanje s kontekstom konstruktivističkog učenja (vidi u nastavku tablicu s osnovnim pojmovima).

5. Izbor medija

U ovoj jedinici naglasak je na klasičnom tiskanom mediju, novinama, koje mnogim mladim ljudima nisu prvi izbor. Zašto bi učenici u ovoj jedinici trebali čitati i proizvesti tiskovinu?

1. Prvi razlog je pragmatične naravi. Proučavanje tiskovina i stvaranje jednostavnih zidnih novina traži sredstva koja su posvuda dostupna, ali ne i velike novčane izdatke.

2. Iz didaktičke perspektive, jednostavan primjer funkcionira bolje ako se na učenike želi prenijeti dio medijske pismenosti. Pisanjem tekstova rukom, izrezivanjem, ljepljenjem i crtanjem, učenici se vraćaju osnovama medijske proizvodnje. Čak i kod proizvodnje jednostavnih zidnih novina, osnovni fenomen „čuvanja vrata“ (*gatekeepinga)* od strane urednika već postoji, jednako kao i načelo stvaranja slike stvarnosti kroz primanje poruke.

   Naravno, ove osnovne značajke postoje i kod svih ostalih medija – radija, TV-a, fotografija svih vrsta, internetske komunikacije, SMS poruka. Svi ovi mediji ne samo da postavljaju veće zahtjeve u pogledu sredstava, ulaganjem sve većeg napora u smislu medijske proizvodnje, već i u pogledu medijske analize, ili dekonstrukcije.

3. Pristup u kojem se radi s tiskovinama slijedi načelo spiralnog kurikuluma u ovom izdanju GOO-a (EDC/HRE). Zadatak koji učenici izvode u ovoj jedinici poklapa se s onim u 7. jedinici III. Knjige, „Živjeti u demokraciji“, koji je namijenjen nižim razredima srednje škole. Razlika između tih jedinica je razina promišljanja kod učenika ovisno o njihovoj dobi.

Osnovni pojmovi

Gatekeeping

Samo mali dio informacija koje se dnevno dostavljaju urednicima pojavljuje se u tisku. Urednici vijesti izdvajaju ono što se ne može objaviti. Jedan od kriterija je, da li je informacija vrijedna objavljivanja – da li je relevantna i dovoljno zanimljiva? Drugi kriterij je raspoloživi prostor. Treći kriterij je ravnoteža koju čitatelji očekuju – između informacije i zabave, između politike, biznisa, sporta, vijesti iz života slavnih, itd.

I čitatelj selektira većinu onog što tiskovine nude. Svi iz iskustva znamo da obično izaberemo samo manji broj članaka i priča, i na kraju bacimo novine pročitavši samo 5-10% ponuđenog.

Načelo *gatekeepinga* se odnosi i na druge masovne medije - TV i radio, internet i knjige.

Selekcija programa

Urednici vijesti snažno utječu na politički program. Kad neki problemi ili skandali privuku pozornost javnosti, o njima se raspravlja, a kreatori politike često moraju reagirati na određeni način. I ovdje čitatelji moraju odigrati svoj udio u cijeloj priči – kako reagiraju na iznijete probleme?

Kultura medija

Živimo u kulturi medija (vidi **jf** nastavni materijal 9A). U prošlom desetljeću, pojavili su se načini komuniciranja i prijenos informacija putem interneta, nakon kojih je uslijedila mobilna telefonija, a oba načina su vrlo privlačna, posebice mlađim generacijama. Osim toga, proces globalizacije je potpora sve većoj dominaciji medija. Medijske poruke su s tekstovnih prešle na slikovne informacije i proizvele strašan utjecaj na navike komuniciranja i čitanja.

Slobodan pristup informacijama i slobodi tiska

Europska konvencija o ljudskim pravima, članak Article 10.1 (vidi **&**nastavni materijal 2.6)
„Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice....“

Vidi i Opću deklaraciju o ljudskim pravima, člkanak 19. ***(&*** nastavni materijal 2.5).

Proizvođači medija, jednako kao i korisnici, ostvaruju temeljna ljudska prava. Cenzura tih sloboda označava razliku između diktatura i demokracija. Slobode i tehnološka revolucija kojima smo svjedočili nakon izuma računala i interneta, iznjedrili su kulturu medija u kojoj danas živimo. Iskustvo je embivalentno i tipično za procese modernizacije: ako se uspijemo nositi s tim potencijalom, dobivamo; ako ne možemo ispuniti zahtjeve, gubimo. Zbog toga je medijska pismenost ključna kompetencija u GOO-u (EDC/HRE).

Razvijanje kompetencije: povezanost s ostalim jedinicama ovog priručnika

Što pokazuje ova tablica?

U naslovu ovog priručnika, *Sudjelovanje u demokraciji*, naglasak je na kompetencijama aktivnog građanina u demokraciji. Tablica pokazuje potencijal sinergijskih učinaka između jedinica u ovom priručniku. Iz tablice se vidi koje kompetencije se razvijaju u 9. jedinici (označeni redak tablice). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – uokviren je zbog velike povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci koji slijede pokazuju povezanost s ostalim jedinicama ovo priručnika: koje kompetencije se uvježbavaju u tim jedinicama, a potpora su učenicima u 9. jedinici?

Kako možemo upotrijebiti ovu tablicu?

Nastavnici mogu na različite načine upotrijebiti ovu tablicu kao alat za planiranje nastave u sklopu GOO-a (EDC/HRE).

– Tablica pomaže nastavnicima da postanu svjesni sinergijskih učinaka koji učenicima pomažu da trajno razvijaju važne kompetencije, i to u različitim kontekstima koji su na mnogo načina povezani.

– Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju GOO-u (EDC/HRE): nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu, a preskočiti ostale budući da zna da se neke ključne kompetencije, u određenoj mjeri, razvijaju ovoj jedinici – na primjer, razumijevanje važnosti medijske pismenosti, uvježbavanje temeljnih sloboda te odnos u između jednakosti i slobode.

Jedinice	**Dimenzije razvijanja kompetencije**			**Stavovi i vrijednosti**
	Politička analiza i prosudba	**Metode i vještine**	**Sudjelovanje u demokraciji. Političko odlučivanje i djelovanje**	
9 Mediji	Sudjelujemo u demokraciji kroz medijsku komunikaciju. Producenti i korisnici medija funkcioniraju kao „vratari“ (*gatekeepers*)	Konstruiranje i dekonstruiranje medijskih poruka	Upotreba medija kao sredstva emitiranja naših stavova i interesa	Svijest o ovisnosti percipiranja stvarnosti iz “druge ruke”, posebice u politici.
7 Jednakost	Jednake mogućnosti sudjelovanja ovise o medijskoj pismenosti			Svijest o informacijama kao sredstvu moći
8Sloboda	Sloboda medija i slobodan pristup informacijama		*Gatekeeping* i selekcija programa: ostvarivanje ljudskih prava	Svijest o informacijama kao sredstvu kontroliranja moći i vlasti

3 Različitost i pluralizam	Pluralizam mišljenja i interesa odražavaju mediji			
6 Vlast i politika	Selekcija programa			

9. JEDINICA : Mediji – Sudjelovanje u demokraciji preko medija

Producenti i korisnici medija kao „vratari“ (*gatekeepers*) i selektori programa

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/cilj učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
1. Lekcija Mi smo „vratari“ (*gatekeepers*) ! Odlučujemo što želimo čitati.	Kao „vratari“ (*gatekeepers*) za vlastitu korist, učenici postaju svjesni svojih sklonosti prema određenim medijima i porukama. I producenti i korisnici djeluju kao „vratari“ (*gatekeepers*).	Učenici promišljaju o davanju prednosti određenoj tiskovini.	Naslovnice dviju različitih tiskovina, izdanih istog dana. **.s?** radni materijali 9.1-9.3, *flipchart*, flomasteri, škare i ljepilo. Zbirka tiskovina.	Plenarna izlaganja i rasprava. Predavanje. Grupni rad.
2. i 3. Lekcija Mi smo „vratari“ (*gatekeepers*)! Odlučujemo koje ćemo vijesti ponuditi čitateljima da odaberu.	Suradnja u timu; donositi odluke, dogovoriti ciljeve i plan. Timsko upravljanje i nadzor. Medijski urednici sastavljaju vijesti koje oblikuju našu percepciju stvarnosti.	Učenici izrađuju zidne novine. Uspoređuju svoje novine i odabir članaka i vijesti.	**.s?** radni materijali 9.2 i 9.3. Preklopnik (*flipchart*), flomasteri, škare i ljepilo. Tiskovine svih vrsta i kategorija.	Rad na projektu.
4. lekcija Kontroliramo li medije – ili mediji kontroliraju nas? Promišljanje.	Promišljanje o odabiru članaka i njihovom utjecaju. Mediji su moćan instrument komunikacije i kontrole.	Učenici uspoređuju i promišljaju o svom odabiru članaka i svojimn odlukama.	Izložiti zidne novine. **[p** nastavni materijal 9A.	Izvješća, plenarna rasprava. Predavanje.

1. lekcija
Mi smo „vratari“ (*gatekeepers*) !
Odlučujemo što želimo čitati

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Kao „vratari“ (*gatekeepers*) za vlastitu korist, učenici postaju svjesni svojih sklonosti prema nekim medijima i porukama.
Cilj učenja	I producenti i korisnici djeluju kao „vratari“ (*gatekeepers*). Mediji stvaraju našu sliku o svijetu. Imaju moć odlučiti što ćemo naučiti (*gatekeeping*, selekcija programa). S druge strane, mi kao korisnici medija, „vratari“ smo (*gatekeepers*) za svoju vlastitu korist. Odabiremo ili odbacujemo neke medije i odlučujemo kojim ćemo porukama pokloniti pozornost.
Zadaci za učenike	Učenici promišljaju o svojim sklonostima prema određenoj tiskovini.
Materijali i sredstva	Naslovnice dviju različitih tiskovina, izdanih istog dana. U velikim razredima bi trebala biti dostupna dva ili tri primjerka iste naslovnice. **.s?** radni materijali 9.1-9.3, preklopnik (*flipchart*), flomasteri, škare i ljepilo. Zbirka tiskovina.
Metoda	Plenarna izlaganja i rasprava. Predavanje. Grupni rad.
Raspored	1. dio: Nastavnik uvodi pojam „vratara“ (*gatekeepinga).* 25 min.
	2. dio: Učenici planiraju projekt zidnih novina. 15 min.

Informacije

Kao korisnici, učenici reagiraju na razlike između tiskovina, pokazujući više sklonosti prema jednoj, a odbijajući drugu. Na osnovu tih sklonosti, učenici djeluju kao „vratari“ (*gatekeeper*s) za vlastitu korist i pomaže im se da toga postanu svjesni.

Promjenom kuta gledanja, učenici shvaćaju da su i urednici odredili svoje prioritete i izvršili odabir. Kakav odabir i iz kojih razloga? Imajući na umu to pitanje, učenici započinju rad na projektu. Pronaći će odgovor ako urade isto – nastoje razumjeti medije, proizvodeći iste. Započinju rad na ključnom zadatku ove jedinice.

Nastavnikovo predavanje je povezano s procesom konstruktivističkog učenja. Nastavnik uvodi pojam „vratara“ (*gatekeeping*) nakon što su učenici isto vidjeli na djelu. S druge strane, učenici primjenjuju novi pojam u kasnijem projektu jer on sadrži osnovna pitanja koja se postavljaju u njihovom zadatku.

Opis lekcije

Priprema lekcije

Tri tjedna prije početka rada na ovoj lekciji, nastavnik traži da učenici prikupe tiskane medije – novine, časopise, dnevnike, reklamne prospekte, itd. Važno je da prikupe i fotografije. Od učenika se traži da te materijale donesu u školu, na prvi nastavni sat kada započinje rad na ovoj jedinici.

Ovisno o raspoloživom prostoru, materijale treba izložiti na školskim klupama u učionici. Učenici će te upotrebljavati u izradi zidnih novina u sklopu 2. i 3. lekcije.

I nastavnik prikuplja novine i časopise. Pripremajući prvu lekciju, nastavnik se služi tim materijalima i izdvaja po dvije naslovnice različitih novina. Naslovnice za sve grupe trebaju biti iz istog izdanja da bi se na taj način omogućila usporedba unutar grupa, kao i usporedba njihovih rezultata u plenarnom dijelu. Svaka grupa treba imati po jedan par naslovnica iz raznih tiskovina. Ovisno o mogućnostima učenika, mogu se upotrijebiti i naslovnice na stranim jezicima.

Na internetskoj stranici www.newseum.org mogu se pronaći PDF verzije (veličina A4) najnovijih naslovnica mnogih europskih tiskovina. Ako ih nastavnik želi upotrijebiti, treba ih fotokopirati kao radne materijale za učenike, a ne ih samo izložiti na ploči (vidi korak 1.1 u nastavku).

1.dio : Nastavnik uvodi pojam „vratara“ (*gatekeeping*)

Korak 1.1: Učenici govore o tome kojoj tiskovini daju prednost

Nastavnik stavlja dvije naslovnice tiskovina na ploču. One su međusobno suprotstavljene, na primjer:

- tabloid i kvalitetne novine;
- regionalne i nacionalne novine;
- novine koje odražavaju razna politička opredjeljenja, npr. socijaldemokratska i neo-liberalna.

Ako raspolažete s nekoliko primjeraka iste naslovnice, treba ih izložiti s dovoljno među-prostora, kako bi ih svi učenici dobro vidjeli. U velikim učionicama, to će omogućiti veliku uštedu vremena.

Učenici izlaze i u tišini proučavaju dvije naslovnice.

Nastavnik traži da se učenici okupe ispred tiskovine kojoj su dali prednost. Formiraju dvije grupe,

a ako je potrebno i treću, kojoj se ne sviđa ni jedna od te dvije tiskovine. Učenici u grupi kratko razmjenjuju svoja mišljenja pa zatim u plenarnom krugu iznose razloge zbog kojih su odabrali neku tiskovinu.

Nastavnik sluša i facilitira razmjenu mišljenja, ali ne komentira ni izjave učenika, ni njihov izbor.

Korak 1.2: Uputa: osnovni pojam „vratara“ (*gatekeeping*)

Nastavnik drži kratko predavanje i uvodi pojam „vratara“ (gatekeepinga) i njegovo dvostruko značenje. Povezuje ga s kontekstom koji su učenici dali u koraku 1.1. Kao što su učenici pokazali, obično iskazujemo jasnu naklonost prema jednim novinama, jer se tiskovine jako razlikuju. Dajemo prednost jednim novinama, odbijamo druge. U svakodnevnom životu, čak često više volimo koristiti druge medije kao izvor informacija, npr. TV ili internet. U toj vrlo značajnoj situaciji, funkcioniramo kao „vratari“ ili *gatekeepers.* Odlučujemo kojem mediju i kojim informacijama iz tog medija poklanjamo našu pažnju. Mediji ovise o nama – bez naše pažnje, njihov bi napor bio uzaludan.

Nastavnik potom mijenja kut gledanja: ne funkcioniraju samo čitatelji kao „vratari“ (*gatekeepers*), već to čine i urednici tiskovina. Oni odlučuju što će nam ponuditi da izaberemo. U tom smislu ovisimo o medijima – primamo isključivo informacije koje su oni odabrali.

Pojam „vratara“ ili *gatekeeping* ima dva značenja: i producenti i korisnici medija odlučuju koje su poruke važne. U politici su „vratari“ (*gatekeepers*) ujedno i selektori programa.

Jasno je da i urednici vrše odabir – različite vrste, što pokazuju naslovnice njihovih tiskovina. Zbog čega? Učenici će istražiti to pitanje u projektu koji slijedi.

2. dio: Učenici planiraju projekt izrade zidnih novina

& Radni materijali za učenike 9.1-9.3.

Korak 2.1 Nastavnik učenicima objašnjava zadatak

Učenici formiraju grupe od četiri do šest članova i utvrđuju izdavačke timove. Sljedeće dvije lekcije namijenjene su izradi zidnih novina.

Odigrat će ulogu „vratara“ koju imaju urednici i bavit će se sljedećim pitanjima:

Koje teme ćemo izabrati?

Koju temu ćemo izabrati kao „mamac“ ili uvodnik?

Što možemo ili moramo izbaciti zbog ograničenog prostora?

Učenici moraju postati svjesni da postavljena pitanja pokazuju što sloboda tiska u praksi znači – uživati slobodu, ali i prihvatiti odgovornost rješavanja teških problema.

Nastavnik zatim objašnjava tehničku stranu priče. Učenici mogu upotrijebiti do dva papira s preklopnika (flipchart). Svoje članke ispisuju rukom. Mogu pretražiti kolekciju tiskovina koju su prikupili kako bi pronašli fotografije ili dijagrame, ili mogu upotrijebiti druge medije radi dobivanja različitih informacija. Međutim, ograničeni su i prostorom i vremenom. Njihove zidne novine moraju biti izložene po završetku sljedeće lekcije.

Učenici spajaju školske klupe da bi osigurali dovoljno veliku površinu na koju će položiti list papira s preklopnika (*flipcharta*).

Korak 2.2 Učenici započinju rad na projektu

Sljedeći nastavnikove upute, učenici počinju čitati radne materijale. Ako im vrijeme to dopusti, nastavljaju sa sljedećim koracima.

2. i 3. Lekcija
Mi smo „vratari“ (*gatekeepers*)!
Odlučujemo koje ćemo vijesti ponuditi čitateljima da izaberu što žele čitati

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije.

Razvijanje kompetencije izravno upućuje na GOO/EDC/HRE.

Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju.

Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja.

Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata.

Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.

Razvijanje kompetencije	Suradnja u timu; donošenje odluka, dogovor o ciljevima i rasporedu. Upravljanje timom i nadzor.
Cilj učenja	Medijski urednici sastavljaju i kontroliraju vijesti koje oblikuju našu percepciju stvarnosti. Kao „vratari“ (*gatekeepers*) i selektori programa , mediji na vrlo diskretan način ostvaruju moć.
Zadaci za učenike	Učenici izrađuju vlastite zidne novine. Međusobno ih uspoređuju, kao i ono što su odabrali.
Materijali i sredstva	**-e?** radni materijali za učenike 9.2 i 9.3; preklopnik (*flipchart*), flomasteri, škare i ljepilo. Tiskovine svih vrsta i kategorija.
Metoda	Rad na projektu.
Raspored	1. Rad na projektu: učenici uređuju i izrađuju zidne novine. 60 min.
	2. Učenici čitaju zidne novine koje je izradila druga grupa. 20 min.

Informacije

Druga i treća lekcija posvećene su suštinskom dijelu ove jedinice, projektu u kojem učenici preuzimaju ulogu urednika i izrađuju vlastite novine. Bavit će se istim pitanjima – koje teme i događaje uključiti, ili izbaciti, te raspraviti o kriterijima za odabir. Osim toga, zadatak izrade zidnih novina u roku od jednog sata jako je zahtjevan pa učenici moraju upotrijebiti svoje vještine planiranja i upravljanja vremenom.

Predlažemo i veličinu zidnih novina jer se čini da ona svugdje funkcionira. Tehničke pojedinosti izrade novina nisu važne. Učenici mogu rukom pisati svoje novinarske priče.

Izrada zidnih novina ih vraća na sam početak i omogućuje im da se usredotoče na bitne sastavnice uređivanja novina i prethodnog izbora tema.

Kod učenja kroz zadatke, nastavnikova uloga je uloga “asistenta” koji pruža potporu učenicima ako trebaju dodatni materijal, dostupnost računala, i sl. Nastavnik također prati učenike kada ocjenjuju razinu svojih vještina i kompetencija. Sluša njihove rasprave i čita zidne novine dok su u nastajanju. To sve nastavniku omogućuje da pripremi kratko, ali važno predavanje u okviru 4. lekcije.

Opis lekcije

1. dio: Učenici uređuju i izrađuju svoje zidne novine

& radni materijali za učenike 9.1-9.3

Učenici rade u grupama. Dodjeljuju tri uloge članovima tima: ulogu glavnog urednika, mjeritelja vremena i govornika.

Slijede i prilagođavaju plan rada u skladu s ***&*** radnim materijalom 9.3.

Ako između 2. i 3. lekcije ima praznog hoda, projektni materijal treba spremiti na sigurno mjesto. Nastavnik i učenici dogovaraju tko će biti odgovoran za taj zadatak.

Na osnovu ***&*** radnog materijala 9.3, izvjestitelji pripremaju svoja izlaganja u plenarnom dijelu 4. lekcije.

2.dio: Učenici čitaju zidne novine

Otprilike na polovici treće lekcije, učenici u učionici predstavljaju svoje zidne novine. Naizmjence, prije početka sljedeće lekcije GOO-a (EDC/HRE) čitaju zidne novine drugih grupa.

4. Lekcija
Kontroliramo li mi medije – ili mediji kontroliraju nas?
Mediji – instrumenti komunikacije i moći

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. **Razvijanje kompetencije** izravno upućuje na GOO/EDC/HRE. **Cilj učenja** pokazuje što učenici znaju i razumiju. **Zadatak (zadaci**) koji se daju učenicima, uz **metodu**, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis **materijala je** pomoć u pripremi nastavnog sata. **Raspored** nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Promišljanje o odabiru i njegovu utjecaju.
Cilj učenja	Mediji su moćan instrument komunikacije i kontrole.
Zadaci za učenike	Učenici uspoređuju i promišljaju o svojim odabirima i odlukama.
Materijali i sredstva	Izlaganje zidnih novina. **[p** nastavni materijal 9A.
Metoda	Izvješća, plenarna rasprava. Predavanje.
Raspored	1. Učenici uspoređuju svoje odabire i odluke. 15 min.
	2. Učenici promišljaju o sastavljanju poruka. 10 min.
	3. Predavanje nastavnika: selekcija tema, *gatekeeping*. 5 min.
	4. Rasprava. 10 min.

Informacije

Učenici se osvrću na svoje iskustvo u ovom projektu. Ne čitaju zidne novine jedni drugima radi informacija već se usredotočuju na odluke oko odabira tema i slika – istražuju ulogu medija kao „vratara“ (*gatekeeping*) i selektora tema.

Izvjestitelji daju popratne informacije o raspravama u timovima, a učenici uspoređuju i osvrću se na stečeno iskustvo.

Nastavnik dodaje pojmove – mediji kao „vratari“ (*gatekeeper*s) i selektori tema – u kratkom predavanju. Ovo je primjer kako se konstruktivističko učenje sustavnom podukom obogaćuje. Učeničko iskustvo stvara kontekst u kojem nastavnikova poduka nudi novi kut gledanja i učenicima omogućava da svoje iskustvo razumiju na naprednijoj, apstraktnoj razini razmišljanja i razumijevanja.

Moguća su različita mišljenja o proširivanju ovog projekta i primjeni stečenih znanja. O njima se može razgovarati na kraju lekcije.

Opis lekcije

Od učenika se očekuje da, prije ove lekcije, pročitaju zidne novine drugih učenika.

1. dio: Učenici objašnjavaju i uspoređuju svoje odabire

Naizmjenično, svaki govornik izvještava o odlukama koje je donio njegov tim i objašnjava razloge za te odluke. Uz pomoć bilješki *(&* radni materijal za učenike 9.3), govornici se osvrću na sljedeće teme:

izbor uvodnika;

koje teme je tim razmatrao i zbog čega su neke teme uključene, a druge izostavljene;

izbor fotografija;

ostale teme i važna pitanja.

U izlaganjima je naglasak na odlukama koje se tiču *gatekeepinga* i selekcije tema, a ne sadržaja samih novina. One su materijal na koji se nastavnik usredotočuje u svom kratkom predavanju, naglašavajući zajedničko iskustvo timova, dodavajući neke osnovne pojmove medijske pismenosti. Na taj način konstruktivističko učenje daje kontekst za prijenos konceptualnog znanja kroz sustavnu i kratku poduku.

2. dio: Učenici se osvrću na sastavljanje poruka

Nastavnik traži da učenici usporede razloge zbog kojih su njihovi timovi donijeli određene

odluke. Možemo li prepoznati neke prevladavajuće kriterije, npr. da li je nešto vrijedno

objavljivanja? U kojoj mjeri smo uzeli u obzir takmičenje – npr. upotrijebivši nešto što

upada u oči?

Izvješća govornika i usporedba odabira može dovesti do kritičke rasprave. Učenici mogu raspravljati o snažnom utjecaju medija na vrstu informacija koje primamo, ili na nešto što nikada ne čujemo. Nastavnik moderira raspravu. Budući da će uskoro uzeti riječ, nije potrebno komentirati učeničke izjave.

Korak 3.1 Osnovno predavanje

jf nastavni materijal 9A

Kao što je gore rečeno (vidi 1. dio), nastavnik povezuje točke iz ovog kratkog predavanja s kontekstom u pogledu iskustva te pitanja koja su učenici postavili. To zahtjeva određenu fleksibilnost u predstavljanju sljedećih ključnih izjava:

1. Sve medijske poruke su konstruirane. Jedan od osnovnih elemenata konstrukcije poruka je odabir malobrojnih informacija koje se pretvaraju u priče te izbacivanje brojnih drugih informacija. Učenici su istraživali ovaj vid konstrukcije poruka kada su uređivali svoje zidne novine.

2. Odabirući i odbacujući informacije, urednici vijesti i medijski producenti djeluju kao „vratari“ (*gatekeepers*) i selektori tema. Snažno utječu na javno mnijenje i političko odlučivanje, kao i na način na koji sudjelujemo u demokraciji. U kojoj mjeri se to iskustvo pretvara u kontrolu ovisi o tome da li ostvarujemo svoju ulogu „vratara“ ili ne.

Ove dvije izjave su tijesno povezane s učeničkim iskustvom u ovom malom projektu. Nastavnik može ovdje obustaviti unos informacija jer ima dovoljno materijala za razmišljanje, ali može i dodavati teme,

ovisno o interesima učenika i njihovim pitanjima. U tom slučaju će se vremenski okvir možda morati proširiti.

Korak 3.2 Proširivanje predavanja

1. S druge strane, kao trgovačka društva, mediji se međusobno takmiče u cilju privlačenja naše pozornosti. Medijski producenti nastoje udovoljiti interesima i očekivanjima čitateljstva. Njihov komercijalni uspjeh ovisi o izboru koji su izvršili korisnici medija.
2. Da bismo dobili predodžbu o svijetu oko nas, ovisimo o medijima. U ovoj lekciji, učenici se usredotočuju na klasične medije tj. tiskovine. Međutim, pojavile su se nove vrste medija i koristimo ih u različite svrhe. Još uvijek imamo klasične masovne medije (emitivni mediji) – časopisi, novine, TV i radio – koje uglavnom koristimo kao izvore informacija i zabave. Zatim, imamo medije koji se temelje na internetu (internetske stranice, *e-mail*, blogovi, *facebook* i slične mreže, *twitter)* te SMS. Koristimo ih u različite svrhe, no većinom za međusobnu komunikaciju i, kao što učenici najbolje znaju, mlada generacija o njima zna više od svojih roditelja i većine nastavnika.
3. Danas živimo u medijskoj kulturi. Društvo je mreža interakcija između njegovih članova. Društvena interakcija je u velikoj mjeri komunikacija. Komunikaciju podupiru, kanaliziraju i oblikuju mediji, a medijske poruke ne samo da odražavaju, već i narušavaju stvarnost.

4.dio: Rasprava kao nastavak i zaključni dio jedinice

Učenici moraju imati priliku reagirati na nastavnikovo predavanje.

Mogu postavljati pitanja, radi boljeg razumijevanja, ili mogu problematizirati moć masovnih medija kao „vratara“ (*gatekeepers*) i selektora tema.

Nastavnik na kraju postavlja pitanje da li, i kako nastaviti ovaj projekt, te u tu svrhu predlaže neku od sljedećih ideja:

- Zidne novine se mogu izložiti u školi.
- Učenici mogu pozvati profesionalnog novinara da posjeti razred. Mogu mu pokazati svoje novine, tražiti povratne informacije i s njim raspraviti pitanje *gatekeepinga.*
- Izdavački tim može nastaviti ovaj projekt novosti u školi i izraditi školske (zidne) novine.
- Učenici mogu izvijestiti o medijima koji najsnažnije oblikuju i utječu na javno mnijenje.
- Učenici se mogu držati problema o kojem su izvještavali i krenuti u akciju. Moguće je povezivanje s ostalim jedinicama ovog priručnika.

fj Nastavni materijal 9A
Vještine i strategije za obrazovanje o medijima

napisala Elizabeth Thoman

Od trenutka jutarnje zvonjave budilice pa dok ne zaspemo, uz kasnovečernju razgovornu emisiju, izloženi smo stotinama, pa i tisućama slika i ideja ne samo s televizije, već iz novinskih naslova, sa stranica časopisa, iz filmova, s internetskih stranica, fotografija, video-igara i oglasnih panoa. Neki današnju mladu generaciju nazivaju *screenagerima.*[19]

Do nedavno, malo je ljudi dovodilo u pitanje sve veću dominaciju medija u našim životima. Oni koji su to činili, obično bi naglasak stavljali na pitanje sadržaja, poput količine seksa i nasilja na televiziji i u filmovima. Neki su zagovarali cenzuru, dok su drugi samo savjetovali obiteljima isključivanje televizije. Činjenica je, međutim, da iako TV aparat možete isključiti, od današnje medijske kulture možete pobjeći jedino ako se popnete na vrh neke planine. Mediji ne samo da utječu na našu kulturu. Oni **jesu** naša kultura.

Ključna uloga medija u globalnoj kulturi je razlog zbog kojeg medijska cenzura neće nikada saživjeti. Ono što je umjesto toga nužno, jest ponovno razmotriti ulogu medija u našim životima – to razmatranje mora uzeti u obzir pomak s obrasca tiskane kulture na kulturu slike, pri čemu se ova potonja razvija posljednjih 150 godina, od izuma fotografije i sposobnosti da izdvojimo neki predmet, ili sličnost iz nekog konkretnog vremena ili mjesta koji će pritom i dalje ostati stvarni, vidljivi i trajni.[20]

Kroz razdoblje od 500 godina, pridavali smo važnost sposobnosti čitanja tiskovina kako bismo u potpunosti mogli sudjelovati u društvu kao informirani građani i obrazovani ljudi. Danas obitelj, škola i sve institucije zajednice, uključujući i one medicinske i zdravstvene, imaju zajedničku odgovornost da mlade ljude pripreme za život u svijetu moćnih slika, riječi i zvukova.[21] Nazovimo to „medijskom pismenošću."

Što je medijska pismenost?

Upravo ono što nam govore te dvije riječi – sposobnost tumačenja i stvaranja osobnog mišljenja iz stotina pa čak i tisuća verbalnih i vizualnih simbola koje svakodnevno primamo s televizije, radija, računala, iz novina i časopisa i, naravno, s reklama.

To je sposobnost odabiranja i selektiranja, sposobnost osporavanja i propitivanja, sposobnost da postanemo svjesni onog što se oko nas događa, a ne da budemo pasivni, pa posljedično i ranjivi.

„Mlade ljude moramo pripremiti

za život u svijetu moćnih

slika, riječi i zvukova."

UNESCO, 1982.

Istraživači koji proučavaju medije sada govore da su se televizija i masovni mediji toliko ukorijenili u naš kulturni milje da više ne bismo smjeli zadaću obrazovanja o medijima smtrati pružanjem „zaštite" od neželjenih poruka. Naš cilj mora biti pomoći ljudima da postanu kompetentni, kritični i pismeni kada je riječ o svim medijskim oblicima kako bi mogli kontrolirati interpretaciju onog što vide i čuju, a ne dopustiti da interpretacija kontrolira njih. Len Masterman, autor djela „Poučavati o medijima" (*Teaching the Media*), to naziva „kritičkom autonomijom."[22]

Druge definicije naglašavaju, da medijska pismenost nije u toj mjeri konačna ukupnost znanja, koliko je to vještina, proces, način razmišljanja koji se, poput sposobnosti razumijevanja kod čitanja, neprestano razvija. Biti medijski pismen ne znači memorirati činjenice ili statistiku vezanu za medije, već to znači postavljati prava pitanja o onom što gledate, čitate ili slušate. [23] U središtu medijske pismenosti je načelo propitivanja.

19. Rushkoff, Douglas, „Igrati se budućnosti: Kako nas dječja kultura može poučiti da napredujemo u doba kaosa“ *Playing the Future: How Kids' Culture Can Teach Us to Thrive in an Age of Chaos*, („Igrati se budućnosti: Kako nas dječja kultura može poučiti da napredujemo u doba kaosa“), 1996.

20. Iz djela Stewarta Ewena, posebice *All Consuming Images: The Politics of Style in Contemporary Culture* („Sve konzumirajuće slike: Politika stila u suvremenoj kulturi“), 1988.

21. Iz konačnog izvješća, UNESCO *International Symposium on Education of the Public in the Use of Mass Media* (Međunarodni simpozij o obrazovanju javnosti o korištenju masovnih medija), Grunwald, 1982.

22. Masterman, Len, *Teaching the Media* („Poučavanje o medijima“), 1989, poglavlje 2.

23. Iz definicije misije časopisa *Media&Values* koji je u razdoblju od 1977-93. izdavao Centar za medijsku pismenost (*Center for Media Literacy*).

Naučiti što trebamo tražiti

Što djeca (i odrasli, također) trebaju znati o medijima? Tijekom proteklih godina, stručnjaci za medijsko obrazovanje su prepoznali pet stvari koje bi svatko trebao imati na umu kada je riječ o medijskim porukama, bez obzira da li one stižu upakirane kao TV *sitcom,* računalna igra, glazbeni video, oglas u časopisu ili film u kino-dvorani.[24]

1. Sve medijske poruke su "konstruirane"

Bez obzira da li gledamo noćne vijesti ili prolazimo pokraj reklamnog panoa na ulici, medijsku poruku koju primamo netko je napisao (vjerojatno nekoliko ljudi), snimljene su fotografije, što je u konačnici sve spojio neki kreativni grafički dizajner. Međutim, to je više od samo fizičkog procesa. Ono što se zapravo dogodilo je, da je nešto što je smislilo ili „konstruiralo" samo nekoliko ljudi, odjednom za nas ostale postalo „tako i nikako drugačije". Pritom je važno naglasiti da mi kao gledateljstvo ne vidimo i ne čujemo riječi, slike ili aranžmane koji su u procesu stvaranja bivali odbačenima. Ono što vidimo, čujemo ili pročitamo je samo ono što je u konačnici prihvaćeno.

Vrlo važno je pomoći ljudima da se snađu živeći u globalnom i tehnološkom društvu, a to ćemo uspjeti, ako im pomognemo da shvate kako nastaju medijske poruke, što je ispušteno te kako mediji oblikuju ono što saznajemo i razumijevamo o svijetu u kojem živimo.

2. Medijske poruke stvarane su uz pomoć jezika koji rukovode njegova vlastita pravila

Svaki oblik komunikacije, bez obzira da li se radi tiskovinama, TV igrama ili filmovima strave i užasa, ima svoj vlastiti stvaralački jezik: zastrašujuća glazba pojačava osjećaj straha, kamera koja snima u krupnom planu sugerira intimnost, veliki naslovi signaliziraju važnost. Razumijevanje gramatike, sintakse i metaforički sustav medijskog jezika povećava naše uvažavanje i uživanje u medijskim događanjima i pomaže nam da budemo manje podložni manipulaciji. Jedan od najboljih načina da naučimo kako nastaje neki medijski proizvod je da učinimo upravo to – da snimimo svoj osobni video, osmislimo internetsku stranicu naše izviđačke družine, ili pokrenemo reklamnu kampanju kako bismo djecu upozorili na duhansku opasnosti.

3. Različiti ljudi različito doživljavaju iste medijske poruke

Zbog razlike u godinama, odgoju i obrazovanju, ne postoji dvoje ljudi koji vide neki film na isti način, ili čuju sasvim identičnu pjesmu na radiju. Čak ni roditelji i njihova djeca ne vide isti TV show! To shvaćanje pobjeđuje stajalište prema kojem se TV gledatelji samo pasivno izležavaju pred televizorom. Možda tog i nismo svjesni, no svi mi, čak i djeca koja su tek prohodala, neprestano nastojimo shvatiti smisao onog što vidimo, čujemo ili čitamo. Što više pitanja možemo postaviti o onom što doživljavamo, to smo oprezniji s odlukom da li prihvatiti ili odbiti neku poruku. Istraživanja su pokazala da djeca svih uzrasta, s vremenom mogu naučiti vještine, primjerene njihovoj dobi, koje su poput novih naočala s kojima mogu „čitati" svoju medijsku kulturu.[25]

4. Mediji su u prvome redu biznis čiji je jedini motiv profit

Tiskovine svoje stranice najprije popunjavaju oglasima; preostali prostor je posvećen vijestima. Isto tako svi dobro znamo da su reklame sastavni dio glavnine televizijskog programa koji nam se nudi. Ono što mnogi ne znaju, je činjenica, da ono što se zaista prodaje preko televizije nisu samo reklamirani proizvodi koji se prodaju gledateljstvu, već se i gledateljstvo prodaje oglašivačima!

24. Prilagođeno iz dokumenata o medijskom obrazovanju Engleske i Kanade. Prvo izdanje u S.A.D. pod naslovom *Five Important Ideas to Teach Your Kids about TV* („Pet važnih ideja o tome kako poučiti vašu djecu oTV-u") autora Jay Davis *Media&Values* #52/53; jesen, 1990.

25. Hobbs, Renee, *Tuning in to Media: Literacy for the Information Age* („Prilagođavanje medijima: pismenost za informacijsko doba"), 1995 video, na tržište stavio Centar za medijsku pismenost.

Prava svrha programa koje gledamo na komercijalnoj televiziji, bez obzira radi li se o vijestima ili zabavi, nije samo omogućiti zabavu već stvoriti gledateljstvo (i staviti ga u receptivno raspoloženje) tako da mreža ili lokalna postaja može sponzorima prodati vrijeme za oglašavanje njihovih proizvoda. Svaka sekunda se računa! Sponzori plaćaju vrijeme na osnovu broja ljudi koji će, prema predviđanjima TV postaje, gledati televizijski program. Sponzori, osim toga, namjenjuju svoju poruku konkretnoj vrsti gledatelja, na primjer, ženama od 20-35 godina koje troše novac na oglašavane proizvode, ili djeci od 2-7 godina koja utječu na roditeljsko trošenje novaca.

Možda to i nije ono što želimo, no u stvari, većinu medija su nam omogućile, kako kaže George Gerbner, privatne globalne korporacije koje nešto žele prodati, a ne obitelj, crkva, škola ili čak vlastita zemlja koja ima što reći.[26]

5. Mediji imaju usađene vrijednosti i stajališta

Mediji, zbog toga što su konstruirani, nose podtekst o tome tko i što je važno u najmanju ruku osobi ili osobama koje stvaraju određenu konstrukciju. Osim toga, mediji pričaju priče (čak i reklame pričaju neku brzu i jednostavnu priču), a pričama su potrebni likovi, mjesto događanja, početak, sredina i kraj. Izbor dobi, spola ili rase, pomiješani sa stilovima života, stavovima i prikazanim ponašanjima, izabrano okruženje (urbano? ruralno? imućno? siromašno?) te akcije i reakcije za vrijeme radnje samo su neki od načina na koje vrijednosti bivaju „usađene“ u neki TV show, film ili reklamu.

Važno je naučiti kako „čitati“ razne vrste medijskih poruka kako bismo otkrili stajališta koja su u njih ugrađena. Tek tada možemo odlučiti hoćemo li prihvatiti ili odbaciti sve te poruke dok svakodnevno krčimo put kroz okruženje prepuno raznih medija.

Pet osnovnih pitanja koja možemo postaviti kada je riječ o bilo kojoj medijskoj poruci

Naučiti što pitati

Iz ovih pojmova proizlazi niz od pet osnovnih pitanja[27] koja se mogu postaviti u vezi s bilo kojom medijskom porukom. Obratite pažnju na to kako svako od njih otvara slojeve sve detaljnijih pitanja:

1. Tko je autor ove poruke i zašto je šalje?
2. Koje tehnike su upotrebljene da bi privukle moju pozornost?
3. Koji stilovi života, vrijednosti i stajališta su predstavljeni u poruci?
4. Mogu li drugi ljudi ovu poruku razumjeti drugačije?
5. Što je u ovoj poruci ispušteno?

Postupak ispitivanja se primjenjuje na konkretan medijski „tekst“ – prepoznatljivu proizvodnju ili publikaciju, ili dio nje: jednu epizodu *Power Rangersa*, reklamu za Pepsi, jedno izdanje časopisa OK, pano-reklamu za Ožujsko pivo, fotografije i članke o pljački banke na naslovnici nekih tiskovina, televizijski prijenos nogometnog prvenstva. (…).

Bitna pitanja

Da bismo postali odrasli koji dobro funkcioniraju u društvu prepunom medija, moramo biti u stanju razlikovati između različitih medijskih oblika, znati postaviti bitna pitanja i poznavati osnovne, gore opisane pojmove. Iako je većina odraslih na satovima književnosti naučila razlikovati pjesmu od eseja, zaprepašćuje činjenica da mnogi ne znaju razliku između dnevnih novina i tabloida koje izdaju velike samoposluge.

26. Gerbner, George, *Television Violence and the Art of Asking the Wrong Question* („Televizijsko nasilje i umijeće postavljanja pogrešnog pitanja“), u *The World & I: A Chronicle of our Changing Era* (Svijet i ja: Kronika našeg promjenjivog doba), srpanj, 1994.

27. Zahvala Renée Hobbs za trud oko artikuliranja ovih bitnih pitanja tijekom njenog rada u razredu.

Kako se sada informacije o domaćim i svjetskim događanjima sve više prenose preko televizije i interneta, pojedinci moraju naučiti kako sami dokazati istinitost informacija, kako provjeriti izvore i usporediti i suprotstaviti različite verzije iste informacije da bismo mogli otkriti pristranost ili kontrolu političkog „spina“ (...).

Tri koraka do uspjeha: prikaz učinkovitog programa medijske pismenosti

“Medijska pismenost” je pojam koji obuhvaća tri međusobno povezana pristupa koji imaju za cilj svim građanima, bez obzira na dob, prenijeti potrebna znanja o medijima:

Prvi pristup je osvijestiti važnost dobro uravnotežene i vođene medijske „konzumacije“ – pomoći djeci i obiteljima da odaberu zdravo te da uspješno kontroliraju količinu vremena provedenog uz televiziju, gledanje videa, elektroničke igre, filmove i razne tiskane medije.

Drugi pristup je poučavanje posebnih vještina kritičkog gledanja – naučiti analizirati i propitivati ono što je na ekranu, kako je stvarano i što je možda izostavljeno. Vještine kritičkog gledanja medija najbolje se uči na nastavi koja se temelji na istraživanju i interaktivnim grupnim aktivnostima te kreiranju i proizvodnji vlastitih medijskih poruka.

Treći pristup – društvena, politička i gospodarska raščlamba - ide dublje od samog ekrana (preko kojeg primamo medijske slike) s ciljem podrobnijeg istraživanja o tome tko proizvodi medije koje doživljavamo i u koju svrhu? Kakav je utjecaj medija u našoj kulturi i kako pristupamo problemima kao što su medijsko nasilje, rasni stereotipi i pretjerana potrošnja (konzumerizam)?

Kroz istraživanje, raspravu i projekte postupanja, odrasli jednako kao i mladi, promatraju kako svatko od nas (i svi mi zajedno u društvu u kojem živimo) uzimamo i tumačimo naša medijska iskustva te kako masovni mediji upravljaju našim globalnim potrošačkim gospodarstvom. Ovaj pristup može izvršiti pripremu za različita medijska nastojanja u smislu osporavanja ili zaštite općeg interesa ili korporativnog ponašanja.

Iako se možda čini da televizija i elektronički mediji nude najuvjerljivije razloge promicanja medijskog obrazovanja u suvremenom društvu, načela i praksa medijske pismenosti mogu se primijeniti jednako na sve medije, od televizije do reklamnih majica, od panoa do interneta.

Skraćeni tekst
©2003 Center for Media Literacy
www.medialit.org/
Za niz dodatnih modela medijskog obrazovanja posjeti www.media-awareness.ca/

GOO (EDC/HRE) IV. Knjiga
Sudjelovanje u demokraciji
Priručnik za učenike

Radni materijali za učenike

1.1 Koje odluke su me učinile osobom kakva sam danas – tko ih je donio?

1.2 Tri mogućnosti koje oblikuju našu budućnost

1.3 Moji kriteriji za odabir zanimanja

1.4 Upitnik: uvid u zanimanje

2.1 Pojam dileme

2.2 Alat za analizu i rješavanje dilema

2.3 Kakvu bi odluku donio? Primjeri suočavanja s dilemom

2.4 Evidencijski listić rasprave o načinu rješavanja dileme

2.5 Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinac 1948.)

2.6 Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (izmijenjena Protokolom br. 11 s Protokolima br. 1, 4, 6 (izvaci) (Europska konvencija o ljudskim pravima) (4. studeni 1950.)

3.1 Plan za 3. jedinicu "Različitost i pluralizam"

3.2 Sudjelovanje u demokraciji – osnovna pravila i načela

3.3 Osnivanje političke stranke

3.4 Kako demokratski politički sustav rješava različitost i pluralizam?

3.5 Pojam zajedničkog dobra: zaštitni znak demokracije i diktature

3.6 Karta društvenih raskola i političkih stranaka

4.1 Primjer: sukob u ribarskoj zajednici

4.2 Model ciljeva održivosti

4.3 Primjena modela održivosti na ribarsku igru: kako možemo „uhvatiti što više ribe"?

4.4 Koja je optimalna ravnoteža između riblje reprodukcije i izlova?

5.1 Priprema za skupštinu o sustavu pravila

5.2 Osnovna pitanja o kojima treba voditi računa kod institutionalnog ustroja

5.3 Uspoređivanje sustava pravila

5.4 Postupovna pravila za skupštinu – nacrt

5.5 Sažetak: što možemo naučiti igrajući ove igre?

5.6 Povratne informacije za 4. i 5. jedinicu

6.1 Model političkog ciklusa: politika kao proces rješavanja problema u zajednici

6.2 Politički ciklus – alat za praćenje i razumijevanje procesa političkog odlučivanja

6.3 Povratne informacije za jedinicu *"*Vlast i politika*"*

7.1 Je li vladavina većine nepravedna za manjinu? Primjer.

7.2 Kako demokracije brinu o zaštiti manjina?

7.3 Zadatak: pisanje nacrta statuta za sportski klub

7.4 Evidencija grupnih izlaganja: nacrt statuta za mikro-zajednicu

8.1 Prijedlozi tema za raspravu

8.2 Pravila vođenja rasprave

8.3 Obrazac za debatne timove

8.4 Obrazac za predsjedavajuće

8.5 Evidencijski obrazac za slušateljstvo

8.6 Radni listić za one koji pišu vijesti

9.1 Izrada zidnih novina - odabir

9.2 Savjeti za izradu zidnih novina

9.3 Savjeti za pisanje dobre novinarske priče

Radni materijal za učenike 1.1

Koje odluke su me učinile osobom koja sam danas – i tko ih je donio?

Kako upotrijebiti ovu tablicu: razmisli o važnim odlukama koje su od tebe učinile osobu kakva jesi. Zabilježi svoje odluke u gornju polovicu tablice, a odluke drugih u donju polovicu tablice. Ako misliš da je neka odluka posebno važna, označi je.

Moje Odluke	
Odluke drugih Rođenje	Sadašnjost
Vremenski slijed	

Radni materijal za učenike 1.2
Tri opcije koje oblikuju našu budućnost

1. Koje nam opcije nude ljudska prava?

„Svatko ima pravo na slobodu …" (EKLJP (1950), Članak 5.)

"Svatko treba imati mogućnost zarađivati za svoj život slobodno izabranim radom." (Europska socijalna povelja (1996), Dio1, t. 1.)

„Punoljetni muškarci i žene imaju pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, nacionalnosti ili vjere…" (ODLJP (1948), Članak 16. (1))

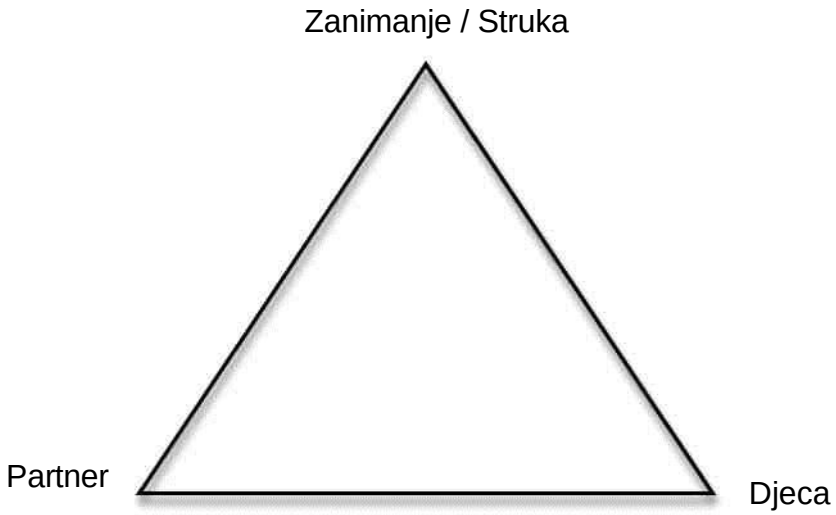

2. Koje opcije biram? Koje opcije su izabrali moji roditelji?

Opcije za našu budućnost		**Moj izbor**	**Majčin izbor**	**Očev izbor**
Sve tri	Partnerstvo, djeca i zanimanje			
Dvije od tri	Partnerstvo i djeca			
	Partnerstvo i zanimanje			
	Zanimanje i djeca			
Jedna od tri	Partnerstvo			
	Zanimanje			
	Djeca			

Radni materijal za učenike 1.3
Moji kriteriji za izbor zanimanja

1. Ako si već izabrao/izabrala zanimanje, navedi razloge:

Zanimanje po mom izboru	Glavni razlozi za izbor tog zanimanja	Prigovori tom zanimanju (ako postoje)

2. Prihvaćanje ili odbijanje ponuda za zapošljavanje (simulacija tržišta radnih mjesta)

Ponuda za posao	Razlozi prihvaćanja ponude	Razlozi odbijanja ponude

Radni materijal za učenike 1.4 Upitnik: uvid u zanimanje

Ovaj upitnik može poslužiti kao polazište kada se pripremaš za projekt uvida u neko zanimanje. Prilagodi ga ili proširi ako smatraš da je potrebno. Ako namjeravaš pisati izvješće koje ćeš staviti u svoj portfelj, na primjer, osnovna pitanja mogu poslužiti kao smjernice za sastavljanje sadržaja.

Upitnik je najbolji instrument pomoću kojeg se može dobiti jasno strukturirani i iscrpni opis nekog zanimanja. Dnevnik je prikladniji ako želiš zabilježiti svoja osobna iskustva i osjećaje dok radiš neki posao, npr. tijekom pripravničkog staža.

1. **Radno mjesto**
   - S kim surađuješ? Tko ovisi o tvom poslu? O čijem poslu ti ovisiš?
   - Je li tvoje radno mjesto tipično za to zanimanje/kategoriju zanimanja?
   - ...
2. **Osobna odgovornost i uvjeti rada**
   - Koji je tvoj položaj u toj tvrtci/uredu… ?
   - U kojoj mjeri odlučuješ o tome koji su tvoji zadaci? Ako da, na koji način? Ako ne, tko ti dodjeljuje zadatke?
   - Molimo da opišeš odgovornost koja ti je dodijeljena?
   - U kojoj mjeri si slobodan u upravljanju i korištenju svog vremena? (radno vrijeme, radni sati, slobodno vrijeme, praznici).
   - Koliko u prosjeku dnevno/tjedno radiš?
   - Radiš li u smjenama – noću – vikendom?

Kakav dohodak mogu očekivati u tom zanimanju? Jesu li javno dostupni podaci? (*Ovo je za tebe očito vrlo važan podatak, no mnogi ljudi su neskloni otkrivati pojedinosti o svojoj zaradi, što je razumljivo. Prema tome, potrebno je objasniti zbog čega te to pitanje zanima i saznati koje informacije ti je partner u intervjuu voljan dati.). Je li uz tvoje zanimanje moguće imati i obitelj? Može li se taj posao raditi honorarno?*

- ...

3. **Aktivnosti i zadaci**
   - Koje su osnovne aktivnosti koje obavljaš?
   - Molim te opiši tipičan radni dan ili tjedan.
   - Postoje li neke specifične/jedinstvene značajke tvog posla?
   - ...
4. **Uvjeti radnog mjesta**
   - U čemu mora osoba koja obavlja tvoj posao biti dobra, a što je manje važno?
   - U kojoj mjeri moraš proći obuku uz rad?
   - Postoje li neke ključne tehnologije ili vještine koje moraš savladati?
   - Osjećaš li konkurenciju na svom radnom mjestu?

5. Izbor zanimanja, iskustvo u karijeri

— Koja vrsta obuke je potrebna za obavljanje tvog posla?

— Molim te opiši razvoj svoje karijere.

— Bi li drugima preporučio isti put koji si ti odabrao? Je li to danas moguće?

— Koje si ideje, želje i očekivanja imao kada si izabrao tu karijeru?

— Jesu li se tvoje želje ostvarile?

— Da li bi i po drugi put izabrao istu karijeru?

— ...

6. Izgledi za to zanimanje

Prognoze za poslovnu budućnost i mogućnosti treba čitati oprezno. Međutim, vrijedi pokušati saznati što se može reći o budućim šansama zapošljavanja kada je o konkretnom zanimanju riječ.

— Koliko je danas kandidata potrebno za to radno mjesto? Je li moguće prognozirati buduće trendove?

— Koje vještine i kvalifikacije će se tražiti od budućih podnositelja molbe za zapošljavanje?

— Koja je dobna i rodna struktura u tvom zanimanju? (*Odgovor na ovo pitanje ti omogućuje predviđanje mogućnosti u godinama koje dolaze).*

— ...

7. Provjera drugih izvora informacija

— Nacionalni i lokalni zavod/ured za zapošljavanje.

— Internet.

— …

Zaključak

U svjetlu svih informacija koje sam dobio/dobila, da li je zanimanje koje sam proučavao/proučavala za mene osobno atraktivna opcija?

Kakav god da je odgovor – da, ne ili nisam siguran/sigurna – koji su razlozi za tvoju odluku?

Jesu li se kriteriji kojima si se rukovodio/rukovodila u svom izboru pokazali ostvarivim i relevantnim?

Jasno je da je ugodnije čuti „da“ u odgovoru na gornja pitanja. No, čak i ako su tvoji odgovori negativni, rezultati su važni za tvoj budući razvoj. Izbjegao si opasnosti da izabereš pogrešno zanimanje jer su tvoje pretpostavke i očekivanja bila neosnovana pa tek sada imaš jasniju predodžbu o tome koje kriterije trebaš primijeniti kada biraš zanimanje.

Zahvala

Ako tvoje izvješće čitaju drugi (što je obično slučaj), trebaš svom partneru ili partnerima u intervjuu i svima koji su ti pomogli, zahvaliti.

Radni materijal za učenike 2.1

Pojam dileme

Što je dilema?

Dilema je situacija u kojoj smo suočeni s dvije opcije, a moramo donijeti odluku. Svaka od njih ima posljedice koje ne želimo, ili koje ne možemo opravdati zbog važnih razloga, kao na primjer:

- moralne ili vjerske obveze;
- očekivanja drugih (kako drugi očekuju da se ponašamo, npr. učitelji, učenici, braća, prijatelji ili predsjednici);
- zakonske odredbe (prava i dužnosti);
- poštivanje ljudskih prava;
- osobne veze s obitelji i prijateljima;
- financijski razlozi (nužnost da štedimo novac, mogućnost da ostvarimo zaradu);
- praktični razlozi (potpora ili sprječavanje rješavanja teškog problema).

Kod dileme smo suočeni sa sukobom između načela ili ciljeva koji su su nam jednako važni. Dileme se događaju u svakodnevnom životu, ali i politici. Političko odlučivanje se vrlo često mora baviti dilemama i svaka odluka ima dalekosežne posljedice. Stoga dilemu moramo rješavati definiranjem prioriteta – opredjeljivanjem za jedan cilj, istovremeno kršeći drugi. U nekim slučajevima je moguće napraviti kompromis.

Primjeri

Lenino obećanje

Lena ima osam godina. Obožava se penjati na stabla i najbolja je penjačica u susjedstvu. Jednog dana pada sa stabla, ali ostaje neozljeđena. Njen otac je vidio nezgodu i jako je zabrinut. Moli Lenu da mu obeća da se više nikada neće penjati. Lena obećaje i pruža ocu ruku da potvrdi obećanje.

Istog poslijepodneva nalazi se s prijateljicama. Paula, njena najbolja prijateljica, jako je zabrinuta. Njena mala maca se popela visoko na stablo i boji se sići. Nešto treba odmah učiniti, prije nego što maca padne sa stabla. Sva djeca znaju da je Lena najbolja penjačica, pa je Paula moli da joj spasi macu.

Međutim, Lena pamti obećanje koje je dala ocu. Što da radi?

Zatvorenikova dilema

Dva osumnjičenika je uhitila policija. Nema dovoljno dokaza za osudu, pa pošto su ih razdvojili, odlaze k jednom i drugom da im ponude istu stvar. Ako jedan svjedoči u korist tužiteljstva protiv onog drugog (izda ga), a drugi i dalje šuti (surađuje), izdajnik biva oslobođen, a šutljivi suučesnik dobiva zatvorsku kaznu u trajanju od 10 godina. Ako obojica nastave šutjeti, obojicu osuđuju na samo šest mjeseci zatvorske kazne za blažu optužbu. Ako se međusobno izdaju, svaki od njih dobiva petogodišnju zatvorsku kaznu. Svaki zatvorenik mora izabrati da li da izda drugog, ili nastavi šutjeti. Svakog od njih su uvjerili da drugi neće znati za izdaju prije okončanja istrage. Kako bi zatvorenici trebali postupiti?

(Izvor: http://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner's_dilemma)

Radni materijal za učenike 2.2
Alat za analizu i rješavanje dileme

Ovo je kutija za alat, a ne kontrolni popis. Pitanja nisu primjerena svim slučajevima, pa trebaš izabrati ona koja ti najbolje odgovaraju. Bolje je pažljivo razmisliti o nekoliko pitanja, a ne označiti kvačicom cijeli popis.

1. Skupljajte **informacije.**
   - Tko je uključen?
   - Što žele? (Koja su njihova prava, potrebe, ciljevi ili interesi?) –

   Koje uloge ljudi glume? – U čemu je problem/dilema? – Kakve veze ovaj

   slučaj ima sa mnom?

   - Što kaže zakon? (Moram li se pridržavati nekih zakonskih obveza ili

   pravila? – Što ne znamo – što ne razumijemo?? – Da li bi bilo teško pronaći

   informacije koje nedostaju? – …
2. Razmotri **posljedice.**
   - Postoje li alternative?
   - Kakav bi učinak imala svaka od tih odluka i za koga? (druge izravno uključene, druge ljude koji žive danas, ili će živjeti u budućnosti, ovdje ili negdje drugdje.)
   - …
3. Definiraj svoje **prioritete.**

Koje kriterije smatram najvažnijima da se njima rukovodim kod donošenja odluke, na

primjer:

- U kojoj mjeri razumijem posljedice svoje odluke?
- Koja moralna ili vjerska načela su mi važna?
- Što je zakonito – a što protuzakonito?
- Što mogu očekivati da će drugi prihvatiti – i obrnuto? (Bi li prihvatio/prihvatila ovu odluku da sam onaj/ona koji prima?
- Što najbolje funkcionira? (rješavanje problema, financijska pitanja).
- Koji su željeni ili neželjeni dugoročni učinci ili nuspojave?
- Je li moja odluka nepovratna? („nema povratka"), ili je mogu naknadno izmijeniti?
- …

4. Donesi **odluku.**
   - Moram li se odlučiti za jedan cilj i prekršiti drugi?
   - Ima li šanse za iznalaženje kompromisa?
   - U danim uvjetima, što mi govori intuicija? S kojom se odlukom mogu najviše identificirati?

Radni materijal za učenike 2.3
Kako bi ti odlučio/odlučila? Primjeri suočavanja s dilemom

1. To nije moje smeće

Smeće je velik problem u tvojoj školi. Vode se rasprave, a neki razredi su napisali pravila na velik komad papira i svečano ga potpisali – želimo da nam škola bude čista, ugodno mjesto, pa ćemo stoga smeće bacati u jednu od mnogih kanti za smeće u našem dvorištu. Ovu inicijativu si doživio/doživjela vrlo ozbiljno i ne voliš se miriti s prljavštinom i smećem drugih ljudi.

Tijekom pauze za ručak, na školskom dvorištu nailaziš na hrpu papirnatih vrećica, kora od voća pa čak i komad polu-pojedene pizze, upravo uz praznu kantu za smeće. Unaokolo ima mnogo učenika, al‘ ne znaš jesu li oni odgovorni za nered. Što ti je činiti? Pokupiti smeće ili ga ostaviti?

2. Moj najbolji prijatelj – preprodavač droge

Tvoj najbolji prijatelj je osumnjičen za preprodaju droge na prostoru škole. Znaš da su sumnje opravdane. Ravnatelj je ozbiljno zabrinut zbog svega i želi zaštititi učenike, posebice one mlađe. Osim toga, ne želi nikakve medijske napise o tome. Zna da ste prijatelji pa te pozvao u svoj ured.

Ako kažeš što znaš, tvoj će prijatelj morati napustiti školu i možda će završiti na sudu. Ako ne svjedočiš, kršiš zakon i možeš i sam imati problema. U toj situaciji, komprimis nije moguć. Ili ćeš ravnatelju reći što znaš, ili nećeš.

Situacija se dodatno komplicira jer ne znaš što će učiniti tvoj prijatelj. Hoće li šutjeti? Ili će možda čak i priznati, ako mu bude ponuđena blaža kazna?

3. Moja prijateljica želi stići na vlak

Šet je sati ujutro jednog hladnog zimskog jutra. Prije tri mjeseca položio si vozački ispit i još nisi baš puno vozio. Sada voziš prijateljicu na željezničku postaju. Prije nego što si krenuo, morao si ostrugati sloj leda s prednjeg stakla, a usput si trebao stati na benzinskoj postaji.

Kasniš. Željeznička postaja je udaljena 3 km, a tvoja prijateljica treba za 10 minuta stići na vlak, a prije toga još mora kupiti kartu.

Ograničenje brzine je 50 km/h, kao što je to obično slučaj u gradu. Koliko vidiš, cesta je prazna. “Daj vozi malo brže“, zahtijeva tvoja prijateljica. Što ćeš učiniti?

4. Koje banane kupiti?

Želiš u samoposluživanju kupiti neko voće. Prodaju se dvije vrste banana; obje izgledaju dobre kvalitete – zrele su i u odličnom stanju. Međutim, jedne banane su nešto jeftinije od drugih. One skuplje imaju naljepnicu „Fair Trade“, a na deklaraciji piše da će određeni dio svote koju platiš ići kao izravna potpora malim inozemnim proizvođačima. Potrebna su im sredstva za uređenje njihovih plantaža banana – prema našim standardima radi se o vrlo skromnoj svoti. Koje ćeš banane kupiti?

Radni materijal za učenike 2.4

Evidencijski obrazac za razgovor o dilemi

(na temelju radnog materijala 2.3)

Primjer br. 1: To nije moje smeće	
Alternative	**Odluka i razlozi**
Baciti smeće u kantu *ili* Ostaviti smeće na zemlji *ili* **...**?	
Primjer br. 2: Moj najbolji prijatelj – preprodavač droge	
Alternative	**Odluka i razlozi**
Reći ravnatelju što znam *ili* šutjeti *ili* **...**?	
Primjer br. 3: Moja prijateljica želi stići na vlak	
Alternative	**Odluka i razlozi**
Držati se ograničenja brzine od 50 km/h *ili* Voziti brže *Ili* **...**?	

Primjer br. 4: Koje banane kupiti?	
Alternative	**Odluka i razlozi**
Kupiti jeftinije banane *ili* kupiti skuplje banane *ili* …?	
(drugi primjer)	
Alternative	**Odluka i razlozi**
(drugi primjer)	
Alternative	**Odluka i razlozi**

Radni materijal za učenike 2.5
Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinac 1948.)

Preambula

Budući da je priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu, *budući* da je nepoštivanje i zanemarivanje ljudskih prava rezultiralo barbarskim postupcima koji vrijeđaju savjest čovječanstva i da je izgradnja svijeta u kojemu će ljudska bića uživati slobodu govora i uvjerenja te biti pošteđena straha i neimaštine, proglašena najvećom težnjom svih ljudi,
budući da je ljudska prava prijeko potrebno zaštititi vladavinom prava, kako čovjek ne bi morao pribjeći, kao krajnjem sredstvu, pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja, *budući* da je bitno promicati razvoj prijateljskih odnosa među narodima, *budući* da su narodi u Povelji Ujedinjenih naroda ponovno potvrdili svoju vjeru u temeljna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe i ravnopravnost muškaraca i žena te odlučili promicati društveni napredak i poboljšati uvjete života u većoj slobodi, *budući* da su se države članice obvezale da će u suradnji s Ujedinjenim narodima osigurati opće poštivanje i primjenu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *budući* da je opće razumijevanje tih prava i sloboda ključno za puno ostvarenje te obveze,

u ovom času, stoga,

Glavna skupština

proglašava

Opću deklaraciju o ljudskim pravima kao zajedničku tekovinu svih naroda i država, kako bi svaki pojedinac i svaki dio društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, poučavanjem i učenjem težili promicanju ljudskih prava i sloboda te progresivnim domaćim i međunarodnim mjerama osigurali njihovo opće i djelotvorno priznanje i poštivanje, kako među narodima država članica, tako i među narodima na područjima koja se nalaze pod njihovom jurisdikcijom.

Članak 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću pa jedna prema drugima trebaju postupati u duhu bratstva.

Članak 2.

Svakome pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez ikakve razlike glede rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja ili neke druge okolnosti. Nadalje, ne smije se praviti nikakva razlika zbog političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili područja kojemu neka osoba pripada, bilo da je to područje neovisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili mu je na neki drugi način ograničen suverenitet.

Članak 3.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.

Članak 4.

Nitko se ne smije držati u ropstvu ili odnosu sličnom ropstvu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuju se u svim njihovim oblicima.

Članak 5.

Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.

Članak 6.

Svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu.

Članak 7.

Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije.
Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kojeg oblika diskriminacije kojim se krši ova Deklaracija, kao i od svakog poticanja na takvu diskriminaciju.

Članak 8.

Svatko ima pravo na djelotvornu odštetu putem nadležnih domaćih sudova zbog djela kojima su povrijeđena njegova temeljna prava zajamčena ustavom ili zakonom.*

Članak 9.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvoru ili izgonu.

Članak 10.

Svatko ima potpuno isto pravo na pravično i javno saslušanje od strane neovisnog i nepristranog suda radi utvrđivanja njegovih prava i obveza, i bilo koje kaznene optužbe protiv njega.

Članak 11.

1. Svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da ga se smatra nevinim dok se njegova krivnja zakonski ne utvrdi u javnom postupku u kojemu su mu pružena sva jamstva za obranu.
2. Nitko ne smije biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, po domaćem ili međunarodnom pravu u času počinjenja nije bio predviđen kao kazneno djelo. Ne smije se odrediti ni teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.

Članak 12.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Članak 13.

1. Svatko ima pravo na slobodu kretanja i boravka u granicama bilo koje države.
2. Svatko ima pravo napustiti svoju i bilo koju drugu zemlju i vratiti se u svoju zemlju.

Članak 14.

1. Svatko pred progonom ima pravo tražiti i dobiti utočište u drugim zemljama.
2. Na to se pravo ne može pozivati u slučaju progona koji su izravna posljedica nepolitičkih zločina ili djela protivnih ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 15.

1. Svatko ima pravo na državljanstvo.
2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoga državljanstva niti mu se smije odreći pravo na promjenu državljanstva.

Članak 16.

1. Punoljetni muškarci i žene imaju pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji bez ikakvih ograničenja glede rase, nacionalnosti ili vjere. Oni imaju ista prava prilikom sklapanja braka, u braku i tijekom razvoda.

Članak 17.

1. Svatko ima pravo posjedovati imovinu samostalno ili u zajednici s drugima.
2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoje imovine.

Članak 18.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu da se mijenja vjera ili uvjerenje i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.

Članak 19.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice.

Članak 20.

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Nitko se ne smije prisiljavati na pripadanje nekoj udruzi.

Članak 21.

1. Svatko ima pravo sudjelovati u upravljanju svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika.
2. Svatko ima pravo na jednak pristup javnim službama u svojoj zemlji.
3. Volja naroda je temelj državne vlasti; ta se volja mora izražavati na povremenim i poštenim izborima, koji se provode uz opće i jednako pravo glasa, tajnim glasovanjem ili nekim drugim jednako slobodnim glasačkim postupkom.

Članak 22.

Svatko kao pripadnik društva ima, putem državnih programa i međunarodne suradnje, a u skladu s organizacijom i mogućnostima svake pojedine države, pravo na socijalnu sigurnost i

ostvarenje gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava koja su uvjet njegova dostojanstva i neometanog razvoja njegove osobnosti.

Članak 23.

1. Svatko ima pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i primjerene uvjete za rad i zaštitu od nezaposlenosti.
2. Svatko bez ikakve razlike ima pravo na jednaku naknadu za isti rad.
3. Svatko tko radi ima pravo na pravednu i primjerenu naknadu koja njemu i njegovoj obitelji osigurava život dostojan čovjeka i koja se prema potrebi dopunjuje drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svatko ima pravo osnivati sindikate i njima pristupati kako bi zaštitio svoje interese.

Članak 24.

Svatko ima pravo na odmor i slobodno vrijeme, uključujući razumno smanjenje radnih sati i povremene plaćene neradne dane.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na zaštitu u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog životnog nedostatka u uvjetima koji su izvan njegova nadzora.
2. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, ona rođena u braku kao i ona koja su rođena izvan njega, moraju uživati istu socijalnu zaštitu.

Članak 26.

l. Svatko ima pravo na odgoj i obrazovanje. Odgoj i obrazovanje mora biti besplatno, barem na osnovnom i općeobrazovnom stupnju. Osnovno obrazovanje mora biti obvezno. Tehničko i strukovno obrazovanje mora biti dostupno svima; više i visoko obrazovanje mora biti dostupno svima prema sposobnostima.
2. Odgoj i obrazovanje mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. On mora promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo medu svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira.
3. Roditelji imaju pravo prvenstva u izboru obrazovanja za svoju djecu.

Članak 27.

1. Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu svoje zajednice, uživati u umjetnosti, pridonositi znanstvenom razvoju i koristiti njegove prednosti.
2. Svatko ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa od bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je autor.

Članak 28.

Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu se prava i slobode utvrđene ovom Deklaracijom mogu u punoj mjeri ostvariti.

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema onoj zajednici u kojoj je jedino moguć neovisan i cjelovit razvoj

njegove osobnosti.
2. U korištenju svojih prava i sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznanja i poštivanja prava i sloboda drugih te radi ispunjenja pravednih zahtjeva morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.
3. Ta prava i slobode se ni u kojem slučaju ne smiju koristiti protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 30.

Ništa se u ovoj Deklaraciji ne može tumačiti tako da podrazumijeva pravo neke države, grupe ili pojedinca da poduzmu bilo koju akciju ili izvrše bilo koji čin kojim se poništava neko od ovdje utvrđenih prava i sloboda.

www.un.org/en/documents/udhr

Radni materijal za učenike 2.6

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europska konvencija o ljudskim pravima), izmijenjena Protokolom br. 11 i Protokolima br. 1, 4, 6 (isječci)

Rim, 4. studeni 1950.

Vlade potpisnice, članice Vijeća Europe, uzimajući u obzir Opću deklaraciju o ljudskim pravima koju je Glavna skupština Ujedinjenih naroda proglasila 10. prosinca 1948;

uzimajući u obzir da ta Deklaracija nastoji osigurati opće i djelotvorno priznanje i poštovanje u njoj proglašenih prava;

uzimajući u obzir da je cilj Vijeća Europe postizanje većeg jedinstva njegovih članica i da je jedan od načina postizanja toga cilja očuvanje i daljnje ostvarivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda;

potvrđujući svoju duboku privrženost tim temeljnim slobodama koje su osnova pravde i mira u svijetu i koje su najbolje zaštićene istinskom političkom demokracijom s jedne strane, te zajedničkim razumijevanjem i poštovanjem ljudskih prava o kojima te slobode ovise, s druge strane;

odlučne, kao vlade europskih država koje su vođene istinskim duhom političkih ideala i tradicije poštovanja slobode i vladavine prava, koji su njihova zajednička baština, poduzeti početne korake da bi zajednički osigurale ostvarenje određenih prava utvrđenih Općom deklaracijom;

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. – Obveza na poštovanje ljudskih prava

Visoke ugovorne stranke osigurat će svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode određene u odjeljku I. ove Konvencije.

ODJELJAK I. – Prava i slobode

Članak 2. – Pravo na život

1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koje je ta kazna predviđena zakonom.

2. Nije u suprotnosti s odredbama ovoga članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna:

a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja;

b) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode;

c) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.

Članak 3. – Zabrana mučenja

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

Članak 4. – Zabrana ropstva i prisilnog rada

1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.

2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.

3. U svrhu tumačenja ovoga članka pojam "prisilni ili obvezatni rad" ne obuhvaća:

a) svaki rad koji se u skladu s člankom 5. ove Konvencije zahtijeva od neke osobe na redovitom izdržavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu;

b) svaku vojnu službu ili, u zemljama gdje se dopušta odbijanje obnašanja vojne službe zbog prigovora savjesti, drugu službu određenu umjesto obvezatne vojne službe;

c) svaku službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće koje ugrožavaju život i blagostanje zajednice;

c) svaki rad ili službu koji su dio uobičajenih građanskih obveza.

Članak 5. – Pravo na slobodu i sigurnost

1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda;

b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze;

c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;

d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti;

e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica;

f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi je se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.

2. Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.

3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1.c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.

4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

5. Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja, suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.

Članak 6. - Pravo na pošteno suđenje

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.

2. Svatko optužen za kazneno djelo smatrat će se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.

3. Svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava:

a) da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega;

b) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane;

c) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to nalažu interesi pravde,

d) da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;

e) besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu.

Članak 7. – Nema kazne bez zakona

1. Nitko ne može biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, u času počinjenja, po unutarnjem ili po međunarodnom pravu nisu bili predviđeni kao kazneno djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.

2. Ovaj članak ne priječi suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u času počinjenja predstavljao kazneno djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda.

Članak 8. – Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 9. Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi

1. Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima.

2. Sloboda iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja podvrgnut će se samo takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 10. – Sloboda izražavanja

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnost radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.

Članak 11. – Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivati sindikate ili im pristupati radi zaštite svojih interesa.

2. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa držvne sigurnosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovaj članak ne zabranjuje da se nameću zakonska ograničenja u ostvarivanju tih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Članak 12. – Pravo na brak

Muškarci i žene u dobi za sklapanje braka imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj, u skladu s domaćim zakonima koji uređuju ostvarenje tog prava.

Članak 13. – Pravo na djelotvorni pravni lijek

Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.

Članak 14. – Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

Protokol uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Pariz, 20. ožujka 1952...

Članak 1. – Zaštita vlasništva

Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.

Članak 2. – Pravo na obrazovanje

Nikome neće biti uskraćeno pravo na obrazovanje. U obavljanju svojih funkcija povezanih s odgojem i poučavanjem država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.

Članak 3. – Pravo na slobodne izbore

Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasovanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

Protokol br. 4 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Strasbourg, 16. rujna 1963. …

Članak 2. – Sloboda kretanja

1. Svatko tko se zakonito nalazi na području neke države ima pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svojega boravišta na tom području.
2. Svatko je slobodan napustiti bilo koju zemlju, uključujući i svoju vlastitu.
3. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprečavanja zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.
4. Prava utvrđena u stavku 1. mogu također biti podvrgnuta, u određenim dijelovima područja, ograničenjima utvrđenima u skladu sa zakonom i koja su opravdana zaštitom javnog interesa u demokratskom društvu.

Članak 3. – Zabrana protjerivanja vlastitih državljana

1. Nitko ne smije biti protjeran, upotrebom bilo pojedinačnih bilo kolektivnih mjera, s područja države čiji je državljanin.
2. Nitko ne smije biti lišen prava da uđe na područje države čiji je državljanin.

Članak 4. – Zabrana kolektivnog protjerivanja stranaca

Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno.

Protokol br. 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Strasbourg, 28. travnja 1983.

Članak 1. – Ukidanje smrtne kazne

Smrtna kazna se ukida. Nitko ne smije biti osuđen na takvu kaznu ili pogubljen.

Izvor: www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

To je stranica Europskoga suda za ljudska prava. Prijevodi Europske konvencije o ljudskim pravima na jezike država članica dostupne su u PDF formatu.

Radni materijal za učenike 3.1

Plan 3. Jedinice: "Različitost i pluralizam"

	Plan: dogovaranje zajedničke definicije zajedničkog dobra	**Vrijeme (minute)**
1. lekcija	**Različitost osobnih mišljenja: učenici definiraju svoje političke prioritete**	
	1. Učenici definiraju političke ciljeve.	25 min.
	2. Učenici analiziraju svoje odluke.	15 min.
2. lekcija	**Pluralizam: učenici osnivaju stranke radi ostvarivanja ciljeva**	
	1. Učenici definiraju profile svojih stranaka.	15 min.
	2.Javno događanje: stranke se predstavljaju.	10 min.
	3. Nastavnikov doprinos: pojam zajedničkog dobra	5 min.
	4. Učenici razgovaraju o svojim strategijama pregovaranja	10 min.
3. lekcija	**Pregovaranje: možemo li (ili većina nas) dogovoriti politički cilj (zajedničko dobro)?**	
	1. Učenici definiraju ciljeve.	10 min.
	2. Učenici pregovaraju za okruglim stolom.	30 min.
4. lekcija	**Osvrt na nastavnu jedinicu**	
	1. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	20 min.
	2. Razgovor u nastavku na prethodno.	15 min.
	3. Učenici daju povratne informacije.	5 min.

Radni materijal za učenike 3.2
Sudjelovanje u demokraciji – osnovna pravila i načela

Sudjelovanje u demokraciji znači sudjelovanje u dogovaranju zajedničkog dobra

U demokracijama svatko – pojedinci ili grupe – mogu sudjelovati i zagovarati svoje interese i mišljenja. Konačna odluka ne mora u potpunosti ispuniti naše ciljeve, no ako ne sudjelujemo, nitko se na njih neće ni obazirati.

U demokracijama, do odluka i rješenja se dolazi kroz borbu mišljenja i nadmetanje interesa i mišljenja. Suglasnost se postiže kroz kompromis koji sve stranke, ili većina, može prihvatiti. Takva odluka se, u tom vremenu, može smatrati definicijom **zajedničkog dobra.**

Borba mišljenja i političko nadmetanje generiraju elemente borbe. Stoga je vrlo važno da svi igrači na političkoj pozornici dogovore sustav pravila poštujući načelo međusobnog uvažavanja.

Osnovna pravila i načela pregovaranja i borbe mišljenja u demokraciji

1. Jasnoća i međusobno uvažavanje:

> "Ne slažem se s onim što govoriš,
> no do smrti ću braniti tvoje pravo da to kažeš."
> Voltaire (1694-1778.)

To znači da na osobe različitih interesa i stajališta gledaš kao na svoje protivnike, ali ne i neprijatelje. Ne boriš se, već sudjeluješ u nečem što više nalikuje sportskom natjecanju.

2. Ljudska prava vrijede za sve ljude

Ljudska prava ustanovljuju načelo nenasilja. Političko nadmetanje se ostvaruje riječima, argumentima, idejama, šarmom i mudrošću.

3. Spremnost na kompromis

Pokušaj pronaći „*win-win"* rješenja (obje strane pobjeđuju).

Ako to ne ide, nastoj da obje strane pronađu nešto oko čega se mogu složiti.

Izbjegavaj „*win-lose* situacije" (jedna strana pobjeđuje, druga gubi), bez obzira na to tko pobjeđuje, a tko gubi.

4. Savjeti za pregovaranje

Imajte pred sobom jasnu sliku o svome cilju. Igrači koji znaju što žele često pobjeđuju upravo iz tog razloga.

Pokušajte razumjeti stajališta drugih. Usredotočite se na ono oko čega se možete složiti, a ne na ono oko čega se ne slažete – tražite zajedničke interese i probleme i radite na njima. Međutim, budite vrlo jasni o točkama koje su vam bitne. Nemojte prihvatiti rješenja koja smatrate nepravednima ili neučinkovitima i ne predlažite ih drugima.

Pokušajte staviti naglasak na pitanja koja omogućavaju kompromis, doslovce na sve što je mjerljivo i može se izraziti brojkama – na primjer, raspodjela resursa, novca, zemlje ili vremena. Izbjegavajte sporove oko kolektivnog identiteta (boje, etničkog projekla).

Radni materijal za učenike
3.3

Osnivanje političke stranke

1. Nacrt programa

1. Izaberite predsjedavajućeg, glasnogovornika, mjeritelja vremena i dva pisca (vidi upute za svaku ulogu u nastavku).
2. Prihvatite nacrt programa - sa ili bez izmjena (glas većine).
3. Što nas je okupilo?
   - Što je moj glavni prioritet? Izjava svakog člana, bez rasprave.
4. Definiranje **političkog profila** stranke:
   - Kakvo je naše političko stajalište? Želimo li prihvatiti jedno od naša četiri osnovna stajališta? Ili smo možda negdje u sredini? Ili moramo definirati novo stajalište?
   - Koje su naše osnovne preokupacije? Na primjer, brinemo li posebno o nekim konkretnim skupinama ljudi? Ili, da li definiramo ključni problem ili pitanje? Na kojoj razini djelujemo – lokalnoj, nacionalnoj, europskoj, globalnoj?
   - Koje ćemo ime dati našoj stranci? Koje ime najbolje odražava naš profil? (Stavite ime na školsku klupu ili zid iza vas)
5. **Ciljevi:** koji je naš glavni prioritet? Imamo li daljnje ciljeve?
6. **Strategija**: kako ćemo osvojiti podršku?
   - Tko još s nama dijeli naše ciljeve – tko dijeli naše stavove?

- U vezi s čim smo voljni postići kompromis? Na čemu ne popuštamo?

2. Upute za uloge

Predsjedavajući

U demokratskoj zajednici, organizacije poput političkih stranaka moraju funkcionirati kao demokratske mikro-zajednice (vidi **&** radni materijal za učenike 3.1). Tvoj zadatak je da vodiš računa o tome da se tijekom sastanka poštuju procedura i ljudska prava, na primjer, da svatko ima jednaku šansu izraziti svoje mišljenje.

Zadužen/zadužena si za dnevni red sastanka. Ako se rasprava zakomplicira jer se nekoliko pitanja rješava istovremeno, upozoravaš svoju grupu na tu činjenicu i predlažeš pitanje o kojem će se najprije raspravljati

Glasnogovornik i pisci

Ti si „osoba za odnose s javnošću“ odgovorna za „proizvod“ koji ima smisla i dobro se „prodaje“ – ime stranke, izjava o vašem cilju, ili ciljevima. Da li te ostali mogu lako razumjeti? Hoće li im se tvoje pojavljivanje svidjeti?

Predstavit ćeš stranku na skupu planiranom u 3. lekciji. Pokušaj se svidjeti učenicima koji još nisu pristupili stranci, a pokušaj pridobiti i članove drugih stranaka, posebice one koji su ti najbliži po stavovima. Provjeri s nastavnikom koliko vremena imaš na raspolaganju.

Grupa treba razmotriti na koji način pisci, a možda i svi članovi stranke, mogu doprinjeti oglašavanju,

npr. sastavljanjem reklamnog listića ili postera. Provjeri s nastavnikom koji su vam materijali dostupni ili ih sam/sama pribavi.

Mjeritelj vremena

Predsjedavajući je „menađer demokracije“, a ti si „menađer učinkovitosti“. Tvoj je zadatak paziti na vrijeme tijekom sastanka kako vam ne bi ponestalo vremena.

Savjeti: predloži dodatno vrijeme prije nego što počnete. Interveniraj, ako vidiš da tvoja grupa kasni i predloži odgovarajuće prilagođavanje programa. Grupa odlučuje što će učiniti, a ti nudiš rješenja.

Radni materijal za učenike 3.4

Kako demokratski politički sustav rješava različitost i pluralizam?

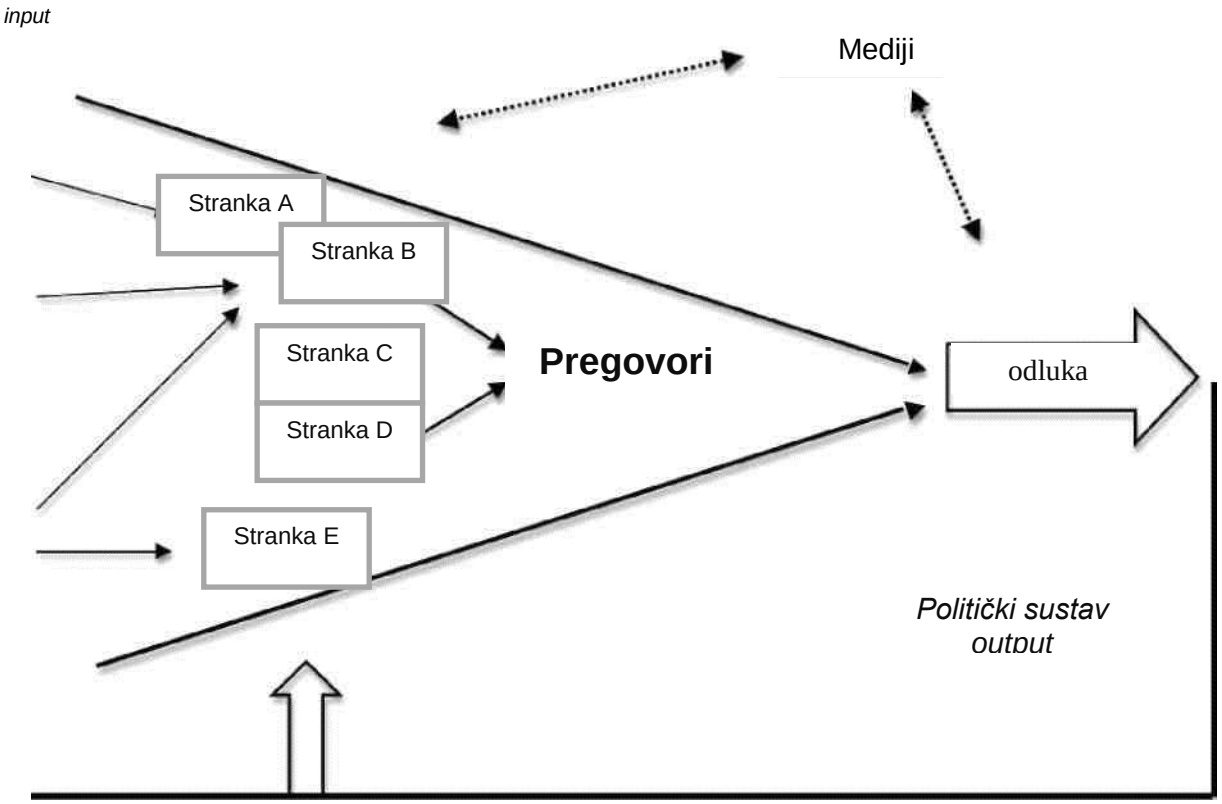

1. Lekcija

Svi igrači dogovaraju sustav pravila i načela:

- međusobno uvažavanje osobnog dostojanstva;
- ljudska prava;
- nenasilje;
- nadmetanje interesa i ciljeva;
- spremnost na kompromis;
- glasovanje većinom glasova;
- zajedničko dobro se dogovara i nijedan igrač ga ne definira unaprijed.

2.lekcija

Pojedinci aritkuliraju vrlo različite ciljeve i interese

Posredovanje u ostvarivanju interesa načelom zastupanja (stranke, lobiji ili NVO ili izravno (referendum).

Rezultat (*output*) je politička odluka koja utječe na članove društva. Njihova reakcija vodi do novih *inputa*.

Radni materijal za učenike 3.5

Pojam zajedničkog dobra: zaštitni znak demokracije i diktature

La multitude qui ne se réduit pas à l'unité est confusion;
l'unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.

[Različitost koja se ne može svesti na jedinstvo je konfuzija; jedinstvo koje zanemaruje različitost je tiranija.]

Blaise Pascal (1623-62.)

Pregovaranje o zajedničkom dobru u pluralističkim demokracijama		**Nametanje zajedničkog dobra u autoritarnoj vladavini i diktaturi**	
Cilj A ***' o''' cilj B	Zajedničko dobro = AB?	**D1**	* X X » D2! X X X
U pluralističkim demokracijama, zajedničko dobro se dogovara u pregovorima i zagovara. Nitko unaprijed ne zna rezultat (AB?). To često uključuje pokušaj i pogrešku pa se odluke mogu, a ponekad i moraju ispraviti. Politika je proces kolektivnog učenja kroz kontroverzne rasprave; na koncu mora biti donijeta odluka.		D1: božanskom spoznajom ili znanstvenom analizom (npr. marksizam–lenjinizam) zajedničko dobro se može objektivno definirati. Samo vladajuća elita je za to sposobna (D2!). Zajedničko dobro opravdava sva sredstva, uključujući silu, da bi se savladao otpor i suprotstavljanje (X). Kritičari "D1" ili "D2!" se proglašavaju neprijateljima.	
U pluralističkim demokracijama, grupe promiču različite ciljeve, interese i vrijednosti (ciljevi A i B). Svaka grupa zagovara svoje ciljeve (a1, a2, b1, b2), nastojeći utjecati na konačnu odluku u svoju korist (AAB? – BBA?). Pluralizam potiče natjecanje i borbu mišljenja. Slobodni mediji podržavaju žustre rasprave.		U diktaturama, grupe ili pojedinci koji promiču neku alternativu ili iznose kritiku bivaju ušutkani (simbol X). Pravo na sudjelovanje daje se samo pristalicama režima. Mediji se cenzuriraju. Vladar odlučuje koji problemi, interesi ili ciljevi postaju dijelom političkog programa.	
Borba mišljenja se smatra nužnom i produktivnom da bi se postigao dogovor i kompromis. Odluke podliježu kritičkom preispitivanju.		Pristanak nameće i unaprijed definira vladar. Smatra se da borba mišljenja izaziva nesklad i opasna je, jer se teško nadzire.	

Radni materijal za učenike 3.6

Karta društvenih podjela i političke stranke

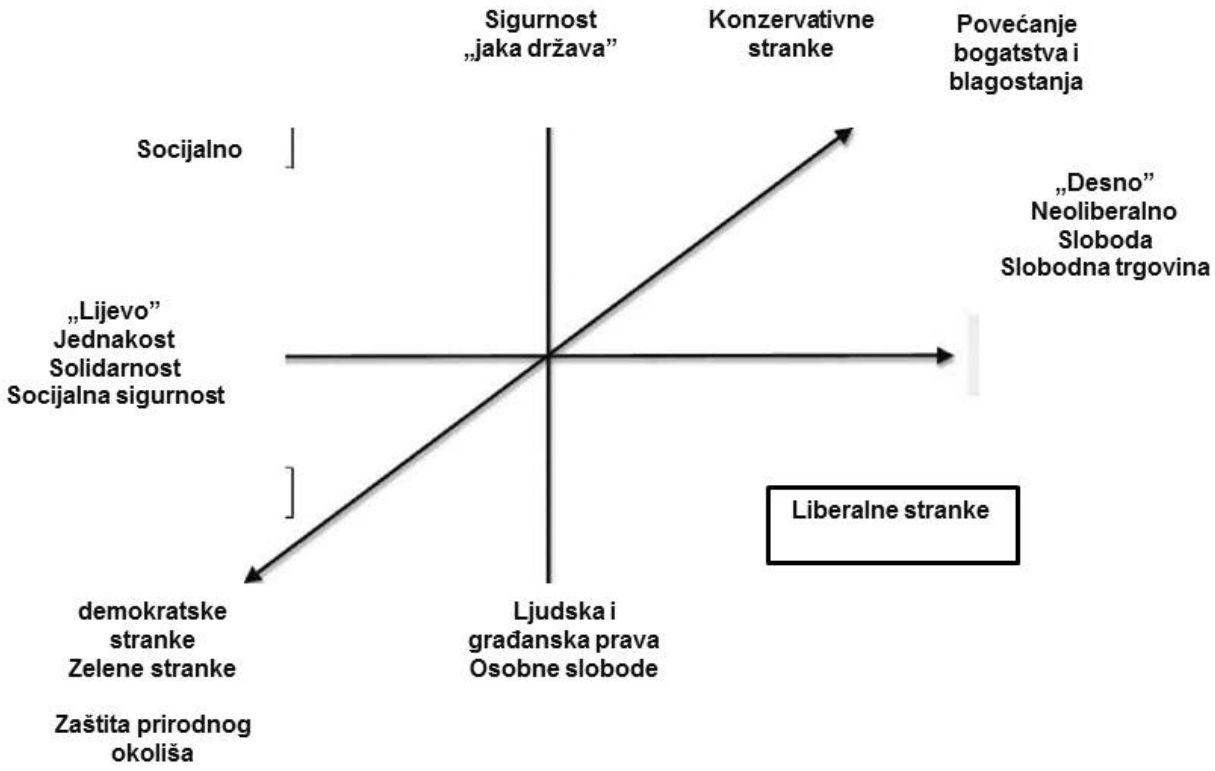

Svako društvo ima nekoliko Dasic suprotstavljenih konstelacija koje nazivamo podjelama (raskolima).

Podjela lijevo-desno postoji u svim zemljama kapitalističkog ustroja sa slobodnom trgovinom. Ova podjela datira još iz vremena industrijske revolucije u 19. stoljeću.

Druge dvije podjele (raskola) su novijeg datuma.

Raskol između zaštite okoliša i gospodarskog rasta stupio je na scenu 1970-ih.

Raskol između „jake države" nasuprot građanskim pravima je reaktiviran u borbi protiv terorizma nakon 11. rujna 2001.

Sustav političkih stranaka otkriva te podjele. One zastupaju grupne interese i daju prednost nekim podjelama.

Svako društvo ima specifičnu strukturu podjela. Što više podjela (raskola) postoji u nekom društvu, to je teže njime upravljati.

Radni materijal za učenike 4.1

Primjer slučaja: sukob u ribarskoj zajednici

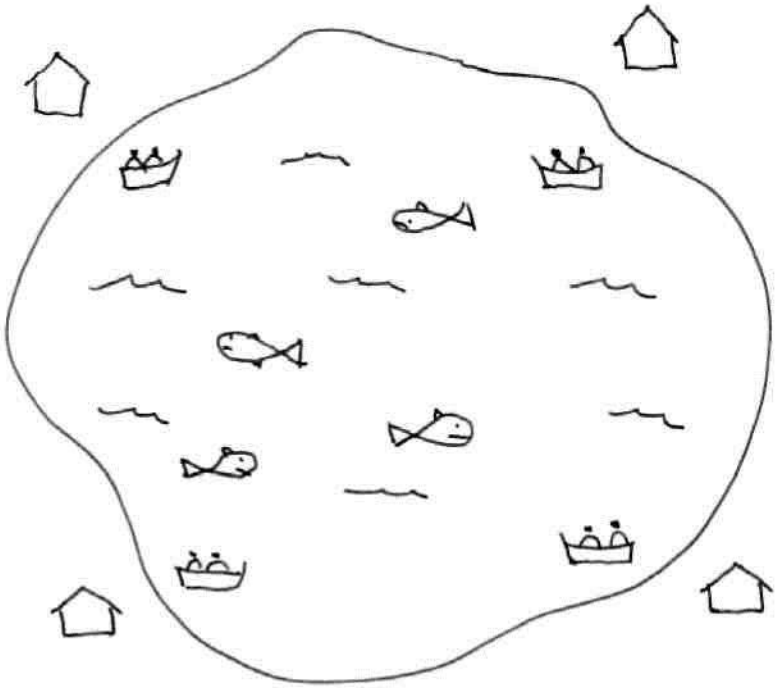

I. Ribarska zajednica

Zamislite veliko jezero puno ribe. Na obalama jezera, u četiri mala sela, žive ribari – ribarska zajednica. Svako selo šalje svoju posadu na ribarenje. U sezoni lovostaja, ribari puštaju da se zalihe ribe povećaju, dok oni, za to vrijeme, krpaju svoje mreže i popravljaju plovila. Riba im je jedini izvor prihoda. Ono što njihove obitelji ne mogu pojesti, prodaju na obližnjoj tržnici. Od onog što na taj način zarade, ribari hrane, oblače i izdržavaju sebe i svoje obitelji. Njihov životni standard je skroman, ali zadovoljavajući.

II. Sukob oko lošeg upravljanja resursima

Posljednje dvije ili tri godine, u ribarskoj zajednici je izbio ozbiljan sukob. Neke ribarske posade su pokušale povećati zaradu loveći veće količine ribe. Posljedica toga je bio pad reprodukcije pa su se u tri godine, riblje zalihe za polovicu smanjile. Ribarska zajednica je suočena s cijelim nizom problema:

1. smanjenje ukupnih zaliha ribe i strah od potpunog nestanka;
2. opadanje ukupne proizvodnje ribe;
3. jaz između dva bogata i dva siromašna ribarska sela („pobjednici i gubitnici“);
4. opasnost od žestokog sukoba između ribarskih sela.

To je sukob zbog lošeg upravljanja zajedničkim resursom. Čini se da se temelji na tri stvari koje se međusobno potkrepljuju:

1. Postoji inicijativa koja potiče ribare da love više ribe;
2. Ne postoje nikakva pravila, pa ribari mogu činiti što god žele;
3. Ribarske posade ne komuniciraju jedna s drugom.

III. Analiziranje sukoba („dijagnoza")

1. Inicijativa pretjeranog izlova ribljih zaliha

Svaki ribar zna da zajednica ovisi o zalihama ribe pa stoga vodi računa o tome da se riblje zalihe potpuno oporave.

S druge strane, svaki ribar isto tako zna da ako njegova posada ulovi još jednu ribu, riblje zalihe vjerojatno neće trpjeti. To bi popravilo zaradu te posade, dok bi troškove – brigu za riblje zalihe, snosila cijela zajednica. Nejednaka raspodjela dodatne zarade i troškova ide u prilog ribarima koji ulove više ribe. To je inicijativa da se poveća ribolov. Sa stajališta svakog pojedinog ribara, čini se razboritim loviti više ribe.

<table>
<tr><td rowspan="4">Dodatni prihod
(+100%)
Dodatni troškovi
-25%</td><td rowspan="3">Dodatni profit
(+75%)</td><td rowspan="4">Ukupni dodatni prihod i profit odlazi posadi br. 1.</td><td>Posada 4
-25%</td><td rowspan="4">Dodatni prihod
(+0%)
Dodatni troškovi
(4x -25%)</td></tr>
<tr><td>Posada 3
-25%</td></tr>
<tr><td>Posada 2
-25%</td></tr>
<tr><td>Dodatni troškovi
(-25%)</td><td>Posada 1
-25%</td></tr>
<tr><td colspan="2">Posada br. 1 s dodatnim ulovom</td><td colspan="3">Ribarska zajednica (sve četiri posade)</td></tr>
</table>

Jedna posada ulovi više ribe: nejednaka raspodjela dodatnog prihoda, dodatnih troškova i dodatnog profita za ribarsku zajednicu.

Svi ribari su svjesni ove inicijative i u potpunosti su informirani o učincima onog što se čini. Vjerojatan je najgori scenarij – svi će raditi isto i loviti više ribe. Posljedica toga će biti pretjerani izlov i zalihe se više neće moći u potpunosti obnoviti. Pokreće se začarani krug, jer ribari mogu nadoknaditi smanjenje zarade samo daljnjim povećanjem izlova.

2. Nepostojanje pravila

Ribari se tako ponašaju jer ne postoje nikakva pravila – nema smjernica, nema sigurnosti, nema ciljeva zajednice, nema sankcija. Kako sada stvari stoje, svaki ribar može raditi što želi, a sve što ulovi, pripada njemu.

U takvim okolnostima, ponašanje ribara ne iznenađuje – no učinci na zajednicu i riblje zalihe su katastrofalni.

3. Nedostatak komunikacije

Ribari se do sada još nisu sastali i razgovarali o nastaloj situaciji. Ponašaju se kako misle da je najbolje i reagiraju na odluke koje su donijele druge posade.

4. Posljedica lošeg upravljanja resursima

Model održivosti pomaže utvrditi štetu izazvanu lošim upravljanjem od strane ribara, a može pomoći i u definiranju alternativnog modela ponašanja (vidi **&** radne materijale 4.2 i 4.4).

IV. Rješavanje sukoba

Kod odabira „terapije" treba voditi računa o „dijagnozi" sukoba.

Radni materijal za učenike 4.2

Model ciljeva za postizanje održivosti

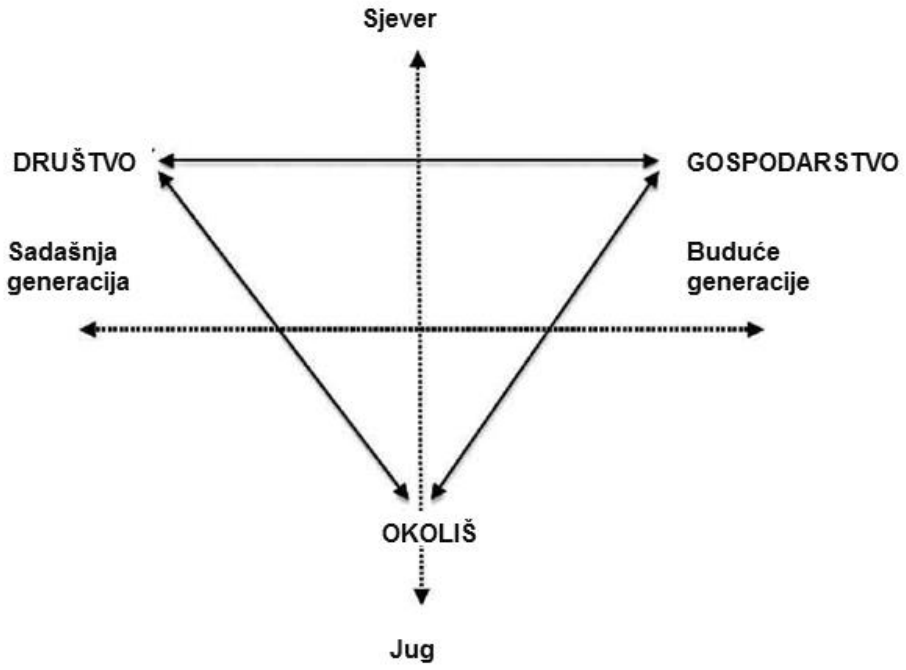

Kako čitati ovaj dijagram

Ovaj model uključuje tri cilja održivosti i stavlja ih u povijesnu i globalnu dimenziju:

1. „Okoliš“: zaštita prirodnog okoliša i resursa;
2. „Gospodarstvo“: gospodarski rast (produktivnost, *output*, bogatstvo);
3. „Društvo“: društvena kohezija, pravedna raspodjela blagostanja;

Strelice s dva vrha pokazuju da se ciljevi prema kojima pokazuju mogu međusobno podržavati ili isključivati.

Radni materijal za učenike 4.3

Primjena modela održivosti na ribarsku igru: Kako možemo uloviti „što je moguće više ribe“?

Ciljevi modela održivosti	Što bismo trebali postići ribarskom igrom?
Gospodarstvo: Gospodarski rast, porast blagostanja	
Društvo: Raspodjela dobara u zajednici	
Okoliš: Zaštita prirodnog okoliša i resursa	
Dugoročna stabilnost: Ostvarivanje ciljeva održivosti danas i u budućnosti	
…	

Radni materijal za učenike 4.4

Koja je optimalna ravnoteža između razmnožavanja ribe i izlova?

Riblje zalihe proizvode veće ili manje količine nove ribe, ovisno o količini ribe koja je ostala u jezeru nakon što je završila ribarska sezona. Kolika zaliha ribe proizvede najveću količinu nove ribe? Odgovor na to pitanje je ključ održivog ribarenja.

Riblje zalihe na kraju sezone u tonama

Zalihe na kraju sezone	Obnavljanje (proizvodnja nove ribe)	Zalihe na početku nove sezone
80	29	109
85	31	116
90	34	124
95	39	134
96	**40**	136
97	**41**	138
98	**42**	140
99	**42**	141
100	**42**	142
101	**41**	142
102	**40**	142
103	**40**	143
104	39	143
105	39	144
110	36	146
115	32	147
120	28	148

Ova tablica pokazuje **najviše stope obnavljanja** koje su riblje zalihe sposobne proizvesti. Ove stope obnavljanja su idealne za održivo ribarenje.

Radni materijal za učenike 5.1
Pripreme za skupštinu o sustavu pravila

Plan

Raspored	Program	Materijali i sredstva
1. lekcija	Sastavljanje radnih grupa. U svakoj grupi se nalazi po 1 član iz svakog ribarskog sela.	Radni materijali 5.1, 5.2.
1. lekcija	Grupe sastavljaju pravila. Grupe pripremaju svoja izlaganja. Članovi zajednice prihvaćaju poslovnik i glasuju za održavanje skupštine.	Radni materijali 5.2, 5.4. Preklopnik (*flipchart*) i flomasteri.
3. lekcija	*Plenarni sastanak*: Grupe predstavljaju svoje prijedloge pravila. Članovi zajednice uspoređuju i ocjenjuju prijedloge pravila. Članovi zajednice raspravljaju o tome koji bi prijedlog pravila trebalo prihvatiti.	Radni materijal 5.3.
4. lekcija Skupština	*Skupština*: Članovi zajednice drže kratke promidžbene govore u prilog modelu koji su izabrali. Prihvaćaju sustav pravila većinom glasova. Potpisuju izvorni dokument koji sadrži pravila. *Refleksija* Učenici promišljaju i osvrću se na stečeno iskustvo.	Nastavni materijal 5.4. Bijeli A4 papir, penkala, flomasteri.

Zašto treba igrati igru donošenja odluka?

Metoda koja je izabrana u sklopu gore izloženog plana je igra donošenja odluke. Razlog odabira ove metode je sljedeći.

Igra funkcionira kao model. Dočarava važne elemente stvarnosti i jasno ukazuje na njih, zanemarujući istovremeno mnogo drugih pojedinosti. Sve države imaju neku vrstu osnovnog sustava, na primjer ustav koji utvrđuje pravila za donošenje odluka i rješavanje sukoba. Bez takvog sustava, članovi zajednice ne bi imali nikakvu potporu u rješavanju međusobnih sukoba pa bi pribjegavali nasilju.

Kada sudjelujete u demokraciji, ostvarujete prava koja su vam zajamčena ustavom vaše zemlje. Najbolji način da razumijete na koji način funkcionira taj sustav pravila i zakona u vašoj zemlji je da sami stvarate taj sustav. Igra donošenja odluka upravo postavlja taj zadatak.

Radni materijal za učenike 5.2

Osnovna pitanja o kojima treba voditi računa kod izrade institucionalnog ustroja

Kada utvrđujete sustav pravila, morate donijeti neke temeljne odluke. Odlučujete kojem obliku upravljanja (odlučivanja) dajete prednost te tko će biti vlasnik ulovljene ribe. Možete raditi različite kombinacije tih osnovnih oblika i doći do različitih rješenja.

Vlasništvo uprave	Hijerarhija (državna vlast)	Kooperativna mreža
Privatno vlasništvo		
Javno dobro		

Odjeljci koji slijede daju dodatne informacije o različitim opcijama.

1. Odabir modela upravljanja

Glavni agent	**Država**	**Lokalne mreže**
Ključni pojmovi	Moć i vlast	Osobni odnosi, komunikacija i zajednički interesi
Osmisli načelo sustava	Hijerarhija (odozgo)	Partnerstvo (ista razina)
Prednosti	Mir i stabilnost Zakoni jasno dopuštaju ili zabranjuju neka ponašanja ljudi. Zakoni se mogu sudski provest ako dođe do kršenja.	Velika stručnost i fleksibilnost u rješavanju problema i ispunjavanju interesa ljudi. Sloboda improviziranja i brzog reagiranja.
Slabosti i rizici	Opasnost od zloporabe moći. Nefleksibilnost. Slabi poticaji za osobnu inicijativu.	"Veto-igrači" mogu blokirati odluke. Pravila se teško provode ako se ne poštuju.
Pravna sredstva	Demokracija i ljudska prava Vladavina prava Ustavni zaštitni mehanizmi	Moralne sankcije. Kultura odgovornosti.

2. Pitanje vlasništva: čiji je riblji izlov?

Dvije osnovne opcije i neki kriteriji za razmišljanje:

	Privatno vlasništvo	**Javno dobro**
Vlasnička pravila	Svaki ribar je vlasnik svog ulova. S njim može raspolagati kako želi.	Svaki ribar isporučuje svoj ulov javnom zastupniku. Riba se potom raspačava članovima zajednice.
Poticajno za ribare		
Učinak na ukupnu količinu ribe		

Učinak na riblje zalihe

3. Daljnja pitanja koja treba uzeti u obzir kod izgradnje institucija

- Želite li definirati cilj koji treba ostvariti?
- Tko je ovlašten donositi odluke?
- Želite li osigurati alate za provedbu pravila?
- Postoji li opasnost zloporabe moći?

Radni materijal za učenike 5.3

Usporedba različitih sustava pravila

Kriteriji za usporedbu	Naš prijedlog	Ostali modeli		
		br. 1	**br. 2**	**br. 3**
A. Osnove Hijerarhija				
Umrežavanje				
Privatno vlasništvo				
Javno dobro				
Komentari				
B. Pravila Ciljevi				
Moć odlučivanja				
Provedba pravila				
Zloporaba moći				
…				
Komentari				

Radni materijal za učenike 5.4
Postupovna pravila za skupštinu – nacrt

Usvajanje postupovnih pravila

1. Zajednica prihvaća nacrt postupovnih pravila većinom od 50% ili više primljenih glasova.
2. Ako nisu predložene nikakve izmjene tog nacrta, može se prihvatiti „u paketu“. Izmjene se izglasavaju pojedinačno.

Predsjedavajući

3. Većinom glasova se jednog člana zajednice bira za predsjedavajućeg. Predsjedavajući može sudjelovati u izglasavanju nacrta sustava pravila, no ne može biti glasnogovornik (pravilo br. 5).

Konačna promidžbena očitovanja

4. Članovi zajednice se dizanjem ruku izjašnjavaju za nacrt modela kojem daju prednost. Osnivaju stranke koje mogu lobirati za svoj model.
5. Glasnogovornik daje promidžbenu izjavu za svoju stranku koja ne traje duže od dvije minute.
6. Tijekom glasovanja nije više dozvoljeno raspravljati.

Postupak glasovanja

7. Glasovanje: članovi zajednice glasovanjem prihvaćaju nacrt. Svi glasovi su jednakovrijedni. Članovi glasuju dizanjem ruku.
8. Dvostupanjska odluka: glasovanje o nacrtu odvija se u dva kruga.
   - 8.1 Prvi krug: članovi zajednice glasuju za jedan nacrt.
   - 8.2 Drugi krug: dva nacrta s najvećim brojem glasova ulaze u drugi krug glasovanja. Zajednica usvaja nacrt koji je dobio najveći broj glasova.
   - 8.3 Ako oba nacrta dobiju jednaki broj glasova, vodi se rasprava prije ponavljanja glasovanje.

Dokumentacija i autorizacija

9. Pisac nacrta unosi datum i mjesto održavanja skupštine na dnu dokumenta s pravilima.
10. Svi članovi zajednice potpisuju dokument.

Radni materijal za učenike 5.5
Sažetak: što možemo naučiti igrajući ovakve igre?

1. Razvoj zajednice: niz problema i rješenja

PROBLEM	RJEŠENJE
Kako možemo preživjeti?	Moramo se osloniti na prirodne resurse koje imamo - ribu.
Kako možemo riješiti sukob pretjeranim izlovom?	1. Trebamo pojam održivosti. 2. Trebamo sustav pravila da bismo organizirali procese komunikacije i odlučivanja.
1. Kako definiramo održivost?	Trebamo uspostaviti ravnotežu nekoliko ciljeva. U stvari, moramo proizvesti onoliko ribe koliko dozvoljavaju zalihe bez da se istroše da bismo osigurali buduću stabilnost. Moramo pravedno raspodijeliti prinos.
2. Kakva pravila trebamo?	Kod izrade sustava moramo izabrati između različitih načela – uvođenja stanja ili razvijanja mreže jednakih.
Kako možemo spriječiti zloporabu moći?	Previše moći ne smije dospijeti u ruke jedne osobe. Ustavi primjenjuju sljedeće: zaštitne mehanizme, vladavinu prava, ljudskim pravima dati status građanskih prava, ograničiti trajanje službe, referendume, regionalnu i saveznu autonomiju, slobodu tiska i medija.
Tko odlučuje o sustavu pravila koji dobivamo?	Svi zajedno. Mi sastavljamo prijedlog, biramo i glasovanjem odlučujemo.
Kako taj proces možemo organizirati pravedno i učinkovito?	Utvrđujemo program. Potreban nam je sustav postupovnih pravila koji unaprijed moramo dogovoriti.

2. Zaključci

1. Politika je napor koji ulažemo da bismo savladali probleme koji utječu na blagostanje i preživljavanje zajednice. Institucije, kao što je sustav pravila, su alati za rješavanje problema. Ako ne ispune dobro svoju svrhu, mogu se i moraju mijenjati.
2. Sukob je uvijek dio društvenog i političkog života. Iako se sukob ne može iskorijeniti, moguće je nadzirati njegovo negativno djelovanje.
3. Koncepcija ribarske igre i igre donošenja odluka služe kao modeli. Bliske su povijesnoj stvarnosti jer opisuju razvoj zajednice kao niz problema i rješenja.
4. Stvarnost se razlikuje od igara u odnosu na dvije važne stvari. Prvo, nemamo tako točne podatke **o** našim prirodnim resursima kao što je to slučaj kod igre. Drugo, demokracije nemaju demokratske korijene. Demokracija i ljudska prava se ne uspostavljaju preko skupština, već preko sukoba.

Radni materijal za učenike 5.6

Povratne informacije uz 4. i 5. jedinicu

Ovaj upitnik je alat koji vam služi kao potpora u promišljanju vašeg osobnog iskustva s učenjem. Važan je izvor informacija za nastavnika u svrhu poboljšanja GOO (EDC/HRE) razreda u budućnosti. Pišite na poleđini ili na dodatnom papiru ako trebate više prostora..

1. U čemu sam najviše uživao/uživala:

2. Što mi se najmanje svidjelo:

3. Najvažnija i/ili najinteresantnija stvar koju sam naučio/naučila:

4. Na čemu bih u nastavku želi/željela raditi:

5. Moje mišljenje o korištenju igara u GOO-u (EDC/HRE):

6. Prijedlozi nastavniku:
   a) Što je dobro funkcioniralo – što se ne bi smjelo mijenjati?

   b) Prijedlozi za poboljšanje

7. Druge napomene – što još želim reći:

Radni materijal za učenike 6.1

Model političkog ciklusa: politika kao proces rješavanja problema u zajednici

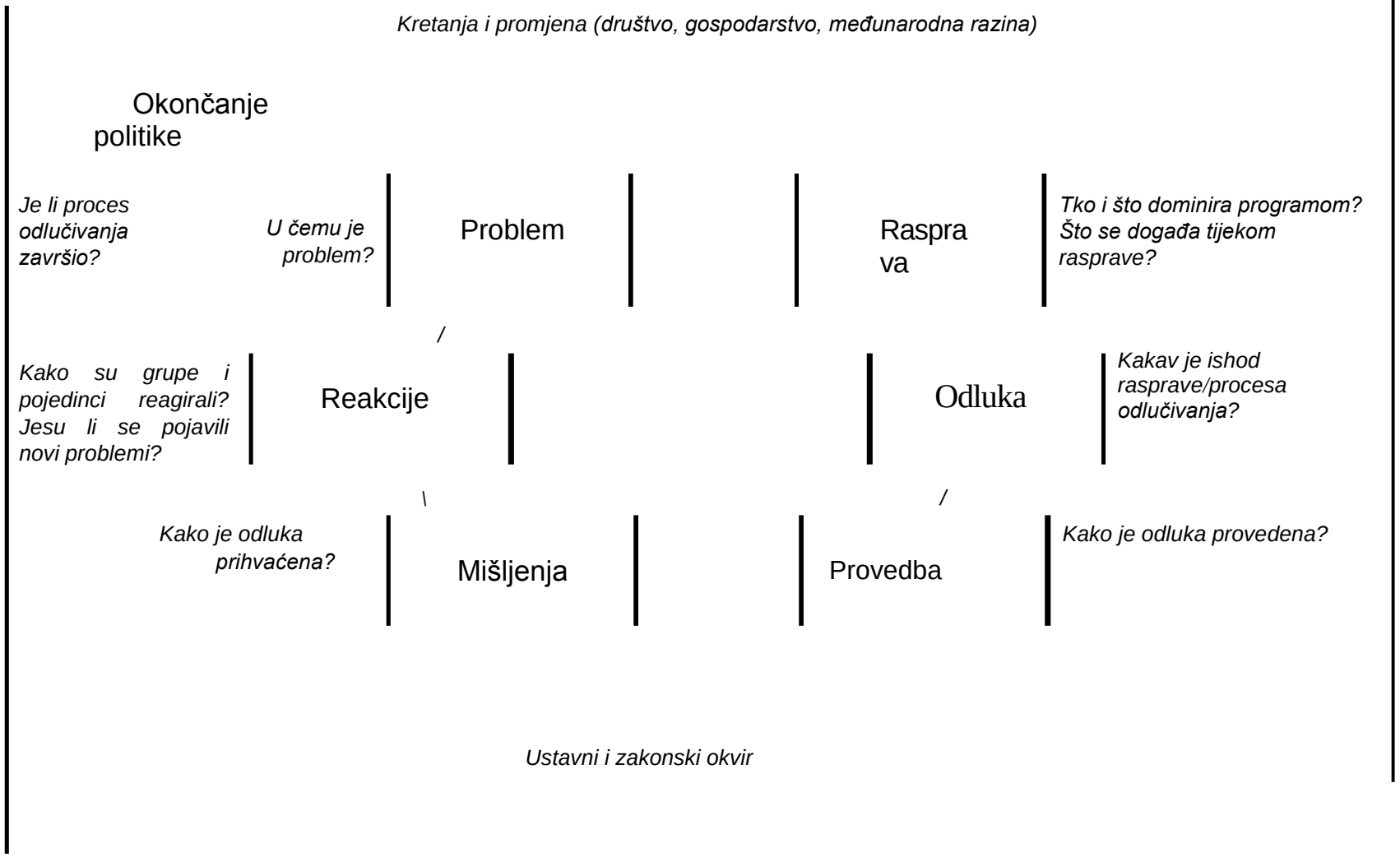

Radni materijal za učenike 6.2

Politički ciklus – alat za praćenje i razumijevanje procesa političkog odlučivanja

Pojmovi i osnovna pitanja *Prilagodi pitanja ako je potrebno*	**Bilješke**	**Izvori informacija**
1. Tema O kojem problemu je riječ?		
2. Problem Tko utvrđuje program? U čemu je problem? Da li se svi protagonisti slažu s definicijom problema?		
3. Rasprava Tko je uključen? Koji su interesi i vrijednosti protagonista?		
4. Odluka Kakav je ishod? Je li nekim interesima data prednost – ili se radi o kompromisnoj odluci?		
5. Provedba Kako se provodi odluka? Tko je uključen ili odgovoran? Ima li problema ili sukoba?		
6. Mišljenja Koji pojedinci, protagonisti, grupe, itd. podržavaju ili kritiziraju ishod? Koje su njihove vrijednosti, ideologije i interesi?		
7. Reakcije Kako reagiraju? (pojedinačno, kolektivno?) Kojim sredstvima ostvaruju moć i pritisak?		
8. Novi problem, stari problem ili rješenje? Postoji li nova rasprava za selekciju programa? U čemu je problem? Stari ili novi? Je li odluka dovela do rješenja koje zaustavlja proces		

Radni materijal za učenike 6.3

Povratne informacije za jedinicu „Vlast i politika”

Razred:

Datum:

1. Pikado ploča (5:**1** potpuno se slažem - 1:1 u potpunosti se protivim)

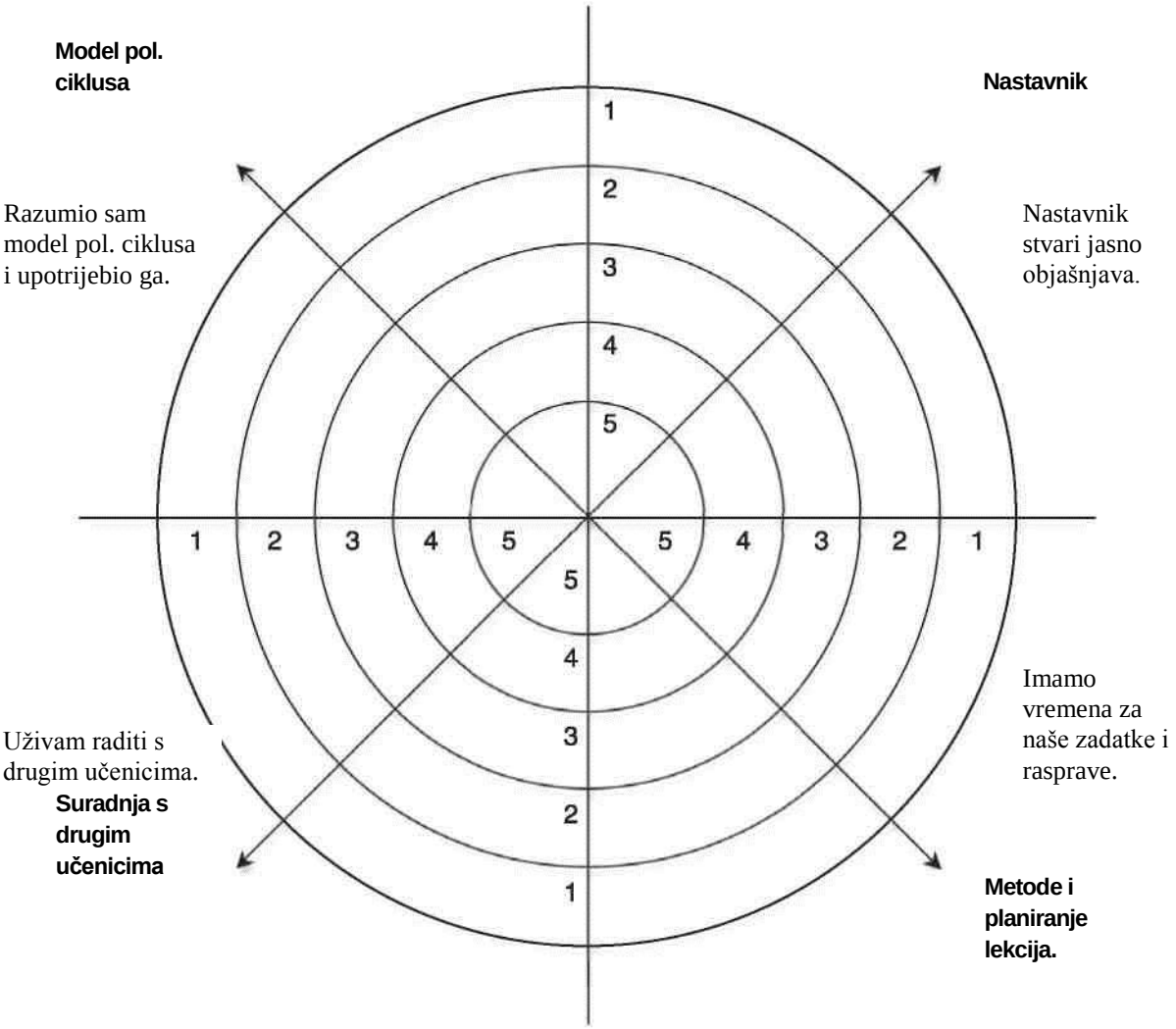

Model političkog ciklusa daje mi ideju kako sudjelovati u politici.

Imamo konstruktivnu radnu atmosferu u razredu.

Nastavnik nam dopušta slobodno izražavanje vlastitog mišljenja.

Dobro učim kada dobivamo zadatke koje sami rješavamo.

2. Moje osobne povratne informacije

2.1 Najvažnija (najvažnije) stvar (stvari) koju sam naučio/naučila:

2.2 Što nisam smatrao/smatrala zanimljivim ili korisnim:

Radni materijal za učenike 7.1

Je li vladavina većine nepravedna prema manjini? Primjer slučaja.

Jedan sportski klub ima velik broj strastvenih odbojkaša i manji broj jednako strastvenih šahista. Obje skupine sudjeluju u prvenstvenim natjecanjima i uspjeli su privući nove članove. Svaki član plaća klubu istu svotu godišnje članarine. Jednom godišnje se održava sastanak na kojem svi članovi većinom glasova odlučuju kako upotrijebiti taj novac. Odbojkaši imaju dugi popis zahtjeva, uključujući redovitu nabavku novih lopti, novu sportsku odjeću za momčad i uređivanje odbojkaškog terena. Šahisti trebaju nove materijale za uvježbavanje početnika, neke knjige i časopise, a i veću prostoriju i više šahovskih garnitura, stolova i stolica za sve veći broj njihovih članova.

Glasnogovornici odbojkaša i šahista iznose svoje zahtjeve. Potom se donosi odluka većinom glasova. Svake godine šahiste nadglasaju odbojkaši. Sav novac ide na odbojkaške projekte, a šahisti moraju biti zadovoljni s onim što imaju.

Šahisti postaju pomalo frustrirani i nestrpljivi. Na kraju krajeva, i njihova članarina se troši na odbojkaške projekte. Osjećaju se kao članovi drugog reda, a neki od njih su već iznijeli mišljenje o razdvajanju u dva odvojena kluba.

Većina odbojkaša odmahuje glavom. Vlast većine – to je demokracija. Ako si nadglasan, i to je dio igre. Međutim, neki odbojkaši ipak smatraju da je takvo stajalište malo pojednostavljeno te da pravedna igra podrazumijeva i uvažavanje interesa šahista. Ali kako?

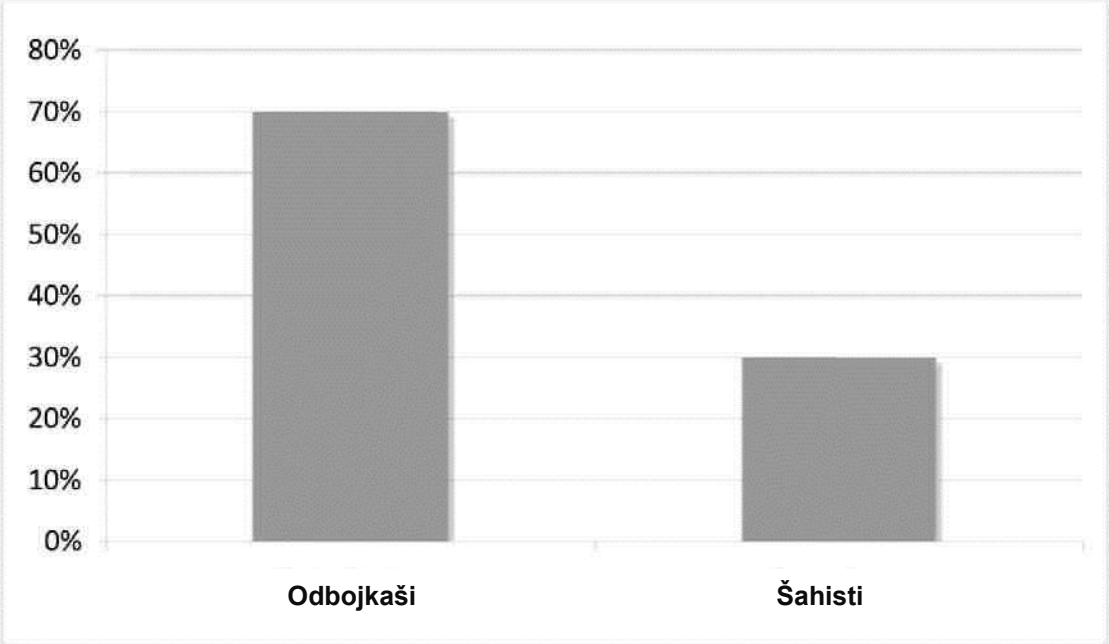

Organizacija članstva u sportskom klubu – jednostavan primjer pluralizma. Pluralistička društva imaju istu vrstu organizacije koja je, naravno, mnogo složenija. Različite skupine imaju različite interese koji mogu biti konkurentni. Što je društvo složenije, to ima više mogućnosti za konkurentne interese. Demokracija i ljudska prava nude alate za pravedno i mirno rješavanje tih sukoba.

Primjer slučaja prilagođen iz : David Miller, *Political philosophy . A very short introduction* („Polotička filozofija. Vrlo kratak uvod"), Oxford, 2003, str. 5.

Radni materijal za učenike 7.2
Kako demokracije brinu o zaštiti manjina?

Problem uspostavljanja ravnoteže između prava većine i manjine je ključno pitanje na svim razinama neke zajednice, od malih klubova do državne razine. S jedne strane, u demokraciji treba poštovati volju većine. S druge strane, treba poštivati i interese manjina. Ako postoji skupina trajnih gubitnika koji smatraju da su diskriminirani, to može dovesti do ozbiljnog sukoba u zajednici.

U ustavima demokratskih zemalja obično se primjenjuju dva rješenja – oba postavljaju granice onom o čemu većina može odlučivati. Jedno je ograničavanje moći većine davanjem manjim entitetima pravo na autonomiju (savezni ili kantonalni model). Drugo rješenje je ugraditi ljudska prava kao građanska prava. Ta prava onda štite pojedince i manjinske skupine budući da ih većina mora poštivati.

1. Savezni/kantonalni model

Manjinske skupine formiraju regionalne entitete – savezne države ili kantone. SAD, Njemačka ili Belgija su primjeri saveza država, dok je Švicarska primjer kantonalnog modela. U tim manjim jedinicama odlučuje većina, a to može uključivati pravo na nadzor nad vlastitim proračunom ili sudjelovanje u stvaranju nacionalnog zakonodavstva. Demokratski ustavi se razlikuju u opsegu autonomije koju dodjeljuju tim pod-jedinicama.

Ovaj pristup se može proširiti izmjenom definicije većine. Ako je za neke odluke potreban kvorum većine od više od 50–75% ili čak 100% – manjinske skupine mogu utjecati na političke odluke pa čak mogu imati i pravo veta.

2. Ljudska prava kao manjinska prava

Ljudska prava funkcioniraju kao manjinska prava postavljanjem granica onom o čemu može odlučivati većina. Uzmite, na primjer, članke iz **Europske konvencije o ljudskim pravima od 4. studenog 1950**:

Članak 5, Pravo na slobodu …

Svatko ima pravo na slobodu …

Članak 14, Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

Članci 5. i 14. govore o dva načela ljudskih prava – slobodi i jednakosti.

Građani čija ljudska prava su u nekoj zemlji članici Vijeća Europe povrijeđena, mogu se obratiti Europskom sudu za ljudska prava.

Ljudska prava postaju građanska prava jednog kada su postala dio ustava. U tom slučaju su ona jače zaštićena jer su postala dio pravnog sustava i odnose se samo na građane te države. U nekim zemljama, ustanovljen je ustavni sud koji štiti građanska prava. Za izmjene i dopune ustava obično je potrebno više od obične većine pa manjinske skupine mogu spriječiti promjene koje bi im mogle štetiti.

Radni materijal za učenike 7.3

Zadatak: pisanje statuta sportskog kluba

1. Sastavi niz pravila (Članak 1, Članak 2, Članak 3, it. **…**) koja rješavaju sljedeća pitanja:
   - Kako treba raspodijeliti sredstva između postojećih skupina?
   - Tko odlučuje o tome kako se raspodjeljuju sredstva?
   - Treba li skupinama dati pravo na autonomiju?
   - Kako treba primijeniti načelo nediskriminacije – da se zaštite prava i interesi većine i manjine?
   - **...** *(ako želite, uključite dodatna pitanja koja smatrate važnima).*
2. Pripremite izlaganje vašeg Statuta u kojem ćete odgovoriti na ova pitanja. Napišite svoja pravila, ako je potrebno u obliku bilješki na A4 listu papira koji možete pričvrstiti na tablicu.
3. Ova pitanja će poslužiti kao obrazac za provjeru pomoću kojeg ćete usporediti svoje rezultate s rezultatima drugih grupa (vidi **&** radni materijal za učenike 7.4).

Radni materijal za učenike 7.4

Evidencija o izlaganjima grupa: nacrt Statuta mikro-zajednice

Upišite rezultate svoje grupe u ovaj obrazac i uključite ideje ostalih grupa u dijelu predviđenom za izlaganja.

Osnovna pitanja	1. grupa	2. grupa	3. grupa	4. grupa	5. grupa	Usporedba
Raspodjela sredstava						
Tko odlučuje o raspodjeli?						
Autonomija grupa						
Načelo nediskriminacije (većina/manjina)						

Ocjenjivanje nacrta statuta – osnovna pitanja

1. *Pravednost*: Da li ovaj statut pravedno rješava problem većine/manjine?
2. *Demokracija*: Da li statut vodi računa o načelu vladavine većine?
3. *Učinkovitost*: Hoće li pravila za donošenje odluka glatko funkcionirati?
4. *Uspostavljanje ravnoteže i/ili utvrđivanje prioriteta*: Je li u statutu pronađen kompromis između različitih interesa i načela, ili je dana prednost jednima nad drugima?
5. ...

Kako primijeniti ova pitanja

Pokušajte naizmjence odgovoriti na svako pitanje. Ako želite, dodajte još pitanja.

Ako odlučite neko pitanje izostaviti i staviti naglasak na ostala pitanja, obrazložite svoje razloge za to.

Zapišite svoje razloge i obrazložite ih.

Razlozi davanja ovih uputa

Imate slobodu u oblikovanju svog mišljenja. Sloboda mišljenja i izražavanja su ljudska prava.

Iz toga slijedi da nema "pogrešnog" ili "ispravnog" mišljenja.

Da bismo jedni drugima pomogli razumjeti naša mišljenja, moramo iznijeti svoje razloge. I tu postoje razlike u smislu kvalitete. Neki argumenti su uvjerljiviji i pažljivije razrađeni od ostalih.

Kada sudjelujemo u demokraciji, vještine pažljivog razmišljanja i dobre argumentacije su vrlo važne ako želimo da drugi ljudi podrže naše ciljeve. Zbog toga ih, radeći ovaj zadatak, nastojte razviti.

Radni materijal za učenike 8.1

Prijedlozi za predmet rasprave

Zadatak

1. Najprije prikupi sve ideje koje ti padnu na pamet i zabilježi ih (*brainstorming*).
2. Organiziraj ideje po kategorijama.
3. Provjeri ih prema sljedećim kriterijima:
   a. Da li zahtijevaju odabir ili odluku?
   b. Postoje li dobri razlozi u prilog ili protiv nekog odabira ili odluke?
   c. Da li ti ili drugi učenici u razredu znaju nešto o tom problemu?
   d. Da li misliš da će taj problem zanimati učenike u tvom razredu?
   e. Da li ti ili drugi učenici imate potrebne informacije, ili ih možete pribaviti? (možda znate mnogo iz svog svakodnevnog iskustva; ili možete prikupiti podatke ili izvješća iz drugih izvora kao što su knjige, tiskovine ili internet.)

   Ako na pitanja od a.-e. odgovoriš s ne, tvoj prijedlog nije prihvatljiv.
4. Odaberi jednu ili dvije ideje i, ako je potrebno, prikupi materijal. Možete formulirati problem kao tvrdnju ili da/ne pitanje.
5. Stavi svoj prijedlog na preklopnik (*flipchart*) u kategoriju kojoj pripada, zajedno s tvojim imenom. Svakako iznesi svoje rezultate prije isteka roka kako bi svi mogli pročitati tvoj doprinos.
6. Odreži donji dio ove stranice, ispuni je i spremi je na mjesto koje je odredio nastavnik. Dodaj svoje materijale.
7. Pročitaj prije početka rada na lekciji što piše na preklopniku (*flipchartu*), kao i materijale drugih učenika.

^ ----------

Stranica s bilješkama: Prijedlozi za temu o kojoj će se raspravljati Imena:		
Problem	Kategorija (svakodnevni život, školski život, itd.)	Materijali

Radni materijal za učenike 8.2

Pravila za održavanje rasprave

Način sjedenja

Predsjedavajući sjedi za čelnim stolom. Dvije strane koje sudjeluju u raspravi sjede jedna nasuprot drugoj. Publika sjedi na izvjesnoj udaljenosti od stola, ali tako da može vidjeti obje strane. Ako je potrebno, dodatne stolice za publiku treba složiti u nekoliko redova, a ne iza jedne od strana koje sudjeluju u raspravi.

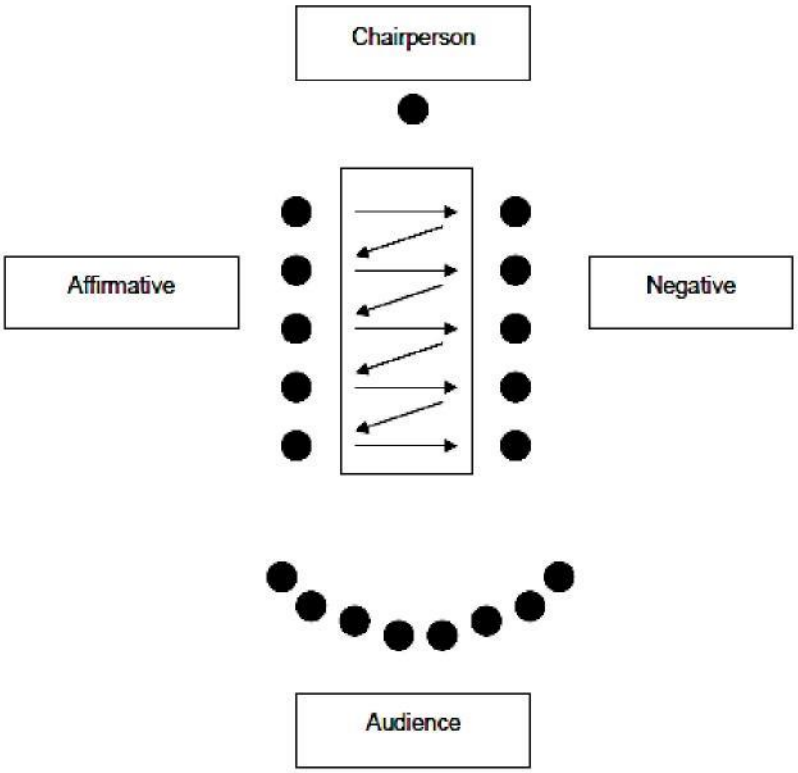

Redoslijed govornika

Strelice pokazuju redoslijed govornika u prvom krugu rasprave. U drugom krugu, redoslijed je obrnut, nakon što je prvi govornik zagovorne strane govorio. Zadnju riječ ima glasnogovornik strane koja ima negativan stav prema temi; tim može izabrati člana da dâ tu izjavu – ali ne njihov prvi govornik, jer to bi mu/joj dalo blok od dvije minute vremena što ne bi bilo pravedno prema drugom timu.

Pravila za vođenje rasprave

1. Prvi govornik strane koja se pozitivno izjašnjava o temi, koji sjedi pored predsjedavajućeg, započinje. Zatim, kao što pokazuju strelice na dijagramu, odgovara prvi govornik strane koja ima negativan stav prema temi. Na taj način naizmjenično govore govornici obiju strana. Nakon što je govorio posljednji govornik strane koja je protiv teme, počinje drugi krug rasprave, ovaj puta obrnutim redoslijedom.
2. Nakon što je govorio prvi govornik strane koja se pozitivno izjašnjava o temi, govornik strane koja ima negativan stav (ali ne njihov prvi govornik) ima zadnju riječ.
3. Redoslijed govornika se ne smije mijenjati.
4. Svaki govornik ima na raspolaganju maksimalno jednu minutu. Predsjedavajući pažljivo kontrolira vrijeme. Daje znak kada govorniku preostaje 10 sekundi, a nakon što istekne vrijeme, govornik može završiti rečenicu i mora stati. Neiskorišteno vrijeme se ne može prenijeti na drugog govornika.
5. Zabranjeno je prekidati govornika.
6. Publika ne smije sudjelovati u raspravi.
7. Nakon rasprave, publika (gledateljstvo) ima pet minuta za razmjenu utisaka i mišljenja. Potom se glasuje dizanjem ruku.
8. Kod glasovanja se zbrajaju glasovi za i protiv. Pobjeđuje većina.

Savjeti za govornike strana koje sudjeluju u raspravi

1. Uz izuzetak prvog govornika strane koja se potvrdno izjašnjava o temi, iskoristite otprilike prvu polovicu svoje izjave za pobijanje argumenta druge strane i potom predstavite svoj novi argument.
2. (Za prve govornike) Iznesite svoje stajalište – kažite kakvu odluku želite čuti.
3. Kada se pripremate za raspravu, najprije napravite *brainstorming* svih ideja. Zatim odlučite kojim redoslijedom želite iznositi svoje stavove i dodijelite ih jednom govorniku. Počnite i završite s izrazito jakim i upečatljivim argumentom (vidi radni materijal za učenike 8.2).
4. Možete ponoviti ili varirati ključni argument kako biste ga svima „utuvili“.
5. Zadnji govornici moraju sažeti argumente njihove strane, naglašavajući tri ili četiri točke. Što slušateljstvo treba zapamtiti nakon rasprave? Ako se rasprava vodi o odluci koju je potrebno donijeti, nastojte da bude jasan apel koji upućujete slušateljstvu nakon što poslije rasprave glasuju.
6. Govorite slobodno. Nemojte čitati svoju izjavu iz bilješki, već nastojte uspostaviti kontakt pogledom s protivnicima i slušateljstvom.
7. Prema protivnicima se ophodite s poštovanjem. Nikada nemojte vrijeđati govornika već se bavite njegovim argumentima.

Savjeti za slušateljstvo (vidi radni materijal za učenike 8.5)

1. Prije rasprave, pokušajte pretpostaviti koje će argumente obje strane iznijeti. To će vam dati potreban referentni okvir dok slušate raspravu.
2. Bilježite argumente obiju strana – ako je moguće, jednom rečenicom.
3. Povežite argumente s navodima pobijanja uz pomoć linija i strelica i upišite komentar. Koji vas je argument uvjerio? (korake 2 i 3 može podijeliti nekoliko slušatelja).
4. Naznačite koji vas se argument posebno dojmio.
5. Nakon rasprave, razmijenite rezultate unutar svoje grupe. Potom glasujte o prijedlozima obiju strana.

Radni materijal za učenike 8.3
Plan za timove koji sudjeluju u raspravi

Ime govornika *Molimo da se držite redoslijeda iz dijagrama u radnom materijalu 8.2*	**Argument**	**Bilješke**
1.	*Preporuka: iznesite svoj prijedlog*	
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10. *	*Završna riječ (sažimanje ključnih točaka)*	

***Završna riječ - govornici**

Prvi govornik strane koja podržava temu ima završnu riječ (vidi dijagram u **&** radnom materijalu 8.2).

Potom slijedi govornik strane koja ne podržava stav. Tim bira člana koji će to učiniti, ali ne njihovog prvog govornika, jer bi taj na taj način dobio blok od dvije minute, a to bi bilo nepravedno prema drugom timu.

Radni materijal za učenike 8.4

Plan za predsjedavajućeg

Zadatak prvog predsjedavajućeg – predsjedavanje raspravom

Predsjedavajući vodi raspravu i nadzire da li sudionici u raspravi poštuju pravila (vidi **&** radni materijal za učenike 8.2) te da li se dobronamjerno i s poštovanjem odnose jedan prema drugome. Predsjedavajući je neutralan i ne pokazuje sklonost prema nijednom raspravnom timu.

Predsjedavajući u prvome redu mjeri vrijeme. Nijedan govornik ne smije govoriti dulje od jedne minute. To u praksi znači, da nakon što je minuta istekla, govornik može završiti svoju zadnju rečenicu i potom stati. Ako je potrebno, predsjedavajući uljudno, ali odlučno, prekida govornika i daje riječ sljedećem govorniku drugog tima.

Oprema

Štoperica ili sat koji točno pokazuje sekunde. Mobilni telefoni također imaju funkciju štoperice.

Papir za bilješke i olovka.

Žuti i crveni komad papira ili kartona veličine A7.

Dodatni **&** radni materijali 8.2, 8.5.

Zadatak predsjedavajućeg tijekom rasprave

1. Otvara raspravu:
   - Zaželi dobrodošlicu timovima, slušateljstvu i izvjestiteljima.
   - Daje kratak prikaz rasprave, bez pojedinosti koje bi mogle pomoći jednoj od strana.
   - Podsjeća timove na: pošteno postupanje, poštivanje pravila.
   - Objašnjava pravila oko mjerenja vremena: nakon 50 sekundi predsjedavajući daje znak.
   - Nakon jedne minute predsjedavajući zaustavlja govornika - kako bi osigurao pravičnost.
2. Tijekom rasprave:
   - Predsjedavajući samo sluša raspravu.
   - Predsjedavajući prati vrijeme govorenja i nakon 50 sekundi daje znak. (Često je to jedino što predsjedavajući treba činiti).
   - Predsjedavajući intervenira ako govornici prekorače dodijeljeno vrijeme od jedne minute.
   - Predsjedavajući intervenira ako sudionici u raspravi ili netko iz slušateljstva na bilo koji način prekida govornika.
   - U vrlo ozbiljnim slučajevima lošeg ili nekorektnog ponašanja, predsjedavajući pokazuje govorniku žuti ili/i crveni karton. Crveni karton znači da govornik mora napustiti raspravu.
3. Nakon rasprave:
   - Predsjedavajući objavljuje da je rasprava završena.
   - Predsjedavajući zahvaljuje sudionicima u raspravi i slušateljstvu.

Uloga predsjedavajuće nakon rasprave

Nakon rasprave slušatelji (publika) vode kratak razgovor osvrćući se na raspravu (pet minuta) i potom glasuju o tome koja strana je iznijela uvjerljivije argumente.

Drugi zadatak predsjedavajućeg – voditi postupak glasovanja i razgovor o raspravi

1. *Razgovor koji slijedi poslije rasprave*

– Predsjedavajući najavljuje da slušatelji imaju na raspolaganju pet minuta tijekom kojih mogu razmijeniti svoje mišljenje o raspravi. Stolice su sada presložene u krug ili veliki polukrug kako bi svi učenici vidjeli jedan drugog.

– Svaki slušatelj je tijekom rasprave pravio bilješke i razmišljao o tome koji tim je uvjerljiviji. Predsjedavajući traži dizanje ruku – provjera načina glasovanja.

– Riječ uzimaju učenici koji imaju različita stajališta. Predsjedavajući ih moli da razmijene mišljenja na isti način kako su to činili sudionici u raspravi, jer nema mnogo vremena.

– Nakon pet minuta predsjedavajući objavljuje kraj razgovora.

2. *Glasovanje*

– Predsjedavajući najavljuje glasovanje. Ponavlja problem i pitanje o kojem se glasuje: koji vas je tim uspješnije uvjerio – onaj koji zagovara temu ili onaj koji je bio protiv? U ovom trenutku više nije dozvoljeno razgovarati. Predsjedavajući moli jednog učenika da rezultate glasovanja zabilježi na ploču ili preklopnik (*flipchart*).

– Predsjedavajući najprije traži da dignu ruke učenici koje je uvjerila strana koja je podržala temu. Izbroji glasove i potom na isti način vodi glasovanje o suprotnoj strani.

– Na kraju se prozivaju i broje suzdržani – oni koji nisu glasovali za nijedan tim.

– Predsjedavajući čita rezultat glasovanja, ali ga ne komentira. Zahvaljuje slušateljstvu na razgovoru i glasovanju i zaključuje raspravu.

Radni materijal za učenike 8.5

Zapisnik za slušatelje

1. *Brainstorming*: kakve argumente očekujemo?		
Tim koji podržava	**Tim koji ne podržava**	**Bilješke**
2. Zapisnik s rasprave		
Tim koji podržava	**Tim koji ne podržava**	**Bilješke**
3. Moj glas (navesti razloge)		

Radni materijal za učenike
8.6

Radni listić za pisce vijesti s rasprave

Zadatak

Učenici se organiziraju u tri tima.

Napiši izvješće s rasprave i predstavi svoj članak na sljedećem satu. Izvjesi po mogućnosti dva ili tri primjerka na zid učionice.

Svaki tim radi za drugu vrstu novina/časopisa:

tabloid;

kvalitetne novine;

časopis za mlade.

Profil triju različitih tiskovina – što čitatelji očekuju

Postoje neka općenita pravila o tome kako napisati dobar članak - vidi **&** Radni materijal za učenike 9.1.

Međutim, svaka tiskovina se obraća drugačijem čitateljstvu pa bi se vaš članak trebao svidjeti vašoj ciljnoj skupini ako želite da čitatelji kupuju tiskovinu od koje živite. To znači, da će vaši članci biti sasvim drugačiji usprkos činjenici da pišete o istoj raspravi. Pogledajte kako je to učinjeno u stvarnim tiskovinama.

Vrsta tiskovine	**Što čitatelji očekuju** *** prioritet / ** važno / * poželjno				
	Zabava	Slike	Informacije (problem i argumenti)	Stajališta mladih	"osobni štih"
Tabloid	**..**	**..**	**..**	*	**...**
Kvalitetne novine	*	**..**	**...**	*	*
Časopis za mlade	**..**	**..**	**..**	**...**	*

Radni materijal za učenike 9.1
Izrađivanje zidnih novina – izvršiti odabir

Upute

Izradit ćete svoje vlastite zidne novine. Pripremite se razmišljajući o svojim idejama. Koje priče, članke i slike predlažete? Iznesite svoje razloge jer će vam to pomoći kada budete razgovarali o svom konačnom odabiru.

Pitanja koja treba uzeti u obzir (kriteriji)	**Vaši prijedlozi**	**Vaši razlozi**
1. Vrijedno objavljivanja Zbog čega je priča važna? Da li priča sadrži važne ili ključne informacije koje vaši čitatelji trebaju znati. **2. Uvodnik** Uvodnik treba upadati u oči kako bi privukao potencijalne čitatelje. Možete ga „pojačati“ slikom? **3. Fotografije** Razmislite o slici s podtekstom umjesto priče. **4. Ravnoteža sadržaja** Primjeri: Poznato/nepoznato pozitivno/negativno najnovije vijesti/“od interesa za ljude” priče o uspjehu/ priče o sukobu	1. Uvodnik?	
	2. Druge priče?	
	3. Uvodnik (komentar) – koje priče?	
	4. Fotografije – kojih priča?	
	5. Priče i teme manje važnosti – što se može izbaciti?	

Na temelju: Center for Media Literacy (2005), Five Key Questions That Can Change the World, Lesson 1c, p. 21 Centar za medijsku pismenost (2005), Pet ključnih pitanja koja mogu promijeniti svijet, Lekcija 1c, str. 21 *(*prilagođeno*); www.medialit.org.*

Radni materijal za učenike 9.2

Savjeti za izradu zidnih novina

Dodijelite sljedeće zadatke članovima tima (vidi bilješke o načinu izvješćivanja u nastavku): glavni urednik koji vodi sastanak;

Mjeritelj vremena koji nadzire proizvodnju zidnih novina; izvjestitelj koji na plenarnom dijelu sata objašnjava vaše odluke.

Prijedlog redoslijeda:

1. Usvojite ili izmijenite ovaj prijedlog redoslijeda.
2. Raspravite i odlučite koje ćete teme izabrati – ili izbaciti *(&* Radni materijal za učenike 9.1).
3. Dodijelite istraživački zadatak i/ili zadatak pisanja svakom članu tima. Dogovorite redoslijed izvršavanja zadataka.
4. Obavite poslove oko sastavljanja priče – istraživanje, pisanje, prikupljanje materijala i slike.
5. Složite zidne novine.
6. Izložite ih u učionici.

Bilješke o načinu izvješćivanja

Glavni urednik

Predsjedavaš razgovorima i donošenju odluka u svom timu.

Provjeri da li svi imaju priliku s timom podijeliti svoje ideje i razmišljanja. Interveniraj kad nekoga ne slušaju.

Predloži koje priče bi trebalo uključiti u zidne novine.

Prati da li tim marljivo radi. Predloži redoslijed koji je ostvarljiv jer ostavlja dovoljno vremena za osnovne stvari – skupljanje informacija i pisanje.

Mjeritelj vremena

Nadzireš raspored proizvodnje zidnih novina.

Ako utvrdiš da tim kasni i da će imati probleme oko završavanja zadatka, razgovaraj s članovima tima i obavijesti glavnog urednika.

Predloži što tim treba učiniti da bi završio na vrijeme.

Izvjestitelj

U sljedećoj lekciji ukratko objasni drugim timovima razloge zbog kojih ste učinili sljedeće:

izabrali neku temu za uvodnik;

koje ste druge teme namjeravali uključiti i zbog čega ste na kraju od njih odustali;

zašto ste izabrali fotografije;

sva ostala pitanja o kojima je tvoj tim raspravljao.

Radni materijal za učenike 9.3
Savjeti za pisanje dobre novinarske priče

Prije nego što započneš pisati

Razmisli o svrsi svoje priče: ako se radi o novinarskoj priči, to će najvjerojatnije biti informiranje čitatelja.

Provedi istraživanje i intervjue i nemoj zaboraviti praviti bilješke i zapisati korisne izjave.

Dok pišeš

Upotrebljavaj glagole koji izražavaju aktivnost da

pokažeš što se zaista događa.

Najprije iznesi zaista zanimljive informacije. Slijedi

sljedeći okvir:

Prvi odlomak

Pokušaj privući čitatelja pa započni s nekom smiješnom, mudrom ili iznenađujućom konstatacijom. Slijedi raznolikost – pokušaj započeti članak pitanjem ili provokativnom izjavom. U prvoj ili u prve dvije rečenice reci tko, što, kada, gdje i zašto.

Drugi/treći/četvrti odlomak

Daj čitatelju pojedinosti proširivanjem odgovora na gore spomenutih pet pitanja:

- Tko je uključen?
- Što se dogodilo?
- Gdje se dogodilo?
- Kada se dogodilo?
- Zašto se dogodilo?

Uključi jednu ili dvije izjave ljudi koje si intervjuirao. Piši u trećem licu (on, ona, ono ili oni). Ne zaboravi sačuvati objektivnost i nemoj nikada otvoreno iznositi svoje mišljenje. Upotrijebi navodne znakove kada iznosiš tuđa mišljenja.

Zadnji odlomak

Zaokruži priču i nemoj ostaviti čitatelja u neizvjesnosti. Pokušaj završiti nekim citatom, izrekom koja se lako pamti ili lijepim završetkom.

(skraćeno)

Izvor: *Media Awareness Network*

Izvorni dokument: Plan nastavnog sata, Dnevni izvjestitelj

Autor: Ginie Waller

www.media-awareness.ca

Prodajna m jesta izdanja Vijeća Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE
La Librairie Européenne -The European Bookshop Rue de l'Orme, 1 BE-1040 BRUXELLES Tel.: +32 (0)2 231 04 35 Fax: +32 (0)2 735 08 60 E-mail: order@libeurop.be http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE
Robert's Plus d.o.o. Marka Maruliça 2/V BA-71000, SARAJEVO Tel.: + 387 33 640 818 Fax: + 387 33 640 818 E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA
Renouf Publishing Co. Ltd. 1-5369 Canotek Road CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3 Tel.: +1 613 745 2665 Fax: +1 613 745 7660 Toll-Free Tel.: (866) 767-6766 E-mail: order.dept@renoufbooks.com http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE
Robert's Plus d.o.o.
Marasoviçeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE
Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347 CZ-180 21 PRAHA 9 Tel.: +420 2 424 59 204 Fax: +420 2 848 21 646 E-mail: import@suweco.cz http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK
GAD
Vimmelskaftet 32 DK-1161 KØBENHAVN K Tel.: +45 77 66 60 00 Fax: +45 77 66 60 01 E-mail: gad@gad.dk http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE
Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE
La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE
UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE
Librairie Kauffmann s.a. Stadiou
28 GR-105 64 ATHINAI Tel.: +30 210 32 55 321 Fax.: +30 210 32 30 320 E-mail: ord@otenet.gr http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE
Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST Tel.: +36 1 329 2170 Fax: +36 1 349 2053 E-mail: euroinfo@euroinfo.hu http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE
Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

MEXICO/MEXIQUE
Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Río Pánuco, 141 Delegacíon Cuauhtémoc
MX-06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
http://www.mundiprensa.com.mx

NETHERLANDS/PAYS-BAS
Roodveldt Import BV Nieuwe Hemweg 50 NE-1013 CX AMSTERDAM Tel.: + 31 20 622 8035 Fax.: + 31 20 625 5493
Website: www.publidis.org
Email: orders@publidis.org

NORWAY/NORVÈGE
Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE
Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL
Livraria Portugal (Dias & Andrade, Lda.) Rua do Carmo, 70 PT-1200-094 LISBOA Tel.: +351 21 347 42 82 / 85 Fax: +351 21 347 02 64 E-mail: info@livrariaportugal.pt http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE
Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-117342 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE
Mundi-Prensa Libros, s.a. Castelló, 37 ES-28001 MADRID Tel.: +34 914 36 37 00 Fax: +34 915 75 39 98 E-mail: libreria@mundiprensa.es http://www.mundiprensa.com

SWITZERLAND/SUISSE
Planetis Sàrl 16 chemin des pins CH-1273 ARZIER Tel.: +41 22 366 51 77 Fax: +41 22 366 51 78 E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI
The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN Tel.: +44 (0)870 600 5522 Fax: +44 (0)870 600 5533 E-mail: book.enquiries@tso.co.uk http://www.tsoshop.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA
Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
US-CROTON-ON-HUDSON, NY 10520
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33

(0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

Š
Uli

je priručnik za nastavnike koji izvode program Obrazovanje za demokratsko građanstvo (*Education for Democratic Citizenship*- (EDC) i Obrazovanje za ljudska prava (*Human Rights Education* (HRE), urednike udžbenika za GOO-a (EDC/HRE) te sastavljače kurikuluma. Devet nastavnih jedinica, koje se sastoje od otprilike četiri lekcije, bave se osnovnim pojmovima GOO-a (EDC/HRE). Planovi rada za te lekcije sadrže iscrpne upute i radne materijale za učenike te popratne informacije za nastavnike. Zbog toga je priručnik pogodan za nastavnike-pripravnike i nastavnike-početnike, kao i nastavnike koji uz rad prolaze obuku GOO-a (EDC/HRE). Iskusni nastavnici također mogu iskoristiti mnoge ideje i materijale iz ovog priručnika. Priručnik sadrži cjeloviti kurikulum jedne školske godine za učenike srednjih škola (razredi 10-12.), no budući da je svaka jedinica cjelina za sebe, priručnik omogućava veliku fleksibilnost upotrebe.

Cilj GOO-a (EDC/HRE) je aktivni građanin koji je voljan i sposoban sudjelovati u demokratskoj zajednici. Stoga GOO (EDC/HRE) jako naglašava djelovanje i učenje koje je usmjereno na rješavanje zadataka. Ovaj priručnik za srednje škole stavlja naglasak na ključne kompetencije koje mladim ljudima omogućavaju sudjelovanje u demokratskom odlučivanju i odgovaranje na izazove koje pred njih postavlja dinamično pluralističko društvo. Osnovni pojmovi GOO-a (EDC/HRE) se poučavaju kao alati za cjeloživotno učenje.

IV. Knjiga je jedna u nizu od šest knjiga:

GOO (EDC/HRE) I. Knjiga:	„Obrazovanje za demokraciju“ - popratni materijali za obrazovanje o demokratkom građanstvu i ljudskim pravima za učitelje i nastavnike (*Educating for democracy:* Background materials on democratic citizenship and human rights education for teachers).
GOO (EDC/HRE) II. Knjiga:	„Odrastanje u demokraciji“ - GOO (EDC/HRE) planovi lekcija za osnovnu školu (*Growing up in democracy:* EDC/HRE lesson plans for primary level).
GOO (EDC/HRE) III. Knjiga:	„Živjeti u demokraciji“ - GOO (EDC/HRE) planovi lekcija za niže razrede srednje škole (*Living in democracy:* EDC/HRE lesson plans for lower secondary level).
GOO(EDC/HRE) IV. Knjiga:	„Sudjelovanje u demokraciji“ – GOO (EDC/HRE) planovi lekcija za više razrede srednje škole (*Taking part in democracy:* EDC/HRE lesson plans for upper secondary level).
GOO (EDC/HRE) V. Knjiga:	„Istraživanje dječjih prava“ – devet kratkih projekata za osnovnu školu (*Exploring children's rights:* Nine short projects for primary level).
GOO (EDC/HRE) VI. Knjiga:	„Poučavanje demokracije“ – zbirka modela za demokratsko građanstvo i obrazovanje za ljudska prava (*Teaching democracy:* A collection of models for democratic citizenship and human rights education).

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

www.coe.int

Vijeće Europe čini 47 država članica što pokriva gotovo cijeli europski kontinent. Teži razvijanju zajedničkih demokratskih i pravnih načela utemeljenih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima te drugim dokumentima koji se bave zaštitom pojedinaca. Od svog osnivanja 1949. godine, nakon II. Svjetskog rata, Vijeće Europe je simbol pomirenja.

ISBN 978-92-871-6833-7

9 789287 168337

€19/US$38

http://book.coe.int

Council of Europe Publishing